UNIVERSITY OF COPENHAGEN

Københavns Universitet

Landbrugets økonomi 2017

Vidø, Elsebeth; Schou, Jesper Sølver

Publication date:
2017

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Vidø, E., & Schou, J. S. (red.) (2017). *Landbrugets økonomi 2017*. Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet. Landbrugets Økonomi Bind 2017

Download date: 10. okt.. 2026

INSTITUT FOR FØDEVARE- OG RESSOURCEØKONOMI
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Landbrugets Økonomi 2017

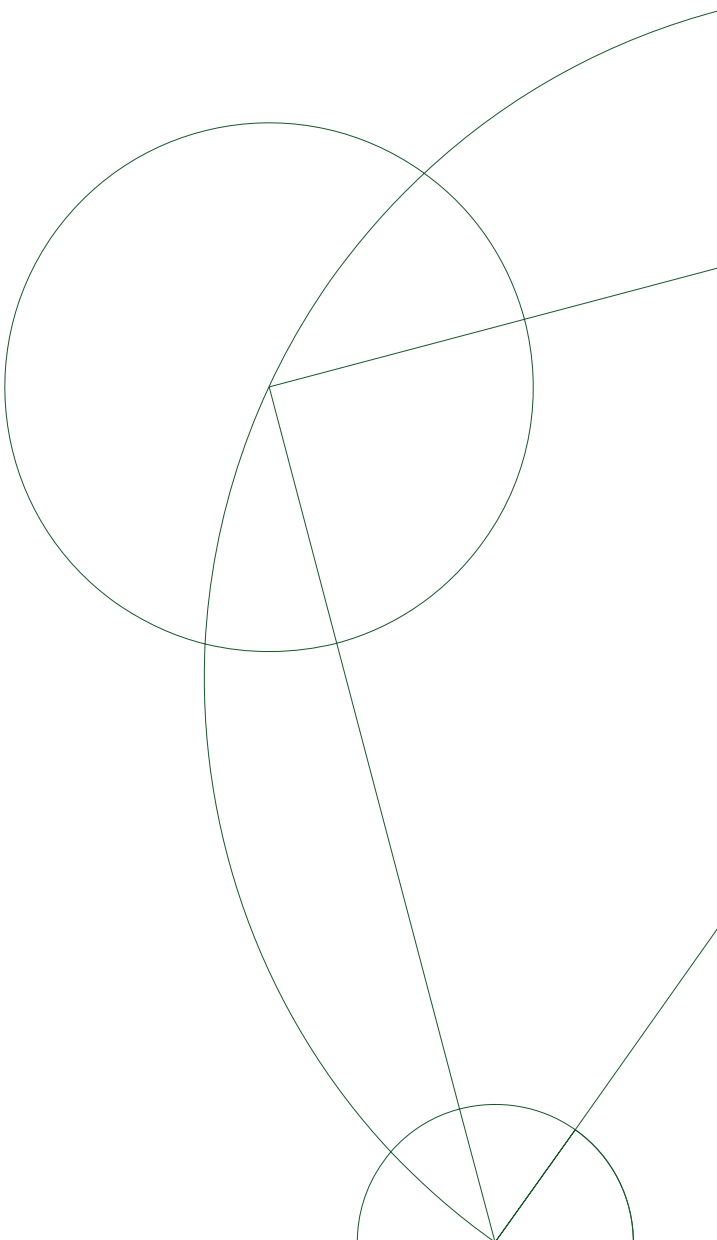

Landbrugets økonomi 2017

Redaktion: Elsebeth Vidø, Jesper S. Schou
Forfattere:
Kapitel 1: Jakob Vesterlund Olsen, Jens-Martin Roikjer Bramsen, Michael Friis Pedersen, Tomasz Czekaj, Jesper S. Schou
Kapitel 2: Henning Otte Hansen
Kapitel 3: Christian Elleby, Wusheng Yu, Kim Martin Hjorth Lind

Udarbejdet i henhold til aftalen mellem Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi og Miljø- og Fødevareministeriet om myndighedsberedskab for 2017

Udgivet: december 2017

Tidligere udgaver i serien Landbrugets økonomi kan findes her:
http://ifro.ku.dk/publikationer/ifro_serier/landbrugets_okonomi/

ISSN: 1902-0813

Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi
Københavns Universitet
Rolighedsvej 25
1958 Frederiksberg
www.ifro.ku.dk

Indholdsfortegnelse

INDHOLDSFORTEGNELSE 2

FORORD 4

SAMMENFATNING 5

Jordbrugets indtjening, produktion og faktorforbrug 5

Agro- og fødevareindustriens konjunkturer 9

Brexit 10

1.JORDBRUGETS INDTJENING, PRODUKTION OG FAKTORFORBRUG 13

1.1 Jordbrugssektoren som helhed 14

1.2 Produktionsværdi, priser og produktion 18

1.3 Produktionsomkostninger, faktorpriser og faktorforbrug 39

1.4 Jordbruget opdelt efter driftsform og størrelsesgrupper 40

1.5 Brugerfamiliernes samlede indkomster 58

1.6 Perspektiver de kommende år 59

Bilagstabeller 63

Referencer 67

2. AGRO- OG FØDEVAREINDUSTRIENS KONJUNKTURER 69

2.1 Udviklingen i de enkelte sektorer 69

2.2 Aktiekursudvikling på børsnoterede agro- og fødevarevirksomheder 100

2.3 Udviklingen i 2018: Baggrund og skøn 100

2.4 Sukker- og kartoffelstivelsesindustrien: Udvikling efter liberalisering og kvoteophør 103

Referencer: 115

3. DE ØKONOMISKE KONSEKVENSER AF STORBRITANNIENS UD- TRÆDEN AF EU FOR DEN DANSKE LANDBRUGS- OG FØDEVARESEKTOR 117

3.1 Indledning 117

3.2 Handelsmønstre og post-BREXIT-muligheder 120

3.3 Metode, data og scenarier 123

3.4 Resultater **131**

3.5 Konklusion og diskussion **138**

Referencer **142**

Bilagstabeller **144**

Forord

Nærværende rapport indeholder en oversigt over indtjening, produktion og faktorforbrug i dansk jordbrug, samt udsigterne for det kommende år. Opgørelserne omfatter jordbrugssektoren som helhed såvel som bedrifter inden for jordbrugets hoveddriftsformer: plantebedrifter, kvægbedrifter, svinebedrifter og gartnerivirksomheder. Rapporten indeholder tillige en vurdering af konjunktursituationen i den danske agro- og fødevareindustri, herunder produktionsværdi, værditilvækst og overskud for sektoren som helhed såvel som for nogle af de væsentligste delsektorer. Slutteligt indeholder rapporten et kapitel om de mulige konsekvenser af BREXIT for dansk landbrugsproduktion og handel med fødevarer.

Rapporten er udgivet elektronisk på Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomis hjemmeside i december 2017.

Af instituttets medarbejdere har følgende medvirket ved udarbejdelsen af publikationen: Jakob Vesterlund Olsen, Jens-Martin Roikjer Bramsen, Michael Friis Pedersen, Tomasz Czekaj og Jesper S. Schou (Jordbrugets produktion, indtjening og faktorforbrug), Henning Otte Hansen (Agro- og fødevareindustriens konjunkturer) og Christian Elleby, Wusheng Yu og Kim Martin Hjorth Lind (De økonomiske konsekvenser af Storbritanniens udtræden af EU for den danske landbrugs- og fødevaresektor). Elsebeth Vidø og Jesper S. Schou har forestået redigeringen af rapporten.

Institutleder Bo Jellesmark Thorsen
Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi
København, december 2017

Sammenfatning

Jordbrugets indtjening, produktion og faktorforbrug

Den globale økonomiske vækst forventes at blive på 3,2 procent i 2017 og 3,6 procent i 2018, hvilket er et svagt opjusteret skøn i forhold til tidligere. Dette skyldes især højere vækstskøn for lande uden for OECD, og dette til trods for at væksten i Kina er bremset en smule.

Befolkningstilvæksten forventes at blive reduceret en smule de kommende 10 år til et niveau svarende til 1,0 procent p.a. (pro anno) sammenlignet med 1,2 procent p.a. de seneste ti år. Udviklingen dækker fortsat over høj befolkningsvækst i udviklingslandene, mens der samlet set forventes en reel befolkningsnedgang i OECD-landene.

I den danske landbrugssektor ventes totalfaktorproduktiviteten at stige en smule med omkring fem procent fra 2016 til 2017, ligesom både sektorbytteforhold og den økonomiske produktivitet øges væsentligt i 2017. Både bytteforholdet og den økonomiske produktivitet forventes at falde igen i 2018, mens totalproduktiviteten stiger svagt. Dermed ligner udviklingen det velkendte billede, hvor landbruget vedvarende skal øge den tekniske produktivitet for at imødekomme faldet i bytteforhold, således at indtjeningen kan opretholdes – også kendt som landbrugets trædemølle.

Nettorestindkomsten – det vil sige restbeløbet til aflønning af finansielle poster, forrentning af egenkapital og brugerfamiliens arbejdsindsats – forventes at stige med cirka 7,2 mia. kr. til 19 mia. kr. i 2017. I 2018 forventes et mindre fald på ti procent eller to mia. kr. i nettorestindkomsten. Både udviklingen i 2017 og 2018 drives primært af bruttoværditilvæksten.

Idet de ordinære nettorenteudgifter forventes at stige svagt fra 6,0 mia. kr. i 2016 til knap 6,1 mia. kr. i 2017, vil indkomsten efter finansielle poster, der er restbeløbet til forrentning af jordbrugenes egenkapital og aflønning af brugerfamiliernes arbejdsindsats på bedriften, stige kraftigt til 9,3 mia. kr. i forhold til 1,8 mia. kr. i 2016. Det betyder, at det beregnede arbejdsvederlag til brugerfamilien på 7,7 mia. kr. afholdes samtidig med, at der også vil være en rest på 1,6 mia. kr. til forrentning af egenkapitalen.

Store plantebrug

Planteavlerne har i 2017 generelt haft en god men besværlig høst. Priserne, især på korn, er fortsat i den lave ende af skalaen, men på grund af det gode udbytte er økonomien blevet forbedret i 2017. 2016 var et dårligt år med både lave udbytter og lave priser. For de store planteavlsbrug med minimum to helsårsarbejder forventes driftsresultatet før aflønning af brugerfamilien at stige til 562 t.kr. mod 179 t.kr. i 2016. Efter arbejdsvederlag til brugerfamilien er der et beskedent positivt resultat på 125 t.kr.

Efteråret 2017 har været usædvanlig våd og både raps og vintersæd har været særdeles vanskeligt at etablere. Det dårligere udgangspunkt vil påvirke høsten i 2018. Med en forventet lavere høst på grund af dårlig etablering af vinterafgrøder og flere vårafgrøder samt fortsat relativt lave priser for-

ventes driftsresultatet i 2018 før aflønning af brugerfamilien at falde med cirka 28 procent til 406 t.kr. I 2018 vil det dermed ikke være muligt at aflønne brugerfamiliens arbejdskraft fuldt ud, og der vil ikke være nogen rest til konsolidering og forrentning af egenkapitalen. Medmindre priserne forbedres væsentligt har planteavlerne generelt et stort indtjeningsproblem også i årene fremover.

De gennemsnitlige resultater dækker dog over en stor spredning, hvor nogle planteavlere har en fornuftig indtjening. Den øvre tertil har for eksempel en produktionsværdi pr. ha i 2016, der er cirka 59 procent højere end den nedre tertil, mens driftsomkostningerne pr. ha blot er 14 procent højere. Baggrunden er, at den øvre tertil har både højere udbytter og flere højværdiafgrøder uden at driftsomkostninger pr. ha stiger væsentligt. Der er således et væsentligt potentiale for produktivitetsstigninger for en del planteavlere.

Store malkekvægbrug

De store mælkeproducenter havde i 2015 og 2016 to meget dårlige resultater, som forventes at blive efterfulgt af to historisk set gode år for mælkeproducenterne i 2017 og 2018. Driftsresultatet før aflønning af brugerfamilien for de store konventionelle malkekvægbrug blev således på -211 t.kr. i 2016 og forventes at blive på 1.397 t.kr. i 2017. I dette resultat er ikke estimeret tab på finansielle instrumenter, så det kan blive dårligere. Resultatet forventes at stige lidt i 2018, hvor resultatet før aflønning af brugerfamilien forventes at blive 1.548 t.kr. og cirka én million kroner efter aflønning af brugerfamiliens arbejdsindsats til aflønning af egenkapital og risiko. De gode økonomiske resultater skyldes mælkepriserne, som er steget kraftigt siden medio 2016, men ventes at vende i løbet af 2018.

Grovfoderproduktionen har i 2017 været præget af gunstige forhold for græsproduktionen og middel forhold for majsdyrkning dog præget af en besværlig og våd høst og et relativt beskedent areal med grovfoder på omdriftsarealer.

De økologiske mælkeproducenters driftsresultat før aflønning af brugerfamilien var i 2016 væsentlig højere end de konventionelles og nåede 1.136 t.kr. Det forventes at stige til 1.926 t.kr. i 2017 for så at falde til 1.760 t.kr. i 2018, primært som følge af sænkning af økologitillægget gennemført i løbet af 2017. Den store forskel i det økonomiske resultat mellem de økologiske og konventionelle mælkeproducenter i 2016 forventes dermed at blive reduceret betydeligt i 2017 og yderligere ind i 2018.

For både de konventionelle og økologiske malkekvægbrug er der betydelig spredning fra den øvre til den nedre tertil. For begge grupper af producenter gælder det således at driftsresultatet efter aflønning af brugerfamilien i 2016 er over 1 mio. kr. bedre for den øvre tertil i forhold til den nedre. For de konventionelle brug er forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje 4,6 procentpoint højere for øvre tertil i forhold til nedre tertil.

Store svinebrug

Efter en lang periode med dårlige økonomiske resultater blandt store konventionelle svinebedrifter forventes væsentlig bedre resultater i 2017 og i 2018 – de bedste i mange år. Resultatet før aflønning af brugerfamilien for svinebrug med to helårsarbejdere og derover forventes i 2017 at blive 1.647 t.kr. i forhold til et resultat i 2016 på 446 t.kr. Dermed forventes i 2017 et resultat efter ejeraflønning af brugerfamilien og dermed rest til aflønning af egenkapital og risiko på 1.176 t.kr. For 2018 forventes også et godt resultat på 872 t.kr. efter aflønning af brugerfamiliens arbejdsindsats og altså igen forventes egenkapitalen at opnå positiv forrentning. Begge år væsentlig bedre end det gennemsnitlige driftsresultat efter ejeraflønning for perioden 2012 til 2016, som har været negativt med cirka 100 t.kr. i gennemsnit.

Den kinesiske produktion og forbrug af svinekød er afgørende for priserne på svinekød. Den fortsatte strukturtilpasning i Kina medfører fortsat lavere produktion end normalt i Kina, hvilket er den primære årsag til de gode priser på svinekød pt. Svineproducenterne nyder godt af stabile og relativt lave foderpriser, som forventes at give et godt bytteforhold for svineproducenterne i 2017 og 2018.

Resultaterne for 2016 dækker over en stor spredning, hvilket også betyder, at der er svineproducenter, som har klaret sig godt, og den øvre tertil af de store svineproducenter fik et resultat efter aflønning af brugerfamiliens arbejdsindsats i 2016 på 1.233 t.kr., hvilket er mere end 2,4 mio. kr. bedre end den nedre tertil, som dermed har et dårligt resultat på -1.188 t.kr. i 2016.

Store minkfarme

De store udsving i de økonomiske resultater for de store minkfarme forventes at fortsætte. I 2016 havde minkfarmene i gennemsnit et negativt resultat før aflønning af brugerfamilien, som forventes at blive vendt til et lille positivt resultat i 2017. Det er meget usikkert, hvordan skindpriserne udvikler sig i 2018, men i prognosen forventes en pris i 2018, som svarer til gennemsnitsprisen for de sidste tre år, hvilket forventes at give et resultat før aflønning af brugerfamiliens arbejdsindsats på cirka 876 t.kr. og et positivt resultat efter aflønning af brugerfamilien på cirka 344 t.kr.

På minkfarme med to helårsarbejdere og derover forventes resultatet før aflønning af brugerfamilien i 2017 at være positivt på grund af en stigning i prisen på minkskind på auktionerne i 2017 på cirka 11 procent i forhold til 2016. Det er dog stadig markant dårligere end de gennemsnitlige resultater for de foregående fem år, hvor minkfarmene har genereret et overskud før aflønning af brugerfamilien på knap 1,9 mio. kr. pr. farm. Der er ligesom for de andre driftsgrene en væsentlig spredning blandt minkfarmenes økonomiske resultater. For den øvre tertil af farmene udgjorde forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje 0,3 procent i 2016 i modsætning til -7,5 procent for den nedre tertil af farmene.

Ved vurdering af regnskabsresultaterne og prognosen for minkfarmene er det vigtigt at være opmærksom på den tidsmæssige forskydning i forhold til opgørelsen af sektorindkomsten for branchen. I sektorindkomsten er der sammenhæng mellem produktion og pris, således at det er prisen i

2017, der får indflydelse på sektorindkomsten i 2016, da det er året for produktionen af de skind, som afsættes på auktionerne i 2017.

Store potteplantegartnerier

For første gang i længere tid er der positive pristendenser for potteplantegartnerierne. I 2017 er priserne steget, og de forventes også at stige næste år. Samtidig forventes udviklingen i omkostningerne at kunne holdes på et niveau med udviklingen i produktionsomfanget. Dermed forventes 2017 at blive et godt år, og 2018 forventes at blive endnu bedre. Konkret forventes driftsresultatet efter aflønning af brugerfamilien at blive mere end fordoblet til 1.170 t.kr. i 2017. I 2018 forventes yderligere en stigning på cirka 33 procent til 1.551 t.kr. Dermed forventes rekordhøje forrentningsprocenter på 12,5 procent i 2017 og 15,1 procent i 2018.

Der er meget stor forskel på resultaterne for den øvre tertil og den nedre tertil for potteplantegartnerierne med forskel i driftsresultatet efter aflønning af brugerfamilien for 2016 på cirka 2,7 mio. kr., hvilket kan ses i tabel B1.6. Bag den store forskel ligger en meget stor forskel i størrelsen på potteplantegartnerierne, hvor den øvre tertil har et væksthusareal, som er cirka tre gange større end arealet for den nedre tertil. Det vil sige de meget store potteplantegartnerier klarer sig økonomisk væsentligt bedre end de mindre.

Perspektiver

I et historisk perspektiv ser landbrugets samlede indkomstforhold for 2017 og 2018 ganske positive ud, men indkomsten er i nogen grad centreret om mælkeproduktion og svineproduktion og endelig blæser der mere positive vinde om gartnerisektoren, end der ellers har gjort i den seneste tid. Når det er sagt, er de gode resultater ikke højere end hvad man burde forlange af afkast på sine investeringer og på arbejdsindsatsen, mens planteavl og minkavl aktuelt er utilfredsstillende.

Den ekstra likviditet der skabes gennem de aktuelt gode resultater kan finde god anvendelse på mange bedrifter, hvor nedbringelse af dyr (bank-) gæld er en vigtig og fornuftig prioritet for mange. Et traditionelt fokus på at nedbringe gæld uden pensionsopsparing har i de senere år med faldende aktivpriser vist sig at være problematisk, da en del landmand i en relativ høj alder har stået uden væsentlig egenkapital i bedriften og uden pensionsopsparing. Dette har øget fokus på vigtigheden af pensionsopsparinger hos landmænd. Dels giver pensionsopsparinger en vis porteføljespredning på landmandens formue – alle æggene er ikke i én kurv – og dels er pensionsopsparinger kreditorbeskyttede, sådan at landmanden har en supplerende indkomst i sin alderdom, også i tilfælde af en konkurs.

EU-kommissionen har for nyligt løftet sløret for nogle tanker om den fælles landbrugspolitik efter den nuværende reformperiode; fra 2020. Forslaget går blandt andet mod en mere målrettet og mere ambitiøs men også mere fleksibel tilgang i en leverancemodel, hvor de enkelte medlemslande kan udforme ordninger målrettet målsætninger formuleret på EU-niveau. Dette kan potentielt føre til en re-nationalisering af landbrugspolitikken eller en situation, hvor det er så som så med den ”fælles”

landbrugspolitik. Omvendt er udfordringerne også meget forskellige på tværs af landene, hvorfor en vis national variation er nødvendig.

Hvordan landbrugspolitikken efter 2020 i sidste ende kommer til at se ud er meget usikkert. Generelt må det forventes at niveauet for den direkte støtte vil være faldende i Danmark. Nogle aspekter kan blive forandret væsentligt, men landbrugsstøtten forventes på mange områder at blive genkendelig. Umiddelbart lægges der med kommissionens udmeldinger op til en mulighed for øget integration af for eksempel målrettet miljøregulering og den fremtidige CAP. Hvorvidt denne mulighed ender med at blive en realitet, og hvorvidt den i så fald vil blive udnyttet er naturligvis meget usikkert, og vil blandt andet afhænge af politiske præferencer.

Perspektiverne for dansk landbrug de kommende år ser på mange måder lysere ud, end de længe har gjort. For første gang kan man begynde at tale om, at landbruget måske er på vej ud af skyggen af den finansielle krise. De seneste små ti år har fokus for mange landmænd nødvendigvis været på likviditet. Hvis dansk landbrug er på vej ind i en fase med bedre indtjening, bliver det vigtigt at fastholde fokus til rentabilitet og risikostyring i forbindelse med drift og investeringer.

Agro- og fødevareindustriens konjunkturer

I mejerisektoren faldt Arlas omsætning, men indtjeningen steg i 2016. Den økonomiske udvikling er forbedret i første halvår af 2017, og andet halvår af 2017 forventes at blive endnu bedre i lyset af den fortsatte markedsforbedring.

I kødindustrien kom Danish Crown ud af 2016/17 med et tilfredsstillende resultat. Selskabet har været ramt af problemer i U.K., og det er en væsentlig årsag til, at årsag til, at selskabet er kommet bagud i forhold til det strategiske mål om i 2021 at give ejere 60 øre ekstra pr. kg i afregning. Der er en stigende konkurrence mellem de store svineslagterier om at tiltrække leverancer og øge kapacitetsudnyttelsen. Svineslagterierne har generelt haft en relativt stabil i de senere år, mens der har været en vidt forskellig indtjening blandt fjerkræslagterierne. Blandt de deciderede kødforædlingsvirksomheder har stigende råvarepriser påvirket indtjeningen negativt.

I drikkevareindustrien har Carlsberg haft en faldende omsætning men en stigende indtjening. Det skal ses i forlængelse af Carlsbergs nye strategi, hvor der er mindre fokus på vækst og stigende omsætning og mere fokus på indtjening.

Brødsektoren er præget af hård indbyrdes konkurrence, overkapacitet og prispres.

Sukkerindustrien havde en væsentligt forbedret indtjening i 2016/17 i forhold til året før. Nordic Sugar forventer en betydelig stigning i produktionen i de kommende år.

I grovvaresektoren er DLG nu færdig med restruktureringen, som blandt andet betød, at DLG Food blev nedlagt, og at 13 selskaber blev frasolgt. Resultatet i 2016 samt resultatet af første halvår af 2017 blev betegnet som meget tilfredsstillende. Den anden store grovvarevirksomhed, Danish Agro,

havde også i 2016 en markant vækstfremgang og nåede en omsætning på 31,5 mia. kr. Væksten er blandt andet sket ved at øge aktiviteterne inden for landbrugsmaskinhandel i Danmark og i udlandet.

På markfrøområdet købte DLF Seeds i 2017 Syngentas globale frøaktiviteter i sukkerroer, og dermed kan der forventes en yderligere vækst i de kommende år. Resultatet i 2016/17 blev betragtet som yderst tilfredsstillende.

I fødevareingrediens- og biotekindustrien har Novozymes nedjusteret væksten i 2017, hvilket har påvirket aktiekursen negativt. Sidst på året er væksten igen blevet opjusteret.

I pelssektoren har Kopenhagen Fur haft en markant stigning i indtjeningen i 2016/17 som følge af dels positiv prisudvikling, dels større mængdemæssig omsætning.

Udsigterne for udviklingen i 2018 kan være meget forskellige fra branche til branche i agro- og fødevareindustrien, og en række ydre forhold kan påvirke udviklingen. Det er dog værd at bemærke, at virksomhedernes egne forventninger til omsætning og indtjening i det kommende år er relativt positive.

Til sidst ses der nærmere på udviklingen inden for produktionen af sukker og kartoffelstivelse. Disse to sektorer har gennem de senere år stået over for betydelige markedsforandringer på grund af liberalisering og kvoteophør som led i reformerne af EU‘s landbrugspolitik. Begge disse plantebaserede sektorer ser ud til at være kommet godt ud af forandringerne. Det positive forløb skyldes både rettidige tilpasninger og en gunstig markedsudvikling. De konkrete strategiske tiltag har i høj grad forskellig betydning i de to sektorer.

Brexit

Dette studie indeholder en kvantitativ analyse af potentielle effekter på mellemlang sigt af to BREXIT-scenarier for den danske landbrugs- og fødevaresektor. I det første scenarie antages det, at Storbritannien og EU ikke indgår nogen frihandelsaftale, når Storbritannien udtræder af EU, således at Storbritanniens vareimport fra EU bliver pålagt told og vice versa. Specifikt antages det, at varehandlen mellem EU og Storbritannien bliver pålagt EU’s nuværende MFN-toldsatser, som er den told, der pålægges import af varer fra lande, som er medlemmer af verdenshandelsorganisationen WTO og ikke har nogen frihandelsaftale med EU. Dette pessimistiske scenarie kalder vi for ”WTO-scenariet” i rapporten. I det andet mere optimistiske scenarie antages det, at de to parter indgår en frihandelsaftale, når Storbritannien udtræder af EU, således at deres bilaterale handel ikke pålægges told. Dette scenarie kalder vi for ”frihandelsscenariet” i rapporten. For begge scenarier antager vi, at Storbritanniens udtræden af EU medfører, at Storbritannien ligeledes træder ud af EU’s nuværende handelsaftaler med tredjelande, således at varehandlen mellem Storbritannien og disse tredjelande pålægges importtold i fremtiden. Det samme gælder for de frihandelsaftaler, som på nuværende tidspunkt forhandles mellem EU en række tredjelande. Desuden antager vi i begge scenarier, at om-

kostningerne forbundet med handel mellem EU og Storbritannien vil stige på grund af divergerende regulering, når Storbritannien udtræder af EU's indre marked.

Konsekvenserne af de to scenarier beregnes ved hjælp af en generel ligevægtsmodel og sættes i forhold til en fælles standardudvikling (baseline) frem til år 2021, hvor BREXIT antages at være en realitet. Denne baseline repræsenterer en kontrafaktisk situation, hvor Storbritannien stadig er medlem af EU. Ydermere antages det i standardudviklingen, at adskillige vigtige handelsaftaler, som EU for tiden forhandler eller overvejer, falder på plads. Resultater fra modelkørslerne viser, at eksporten fra Danmark til Storbritannien vil falde betydeligt i begge scenarier, specielt for produkter såsom forarbejdede fødevarer, svinekød og mejeriprodukter. Således vil den samlede danske agro-fødevareeksport til Storbritannien falde med 79 procent under WTO-scenariet og med 48 procent under frihandelsscenariet. Den væsentligste årsag til det store fald i eksporten til Storbritannien, selv hvis der indgås en frihandelsaftale mellem EU og Storbritannien, er, at handelsomkostningerne vil stige som følge af Storbritanniens udtræden af EU's indre marked. Ikke desto mindre vil faldet i den samlede danske agro-fødevareeksport i de to BREXIT-scenarier være ganske begrænset, eftersom at dansk eksport har gode muligheder for at blive omdirigeret indenfor EU og til tredjelande, der har handelsaftaler med EU. Desuden er det vigtigt at forstå, at den danske eksport til Storbritannien kun udgør en mindre del af den samlede danske eksport. Det beskedne fald i den samlede danske eksport medfører, at den indenlandske produktion af eksportvarer er stort set upåvirket af BREXIT. Således vil den indenlandske produktion i de mest udsatte sektorer, henholdsvis forarbejdede fødevarer, svinekød og mejeriprodukter, kun være henholdsvis 2,5 procent, 2,2 procent og 1,1 procent lavere i WTO-scenariet i forhold til standardudviklingen. Tilsvarende vil beskæftigelsen i disse sektorer falde med 1,1-2,6 procent i WTO-scenariet og med beskedne 0,2-1,5 procent i frihandelsscenariet.

På makroniveau forventes bruttonationalproduktet (BNP) at falde i både Danmark og Storbritannien relativt til standardudviklingen. Dog forventes BNP-tabet for Danmark at være væsentligt mindre end for Storbritannien. Under WTO-scenariet opnås et fald på 0,64 procent for Danmark og 4,8 procent for Storbritannien, hvor der under frihandelsscenariet opnås fald på henholdsvis 0,44 procent og 3,4 procent (i løbende priser). De forventede fald i det reale BNP er betydelig mindre i begge scenarier. Disse relative forskelle i BNP-tab indikerer asymmetrien i effekterne af BREXIT. Storbritannien vil således stå over for handelsbarrierer, som er væsentligt højere end i dag i en række markeder, hvorimod de danske producenter kun bliver ramt på eksporten til Storbritannien. EU’s frihandelsaftaler med tredjelande giver desuden gode muligheder for at omdirigere dansk eksport fra Storbritannien til disse markeder.

Rapporten konkluderer, at de negative effekter af BREXIT som følge af en stigning i handelsomkostningerne er størst for Storbritannien. Effekten på den samlede danske eksport er beskeden, omend eksporten til Storbritannien af visse agro-fødevareprodukter kan blive hårdt ramt. Hvad angår de to omtalte BREXIT-scenarier, vil en fremtidig frihandelsaftale mellem Storbritannien og EU have den mindste effekt på handelsstrømme, indenlandsk produktion og beskæftigelse. En måde at

kompensere for det forventede tab af eksport til Storbritannien er at forfølge yderligere handelsliberaliseringer på både det multinationale og det bilaterale niveau.

1. Jordbrugets indtjening, produktion og faktorforbrug

Den globale økonomi forventes ifølge OECD og FN's prognoser (OECD/FAO, 2017a) at få en realvækst i BNP på 3,2 procent i 2017 og 3,6 procent i 2018, hvilket er et svagt opjusteret skøn i forhold til tidligere. Dette skyldes især høje vækstskøn for lande uden for OECD, og dette til trods for at væksten i Kina er bremset en smule op, selvom den fortsat ligger på et højt niveau sammenlignet med OECD-landene.

Vækstraterne forventes i 2017 at stige en smule i USA til omkring 2,3 procent i 2017 og tre procent i 2018, mens væksten i EU-15 fortsat forventes at være beskeden på omkring 1,7 procent (European Commission, 2017a). Væksten i EU-landene er specielt vigtig for dansk landbrug, idet omkring 2/3 af eksporten fra den danske jordbrugsproduktion afsættes inden for EU. Der imødeses en svag forbedring i væksten i Brasilien og Rusland til et niveau på 1,9 og 1,5 procent i 2017 og 2018.

BNP-væksten i udviklingslandene er forskelligartet med en gruppe af højvækstlande i Sydøstasien (Myanmar, Lao og Phillipinerne) med høj vækst omkring syv procent, hvilket også gælder for visse afrikanske lande (Etiopien, Elfenbenskysten, Kenya og Senegal). Billedet tegnes af, at lande, som eksporterer ressourcer, som eksempelvis energi, rammes af lave priser på olie med videre, mens lande som har en stor vareeksport omvendt får gavn af lave ressourceomkostninger.

Det skal understreges, at de omtalte prognoser vil påvirkes af makroøkonomiske udsving samt geopolitiske spændinger. Særligt må resultaterne af de igangværende forhandlinger om Storbritanniens udtræden af EU forventes at kunne skabe ændrede forudsætninger for eksporten af danske fødevarer, hvilket er uddybet i kapitel 3.

Befolkningstilvæksten forventes at bremse en smule op de kommende ti år med et niveau svarende til en procent p.a. sammenlignet med 1,2 procent p.a. de seneste ti år. Udviklingen dækker fortsat over høj befolkningsvækst i udviklingslandene, hvor de afrikanske lande er højdespringerne med forventet vækst på 2,4 procent p.a., mens der samlet set forventes en reel befolkningsnedgang i OECD-landene, som igen dækker over en nedgang i Japan og Rusland, en neutral udvikling i EU og en svag stigning i befolkningstallet i eksempelvis Mexico og Australien.

Ifølge FAO (2017) vil både det globale udbud og forbrug af mælk stige i 2017, ligesom den globale handel med mælkeprodukter ventes at stige. Også for kød forventes en stigning i produktion og handel, omend svag. Både for mælk og kød forventes stigende priser igennem 2017. Ses på produktionen af hvede globalt ventes denne at falde med godt to procent fra sidste års rekordhøje niveau, mens produktionen af øvrigt korn ventes at ligge på samme niveau som i 2016. Kornpriserne forventes i 2017 at ligge på samme niveau som i 2016.

Valutakurserne har også væsentlig betydning for dansk jordbrugs indtjening, på grund af den betydelige eksportandel til lande uden for Eurozonen. I 2016 blev Euroen og dermed også den danske

krone styrket en smule i forhold til den amerikanske dollar men forventes igen at svækkes i 2017. Det betyder at importeret foder bliver en smule dyrere i 2017, og omvendt at salgspriserne i kr. på de danskproducerede animalske eksportprodukter stiger en smule.

Jordbrugets indtjening, produktion og faktorforbrug i 2016 gennemgås i det følgende sammen med udsigterne for 2017 og 2018. Først omtales indtjeningen i jordbrugssektoren som helhed i afsnit 1.1. Herefter redegøres for de enkelte jordbrugsprodukter, for så vidt angår udviklingen i produktionen, herunder den pris- og mængdemæssige udvikling, afsnit 1.2, og i afsnit 1.3 redegøres for produktionsomkostningerne. De tre første afsnit er primært baseret på Danmarks Statistiks opgørelse af jordbrugets bruttofaktorindkomst suppleret med oplysninger fra Danmarks Statistiks regnskabsstatistik for jordbrug (landbrug og gartneri) samt egne fremskrivninger for 2017 og 2018.

I afsnit 1.4 rettes opmærksomheden mod indtjeningen med videre i de vigtigste driftsformer; plantebrug, malkekvægbrug, svinebrug, minkfarme og potteplantegartnerier belyst ved de større bedrifter med to helårsarbejdere og derover. Der foretages også en sammenligning af driftsresultatet for bedrifter opgjort på størrelsesgrupper.

1.1 Jordbrugssektoren som helhed

Nettorestindkomsten – det vil sige restbeløbet til finansielle poster, forrentning af egenkapital og aflønningen af brugerfamilien – forventes at stige med cirka 7,2 mia. kr. til 19 mia. kr. i 2017, jævnfør tabel 1.1. Stigningen skyldes en øget bruttoværditilvækst. I 2018 forventes et mindre fald på ti procent eller 2 mia. kr. i nettorestindkomsten, hvilket igen primært drives af bruttoværditilvæksten.

Det forventede resultat i 2017 skyldes primært en stigning i produktionsværdien på tolv procent i forhold til året før, som især skyldes stigende priser på jordbrugsprodukter. Udviklingen i 2017 skyldes især stigende priser på animalske produkter; 25 procent på mælk og ti procent på svin, og i mindre prisstigninger på vegetabilske produkter, mens priserne på landbrugets produktionsfaktorer kun er steget ganske lidt. Priserne på æg og fjerkræ forventes at falde en smule, mens prisen på mink anslås at stige med godt ti procent.

Tabel 1.1: Hovedtal for jordbrugssektorens indkomster, mio. kr.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017*	2018*
Produktionsværdi mv.[1]	86.138	83.632	82.369	74.606	74.274	83.474	81.445
Forbrug i produktionen[1,2]	54.512	55.627	53.129	53.578	52.623	53.936	53.486
Bruttoværditilvækst i producentpriser[2]	**31.626**	**28.005**	**29.240**	**21.028**	**21.651**	**29.538**	**27.960**
Produktionsafhængige driftstilskud	515	398	382	704	772	839	839
Produktionsafhængige skatter og afgifter	0	38	210	195	0	0	0
Bruttoværditilvækst i basispriser[2]	**32.141**	**28.365**	**29.411**	**21.538**	**22.423**	**30.377**	**28.799**
Generelle driftstilskud	7.074	7.151	6.903	6.816	6.166	6.102	5.973
Støtte under landdistriktsprogrammet				516	583	649	649
Generelle skatter og afgifter	805	934	970	1.002	1.037	1.036	1.095
Bruttofaktorindkomst[2]	**38.410**	**34.582**	**35.345**	**27.868**	**28.135**	**35.443**	**33.677**
Afskrivninger	8.158	8.319	8.661	8.649	8.497	8.372	8.359
Lønnet arbejdskraft	6.348	6.708	7.124	7.766	7.811	8.017	8.235
Nettorestindkomst[2]	**23.904**	**19.555**	**19.560**	**11.453**	**11.827**	**19.053**	**17.082**
Forpagtningsafgift	3.401	3.382	3.540	3.612	3.564	3.636	3.690
Ordinære renteudgifter, netto	8.337	6.942	6.988	6.161	6.008	6.091	5.882
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	776	697	608	828	392	0	0
Indkomst efter finansielle poster	**11.390**	**8.534**	**8.424**	**852**	**1.863**	**9.326**	**7.510**
Nøgletal:							
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	8.130	7.994	8.068	7.897	7.960	7.650	7.330
Totalfaktorproduktivitet. Indeks. 2005 = 100	112,8	115,4	117,6	117,6	114,0	118,1	118,8
Sektorbytteforhold. Indeks. 2005 = 100	102,0	96,0	93,9	84,5	85,6	91,7	89,4
Økonomisk produktivitet. Indeks. 2005 = 100	115,0	110,8	110,4	99,4	97,5	108,2	106,2

1. Specifikation af *Produktionsværdien mv.* og *Forbrug i produktionen* fremgår af Tabel 1.3.
2. Før *Direkte og indirekte bankomkostninger*, der i nærværende opgørelse er indeholdt i *Ordinære renteudgifter, netto*.
3. Beregnet på grundlag af arbejdstidsforbruget og overenskomstmæssig timeløn inklusiv tillæg for ansatte i landbruget.
Kilde: Danmarks Statistik (a og b) samt egne beregninger.

Totalfaktorproduktiviteten ventes at stige en smule med omkring 3,6 procent fra 2016 til 2017. Både sektorbytteforhold og den økonomiske produktivitet øges væsentligt i 2017, hvilket især skyldes ovennævnte prisstigninger på landbrugets salgsprodukter i 2017. Dette går modsat den langsigtede tendens med faldende bytteforhold, og det ses da også, at både bytteforholdet og den økonomiske produktivitet forventes at falde igen i 2018, mens totalproduktiviteten stiger svagt. Dermed vender udviklingen tilbage på de velkendte spor, hvor landbruget vedvarende skal øge den tekniske produktivitet for at imødekomme faldet i bytteforhold, således at indtjeningen kan opretholdes – også kendt som landbrugets trædemølle.

Boks 1.1. Sektorbytteforhold, totalfaktorproduktivitet og den økonomiske produktivitet

Sektorbytteforholdet er her defineret som forholdet mellem produktpriserne og prisen på indsatsfaktorer. I modsat til det traditionelle bytteforhold indgår der således også prisudviklingen på arbejdskraft og investeringsgoder. En stigning i sektorbytteforholdet, som afspejler en større stigning i produktpriserne end indsatsfaktorerne, udtrykker en øget relativ indtjening.

Totalfaktorproduktiviteten er her defineret som forholdet mellem det mængdemæssige udtryk for produktionen og det samlede faktorforbrug. Det afviger fra det traditionelle totalfaktorproduktivitetsmål ved at kapitalinputtet er erstattet af afskrivninger, og udtrykket er dermed uden nettoydelsen fra kapitalindsatsen. Vækst i totalfaktorproduktiviteten afspejler et mindre ressourceforbrug til at tilvejebringe en given produktion.

Den økonomiske produktivitet er her defineret som værdien af produktionen i forhold til produktionsomkostningerne. Som sådan udgør den økonomiske produktivitet produktet af sektorbytteforholdet og totalfaktorproduktiviteten. En stigning i den økonomiske produktivitet er udtryk for en øget indtjening ved uændret input, og denne stigning kan være tilvejebragt ved en vækst i totalfaktorproduktiviteten og/eller en forbedring i sektorbytteforholdet.

Ved opgørelse af den økonomiske produktivitet er der set bort fra nettoydelsen fra jordbrugskapitalen. Input af kapital omfatter kun afskrivninger, ligesom de mængde- og prismæssige udtryk for nettoydelsen fra jordbrugskapitalen er udeladt af hhv. totalfaktorproduktiviteten og sektorbytteforholdet.

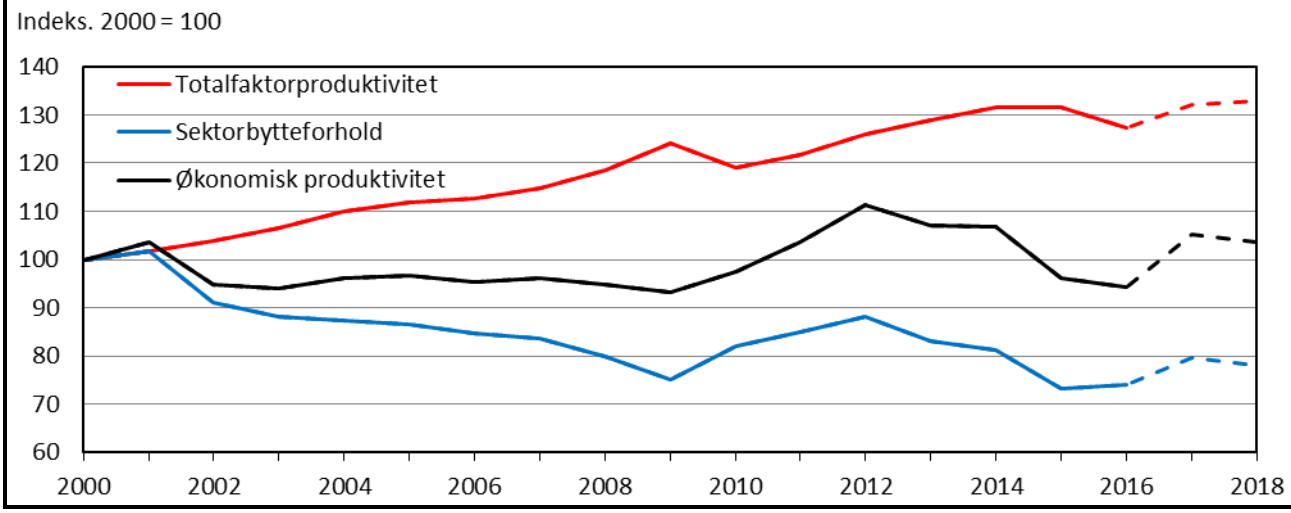

Driftstilskud samt skatter og afgifter

De generelle driftstilskud i form af grundbetalingen, de grønne krav, støtte til unge landmænd og østøtte er faldende over perioden 2016 til 2018. I 2017 er de generelle tilskud dog præget af udbetaling af krisestøtte til mælkeproducenter på samlet set 69 mio. kr. Faldet i de generelle driftstilskud bunder blandt andet i overførsel af midler fra søjle I til søjle II og øget udbetaling gennem ordninger med produktionstilknyttede driftstilskud. De produktionsafhængige tilskud anslås at ligge på lidt højere niveau i 2017 og 2018 end i 2016, slagtepræmien for kvier, tyre og stude ligger fast på 180 mio. kr. årligt, mens miljøbetingede tilskud ventes at stige.

Ud over de generelle driftstilskud og de produktionsafhængige driftstilskud modtager landbrugt i stigende grad støtte gennem investeringsstøtteordninger. Tidspunktet for såvel som niveauet af disse udbetalinger kan være svært at forudsige præcist, idet det afhænger af den enkelte ansøgers investeringsproces og udbetalingsanmodning. Investeringsstøtten bliver udbetalt i relativt store beløb til re-

lativ få landmænd. Støtten fordeles derfor ikke så jævnt som tidligere, idet det skal bemærkes at den tidligere variation i støtten, blandt andet som følge af kvægtillæg med videre, er under udligning. Der henvises til Landbrugets Økonomi 2015 for en nærmere gennemgang af omlægningen af tilskudsordningerne.

De generelle skatter og afgifter omfatter primært ejendomsskatter og vægtafgifter på køretøjer, og disse forventes at falde svagt fra 2016 til 2017 som følge af at reguleringsprocenten for den afgiftspligtige grundværdi er nul i 2017 og som følge af at svagt fald i arealet. I 2018 er reguleringsprocenten på 6,5 procent, hvilket vil medføre en svag stigning. Bemærk i forhold til tidligere udgaver af nærværende rapport, at de produktionsafhængige skatter og afgifter, som hidtil har omfattet superafgiften, som udløses ved overskridelse af mælkekvoten, er bortfaldet med afskaffelsen af mælkekvoten i 2015. Superafgiften for de sidste kvoteår kunne dog betales over en treårig periode. Der er derfor stadig betaling af superafgift, men den vedrører indkomsten i 2015.

Finansielle poster

De ordinære nettorenteudgifter forventes at stige svagt fra 6,0 mia. kr. i 2016 til knap 6,1 mia. kr. i 2017. Stigningen i de ordinære renteudgifter skyldes hovedsageligt en øget gældsopbygning på 3,1 procent i 2016 grundet de dårlige resultater. Selv om situationen er kraftigt forbedret i 2017 og gælden (især bankgæld) bliver nedbragt, betales der i 2017 også renter af den højere gæld først på året. Renteniveauet er derimod stort set uforandret.

Bemærk, at der ikke estimeres et nettotab fra finansielle instrumenter. Dette skyldes alene, at der ikke er information om de underliggende finansielle instrumenter, som kan anvendes i den gennemførte fremskrivning. Som det ses i tabel 1.1 er disse tab dog faldet i 2016 i takt med at en stor del af de rente-swaps, der blev indgået omkring 2010, efterhånden er lukket ned. Man kunne derfor forvente, at disse tab vil falde yderligere i 2017 og 2018 – også fordi den negative markedsværdi langsomt vil nærme sig nul hen imod udløb.

I 2018 er de ordinære nettorenteudgifter skønnet at falde til knap 5,9 mia. kr., hvilket dels skyldes et yderligere fald i den samlede gæld på cirka 1,5 procent til cirka 334 mia. kr., og dels en lidt lavere rente på rentetilpasningslån, der faldt cirka 0,1 procent i gennemsnit ved de nye auktioner i november 2017.

Indkomst efter finansielle poster

Indkomsten efter finansielle poster, der er restbeløbet til forrentning af jordbrugenes egenkapital og aflønning af brugerfamiliernes arbejdsindsats på bedriften, forventes i 2017 at stige kraftigt til 9,3 mia. kr. i forhold til 1,8 mia. kr. i 2016. Dermed ventes 2017 at blive erhvervets bedste år siden 2012 jævnfør tabel 1.1. Høje priser på især svinekød og mælk har øget den samlede produktionsværdi for animalske produkter, mens den gode høst – selv med relativt lave kornpriser – har øget produktionsværdien for de vegetabilske produkter.

Med et overskud efter finansielle poster på 9,3 mia. kr. kan det beregnede arbejdsvederlag til brugerfamilien på 7,65 mia. kr. afholdes samtidig med, at der også vil være en rest til forrentning af jordbrugernes egenkapital. Der er naturligvis stor spredning imellem landbrug, men for erhvervet som helhed er dette niveau af egenkapitalens forrentning – på trods af en stor forbedring – dog fortsat ikke tilfredsstillende.

For 2018 forventes produktionsværdien igen at falde en smule, især på grund af laverer priser på svin samt en dårligere høst. Indkomsten efter finansielle poster forventes således at falde til cirka 7,5 mia. kr. Indkomsten vil dermed kun være marginalt højere end det beregnede arbejdsvederlag til brugerfamilierne, og derfor vil der i 2018 igen ikke være en væsentligt økonomisk rest til konsolidering og forrentning af egenkapitalen, når der ses på landbrugssektoren som helhed.

1.2 Produktionsværdi, priser og produktion

Udviklingen i jordbrugets nettorestindkomst er et resultat som afhænger af produktionsniveau, faktorforbrug og af ændringer i produkt- og faktorpriser. Resultatet af den hidtidige og prognosticerede udvikling i produktionsværdien og de tilhørende produktionsomkostninger fremgår af tabel 1.2. Helt overodnet forventes produktionsværdien at stige kraftigt til 2017 primært på grund af højere priser på animalske produkter og delvis på grund af fortsat stigning i produktiviteten. Det ses, at produktionsværdien af de vegetabilske produkter har vist en faldende tendens de senere år blandt andet på grund af lave udbytter i 2016, men i 2017 forventes en stigning på 2,45 mia. kr. primært baseret på højere udbytter i forhold til 2016. I 2018 forventes produktionsværdien for de vegetabilske produkter at falde med 1,34 mia. kr. På grund af det våde efterår 2017 forventes udbytter lidt under middel og en mindre høst på grund af større andel af vårafgrøder i 2018. Produktionsværdien af de animalske produkter forventes at stige markant med cirka 6,6 mia. kr. båret af stigende priser på mælk og svinekød. Det forventes at produktionsværdien falder lidt tilbage i 2018, primært på grund af fald i svinepriserne, men stadig er produktionsværdien af de animalske produkter markant højere end i 2015 og 2016, hvor der var lave priser på de animalske hovedprodukter. Produktionsomkostningerne forventes at stige både i 2017 og 2018 med stigende omkostninger til de fleste indsatsfaktorer, så de samlede omkostninger forventes at ligge i niveauet 77 til 78 mia. kr.

Tabel 1.2: Produktionsværdi og produktionsomkostninger, mio. kr.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017*	2018*
Produktionsværdi mv.[1]	**86.138**	**83.632**	**82.369**	**74.606**	**74.274**	**83.474**	**81.445**
Vegetabilske produkter i alt	**29.832**	**28.594**	**27.024**	**26.123**	**23.500**	**25.949**	**24.607**
Korn	14.055	12.444	11.384	11.115	9.514	11.053	9.916
Frø til udsæd	899	933	930	831	697	847	939
Industrifrø (raps)	1.688	2.063	1.776	2.149	1.357	2.072	1.547
Sukkerroer	896	932	959	529	524	455	456
Kartofler	1.014	1.040	1.340	1.361	1.571	1.626	1.646
Grovfoder	5.123	5.018	4.748	4.421	3.957	3.824	3.874
Andre jordbrugsafgrøder	1.830	1.838	1.580	1.519	1.608	1.678	1.749
Potteplanter	1.983	1.854	1.858	1.922	1.922	1.980	1.999
Frugt og grøntsager	1.824	2.013	2.026	1.870	1.783	1.847	1.913
Andre gartneriprodukter	520	459	423	406	567	567	567
Animalske produkter i alt	**52.603**	**50.576**	**50.565**	**42.742**	**44.908**	**51.557**	**50.747**
Mælk	13.152	15.038	15.435	12.747	12.401	15.635	15.992
Kvæg	3.135	3.047	2.784	3.006	2.894	3.053	3.022
Svin	23.692	23.914	22.671	20.177	21.915	24.078	22.678
Æg til konsum	724	756	722	768	806	816	846
Fjerkræ	1.760	2.024	1.785	1.721	1.848	1.866	1.931
Pelsdyr	9.674	5.497	6.823	3.983	4.725	5.787	5.949
Andre animalske produkter	466	300	345	340	319	323	329
Landbrugsmæssige tjenester mv.	**3.703**	**4.462**	**4.780**	**5.741**	**5.866**	**5.969**	**6.091**
Produktionsomkostninger i alt[2]	**77.148**	**78.648**	**76.982**	**77.890**	**76.891**	**77.977**	**77.410**
Udsæd mv.	2.565	2.457	2.550	2.482	2.555	2.599	2.643
Foderstoffer	26.369	27.044	24.301	24.310	23.146	23.826	23.201
Energi	3.684	3.684	3.466	2.997	3.116	3.338	3.393
Handelsgødning	2.360	2.290	2.173	2.398	2.239	2.254	2.174
Bekæmpelsesmidler	1.829	1.895	2.081	2.157	2.105	2.034	2.174
Dyrlæge og medicin	1.307	1.370	1.485	1.602	1.658	1.677	1.713
Reparation og vedligeholdelse	4.910	5.225	5.030	4.971	4.931	5.005	5.095
Landbrugsmæssige tjenester	4.129	4.089	4.151	4.380	4.587	4.616	4.645
Tjenesteydelser fra andre erhverv	7.359	7.573	7.892	8.281	8.286	8.588	8.447
Afskrivninger	8.158	8.319	8.661	8.649	8.497	8.372	8.359
Lønnet arbejdskraft	6.348	6.708	7.124	7.766	7.811	8.017	8.235
Arbejdsvederlag til brugerfamilien	8.130	7.994	8.068	7.897	7.960	7.650	7.330

1. Inklusiv værdien af de mængdemæssige besætnings- og lagerforskydninger. Eksklusiv prisbetingede ændringer (konjunkturgevinster) på beholdninger af korn.
2. Inklusivt arbejdsvederlag til brugerfamilien.
Kilde: Danmarks Statistik (a og b) samt egne beregninger.

Produktionsværdien kan dekomponeres til en priskomponent og en mængdekomponent, hvor der oversigtsmæssigt er gjort rede for udviklingen i prisindekset i tabel 1.3. Det ses, at det generelle salgsprisindeks for produkter mv. forventes at stige markant fra 2016 til 2017, for derefter at falde lidt tilbage til 2018. De vegetabilske produkter under ét stiger i 2017 til indeks 126,6, mens de animalske produkter forventes at stige med mere end tolv procent til 2017. Generelt er priserne på faktorforbruget stigende, og både i 2017 og 2018 forventes ikke store forskydninger i faktorpriserne. Prisen på foderstoffer er en af de faktorpriser, som historisk har svinget meget, men priserne forventes relativt stabile for både 2017 og 2018. Samlet set forventes et forbedret sektorbytteforhold på syv procent fra 2016 til 2017 og et fald på cirka 2,5 procent fra 2017 til 2018.

Tabel 1.3: Prisindeks for jordbrugets produktions og faktorforbrug. Indeks. 2005 = 100

	2012	2013	2014	2015	2016	2017*	2018*
Produkter mv.[1]	**139,2**	**133,4**	**127,4**	**114,2**	**114,0**	**123,8**	**120,4**
Vegetabilske produkter i alt	**148,7**	**141,1**	**130,0**	**127,8**	**122,8**	**126,6**	**125,3**
Korn	201,2	186,2	158,3	156,5	141,0	149,7	145,7
Frø til udsæd	183,8	158,3	160,1	156,8	156,8	159,4	153,2
Industrifrø (raps)	223,3	192,4	160,6	167,0	171,9	181,0	174,5
Sukkerroer	81,9	83,5	82,8	61,8	61,8	51,2	52,4
Kartofler	114,0	119,6	125,2	126,8	144,8	138,2	138,2
Grovfoder	101,4	97,8	98,0	94,2	88,6	91,0	91,8
Andre jordbrugsafgrøder	145,0	153,9	154,0	153,7	154,3	154,7	154,5
Potteplanter	107,9	104,6	104,5	103,7	107,4	110,6	111,7
Frugt og grøntsager	121,5	121,6	119,5	121,3	126,6	129,1	131,6
Andre gartneriprodukter	115,7	117,1	115,6	113,9	114,3	114,3	114,3
Animalske produkter i alt	**134,5**	**129,1**	**125,2**	**105,5**	**107,7**	**121,0**	**116,4**
Mælk	117,1	131,4	134,4	107,2	101,5	126,0	126,0
Kvæg	140,2	142,4	129,4	132,8	124,5	130,7	127,9
Svin	128,6	129,5	117,7	104,6	110,1	119,7	110,3
Æg til konsum	130,4	132,2	126,4	132,0	132,1	129,2	130,1
Fjerkræ	164,8	176,1	160,1	151,8	150,1	146,7	148,9
Pelsdyr	191,8	101,6	121,3	73,7	88,1	100,1	100,1
Andre animalske produkter	118,1	122,9	122,8	124,7	127,9	128,4	129,1
Landbrugsmæssige tjenester mv.	**137,3**	**138,4**	**138,6**	**138,9**	**138,9**	**139,6**	**140,3**
Faktorforbrug i alt[2]	136,5	139,0	135,7	135,2	133,3	135,0	134,7
Udsæd mv.	124,2	126,7	126,9	127,0	127,1	129,8	132,9
Foderstoffer	156,1	159,5	138,8	136,3	130,4	133,3	128,4
Energi	150,6	148,5	144,7	127,1	122,7	129,7	135,4
Handelsgødning	178,2	167,8	156,2	160,8	150,2	144,3	143,9
Bekæmpelsesmidler	95,1	127,4	193,3	196,1	197,5	197,5	197,5
Dyrlæge og medicin	111,4	107,2	114,3	118,6	111,6	112,4	113,5
Reparation og vedligeholdelse	118,1	120,1	120,9	123,3	124,2	125,0	126,3
Landbrugsmæssige tjenester	137,2	138,4	138,5	138,9	138,9	139,9	140,9
Tjenesteydelser fra andre erhverv	131,0	134,5	139,9	143,3	146,4	147,4	148,1
Afskrivninger	122,0	124,3	127,9	127,0	127,0	126,2	127,0
Lønnet arbejdskraft	124,1	123,1	125,2	126,2	126,2	128,2	130,4
Arbejdsvederlag til brugerfamilien	126,6	127,6	128,9	131,0	131,0	133,3	135,5
Sektorbytteforhold	**102,0**	**96,0**	**93,9**	**84,5**	**85,6**	**91,7**	**89,4**

1. Eksklusiv prisbetingede ændringer (konjunkturgevinster) på beholdninger af korn.
2. Inklusivt arbejdsvederlag til brugerfamilien.
Kilde: Danmarks Statistik (a og b) samt egne beregninger.

I tabel 1.4 er mængdeforskydninger i produktionen og faktorforbruget vist. Den dårlige høst med lave udbytter i 2016 har forårsaget et stort dyk i mængdeindekset for vegetabilske produkter i 2016, men betyder samtidig, at der med den gode høst i 2017 forventes en stor stigning i den producerede mængde af vegetabilske produkter. Det meget våde efterår 2017 og dermed dårlige etableringsforhold for vinterafgrøder medfører, at arealet med raps, vinterbyg og vinterhvede forventes at falde markant til 2018. De alternative afgrøder som primært er vårbyg og havre har et lavere forventet udbytte, hvilket medfører, at mængdeindekset for vegetabilske produkter falder cirka fire procent fra 2017 til 2018. Faldet opvejes dog af en forventet stigning i den animalske produktion med stigende forventet produktion for mælk og svinekød. Samlet set forventes mængdeindekset at være uændret fra 2017 til 2018.

Tabel 1.4: Mængdeindeks for jordbrugets produktion og faktorforbrug. Indeks. 2005 = 100

	2012	2013	2014	2015	2016	2017*	2018*
Produkter mv.[1]	**106,1**	**108,8**	**111,2**	**112,5**	**109,2**	**113,2**	**113,4**
Vegetabilske produkter i alt	**107,3**	**107,7**	**110,5**	**111,3**	101,9	109,1	104,4
Korn	100,0	96,0	103,4	106,3	96,8	106,0	97,6
Frø til udsæd	76,5	92,8	93,3	84,2	70,2	84,0	96,8
Industrifrø (raps)	141,6	200,7	207,0	241,0	147,9	214,5	166,1
Sukkerroer	120,7	123,0	127,7	126,4	126,4	132,6	129,6
Kartofler	114,0	110,8	115,9	121,5	128,9	139,8	141,6
Grovfoder	132,8	127,9	128,2	123,3	115,9	109,0	109,5
Andre jordbrugsafgrøder	105,1	97,0	83,8	80,9	85,7	89,2	93,4
Potteplanter	79,9	77,1	77,3	80,7	77,8	77,8	77,8
Frugt og grøntsager	125,1	137,9	144,7	128,7	123,9	125,9	127,8
Andre gartneriprodukter	96,2	83,8	78,1	76,2	76,1	76,1	76,1
Animalske produkter i alt	**106,2**	**108,8**	**111,0**	**112,2**	**111,6**	**114,2**	**116,8**
Mælk	110,8	113,2	115,1	118,8	118,8	120,6	123,4
Kvæg	107,5	103,4	105,9	99,7	99,3	99,8	101,0
Svin	101,3	102,5	104,5	105,7	105,1	106,2	108,6
Æg til konsum	97,0	99,9	99,8	101,7	106,7	110,4	113,7
Fjerkræ	79,4	83,2	81,4	82,2	88,8	91,8	93,6
Pelsdyr	123,1	133,6	139,0	138,3	132,9	143,3	147,3
Andre animalske produkter	111,0	113,0	115,3	113,8	114,0	115,1	116,8
Landbrugsmæssige tjenester mv.	**96,8**	**115,7**	**116,8**	**121,3**	**125,5**	**127,1**	**129,1**
Faktorforbrug i alt[2]	**94,0**	**94,3**	**94,5**	**95,6**	**95,8**	**95,9**	**95,4**
Udsæd mv.	109,9	106,3	109,7	109,8	109,1	108,6	107,9
Foderstoffer	92,6	93,0	94,5	94,9	95,2	95,9	97,0
Energi	85,5	87,0	83,9	82,3	88,2	89,8	87,7
Handelsgødning	86,1	89,0	93,2	97,5	97,5	102,1	98,8
Bekæmpelsesmidler	145,4	112,5	81,4	83,1	80,5	77,8	83,1
Dyrlæge og medicin	107,7	117,5	119,3	124,1	136,5	137,1	138,7
Reparation og vedligeholdelse	115,8	120,9	115,8	112,5	108,7	109,6	110,4
Landbrugsmæssige tjenester	97,8	96,0	97,3	102,4	107,2	107,1	107,0
Tjenesteydelser fra andre erhverv	101,8	102,0	102,0	104,7	102,5	105,5	103,3
Afskrivninger	91,5	91,6	92,7	93,3	92,5	91,8	91,0
Lønnet arbejdskraft	109,5	116,6	121,8	131,7	131,5	132,8	134,1
Arbejdsvederlag til brugerfamilien	69,3	67,6	67,5	65,1	64,4	60,8	57,4
Totalfaktorproduktivitet	**112,8**	**115,4**	**117,6**	**117,6**	**114,0**	**118,1**	**118,8**

Anm. Der er anvendt implicit mængdeindeks ved manglende overensstemmelse mellem Danmarks Statistiks værdi-, pris- og mængdeindeks.
1. Inklusiv besætnings- og lagerforskydninger.
2. Inklusivt arbejdsvederlag til brugerfamilien.
Kilde: Danmarks Statistik (a og b) samt egne beregninger.

Faktorforbruget forventes at ligge stabilt for både 2017 og 2018 og samlet set medfører den mængdemæssige udvikling for salgsprodukter og faktorforbruget en stor stigning i totalfaktorproduktiviteten fra 2016 til 2017, mens totalfaktorproduktiviteten kun forventes at stige en smule fra 2017 til 2018 på baggrund af forventet lavere samlet udbytte og fortsat stigning i den animalske produktivitet.

Korn

Efter nogle år, hvor den globale produktion oversteg forbruget, er der i høstsæsonen 2017/18 overordnet udsigt til en balance mellem produktion og forbrug af korn. Den globale kornhøst 2016/17 var den største nogensinde og de foreløbige estimater for 2017/18 er, at den falder med cirka fire

procent og ender på niveau med det tidligere rekordår 2014/15 (European Commission, 2017b). Selv med det forventede øgede forbrug, er lagrene fortsat rekord store og forventes at ende på cirka 24 procent af verdens forbrug i gennemsnit for alle kornarter (European Commission, 2017b). Danske kornproducenter havde nok håbet på, at produktionen globalt havde tilpasset sig noget mere, men overordnet var der ingen store klimamæssige problemer i de store kornproducerende områder i verden. Dermed er der fortsat udsigt til stabile men lave priser på kort sigt.

Også på mellemlang og lang sigt forventer OECD/FAO (2017a) et velforsynet marked med balance mellem udbud og efterspørgsel. Væksten i forbruget af korn forventes overordnet at være lidt lavere i de ti år (cirka 1,1 procent pr. år) i forhold til de sidste ti år (cirka 2,2 procent pr. år) primært på grund af en mindre økonomisk vækst i Kina og en mindre vækst i forbruget af korn til biobrændstof (for eksempel ethanol). Når forbruget af for eksempel svinekød har nået et niveau på 40 kg pr. indbygger i 2016 (1/3 over gns. for OECD) vil væksten i efterspørgslen efter korn til foder naturligt tage af (OECD/FAO, 2017a). Væksten i forbruget globalt de næste ti år forventes derfor primært at være drevet af befolkningstilvækst.

Væksten i produktion af korn forventes overordnet at blive cirka en procent pr. år de næste ti år – primært som følge af udbyttestigninger. Med andre ord forventes udbyttestigninger næsten at kunne udfylde væksten i forbruget af korn i gennemsnit over perioden. Dermed er der udsigt til balance mellem udbud og efterspørgsel globalt og priserne forventes at stige med under en procent årligt (realpriser). Dermed forventer OECD/FAO (2017a) at priserne også i årene fremover i gennemsnit forbliver på et lavt niveau.

Situationen er dog ikke mere stabil end at rygterne om en dårlig vårhvedehøst i midtvesten fik kornpriserne til at stige pludseligt i starten af juli 2017. Frygten viste sig dog ubegrundet og priserne på afgrødebørserne faldt hurtigt tilbage og har herefter langsomt nærmet sig bundniveauet for høsten 2016/17 (European Commission, 2017b). Situationen illustrerer at forsyningssituationen på kort sigt kan komme under pres, for eksempel som i 2014, hvor den russiske produktion svigtede på grund af tørke. Dermed kan priserne på kort sigt godt udvise stor variation.

I Europa forventes høsten 2017 at være cirka 1,5 procent højere end sidst år. Det er dog fortsat 1,6 procent under de sidste fem års gennemsnit. I Sydeuropa har produktionen været negativt påvirket af tørke og varme. Nordeuropa har også været negativt påvirket af vejret, men her var skyer og regn problemet. Det våde vejr har især påvirket kvaliteten af det høstede korn i et bælte fra Storbritannien over Nordtyskland/Danmark videre over Polen til de Baltiske lande (European Commission, 2017b).

I Danmark blev kornhøsten 2017, på trods af problemer med ustadigt vejr, noget bedre end kornhøsten 2016. Baseret på Danmarks Statistiks (b) foreløbige opgørelse forventes den danske kornhøst at stige fra 9,1 mio. ton i 2016 til 10,0 mio. ton i 2017, hvilket svarer til et stigning på godt ni procent. Dermed forventes kornhøsten 2017 at have det højeste udbytte pr. ha nogensinde og den samlede produktion at være på niveau med rekordårene 2009 og 2015 (hvor der var flere ha).

Det er vanskeligt at afgøre, hvorvidt noget af det gode udbytte i 2017 skyldes effekterne af det øgede kvælstof i Landbrugspakken – vejret har trods alt størst betydning. De foreløbige meldinger om relativt højt proteinindhold på trods af gode udbytter er dog udtryk for, at Landbrugspakken har en effekt – i hvert fald på kvaliteten.

Priserne på årets høst er fortsat præget af et velforsynet verdensmarked, som beskrevet ovenfor. Som det ses i figur 1.1 er salgspriserne fra 2016 fortsat stort set uændret ind i 2017, bortset fra en kort periode hen over sommeren, hvor foderforbruget frem til høst skulle dækkes af importeret korn, samtidig med at usikkerheden om den amerikanske høst kortvarigt også påvirkede de danske priser. Som det ses i tabel 1.2 er produktionsværdien for 2017 dog steget godt 16 procent grundet den gode høst. Produktionsværdien for korn er dermed tilbage på niveauet for 2014 og 2015.

Figur 1.1: Salgspriser for byg og hvede ab landmand, kr. pr. hkg

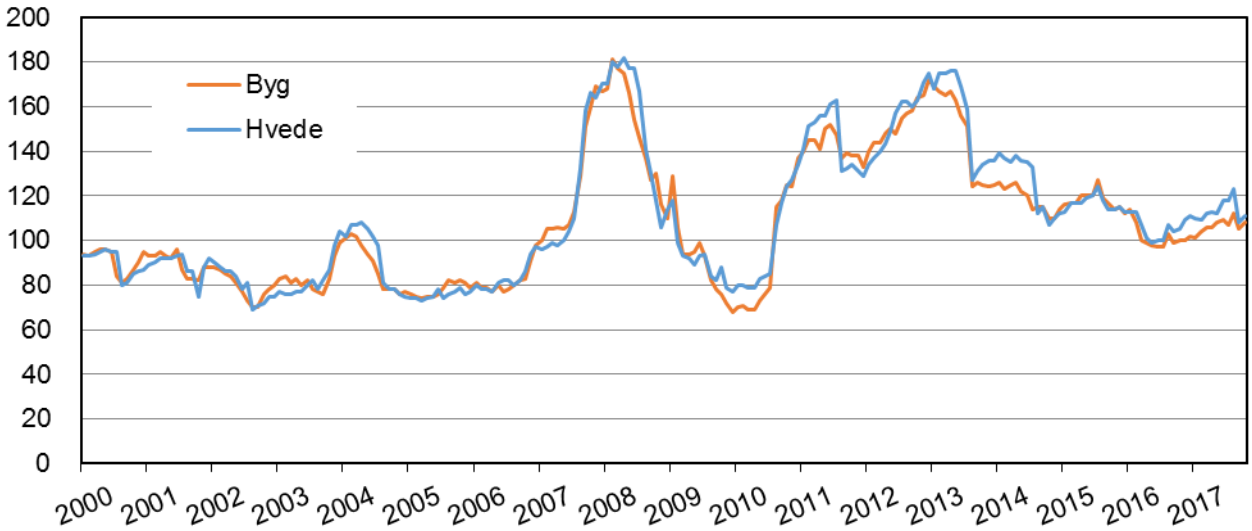

Kilde: Landbrug og Fødevarer (2017a)

De store mængder nedbør i efteråret 2017 har haft stor betydning for etableringen af næste års afgrøder. Dels er mange arealer blevet dårligt etableret og dels har mange landmænd opgivet at få etableret alt det, de havde planlagt. Dermed vil der i 2018 blive etableret væsentligt mere vårsæd end normalt. De dårligt etablerede marker vil alt andet lige have en mindre udbyttepotentiale og med en større andel vårsæd med lavere gennemsnitsudbytte, ser kornhøsten 2018 ud til at blive væsentligt mindre end kornhøsten 2017. Hvis de nuværende forventninger om uændrede eller svagt faldende kornpriser ikke ændres for eksempel på grund af usikkerhed om den globale produktion, er der dermed udsigt til en markant nedgang i produktionsværdien for korn på cirka ti procent i forhold til de seneste fem år jævnfør tabel 1.2.

Frø til udsæd

Danmark har en stor og vigtig produktion af græsfrø og andre havefrøsafgrøder (for eksempel spinatfrø), og på nogen arter – for eksempel rødsvingel – fylder den danske produktion ganske meget

på verdensmarkedet. Det er relativt få virksomheder, herunder det danske andelsselskab DLF, der dominerer disse nichemarkeder, og de har formået at styre udbuddet (arealet) og holde prisen på et højt niveau. Det er derfor attraktivt at være frøavler i disse år med lave priser på andre afgrøder.

Frøhøsten 2017 har dog været noget udfordrende for de danske avlere. Selvom første del af vækstsæsonen i det store hele var uproblematisk, blev vejret anderledes udfordrende i høstperioden. Kraftig regn forårsagede, at nogle arter fik slået en del af frøene af. Derudover forårsagede regnen også genvækst og spiring af de modne frø, og høsten blev således både våd, besværlig og til tider skuffende. Særligt høsten af hvidkløver blev hårdt ramt, og i denne art forventer Mondrup (2017) en halvering af normaludbyttet. Regnbygerne faldt dog meget lokalt, og der er derfor stor variation mellem arter samt landsdele, og samlet set blev udbyttet i gennemsnit for alle arter kun lidt under middel.

Som nævnt er priserne på frø til udsæd gunstige i disse år. Det gælder også for 2017, hvor prisen jævnfør tabel 1.3 forventes at stige en smule. Noget af årsagen til de høje priser skal findes i efterspørgslen. Græsfrø bliver primært solgt til enten anlægning af græsplaner og til omlægning af græsmarker til foder i mælkeproduktionen. Priserne på græsfrø afhænger derfor særligt af den generelle økonomiske vækst (nyanlagte græsplæner, golfbaner med videre) og af priserne på mælk. Da danske græsfrø sælges i hele verden i konkurrence især med amerikansk og canadisk frø er dollarkursen også væsentlig for prisen. Alle tre faktorer har generelt virket positiv på prisen de seneste år.

Den anden del forklaringen på det gunstige prisniveau skal som nævnt findes i en styring af udbuddet. Som det ses i tabel 1.4 var høstårene 2013, 2014 og 2015 rekordår for græsfrøavlerne. For at forsøge at holde prisen blev en del af disse græsfrø derfor lagt på lager, og græsfrøarealerne til en vis grad begrænset. Efter to dårlige høstår i 2016 og 2017, er lagrene ved at være nedbragt til et ønskværdigt niveau. Arealet med græsfrø er derfor igen på vej op. Med stabile priser forventes produktionsværdien jævnfør tabel 1.2 således at stige i både 2017 og i 2018 i takt med udvidelsen af arealet.

Raps

Verdensmarkederne for olieholdige frø (primært soyabønner, rapsfrø, solsikkefrø og palmeolie) har igennem nogle år været mere presset end kornmarkederne. Især efterspørgslen efter soyabønner til foder fra Kina og svigtende produktion af palmeolie på grund af El Niño har ført til reducerede lagre. De sidste to års rekordproduktion af soyabønner har dog igen opbygget lagrene, men efterspørgslen er fortsat stor og priserne forventes at kunne holde et konkurrencedygtigt niveau i forhold til kornpriserne (European Commission, 2017b). Medvirkende hertil er også at råolieprisen har været stigende.

Historisk har der været en stor stigning i efterspørgslen efter olieholdige frø på verdensplan. Det gælder særligt de meget proteinholdige soyabønner til foder, samt vegetabilske olier til biobrændstof. Denne efterspørgsel er blevet imødekommet af en betydelig vækst i produktionen af især soyabønner, som er øget med 4,9 procent de sidste ti år (OECD/FAO, 2017a). Denne forøgelse af

produktion er dels foranlediget af en ændret arealanvendelse med mere soyabønner frem for blandt andet majs på grund af et gunstigt indbyrdes prisforhold og dels nye arealer med soyabønner i Sydamerika.

OECD/FAO, (2017a) forventer imidlertid at denne vækst vil stagnere de kommende, både for efterspørgsel og for produktion. Væksten i efterspørgslen til foder fra Kina har nået et højt niveau og forventes at flade ud med en mindre vækst i efterspørgslen efter kød. På den anden side vil væksten i produktionen også flade ud med de nuværende priser. Derfor forventer OECD/FAO, (2017a) at priserne på oliefrø fortsætte på det nuværende niveau de kommende år. Der er dog betydelig usikkerhed omkring den politisk bestemte produktion af biobrændstof, hvilket især prisen på raps kan blive påvirket af (OECD/FAO, 2017a).

De danske priser for raps har siden 2011 har med en enkelt undtagelse holdt sig i prislejet mellem 250 og 350 kr. pr. hkg jævnfør Figur 1.2. Den gennemsnitlige afregningspris for 2017 forventes at blive cirka 284 kr. pr hkg mod 269 kr. pr. hkg i 2016 – en stigning på godt fem procent. Hen over vinteren og første halvdel af 2017 steg niveauet lidt, men i efteråret 2017 er rapsen tilbage på niveauet fra efteråret 2016, det vil sige cirka 270 kr. pr. hkg. Det er også det niveau, der forventes for 2018.

Figur 1.2: Salgspriser for raps ab landmand, kr. pr. hkg

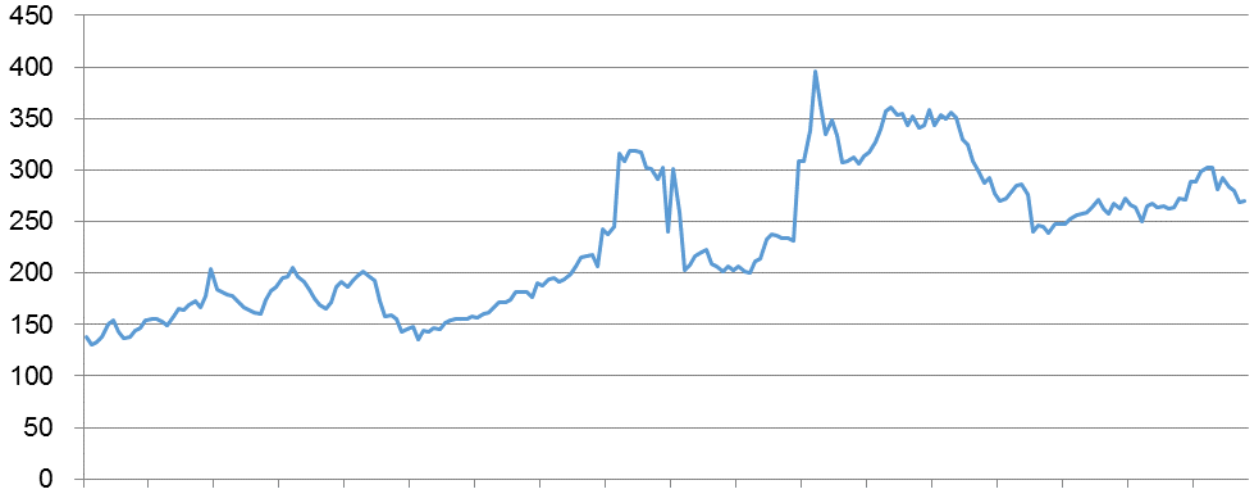

Kilde: Landbrug og Fødevarer (2017a)

Mens rapsproduktion i både EU og i Danmark faldt i 2016 på grund af dårligt udbytte, er høsten 2017 væsentligt forbedret. I EU forventes produktion således at være cirka ti procent højere end sidste år med cirka samme areal (European Commission, 2017b).

I Danmark var udbyttet pr. ha sidste år det dårligste siden 2005 på trods af en relativ stabil udbyttefremgang gennem årene. I år er udbyttet tilbage på et positiv spor og forventes at være cirka seks procent højere end gennemsnittet for 2011-15 og hele 34 procent højere end 2016. Da arealet med

raps i 2017 var cirka syv procent højere end normalt, forventes produktionsværdien for 2017 at være cirka 15 procent højere end gennemsnittet for de sidste fem år og hele 53 procent højere end i 2016, se tabel 1.2.

Produktionsværdien af raps for 2018 vil sandsynligvis blive påvirket af den våde sensommer og de mange høstproblemer, der forsinkede høsten forud for etablering. Da vinterraps, afhængig af egn, helst skal sås senest omkring den 20.-25. august, er mange marker enten ikke blevet etableret, etableret for sent eller etableret under dårlige forhold. Disse negative forhold påvirker selvsagt forventning til rapshøsten 2018 både i form af det forventede areal og udbyttet pr. ha. Med et lille fald i de forventede priser forventes produktionsværdien for raps jævnfør tabel 1.2 således at falde med cirka 25 procent i forhold gennemsnittet for de sidste fem år.

Generelt er raps dog fortsat en attraktiv afgrøde for danske landmænd. En tommelfingerregel siger at prisen på raps skal være cirka dobbelt så høj som prisen på hvede, for at afgrøden er økonomisk attraktiv. I øjeblikket er forskellen cirka en faktor 2,45, hvilket også er tæt på det niveau, det har ligget på i en årrække. Samtidig er raps også en af de afgrøder, der mest stabilt har leveret en udbyttefremgang. Udbredelsen af raps bliver dog begrænset af sygdomme ved hyppig raps (helst kun hvert sjette år) og nødvendigheden af tidlig etablering, der kan være et problem især i de nordlige landsdele.

Sukkerroer

Globalt set er forbruget af sukker større end produktionen, hvilket medfører, at lagrene reduceres. Samtidig er lagrene allerede reduceret i forhold til de store lagre i 2014 og derfor har der på verdensmarkedet været stigende priser, og dermed forventes produktionen også at stige i de kommende år (European Commission, 2017b). Selv efter ophævelsen af sukkerkvoten i EU og dermed lavere forventede priser forventes den europæiske produktion at stige de kommende år.

Med liberaliseringen af markedsordningen for sukker er de danske sukkerproducenter fra 1. oktober 2017 nu i højere grad underlagt verdensmarkedet i stedet for at være underlagt EU's sukkerkvoter. Sukkerforordningen giver dog mulighed for, at Nordic Sugar laver kontrakter med sukkerroedyrkerne under vilkår fastlagt i en brancheaftale. Derfor har sukkerroedyrkerne fortsat sikkerhed for priserne på den kontraherede mængde inden dyrkningssæsonen.

Brasilien dominerer markedet for sukker både i form af produktion og eksport, og da sukker afregnes i USD, spiller valutakurserne en afgørende rolle for sukkerprisen i Danmark. Den samlede efterspørgsel efter sukker forventes fortsat at stige dels på baggrund af højere forbrug i udviklingslandene og dels på baggrund af en fortsat stigning i forbruget pr. capita i de udviklede lande.

Blandt de danske sukkerroedyrkere er det ikke alle dyrkere, som finder prisen attraktiv og vælger dermed at ophøre med sukkerproduktionen og skifte til alternative afgrøder (Dalby, 2017). Dog er det lykkedes at få tegnet alle de udbudt kontrakter, og sukkerarealet for 2017 er stort set uændret i forhold til 2016, og det forventes ligeledes at være uændret til 2018.

Produktionen pr. ha i 2017 forventes at blive på niveau med gennemsnittet for de seneste fem år, rod-udbyttet forventes at blive højere end gennemsnittet med cirka 75 tons roer pr. ha (Sørensen 2017), mens sukkerindholdet er lavere og forventes at ende på 17,1 procent for hele kampagnen. Dermed bliver udbyttet formentlig omkring 12,8 tons sukker pr. ha.

Fra 2017 er fragttilskuddet fjernet, mod at Nordic Sugar bekoster afhentningen af sukkerroer hos dyrkerne. Hvis man således sammenligner priserne eksklusiv fragttilskud, så var prisen i 2015 og 2016 cirka 1.400 kr. pr. ton polsukker inklusiv diverse tillæg for sukkerindhold og betaling for roepulp. I den periode var produktionen stadig under kvoteordningen. Den sammenlignelige pris for 2017 inklusiv diverse tillæg er på cirka 1.160 kr. pr. tons polsukker. Prisen for 2018 forventes at være på samme niveau som i 2017.

Produktionsværdien af sukker var cirka 524 mio. kr. i 2016, hvilket er væsentlig lavere end i perioden 2011 til 2105, hvor produktionsværdien var over 800 mio. kr. Med et lille areal i 2015 og relativt lave udbytter i 2016 var produktionsværdien for de to sidste år med kvote ”kun” omkring 520 mio. kr. I 2017 og 2018 forventes produktionsværdien at falde til et niveau omkring 450 mio. kr.

Kartofler

Kartoffelproduktionen i Europa er koncentreret på få lande, da to tredjedele af den samlede produktion finder sted i fem lande, hvoraf Storbritannien står for cirka ni procent af den samlede kartoffelproduktion i EU (Cicco & Jeanty, 2017). Da samhandelsbetingelserne for mellem EU og Storbritannien endnu ikke er forhandlet på plads efter BREXIT er det uvist, hvordan det vil påvirke markedet for kartofler i EU.

EU er nettoeksportør af forarbejdede kartofler med cirka femten procent af den samlede værdi af kartofler, som bliver eksporteret. Uforarbejdede kartofler bliver primært eksporteret til middelhavslandende, hvor Holland er det altoverskyggende eksportland med over 62 procent af Europas samlede eksport. For kartoffelmels vedkommende er det 44 procent af værdien af den samlede produktion som eksporteres ud af EU.

Danmark er EU-landet med den største koncentration af kartoffelproduktionen med gennemsnitligt 20,6 ha kartofler pr. bedrift. Inden for Danmarks grænser er kartoffelproduktionen også koncentreret, med 92 procent af kartoffel-produktionen i Jylland i 2017 (Danmark Statistik, b). Antallet af kartoffelproducenter i Danmark er i 2017 opgjort til cirka 1.770, hvilket er en stigning på fem procent, og den kommer oven på en stigning på 14 procent året forinden. Der var i 2017 cirka 50.000 ha med kartofler, som er det største kartoffelareal siden 1992. 2/3 af kartoflerne blev i 2016 dyrket på bedrifter med mere end 50 ha kartofler (Danmarks Statistik, b). Det gennemsnitlige kartoffelareal på bedrifter med kartofler er 26,1 ha i 2016, men med en stor spredning, hvor gennemsnittet på øerne er 8,6 ha og gennemsnittet i Jylland er 31,4 ha. I gruppen af bedrifter, som har mere end 50 ha kartofler, er gennemsnittet 115 ha med kartofler.

Der er fem kartoffelfabrikker, hvor de fire laver kartoffelmel, mens den sidste producerer kartoffelpulver og kartoffelflager. De fire melfabrikker ligger i Brande (Andels-kartoffelmelsfabrikken Midtjylland A.m.b.a. (AKM)), Toftlund (Andels-kartoffelmelsfabrikken Sønderjylland (AKS)), Karup (Karup Kartoffelmelsfabrik (AKK)), og Langholdt (Andelskartoffelmelsfabrikken Vendsyssel (AKV Langholdt)). KMC Granules er fabrikken, som producerer kartoffelpulver og kartoffelflager, fabrikken ligger også i Brande. Der er udvidelsesplaner eller igangværende udvidelsesaktivitet i hvert fald på AKS, AKV Langholdt og KMC Granules.

Arealet med spisekartofler gik i 2017 ti procent frem fra 2016 efter flere år med tilbagegang, så der i 2017 blev dyrket 14.100 ha med spisekartofler i Danmark. Tendensen har siden 2010 været stigende arealer med stivelseskartofler og læggekartofler, hvor arealet med stivelseskartofler er steget fra 16.600 ha i 2010 til 28.300 ha i 2017. I den nærmeste fremtid er der fortsat forventninger om stigende arealer på baggrund af kapacitetsudvidelser på kartoffelmelsfabrikkerne og god efterspørgsel efter forarbejdede produkter baseret på kartofler.

Kartoffelsæsonen har været præget af den våde sommer, hvor der ikke var behov for vanding, og det våde efterår med besværlige optageforhold og reduceret lagerfasthed. Udbyttet i stivelseskartofler i 2017 forventes at være omkring 491 hkg pr. ha, hvilket er cirka fem procent højere end 2016. Det trendbaserede udbytte i 2018 forventes at være på cirka 480 hkg pr. ha. Både det forventede udbytte i spisekartofler i 2017 på 370 hkg pr. ha og det trendbaserede udbytte for 2018 er på niveau med sidste års udbytte.

Prisen på stivelseskartofler i 2017 har været på niveau med 2016 med tendens til en lille stigning på et par procent. Prisen på spisekartofler er cirka ti procent lavere end i 2016. Prisen på spisekartofler er dog meget svær at opgøre, da der er meget store prisforskelle henover sæsonen fra de tidlige og dyre kartofler først på sæsonen til de noget billigere spisekartofler senere på sæsonen.

Grovfoder

Grovfoderproduktionen har i 2017 præget af reducerede arealer. Sammenlignet med niveauet 2012-2016 har arealet med grovfoder på omdriftsarealer været cirka otte procent mindre. Udbytterne vurderes for græsafgrøderne at have været noget over middel og af god kvalitet, mens majsudbytterne forventes at være omkring middel for 2017-høsten. Dette komme efter nogle år med meget varierende udbytter i majs, hvor niveauerne i 2013 og 2014 var rekordhøje, mens niveauet i 2015 var rekordlavt, og 2016-høsten var noget over middel. Majshøsten i 2017 har været vanskelig på grund af de store mængder nedbør i efteråret.

Samlet set vurderes grovfoderhøsten 2017 at være cirka fem procent under niveauet for perioden 2012-2016 drevet af et relativt lavt areal og udbytter på middel til over middel niveau. For 2018 forventes en lille stigning på under en procent for den samlede grovfoderproduktion i forhold til 2017, dette er noget under den forventede stigning i mælkeproduktionen på 2,3 procent i 2018. Stigningen i grovfoder produktionen baseres på en stigning i grovfoderarealet i omdrift på 2,5 procent fra 2017 til 2018 og gennemsnitlige udbytter.

Det vurderes, at der er relativt store lagre af grovfoder og en gradvis forbedring af den partielle produktivitet udtrykt i forholdet mellem mælkeproduktion og (grov)foder forbrug. Der er altså på kort sigt et vist potentiale for at mælkeproduktionen kan stige, uden en tilsvarende stigning i grovfoderproduktionen. Hvis mælkeproduktionen i fremtiden skal stige betydelig, vil det givetvis også medføre stigninger i grovfoderarealet.

Gartneriprodukter

I 2017 forventes gartneriproduktionen at udgøre cirka 5,2 procent af jordbrugets samlede produktions-værdi svarende til 4,4 mia. kr. Produktionsværdien for potteplanter forventes i 2017 at udgøre knap halvdelen eller cirka 2 mia. kr. Produktionsværdien fra andre gartneriafgrøder fordeler sig på frugt og grøntsager (1,85 mia. kr.) og andre gartneriafgrøder (567 mio. kr.). Både omfanget og fordelingen af produktionen forventes at være på samme niveau i 2018 som i 2017. Den langsigtede tendens er, at frugt og grøntsager går frem, mens potteplanterne går tilbage. I starten af 2000'erne var produktionsværdien af potteplanter dobbelt så stor som produktionsværdien af frugt og grøntsager, mens denne forskel næsten er udlignet i 2017. Den seneste tids udvikling tyder dog på en opbremsning af faldet for potteplanter, der med en stabiliseret mængde og en svag prisstigning kan notere fremgang i produktionsværdien.

Produktionen af potteplanter har gennem en længere periode oplevet hård priskonkurrence fra især Holland. De senere år ser produktionen dog ud til have stabiliseret sig og priserne for 2017 ser ud til at have fået et pænt løft på cirka 4,0 procent. Det forventes derfor at produktionsomfanget kan opretholdes de kommende år. Dette ventes at ske gennem en fortsat konsolidering i branchen, hvor enhederne bliver færre men større. Det samlede væksthusareal til potteplantegartnerier forventes dog at være ret konstant på godt 2,5 mio. kvmx. Produktionsomfanget forventes derfor at være stabilt for 2016, 2017 og 2018. For 2018 forventes en yderligere beskeden prisstigning.

For frugt og grøntsager ses fortsat en svag stigning i produktionsomfanget, som især er drevet af en stigning i produktionen af væksthusgrønt. Denne produktion har da også haft pæne driftsøkonomiske resultater de senere år som følge af øget produktionsværdi og moderate energiomkostninger (Danmarks Statistik, b). Den globale trend for lokalt producerede varer har også sin effekt på den produktion af frugt og grønt, og branchen ser generelt lyst på fremtiden (Johansen, 2017).

For produktionen af æbler og pærer har 2017 dog været dårlig på grund af nattefrost under blomstringen, og det forventes, at den Europæiske høst har været 23 procent under gennemsnittet af 2014-2016 (Bisgaard 2017). Produktionen af løg på friland har været god i 2017 med passende nedbørsmængder i vækstsæsonen, men den store mængde nedbør i sensommeren og efteråret har vanskeliggjort tørringen og giver risiko for tab under lagringen (Krogsgård, 2017).

Planteskoledrift har en relativt konstant udvikling, som sandsynligvis vil fortsætte ind i 2017. For frugt og bær er der tale om mere uensartede forventninger til 2018: Bær, herunder især solbær, vil sandsynligvis stadig være ramt af en høj og fortsat sigende produktion i Østeuropa, som medfører et meget lavt prisniveau.

Det skal pointeres, at gartneriproduktionen spænder over en meget bred vifte af produkter, hvor stigningen i prisen på en vare kan opvejes af et fald i prisen på en anden vare. De gennemsnitlige prisskøn er derfor forbundet med stor usikkerhed.

Mælk

Markederne for mejeriprodukter er aktuelt præget af en meget atypisk tilstand, med rekordhøje smørpriser og meget lave priser på skummetmælkspulver (SMP). Landmandens pris for mælk har stort set været stigende siden midt i 2016 fra et niveau omkring 1,96 kr. pr. kg (4,2 procent fedt og 3,4 procent protein) til et niveau omkring 2,92 kr. pr. kg ultimo 2017 (Landbrug og Fødevarer, 2017). Denne stigning er primært drevet af smørprisen mens SMP-prisen har været relativ stabil i løbet af 2016 og 2017.

Eksporten af mælkeprodukter ud af EU er forøget til lande som Kina, Mexico, Japan, Algeriet og Sydkorea. Samtidig er stiger forbruget i de østlige dele af EU, mens produktionen har været faldende i EU-lande som Tyskland, Frankrig, Holland, og stigende i EU-lande som Irland, Polen og Italien (European Commission, 2017b).

Figur 1.3 viser udviklingen i den danske mælkenotering. I oktober 2012 var gennemsnitsprisen for konventionel mælk 2,44 kr. pr. kg, mens den steg til 3,24 kr. pr. kg i foråret 2014. Derefter var der næsten konstant fald til 1,96 kr. pr. kg i sommeren 2016, og som nævnt næsten konstant stigning frem til ultimo 2017, hvor prisen aktuelt er 2,92 kr. pr. kg. For regnskabsåret 2017 forventes den gennemsnitlige konventionelle mælk at lande på 2,74 kr. pr. kg som er en stigning på 27 procent i forhold til 2016 hvor prisen var 2,16 kr. pr. kg.

Figur 1.3:Mælkenoteringen, øre pr. kg (4,2 procent fedt, 3,4 procent protein)

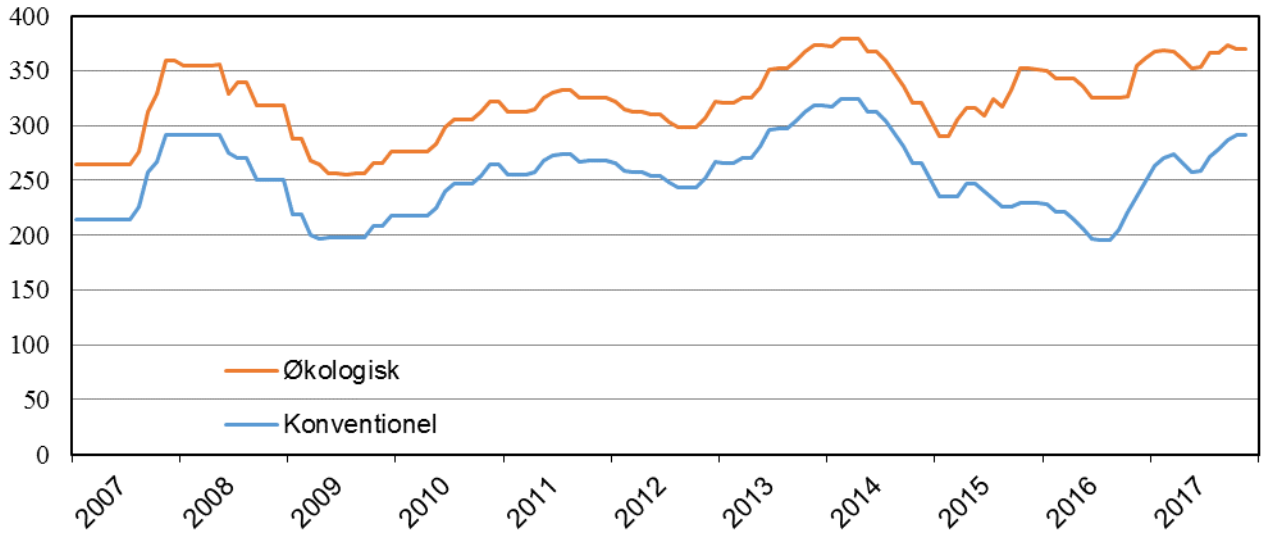

Anm. Prisen ved 4,2 pct. fedt og 3,4 pct. protein.
Kilde: Landbrug og Fødevarer (2017a)

Frem til marts 2015 havde økologitillægget for økologisk mælk ligget meget stabilt i en lang periode. I løbet af 2015 og 2016 steg økologitillægget således fra 55 øre pr.kg til 1,30 kr. pr. kg. Fra september 2016 har økologitillægget været faldende således at det i dag (ultimo 2017) er på 78 øre pr. kg.

Det relative udsving i prisen for økologisk mælk er derfor væsentligt lavere end for konventionel mælk, de seneste tre år har den konventionelle mælkepris varieret fra 19 procent under gennemsnittet til 21 procent over gennemsnittet, mens den økologiske mælk har varieret fra femten procent under gennemsnittet til ti procent over gennemsnittet. Så mens økologiske mælkeproducenter kan opleve mere usikkerhed omkring selve produktionen, så oplever de ikke så stor variation i mælkeprisen. Hvorvidt dette er et permanent fænomen er dog usikkert.

Niveauet for den gennemsnitlige konventionelle mælkepris i 2018 ventes at blive 2,75 kr. pr. kg, stort set samme niveau som gennemsnitsprisen i 2017. Dette betyder dog et fald fra det aktuelle niveau på 2,92 kr. pr. kg i løbet af 2018. Den gennemsnitlige økologiske mælkepris ventes at blive 3,55 kr. pr. kg hvilket repræsenterer et fald i prisen på ti øre pr. kg i forhold til gennemsnittet for 2017. Dette betyder dog også en forventning om en mindre stigning i økologitillægget fra det nuværende niveau på 78 øre pr. kg til 80 øre pr. kg som gennemsnit for året.

Den samlede produktion af både konventionel og økologisk mælk i 2017 forventes at lande cirka 1,5 procent højere end 2016. I 2018 forventes produktionen igen at stige, da priserne generelt er gunstige, der forventes en stigning i produktionen af mælk på 2,3 procent fra 2017 til 2018 drevet af en kombination af ydelsesfremgang og udvidelse af malkekvægbestanden.

Den samlede produktionsværdi af mælk ventes at stige fra 12,4 mia. kr. i 2016 til cirka 15,6 mia. kr. i 2017 og 16,0 mia. kr. i 2018. Dermed overgås produktionsværdien i de hidtidige rekordår 2013 og 2014, hvor den samlede produktionsværdi var på henholdsvis 15,0 og 15,4 mia. kr. I 2017 og 2018 ventes lavere priser end 2013 og 2014, men til gengæld ventes mængden at blive højere, idet den ikke længere er begrænset af mælkekvoten som ophørte i 2015.

Slagtekvæg

Den globale produktion af slagtekvæg forventes at stige de kommende år (OECD/FAO, 2017a), hvor det især er udviklingslandene, som vil stå for både den øgede produktion og det øgede forbrug. Som den eneste væsentlige oksekødsproducerende region ventes der en faldende produktion i EU over den kommende ti år. Væksten i produktionen af oksekød ventes dog generelt at være lavere end væksten i henholdsvis svinekød og fjerkrækød.

I første halvår 2017 er produktion af oksekød faldet en smule (0,2 procent) i EU, sammenlignet med samme periode året før. Dette dække over en relativ stor variation på tværs af EU med et fald på 0,5 procent i gamle EU-15 lande og en stigning på to procent i de nye EU-13-lande (European Commission, 2017b).

Faldet skyldes primært et fald i slagtningen af køer, som i Danmark har været på 13 procent i første halvår 2017 sammenlignet med første halvår 2016. Den samlede produktion af oksekød er derimod kun faldet med 4,5 procent i samme periode. Faktisk er det kun den beskedne produktion af stude der også er faldet, mens alle andre kategorier stiger eller er uændret. Udviklingen er dog vendt i andet halvår, hvorfor den samlede produktion ventes at stige svagt fra 2016 til 2017.

Årsagen til faldet i slagtningen af køer skal formentlig findes i den stigende mælkepris over samme periode. Slagtningerne ventes at stige i andet halvår, hvorved besætningsopbygningen fortsætter men i et lavere tempo.

For alle kategorier af slagtekreaturer har priserne være jævnt stigende over de seneste tolv måneder, med undtagelse af stude. De seneste år har prisen for stude i højere og højere grad begyndt at udvise betydelige sæson udsving, med høje priser hen over sommeren. Prisstigningen på ungtyre har været relativ beskeden (5-6 procent) sammenlignet med stigningen i køer og kvier (10-20 procent), hvor kategorien unge køer har udvist den største relative stigning.

Samlet set ventes gennemsnitprisen for slagtekreaturer at være fem procent højere i 2017 i forhold til 2016. For 2018 forventes et mindre fald i priserne, således at gennemsnitsprisen i 2018 bliver 2,2 procent lavere end den forventede gennemsnitspris i 2017. Den samlede produktion ventes at stige med 0,5 procent i 2017 i forhold til 2016. Denne stigning forventes forøget til en stigning på 1,2 procent i den samlede mængde fra 2017 til 2018. Samlet set betyder dette at produktionsværdien af slagtekreaturer stiger med 5,5 procent fra 2016 til 2017, mens værdien ventes at falde med en procent fra 2017 til 2018.

Figur 1.4: Slagtekreaturer, kr. pr. kg slagtevægt

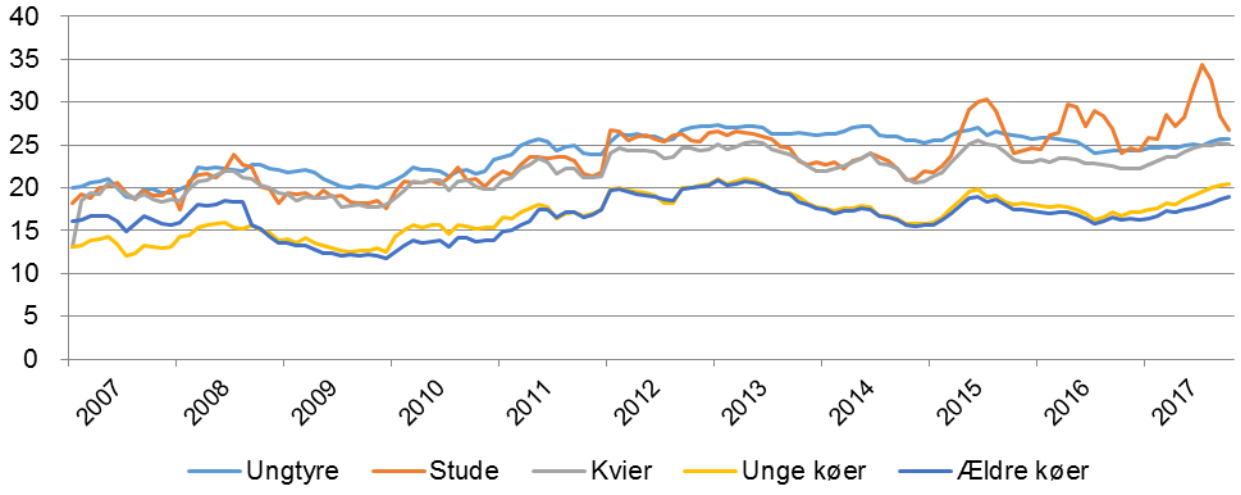

Kilde: Landbrug og Fødevarer (2017a)

Den samlede produktionsværdi for oksekødsproduktionen (ab landmand) ventes i absolutte termer at stige fra cirka 2,89 mia. kr. i 2016 til cirka 3,05 mia. kr. i 2017 for at falde svagt til cirka 3,02 mia. kr. i 2018, på baggrund af et forventet fald i prisen og stigning i mængde.

Svin

OECD's og FAO's fremskrivninger for forbruget af svinekød fra 2017 til 2026 viser en forventet stigning i det globale forbrug af svinekød, men stigningen er ikke helt på niveau med det forgangne årtis stigning. Hidtil har det i høj grad været Kina, som har trukket stigningen i forbruget af svinekød, og den kinesiske forbrugsstigning forklarer 59 procent af den samlede globale stigning i forbruget. I 2016 nåede forbruget af svinekød i Kina 40 kg/capita, hvilket er 1/3 højere end OECD-gennemsnittet, og der forventes derfor ikke fortsat stor stigning i forbruget i Kina (OECD/FAO, 2017b).

Produktionen af svinekød på verdensplan forventes i 2017 at stige med knap én procent til 118 mio. tons kød (OECD/FAO, 2017b). Svinekød produceres primært fire steder i verden; Kina, USA, EU og Brasilien, hvor især Kina med 47 procent af den samlede globale svineproduktion er afgørende for verdens produktion af svinekød. Af den samlede stigning i produktionen af svinekød forventes en stigning på 11 procent i udviklingslandene fra 74 Mt (megaton) til 82 Mt, mens der kun forventes en stigning på seks procent i de udviklede lande, hvor produktionen går fa 43 mt til 45,6 Mt. Stigningen i produktionen i udviklingslandene sker primært på grund af mere intensiv fodring (OECD/FAO 2017b).

I USA forventes produktionen fortsat at stige blandt andet på baggrund af store investeringer i slagterikapacitet i Iowa og Michigan (Pedersen og Østergaard, 2017) sammenholdt med bedre kontrol med svinesygdommen PED (Haley, 2017).

I EU forventes produktionen af svinekød at stige marginalt på mellemlang sigt på baggrund af en forventning om let stigende forbrug, relativt lave priser, men hjulpet på vej af lave foderpriser (European Commission, 2016). Forbruget af svinekød i EU forventes ikke at stige nævneværdigt, på baggrund af markante stigninger i 2014 og 2015, især i de Central- og Østeuropæiske lande.

Der forventes stadig stor import af svinekød i Kina, dog på lidt lavere niveau end i 2016. Til trods for, at Rusland eventuelt hæver importrestriktioner på svinekød ved udgangen af 2017, så forventes deres selvforsyning af svinekød at være steget så meget kombineret med forringet købekraft, at det ikke påvirker svineprisen nævneværdigt (European Commission, 2016).

I Kina er man i gang med en omstrukturering af svinekødsproduktionen, hvor produktionen af svinekød i byerne lukkes ned eller flyttes væk. Der er lidt uenighed mellem FAO (2017) og European Commission (2017), om importen fra Kina stiger i 2017 (FAO), eller den falder i forhold til 2016 (EU). Men der er enighed om, at produktionen af svinekød er faldet i Kina i de seneste år. På verdensplan handles cirka ti procent af den globale produktion (OECD/FAO, 2017b), så langt størsteparten af svinekødet bliver altså forbrugt i de producerede lande, og således også i Kina, men på

grund af markedets størrelse betyder en ubalance mellem udbud og efterspørgsel i Kina meget for den globale handel. På lidt længere sigt forventes væksten i forbruget af svinekød at komme fra Filippinerne, Vietnam og afrikanske lande syd for Sahara (OECD/FAO, 2017b).

Slagtesvinenoteringen (Danish Crown) kan ses i Figur 1.5, hvor 2016 ses at være et år med positiv udvikling i svinenoteringen, men at prisen for svinekød har været for nedadgående siden medio 2017. Bemærk, at noteringen er før fradrag for for eksempel lav kødprocent, vægtfradrag med videre, men at det også er før efterbetaling, så afregningsprisen til landmanden ligger gennemsnitligt cirka 70 øre pr. kg over den viste notering, men varierer fra landmand til landmand afhængig af fradrag med videre.

Figur 1.5: Slagtesvinenoteringen, kr. pr. kg

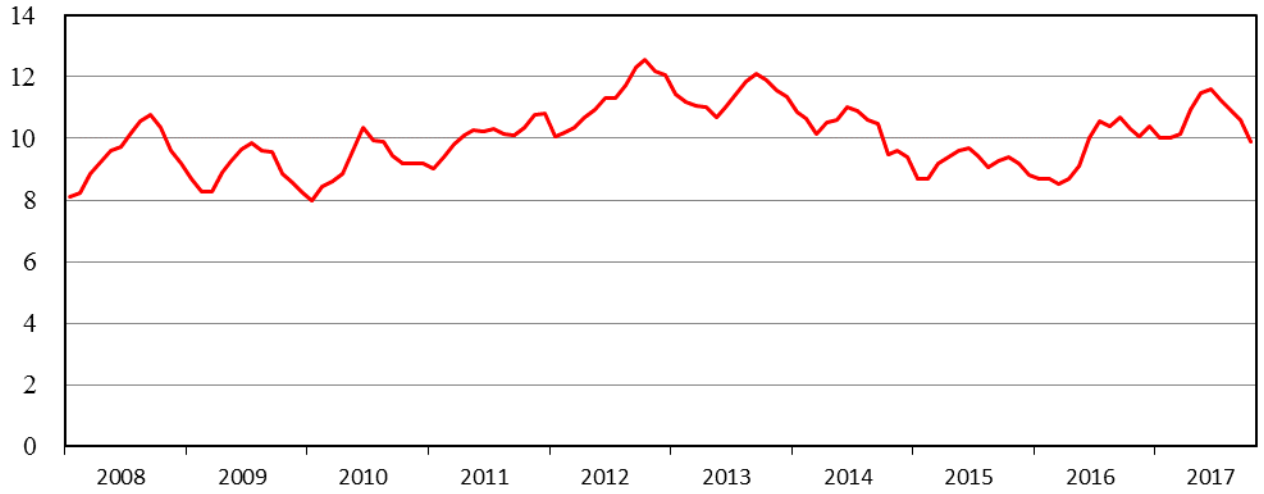

Kilde: Landbrug og Fødevarer (2017a)

Svinetællingerne i Danmark viser, at antallet af søer i Danmark er steget cirka to procent siden 2016. Antallet af producerede smågrise forventes at stige, som følge af stigende antal søer og på grund af stigende produktivitet, så der samlet forventes produceret knap 32 mio. smågrise i 2017. Eksporten af smågrise forventes fortsat at stige til forventet 13,7 millioner i 2017 (Landbrug og Fødevarer, 2017c). Udviklingen forventes at fortsætte i 2018. Antallet af slagtesvin til danske slagterier forventes at falde med godt en halv million grise i 2017 til cirka 17,6 mio. stk. blandt andet som følge af den større eksport af smågrise.

Produktionsværdien af svin var 21,9 mia. kr. i 2016, og den forventes at stige til 24,1 mia. kr. i 2017, for efterfølgende at falde tilbage til 22,7 mia. kr. i 2018. Stigningen i produktionsværdien på ti procent kommer fra en ændring i priserne på ni procent og en stigning i mængden på cirka en procent Ændringen i produktionsværdien til 2018 er en kombination af en stigning på to procent i

produktionen, men en faldende pris på cirka otte procent. Den stigende eksport af smågrise forventes at fortsætte både i 2017 og i 2018.

Slagtekyllinger

Generelt er kyllingekød den type kød, som forventes at stige mest gennem det næste tiår, primært som følge af forbrugernes ændrede købemønstre, men også fra et produktionsperspektiv, hvor producenterne via den korte produktionscyklus kan justere produktionen i forhold til markedssignalerne (OECD/FAO 2017b). OECD/FAO forventer, at 75 procent af stigningen i kødproduktionen vil finde sted i udviklingslande.

Den globale slagtekyllingeproduktion forventes ifølge FAO (2017) at stige med moderate 0,4 procent til 117,7 mio. tons i 2017. Stigningen i produktionen sker primært fra USA og fra Brasilien, mens produktionen omvendt for andet år i træk forventes at falde i Kina potentielt med op til ti procent. Efterspørgslen efter kyllingekød i Kina er faldende, og da fugleinfluenza vanskeliggør eksport medfører det en faldende produktion. Produktionen af kyllingekød i USA stiger igen, efter udbrud af fugleinfluenza i 2015 og således opvejes nedgangen i produktionen i Kina af stigninger i produktionen andre steder i verden. Også i EU forventes produktion og forbrug at stige i det kommende tiår (European Commission, 2016), hvor produktionen primært stiger i de nyere medlemsstater, som for eksempel Ungarn, Polen og Rumænien.

Produktionen af fjerkrækød i EU forventes at stige med 1,3 procent for hele 2017, en relativt lav historisk vækst, hvilket skyldes fugleinfluenzaudbruddene i Europa i 2016 og dermed lave priser ultimo 2016 og primo 2017 (European Commission, 2017b). Nogle af de store fjerkræproducerende lande har tilbagegang i produktionen, så som Holland, Frankrig, Tyskland, Italien og Spanien, mens Europas største producent af fjerkrækød, Polen, dog ventes at øge produktionen med fire procent. For 2018 forventes fortsat lav vækst i produktionen af fjerkrækød i EU. Handlen med fjerkrækød har i 2017 været præget af udbruddet af fugleinfluenza i Tyskland, Danmark, Frankrig, Ungarn, Polen, Holland, Storbritannien og Spanien.

I Danmark er fjerkræproduktionen rimeligt stabil med slagtning af cirka 100 mio. slagtekyllinger pr. år og eksport af cirka 20 mio. kyllinger pr. år. Der har siden 2014 været et svagt fald i eksporten af fjerkrækød. Udviklingen i salgspriserne for kyllingekød kan ses i figur 1.6.

Figur 1.6: Salgspriser slagtekylling, øre pr. kg

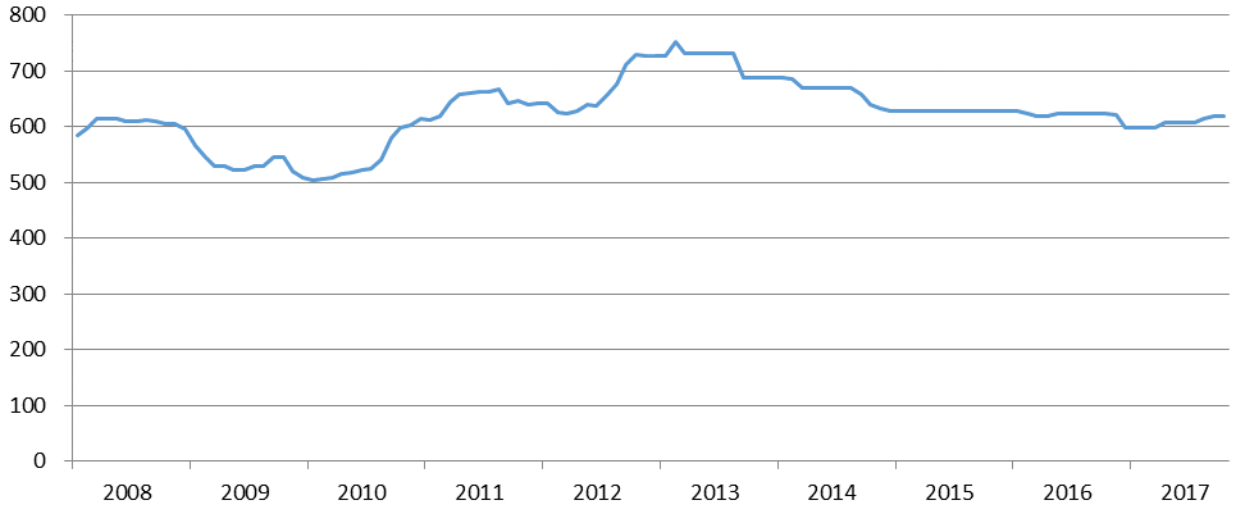

Kilde: Landbrug og Fødevarer (2017a)

Produktionsværdien af fjerkræ forventes at stige med én procent fra 2015 til 2016, på baggrund af en stigende produktion og uændrede priser. Produktionsværdien af fjerkræ forventes at blive 1,87 mia. kr. i 2017 for derefter at stige yderligere til 1,93 mia. kr. i 2018. Produktionsværdien af fjerkrækød har kun i 2013 været højere end det forventede i 2018.

Konsumæg

Overordnet er produktionen og forbruget af danske æg i vækst. Æg er sundt jævnfør forbrugerprogrammet ”Madmagasinet” på DR1 og måske passer æg godt ind i trends som ”Palæo” og ”Flexitarisme”. Danmark har en særstatus i EU i forhold til import af æg med salmonella, hvorfor importen af såkaldt skal-æg er meget beskeden. Den samlede produktion i 2017 forventes at stige til cirka 76 mio. kg – heraf er cirka 10-12 procent proces-æg (dvs. små, knækkede eller beskidte æg, som går til industrien). Baseret på de tre første kvartaler er produktionen øget med 3,5 procent i forhold til 2016 og med 8,6 procent i forhold til 2015. Væksten forventes at fortsætte i 2018 – måske i et lavere tempo.

Markedet for æg er dog i disse år under stærk forandring, da buræg er på vej væk fra den danske detailhandel. Irma har i har mange år ikke solgt buræg og i 2013 stoppede Kvickly også salget. I 2017 er det for alvor gået stærkt med en udfasning af buræg. Hos Coop er Superbrugsen også kommet med, og Fakta og Dagli’brugsen vil løbende udfase buræg frem mod 2020. Dansk Supermarked stoppede salget af buræg pr. 1/12 2017 i alle butikker, herunder kæderne Bilka, Føtex og Netto. REMA 1000 vil stoppe salget i 2018 og senest har DAGROFA med MENY, SPAR, Let-Køb med flere meldt ud, at de vil udfase buræg frem mod 2020. Som vist i figur 1.7 får det produktion af buræg til at falde kraftig, mens de tre andre typer af æg går frem.

Set fra et landmandsperspektiv er denne udvikling paradoksal. Nye ”stimulus-berigede” bure er gradvist blevet indført fra midt 2000’erne og frem mod 1/1 2012, hvor det blev et EU-krav, netop af dyrevelfærdsmæssige årsager. Meldingen fra detailhandelen var dengang, at de fortsat ville sælge en stor andel buræg, og mange producenter investerede tocifrede millionbeløb i de nye bure.

Som det ses i figur 1.7 har dette ændret sig kraftigt siden, og med detailhandlens udmelding om udfasning om buræg, er de fleste burægsproducenter ved at tage konsekvensen og investerer på ny massivt i at ændre produktionsformen til enten skrabeæg, frilandsæg eller økologiske æg. Langt de fleste producenter fortsætter således med at producere æg, men må acceptere et stort tab i form af skrotning af ikke-afskrevne bure (Larsen, 2017).

Figur 1.7: Udvikling i produktion af æg, mio. kg pr. kvartal

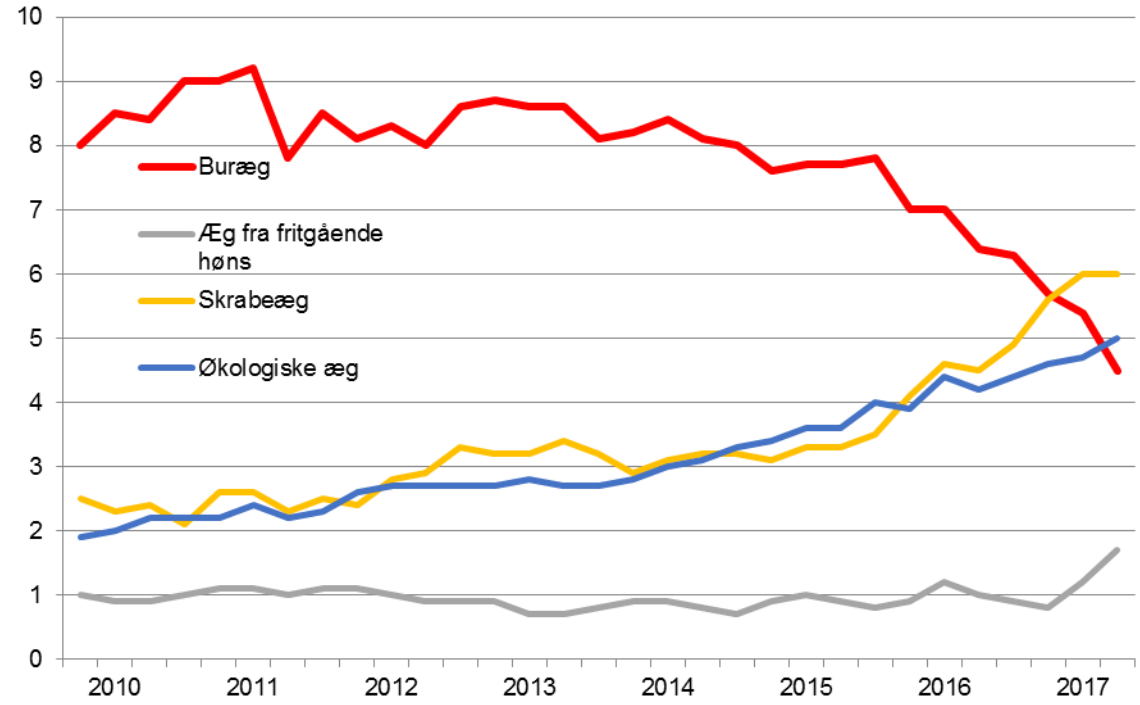

Kilde: Danmarks Statistik (b)

Priserne på æg til ægproducenterne har været stabile igennem en lang periode, men er faldet en smule i 2017 for de konventionelle typer, mens prisen er steget en smule for de økologiske. Prisen for et gennemsnitsæg er dog steget på grund af ændringen over mod de dyrere typer. Det bliver imidlertid interessant at se, hvorvidt afregningsprisen på især skrabeæg kan holde niveauet, når det nu bliver det billigste æg i detailhandlen. Dansk Supermarked har eksempelvis meldt ud, at de med udfasningen af buræg vil sænke priserne på skrabeæg. Generelt forventes dog også stabile afregningspriser i 2018. Med en yderligere ændring til dyrere æg-typer og en øget produktion forventes produktionsværdien derfor at stige de kommende år.

Pelsdyr

Produktionen af skind på verdensplan har været faldende siden 2013, som var året med de bedste skindpriser og året med en produktion på cirka 87 mio. minkskind på verdensplan. Produktionen forventes fortsat at falde, hvilket dog ikke skyldes en reduktion i Danmark, hvor produktionen stadig er cirka 17 mio. skind, kun lidt lavere end i 2013. I 2016 var danske minkavleres markedsandel på cirka 30 procent (Kopenhagen Fur 2017).

Ved indgangen til sæsonen i 2017 var der store lagre af skind i Kina, som har gjort, at opkøberne har haft reduceret efterspørgsel i 2017. Ikke desto mindre er alle de producerede skind solgt, og der er håb for, at lagrene er reduceret inden indgangen til 2018 sæsonen (Pedersen 2017a).

Den relativt lave efterspørgsel efter skind har medført lave priser, som i 2017 forventes at ende på 262 kr. pr. skind, hvilket dog er en stigning på cirka 11 procent fra 2016, men væsentligt under 2013 pristoppen på 604 kr. pr. skind. Prisen på danske skind ligger i lighed med tidligere år væsentligt over udenlandske skind, hvor de danske skind i gennemsnit opnåede en pris på 262 kr., så opnåede de udenlandske skind en pris på 207 kr. (Rasmussen 2017). Forskellen i prisen skyldes bedre kvalitet på de danske skind, men det kan også skyldes, at sammensætningen af skind i forhold til minkracer er anderledes i Danmark i forholdet til udlandet. Udviklingen i prisen for danske minkskind kan ses i figur 1.8.

Figur 1.8: Gennemsnitlig årlig auktionspris for danske minkskind, kr. pr. skind

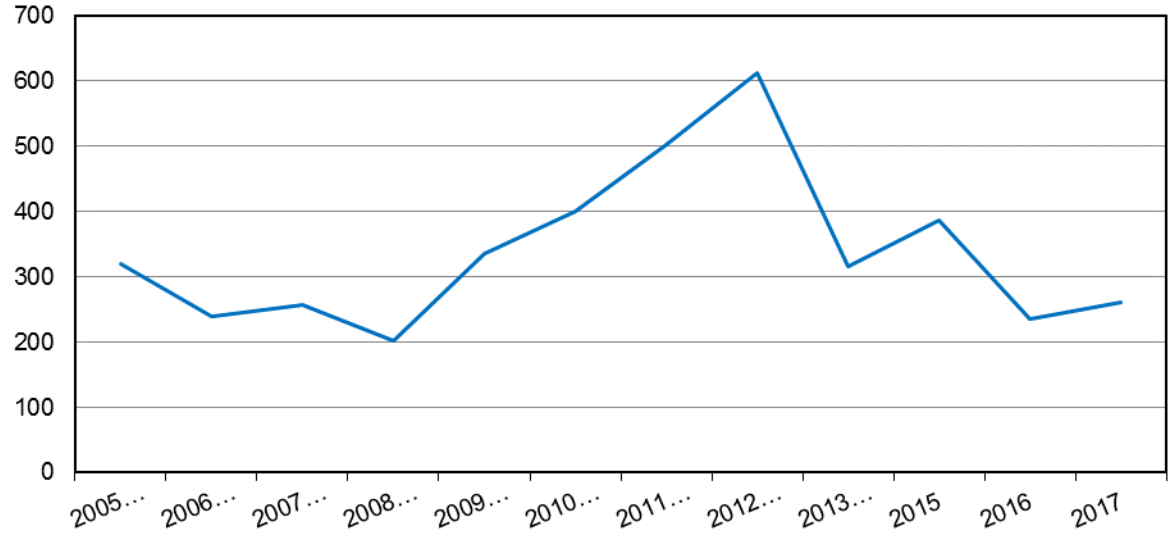

Kilde: Kopenhagen Fur (2017)

Vær opmærksom på, i Landbrugets Økonomi fastsættes produktionsværdien for de skind, som er produceret i 2016 til den pris de skind indbringer. Det vil sige prisen på skind i 2017 vedrører skind produceret i 2016. Dette er i modsætning til den regnskabsmæssige håndtering for pelsdyrbedrifter, da man ikke kender salgsprisen for skindene, når regnskabet gøres op.

Fra januar 2017 blev indført et dyrevelfærdsprogram i minkbranchen, den såkaldte Welfur-protokol. Det er blevet besluttet at man fra auktionshuse i Nordamerika og Europa fra 2020 kun vil sælge skind fra gårde med en vurdering som "acceptabel", "God" eller "Bedste". Beslutningen er taget af Fur Europe, dvs. det er et koncept, som skal udbredes til hele Europa. Welfur-protokollen består af 22 indikatorer for dyrevelfærd, og den er udviklet af forskere på Aarhus Universitet (Møller et al., 2017).

I efteråret 2015 blev dyr fra danske besætninger testet positiv for plasmacytose, som er en sygdom blandt pelsdyr, man gennem mange år har arbejdet hårdt på at udrydde i Danmark. Men smitten i efteråret 2015 havde bidt sig fast, og i starten af 2016 var sygdommen så udbredt, at man i branchen valgte, at ikke alle med positive reagenter skulle sanere besætningen, da der ikke kunne skaffes nye avlsdyr (Pedersen, 2017b). Planen lykkedes. Smitteudbredelsen er i 2017 lavere end den har været på noget tidspunkt i pelsdyrbranchens historie. Plasmacytose er en sygdom, som forårsager færre hvalpe, flere dødsfald og reduceret skindkvalitet. Avlsresultatet (produktiviteten) har været faldende gennem de seneste år, men kan ikke længere tilskrives sygdomsudbruddet i 2015. Avlsresultatet måles som antal hvalpe pr. parret hun, som for 2017 i gennemsnit blev 5,39 mod tidligere opnået 5,61 (Østergaard 2017).

Fra en lavpunkt i 2015 med en produktionsværdi på cirka 4 mia. kr. på baggrund af de opnåede priser i 2016 er produktionsværdien siden steget til 4,7 mia. kr. i 2016 og forventet yderligere stigning i 2017. Dette er dog baseret på forventede priser på skind 2018, som valgt til at være lig den gennemsnitlige pris for de seneste tre år. På baggrund af en stigende produktion forventes stigende produktions-værdi til 2018.

1.3 Produktionsomkostninger, faktorpriser og faktorforbrug

Produktionsomkostninger ved jordbrugsproduktionen er for hele sektoren skønnet at stige fra 76,9 mia. kr. i 2016 til 78,0 mia. kr. i 2016, jævnfør tabel 1.2. Stigningen er dels forårsaget af øget animalsk produktion som mængdemæssigt ventes at stige med 2,3 procent, mens de samlede foderomkostninger ventes at stige med 2,9 procent. Den forventede stigning i foderomkostningerne udgør isoleret set mere end 60 procent af den samlede stigning i produktionsomkostningerne, dog er billedet mere komplekst idet nogle omkostningskategorier stiger, mens andre falder.

Den næststørste stigning i omkostningerne kommer fra kategorien tjenesteydelser fra andre erhverv, her stiger mængden forventet med 2,9 procent, mens prisen ventes at stige med 0,7 procent. Blandt stigende forbrug i denne kategori er blandt andet omkostninger vedrørende tørring af en stor men våd kornhøst på foderstofferne.

Omkostningerne er også steget betydeligt, her er det primært højere energipriser, der er steget med 5,7 procent, mens mængde er steget med 1,8 procent dels drevet af øget animalsk produktion og dels drevet af planteproduktionen. For planteproduktionen er udviklingen i energiforbruget lidt mere tvetydig. Den våde høst har givetvis øget energiforbruget til tørring af korn på de enkelte bedrif-

ter. Omvendt er der store arealer, der ikke er pløjet og sået på grund af det våde efterår, og dette vil forskyde et energiforbruget fra efteråret 2017 til foråret 2018.

En anden effekt af det våde efterår og det deraf følgende reducerede areal med vinterafgrøder er at forbruget af bekæmpelsesmidler (særligt herbicider) ventes at falde lidt, idet der spares nogle ukrudtssprøjtninger i de vinterafgrøder, der ikke er blevet sået.

Samlet set vurderes det, at faktorpriserne stiger med 1,3 procent fra 2016 til 2017, mens faktorforbruget i mængder stiger med 0,1 procent.

I 2018 forventes de samlede produktionsomkostninger at falde fra 78,0 mia. kr. i 2017 til 77,4 mia. kr. i 2018. Denne udvikling drives primært af et fald i foderpriserne og et fald i forbruget af tjenesteydelser fra andre erhverv samt et mindre fald i arbejdskraftforbruget og et fald i handelsgødningsforbruget (som følge af ændret afgrødesammensætning med mere vårsæd). Øvrige omkostningskategorier ventes at stige, hvoraf den største relative stigning ventes at blive i bekæmpelsesmidler som følge af, at det ekstraordinært lave forbrug i efteråret 2017 ventes at blive normaliseret.

Samlet set vurderes det at faktorpriserne falder med 0,2 procent fra 2017 til 2018, mens faktorforbruget i mængder falder med 0,5 procent Dette skal ses i lyset af en forventet mængdemæssig stigning i produktionen på 0,2 procent.

1.4 Jordbruget opdelt efter driftsform og størrelsesgrupper

2016 var et år med lave afregningspriser for de fleste landbrugsprodukter. Hertil kommer at høsten 2016 generelt var den dårligste siden 2011. Dette ses også på regnskabsresultaterne, som viser et historisk dårligt år for de fleste driftsgrene. Blandt undtagelserne er de økologiske mælkeproducenter som fik et pænt tillæg for økologisk mælk.

Både svineprisen og prisen på konventionel mælk steg henover efteråret 2016 – uden dog at få markant effekt på regnskabsresultaterne for 2016. For 2017 slår effekten fuldt igennem og for landbruget som helhed forventes 2017 at blive et rigtig godt år. Medvirkende hertil er også at høsten 2017 forventes at have et rekord højt udbytte pr. ha.

På den baggrund redegøres i dette afsnit for indtjeningen i udvalgte driftsformer, som primært baseres på de regnskaber, der indgår i Danmarks Statistiks jordbrugsregnskabsstatistik (Danmarks Statistik a) i årene 2012-2016 samt egne fremskrivninger til 2017 og 2018.

Om den anvendte regnskabsopstilling skal det bemærkes, at alle produktionsafhængige driftstilskud (tilskud til protein- og energiafgrøder, stivelseskartofler, handyrpræmier (fra 2015 slagtepræmie), moderfårpræmier, miljøstøtte og tilskud til økologisk produktion), indgår i resultatet af primær drift. Generelle driftstilskud, der primært består af den afkoblede EU-støtte, anses derimod for finansielle indtægter, hvorfor de alene indgår i driftsresultatet. Fra 2015 er EU-støtten reformeret, og hedder således ikke længere enkeltbetalingsordningen, men er en grundbetaling plus en betaling for at

overholde tre grønne krav, som er: Flere afgrødekategorier, fem procent miljøfokusområder og permanent græs. Begge støttekategorier indgår i regnskabsopstillingen under de generelle tilskud, og anses dermed for at være en finansiel indtægt.

Jordbrugsbedrifternes indtjening belyses ved at se på de store landbrug, da disse bedrifter er tilrettelagt efter, at jordbruget skal sikre hovedindtjeningen for familien, ligesom de repræsenterer langt hovedparten af erhvervets produktionsværdi. Antallet af mellemstore jordbrug falder kraftigt fra år til år, da de ikke er tilstrækkeligt store til at udnytte de størrelsesøkonomiske fordele, der er skabt af den teknologiske og økonomiske udvikling. Antallet af deltidsjordbrug er – i modsætning til antallet af mellemstore brug – forblevet nogenlunde uændret gennem en årrække, men disse brug tegner sig kun for en meget lille del af jordbrugsproduktionen. Derfor præsenteres jordbrugets indtjeningsforhold opdelt på driftsformer for plantebrug, malkekvægbrug, svinebrug, minkfarme og potteplantegartnerier med to helårsarbejdere og derover. For fuldstændighedens skyld er driftsresultatet for de respektive størrelsesgrupper også vist sidst i afsnittet.

Den opgjorte indtjening er baseret på gennemsnittet af de pågældende brugstyper og størrelsesgrupper. Inden for de enkelte grupper er der imidlertid en betydelig spredning. For at afdække spredningen er der i bilagstabellerne gjort rede for jordbrugsbedrifternes indtjening for den bedste og dårligste tredjedel af brugene (øvre og nedre tertil). Inddelingen i øvre og nedre tertil er baseret på forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje. På grund af den anvendte fremskrivningsmetode kan spredningen kun vises for de historiske år.

I tabellerne med hovedtallene for de regnskabsmæssige resultater fremgår hvor mange bedrifter, som indgår i gruppen. Antallet af bedrifter i afsnit 1.4 er svingende. Udsvingene skyldes blandt andet, at der er en nedre grænse på to fuldtidsmedarbejdere, og der vil være nogle bedrifter, som for eksempel på grund af afgrødevalget ikke bliver talt med det ene år på grund af for lille arbejdsbelastning. Når de ligger lige på grænsen og ændrer afgrødevalget, så er de måske med i gruppen igen det efterfølgende år. Derudover bevirker strukturudviklingen, at antallet af store bedrifter ikke følger den generelle udvikling i antallet af bedrifter.

Klassifikationen af landbrugsbedrifter er baseret på Standard output (SO). SO er udtryk for den omsætning en bedrift opnår ved besiddelse af et givet husdyr eller ved at dyrke en hektar med en given afgrøde. For ikke at klassifikationen skal ændres på grund af ændrede prisforhold fra et år til et andet er SO baseret på et glidende gennemsnit af de seneste fem års priser. Når de historiske prisrelationer ændrer sig, vil klassifikationen af bedrifter også kunne ændres. Eksempelvis vil flere bedrifter klassificeres som planteavlsbedrifter, såfremt prisforholdet mellem svinekød og afgrøder falder. Man skal derfor være varsom med at lave konklusioner på baggrund af udviklingen i antallet af bedrifter.

Plantebrug

Resultatet af den primære drift for de store plantebrug med to helårsarbejdere eller derover forventes at stige fra 843 t.kr. pr. bedrift i 2016 til 1.241 t.kr. i 2017, jævnfør tabel 1.5 – en stigning på he-

le 47 procent. Stigningen skyldes primært den gode høst i 2017 for korn og raps, mens salgspriserne derimod fortsat er på et lavt niveau. For 2018 ventes produktionsværdien gennemsnitlig at stige for de store bedrifter, på grund af stigende areal, mens der pr. ha vil der være et lille fald som følge af lavere forventede udbytter.

Driftsomkostningerne er ligesom i de tidligere år stigende og ventes at stige med cirka 3,9 procent til 5.961 t.kr. Dette er dog kun en smule mere end udvidelsen af arealet på 3,2 procent fra 439 til 453 ha pr. bedrift i gennemsnit. Reelt er driftsomkostningerne pr. ha derfor kun steget med 0,6 procent. For 2018 forventes det også, at stigningerne i driftsomkostninger kun stiger svagt mere end udvidelsen i arealet.

Tabel 1.5: Hovedtal for plantebrug med 2 helårsarbejdere og derover, 1.000 kr. pr. bedrift

	2012	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017***	**2018***
Produktionsværdi mv.[1,2]	6.361	6.583	6.505	6.517	6.551	7.169	7.344
Produktionsafhængige driftstilskud	24	19	25	42	33	32	32
Driftsomkostninger[2]	4.785	4.968	5.021	5.333	5.740	5.961	6.253
Resultat af primær drift	**1.600**	**1.633**	**1.508**	**1.227**	**843**	**1.241**	**1.123**
Generelle driftstilskud	955	908	975	932	1.025	1.030	1.058
Forpagtningsafgift	837	749	790	860	966	1.012	1.064
Ordinære renteudgifter, netto	759	611	632	580	652	698	711
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	102	69	66	120	71	-	-
Driftsresultat før aflønning af brugerfamilien	**858**	**1.113**	**995**	**599**	**179**	**562**	**406**
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	397	404	445	419	446	437	434
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**460**	**709**	**551**	**180**	**-267**	**125**	**-29**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**2,6**	**3,0**	**2,6**	**1,8**	**0,8**	**1,4**	**1,1**
- Øvre tertil	5,1	6,8	5,7	4,9	3,5		
- Nedre tertil	0,3	0,1	0,0	-0,7	-2,0		
Antal bedrifter	984	1.029	1.052	1.056	1.001	919	905
Jordbrugsareal, ultimo, ha	391	356	369	383	439	453	472
Heraf i selveje, ha	226	201	204	203	238	246	255
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	3,57	3,85	3,85	4,07	4,44	4,49	4,58

1. *Produktionsværdien* omfatter ikke nominelle kapitalgevinster (konjunkturgevinster) på lagerbeholdninger og besætninger.
2. *Produktionsværdien* og *Driftsomkostningerne* er inklusiv bedriftens interne forbrug af korn og grovfoder.
3. Beregnet på grundlag af arbejdstidsforbruget og overenskomstmæssig timeløn inklusiv tillæg for ansatte i landbruget.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik (a og b).

De generelle driftstilskud forventes at stige i første prognoseår med 0,6 procent og yderligere med 2,7 procent i det andet prognoseår. Denne stigning dækker dog over et fald i driftstilskuddet pr. ha for de to år blandt andet med baggrund i udjævning af landbrugsstøtten.

Den samlede forpagtningsafgift forventes at stige dels som følge af et større tilforpagtet areal og dels på grund af en lille stigning i forpagtningsafgiften pr. ha. Det var ellers ventet at forpagtningsafgiften pr. ha ville falde i 2016 på grund af de lave kornpriser, men det har ikke været tilfældet.

Ordinære renteudgifter forventes – ligesom for sektoren som helhed – at stige på grund af det dårlige driftsresultat i 2016 og den deraf øgede gæld. Derudover vil gælden pr. bedrift også stige som

følge af øget gennemsnitligt areal. Også for 2018 forventes derfor øgede renteudgifter selv om renteniveauet forventes at være stabilt/svagt faldende.

Driftsresultatet før aflønning af brugerfamilien i 2017 forventes at stige til 562 t.kr. Til forskel fra 2016 kan brugerfamiliens arbejdsindsats således aflønnes samtidig med, at egenkapitalen opnår en beskeden forrentning. I 2018 forventes driftsresultatet igen at blive lavere grundet det lavere forventede udbytte, og der vil være et negativt resultat efter aflønning af brugerfamilien på - 29 t.kr. og dermed ingen rest til forretning af egenkapitalen. Niveauet af egenkapitalens forretning er derfor ikke tilfredsstillende for planteavlerne i disse år, også selvom man tillægger en beskeden konjunkturgevinst.

En anden måde at betragte rentabiliteten er at se på den samlede forrentning af jordbrugskapitalen – det vil sige driftsresultatet efter aflønning af brugerfamilien med tillæg af renteomkostninger divideret med den samlede kapital i landbrugsaktiver. I 2017 forventes denne forrentning af jordbrugskapital i selveje at blive 1,4 procent og 1,1 procent for 2018. Dette illustrerer tydeligt, at planteavlsbedrifterne kun opretholder et positivt resultat på grund af det lave renteniveau, en høj andel af rentetilpasningslån og en relativt beskeden gældsprocent.

Ovenstående resultater og forventninger gælder for de store planteavlsbrug som helhed. Den detaljerede kommentering af den store spredning i resultaterne tager udgangspunkt i det seneste afsluttede regnskabsår, som er 2016. For dette år blev resultatet før aflønning af brugerfamilien -267 t.kr. Opdeles resultaterne for de store planteavlsbrug i 2016 i tertiler efter forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje, har den øvre tertil en forrentning på 3,5 procent og den nedre tertil en forrentning på -2,0 procent. Den store forskel i forrentningsprocenter kan genfindes i den økonomiske produktivitet, som er 1,07 procent i gennemsnit, 1,24 procent for den øvre tertil og 0,89 procent for den nedre tertil.

Der er flere grunde til disse forskelle, men det er karakteristisk at produktionsværdien pr. ha i 2016 for den øvre tertil af bedrifterne er cirka 59 procent højere end for den nedre tertil, mens driftsomkostningerne blot er cirka 14 procent højere for den øvre tertil. Den øvre tertil har således bedre udbytter og/eller en bedre afgrødesammensætning, for eksempel flere højværdiafgrøder som græsfrø eller kartofler, uden at driftsomkostninger stiger markant. Selv om nogle bedrifter blev påvirket væsentligt mere af tørken i foråret 2016 end andre, var billedet næsten det samme for 2015.

Der er således rum for en betydelig optimering i driftsledelsen for de planteavlsbedrifter med de dårligste driftsresultater. Der henvises til tabel B1.1 i bilagstabellerne for en mere detaljeret opgørelse.

Malkekvægbrug – konventionelle og økologiske

For de konventionelle mælkeproducenter med to helårsarbejdere og derover forventes resultatet af den primære drift i 2017 at blive væsentligt forbedret i forhold til niveauet i de to dårlige år 2015 og 2016, med stigning fra 277 t.kr. pr. bedrift i 2016 til 1.837 t.kr. i 2017, jævnfør tabel 1.6. Den store

stigning er overvejende knyttet til de store stigninger i priser på mælk gennem sidste halvdel af 2016 og hele 2017. Dette skal ses i lyset af en stigning i den gennemsnitlige besætningsstørrelse fra 238 til 252 malkekøer for gruppen, der også medfører et forøget resultat af primær drift.

Øget bedriftsstørrelse fører også til en stigende jordbrugskapital i selveje, som skal forrentes. De samlede driftsomkostninger stiger med 6,5 procent, hvilket afspejler stigningen i besætningen (5,9 procent), stigning i ydelsen pr. ko og svagt stigende enhedsomkostninger i form af lidt højere foderpriser.

Tabel 1.6: Hovedtal for konventionelle malkekvægbedrifter med 2 helårsarbejdere og derover, 1.000 kr. pr. bedrift

	2012	2013	2014	2015	2016	2017*	2018*
Produktionsværdi mv.[1,2]	6.885	8.132	8.161	7.284	7.618	9.671	10.293
Produktionsafhængige driftstilskud	10	9	8	8	10	11	11
Driftsomkostninger[2]	6.263	6.944	6.799	7.008	7.351	7.844	8.259
Resultat af primær drift	**632**	**1.196**	**1.370**	**284**	**277**	**1.837**	**2.045**
Generelle driftstilskud	586	585	607	575	575	620	603
Forpagtningsafgift	253	246	240	256	274	294	313
Ordinære renteudgifter, netto	874	797	769	749	729	766	786
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	105	99	75	81	60	-	-
Driftsresultat før aflønning af brugerfamilien	**-13**	**639**	**893**	**-227**	**-211**	**1.397**	**1.548**
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	525	525	533	524	544	533	529
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**-538**	**114**	**360**	**-752**	**-754**	**864**	**1.020**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**1,3**	**2,9**	**3,7**	**0,2**	**0,1**	**4,7**	**5,0**
- Øvre tertil	3,1	4,7	5,9	2,1	2,1		
- Nedre tertil	-1,0	0,5	0,9	-2,3	-2,5		
Antal bedrifter	2.329	2.198	2.212	2.154	2.016	1.926	1.861
Jordbrugsareal, ultimo, ha	169	176	178	183	188	197	206
Heraf i selveje, ha	120	127	127	130	130	135	141
Antal malkekøer, ultimo	203	210	200	225	238	252	266
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	3,73	3,98	4,05	4,26	4,52	4,67	4,82

Anm. Noter og kilde, se Tabel 1.5.

Mælkepriserne begyndte at stige medio 2016 og er steget næsten uafbrudt i løbet af 2017, dette forventes at vende i 2018, hvor der ventes en gennemsnitspris på niveau med gennemsnitsprisen i 2017, og dermed lavere end det aktuelle niveau ultimo 2017. Det forventede resultatet af den primære drift forventes at blive på 2.045 t.kr. i 2018. Stigningen fra 2017 til 2018 skyldes hovedsagelig forventninger til udviklingen i besætningsstørrelsen, mens prisændringerne er beskedne.

Produktionsværdien for bedrifterne i gruppen stiger med cirka 27 procent, fra 2016 til 2017, hvilket hovedsagligt skyldes højere mælkepris, mens stigningen i produktionsomfanget også er en del af forklaringen. I 2018 forventes produktionsværdien at stige med cirka seks procent i forhold til 2017. Stigning i besætningsstørrelsen og mælkeydelsen bidrager til hovedparten af denne stigning.

De generelle tilskud stiger noget mere fra 2016 til 2017 end bedriftsudviklingen kan forklare. Dette skyldes udbetalingen af krisestøtte på 1,3 øre pr. kg mælk leveret i 2016. Ser man bort fra krisestøtten falder støtten til mælkeproducenterne dog relativt meget målt pr. ha sammenlignet med andre

driftsformer grundet udjævningen af det historiske støtteniveau som en del landbrugsreformen. Fra 2016 til 2018 ventes støtten pr. ha således at falde med 2,2 procent pr. år.

Selvom det var mælkeproducenter og slagtekalveproducenter, som fik tillæg til støtterettighederne i 2005 og 2006, så er det ikke ensbetydende med, at det er de nuværende mælkeproducenter og slagtekalveproducenter, som udelukkende bliver ramt af udjævning af støtten. Dels kan der for eksempel være mælkeproducenter i 2005 og 2006, som i dag er planteavlere, og dels har mælkeproducenterne formentlig købt landbrugsjord med støtterettigheder uden tillæg i mellemtiden, mens landmænd fra andre driftsformer formenligt har købt landbrugsjord med tillæg på støtterettighederne. Når dette er sagt har de store mælkeproducenter dog en støtte som er cirka 31 procent højere pr. ha end de store planteavlere i 2016.

Forpagtningsafgiften forventes at stige lidt mere end stigningen i det forpagtede areal, da der er kalkuleret med stort set uændret (svagt stigende) forpagtningsafgifter fra 2016 til 2017 og 2018. De ordinære renteudgifter forventes at stige fra 2016 til 2017 og yderligere til 2018, og stiger i takt med stigningen i bedriftsstørrelsen, da der forventes stort set uændret renteniveau. Det er forudsat, at der ikke vil optræde realiserede tab fra finansielle instrumenter i prognoseårene.

For 2017 såvel som for 2018 forventes tilfredsstillende indtjening til dækning af brugerfamiliens arbejdsindsats og egenkapital forrentning. I 2017 forventes malkekvægbrugene med mere end to helårsarbejdere at have 864 t.kr til forrentning af egenkapitalen og konsolidering af bedriften mens dette tal ventes at blive cirka en million kr. i 2018. Dette er langt mere end det normale indtjeningsbillede for mælkeproducenterne, men det kommer også oven på et par økonomisk meget dårlige år. Gennemsnittet for driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien forventes for perioden 2012-2018 på cirka 38 t.kr. årligt, hvilket udgør en meget beskeden rest til aflønning af egenkapital og risiko.

Der er stor variation blandt de store konventionelle malkekvægbrug, hvorfor spredningen kommenteres i dette afsnit. Den detaljerede kommentering af spredningen i resultaterne tager udgangspunkt i det seneste afsluttede regnskabsår, som er 2016. Den bedste tredjedel af brugene kunne således i 2016 kun forrente jordbrugskapitalen i selveje med 2,1 procent, hvilket skal holdes op imod et gennemsnit på 0,1 procent. For den dårligste tredjedel var forrentningen -2,5 procent. Parallelt hermed var den økonomiske produktivitet 0,97 i gennemsnit, 1,05 for den øvre tertil og 0,87 for den nedre tertil. Blandt de konventionelle malkekvægsbedrifter i gruppen er der karakteristiske forskelle. Den øvre tertil har således flere malkekøer pr. brug og større produktionsværdi pr. helårsarbejder jævnfør tabel B1.2 i bilagstabellerne.

For de økologiske mælkeproducenter med to helårsarbejdere og derover forventes resultatet af den primære drift at stige med cirka 40 procent fra 1.613 t.kr. pr. bedrift i 2016 til 2.290 t.kr. i 2017, jævnfør tabel 1.7. Til sammenligning er der i samme periode en forventet stigning for konventionelle bedrifter fra 277 til 1.837 t.kr.

Den store forskel i det økonomiske resultat der har været mellem de økologiske og de konventionelle mælkeproducenter de seneste år ventes dermed udjævnet meget i 2017 og 2018. De økologiske bedrifter forventes at vokse i gennemsnit fra en besætningsstørrelse på 184 malkekøer i 2016 til 194 i 2017 og 204 i 2018. Fra 2015 til 2016 var der en mindre nedgang i besætningsstørrelsen for økologiske bedrifter fra 186 til 184 køer pr. bedrift. Dette fald kan hænge sammen med at visse store bedrifter valgte at omlægge produktionen fra økologisk til konventionel efter ophøret af mælkekvoten. Dette var formenligt medvirkende årsag til stigningen i økologitillægget i den efterfølgende periode.

I 2018 forventes resultatet af den primære drift at falde svagt til et niveau på 2.188 t.kr. Faldet fra 2017 til 2018 skyldes primært den sænkning i økologitillægget gennemført i løbet af 2017 samt en gennemsnitlig basispris på niveau med gennemsnittet for 2017.

De generelle tilskud for økologiske mælkeproducenter er som konventionelle mælkeproducenters, også påvirket af krisestøtte i 2017. Støtten målt pr. ha er faldende fra 2016 til 2018, ligesom konventionelles, når man ser bort fra krisestøtten i 2017. Som for konventionelle bedrifter ventes forpagtningsafgifter pr. ha stort set uændret, mens de ordinære renteudgifter forventes at stige som følge af udviklingen i bedrifternes størrelse.

På den baggrund forventes driftsresultatet for de økologiske mælkeproducenter før aflønning af brugerfamilien at blive rekordhøje 1.926 t.kr. i 2017. Det er her forudsat, at der ikke vil optræde realiserede tab fra finansielle instrumenter i prognoseårene. I 2018 forventes driftsresultatet før aflønning af brugerfamilien at falde svagt til 1.760 t.kr.

Der er også stor variation blandt de store økologiske malkekvægbrug. Den øvre tertil af brugene kunne således i 2016 forrente jordbrugskapitalen i selveje med 6,6 procent, hvilket skal holdes op imod et gennemsnit på 4,2 procent. For den nedre tertil var forrentningen derimod kun 1,4 procent. Parallelt hermed udgjorde den økonomiske produktivitet 1,13 i gennemsnit, 1,21 for den øvre tertil og 0,99 for den nedre tertil i 2016.

Også blandt de økologiske malkekvægsbedrifter er der karakteristiske forskelle. Den øvre tertil har således flere malkekøer pr. brug, større produktionsværdi pr. helårsarbejder og flere malkekøer pr. ha end den nedre tertil.

Tabel 1.7: Hovedtal for økologiske malkekvægbedrifter med 2 helårsarbejdere og derover, 1.000 kr. pr. bedrift

	2012	2013	2014	2015	2016	2017*	2018*
Produktionsværdi mv.[1,2]	6.774	7.692	8.058	7.485	8.126	9.242	9.501
Produktionsafhængige driftstilskud	217	168	191	142	189	194	199
Driftsomkostninger[2]	6.222	6.838	6.844	6.361	6.701	7.146	7.511
Resultat af primær drift	**769**	**1.022**	**1.404**	**1.265**	**1.613**	**2.290**	**2.188**
Generelle driftstilskud	650	700	712	620	603	643	624
Forpagtningsafgift	394	346	399	376	369	396	421
Ordinære renteudgifter, netto	784	729	744	686	575	611	630
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	81	85	117	119	137	-	-
Driftsresultat før aflønning af brugerfamilien	**160**	**561**	**857**	**705**	**1.136**	**1.926**	**1.760**
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	509	477	515	527	523	512	507
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**-349**	**85**	**342**	**178**	**613**	**1.414**	**1.254**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**1,6**	**2,5**	**3,5**	**3,0**	**4,2**	**6,1**	**5,5**
- Øvre tertil	3,6	3,6	3,6	3,6	3,6		
- Nedre tertil	-0,7	0,1	1,5	0,6	1,4		
Antal bedrifter	321	304	299	276	326	309	297
Jordbrugsareal, ultimo, ha	225	235	229	219	221	231	242
Heraf i selveje, ha	135	152	140	134	137	143	149
Antal malkekøer, ultimo	180	179	184	186	184	194	204
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	3,88	4,00	4,37	4,11	4,19	4,31	4,43

Anm. Noter og kilde, se Tabel 1.5.

Da brugene er større i den øvre tertil af de økologiske malkekvægbrug, er de finansielle omkostninger også større i absolutte tal, relativt til produktionsomfanget er dette dog ikke tilfældet. Målt på driftsresultatet efter finansielle omkostninger og aflønning af brugerfamilien er forskellen på øvre og nedre tertil cirka 1.656 t.kr. For mere detaljerede information henvises til tabel B1.3 i bilagstabellerne.

Svinebrug

Resultatet før aflønning af brugerfamilien for svinebrug med to helårsarbejdere og derover forventes i 2017 at blive 1.647 t kr., hvilket er en markant forbedring i forhold til 2016. Resultatet efter aflønning af brugerfamiliens arbejdsindsats forventes at være knap 1.176 t.kr. baseret på en aflønning på 471 t.kr. til brugerfamilien. For 2018 forventes et resultat på 1.339 t.kr. før aflønning af brugerfamilien og 872 t.kr. efter aflønning af brugerfamilien. 2017 resultatet forventes skabt på baggrund af 212 ha dyrket areal og en gennemsnitlig svinebesætning der er cirka 4 procent højere pr. bedrift end i 2016.

Produktionsværdien forventes at stige cirka 14 procent fra 2016 til at nå 14,2 mio. kr. i 2017 primært på grund af stigende priser, men også på grund af den stigende produktion. I forhold til 2016 er udbytterne i marken høje i 2017, hvilket bidrager til stigende produktionsværdi. Til 2018 forventes produktionsværdien at blive reduceret en smule til et niveau omkring 14,1 mio. kr. på grund af let faldende priser og en fortsat stigning i produktionen. Driftsomkostningerne forventes at stige med godt fem procent i 2017 i forhold til 2016 på bagrund af en stigning i produktionsomfanget på 3,0 og 3,8 procent i henholdsvis markbruget og svinebestanden. Prisindekset for faktorforbruget for

hele landbruget stiger med 1,3 procent jævnfør tabel 1.3 og er også en del af forklaringen på stigningen i produktionsomkostningerne. Fra 2017 til 2018 forventes driftsomkostningerne at stige med 1,5 procent pr. bedrift på baggrund af uændrede priser på indsatsfaktorer og fortsat stigning i produktionen i både markbruget og svineproduktionen. Arbejdskraftforbruget målt i antal helårsarbejdere forventes at stige to til tre procent pr. år og overstige seks helårsarbejdere pr. bedrift i 2018.

De ordinære renteudgifter forventes at stige til trods for en lav refinansieringsrente på de variabelt forrentede lån i 2017. Dermed følger renteomkostninger stigningen i produktionsomfanget og deraf følgende større balancer. Der er en forventning om fortsat lave renter i 2018, så den lille forøgelse af nettorenteudgifterne på 15 t.kr. (1,9 procent) kommer fra stigende bedriftsstørrelser på 3-4 procent og nedbringelse af bankgælden, så den samlede nettorenteudgift pr. bedrift forventes at blive 808 t.kr. i 2018.

Tabel 1.8: Hovedtal for svinebedrifter med 2 helårsarbejdere og derover, 1.000 kr. pr. bedrift

	2012	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017***	**2018***
Produktionsværdi mv.[1,2]	11.935	12.086	11.656	11.368	12.451	14.241	14.133
Produktionsafhængige driftstilskud	6	6	6	2	3	3	3
Driftsomkostninger[2]	10.180	10.643	10.351	10.784	11.096	11.700	11.869
Resultat af primær drift	**1.761**	**1.449**	**1.311**	**587**	**1.358**	**2.544**	**2.268**
Generelle driftstilskud	429	430	444	410	432	436	447
Forpagtningsafgift	407	433	430	454	515	540	568
Ordinære renteudgifter, netto	943	798	851	762	763	793	808
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	82	83	74	123	66	-	-
Driftsresultat før aflønning af brugerfamilien	**758**	**565**	**399**	**-343**	**446**	**1.647**	**1.339**
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	440	453	463	463	481	471	466
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**318**	**112**	**-64**	**-806**	**-35**	**1.176**	**872**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**3,3**	**2,5**	**2,1**	**0,2**	**1,9**	**4,5**	**3,7**
- Øvre tertil	6,0	5,2	5,3	3,1	5,2		
- Nedre tertil	0,5	-0,7	-1,6	-4,3	-1,3		
Antal bedrifter	2.113	2.012	2.022	1.903	1.850	1.776	1.721
Jordbrugsareal, ultimo, ha	197	196	191	186	206	212	220
Heraf i selveje, ha	140	137	135	133	146	150	156
Antal svin, ultimo	5.370	5.429	5.782	6.243	6.325	6.567	6.877
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	4,80	4,96	5,24	5,71	5,80	5,92	6,09

Anm. Noter og kilde, se Tabel 1.5.

Det generelle driftstilskud forventes i 2017 at være en smule højere pr. bedrift end i 2016. Stigningen i jordbrugsarealet ligger til grund for denne udvikling. Der vil også være nogle svineproducenter, som får gavn af udjævningen, som blev indført med CAP reformen i 2015, hvor landmænd med lave støtterettigheder får et lille tillæg fra landmænd med høje rettigheder på grund af store kvæg- og mælketillæg i støtten. Svineproducenterne har typisk ikke tillæg på deres støtterettigheder.

Den detaljerede kommentering af spredningen i resultaterne tager udgangspunkt i det seneste afsluttede regnskabsår, som er 2016. For dette år blev resultatet før aflønning af brugerfamilien på 446 t.kr. Efter aflønning af brugerfamilien blev resultatet for 2016 -35 t.kr., og dermed et utilfredsstillende økonomisk resultat for gruppen som helhed.

Selvom resultatet for 2016 er positivt i gennemsnit før aflønning af brugerfamilien, dækker det stadig over producenter, som har negative resultater i 2016, og det forventes at, til trods for de stærkt forbedrede resultater vil den nedre tertil af bedrifter, opnå negative resultater før aflønning af brugerfamilien i 2017. Der er altså endnu en gang meget stor spredning på de økonomiske resultater blandt de store svineproducenter.

Når resultaterne for svineproducenter deles op i tertiler, ses at de bedste producenter opnår et resultat på cirka 1.699 t.kr. før aflønning af brugerfamilien og med 1.233 t.kr. til forrentning af egenkapitalen. De har dermed mulighed for at konsolidere sig, og har dermed gode forudsætninger for at levere gode resultater efter finansiering i de kommende år også. Den øvre tertil af svineproducenterne i 2016 forrentede jordbrugskapitalen i selveje med 5,2 procent, hvorimod forrentningen i den nedre tertil udgjorde -1,3 procent. Gennemsnittet er 1,9 procent. Der er således cirka 6,5 procentpoint forskel mellem den nedre og øvre tertil i forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje.

Hovedtallene for svineproducenterne opdelt i tertiler er vist i tabel B1.4. Det gennemsnitlige produktionsomfang på den øvre tertil er markant større end for nedre tertil med hensyn til svineproduktionens størrelse, men jordbrugsarealet er mindre for øvre tertil. Svineproduktionen, målt på antal svin på status ultimo, er 64 procent større for den øvre tertil end den nedre tertil, og er således med til at forklare en del af forskellen i produktionsværdien og driftsomkostningerne mellem tertilerne. Den øvre tertil har cirka 50 procent flere helårsarbejdere end den endre tertil. Det forklarer dog ikke den store forskel på mere end 2,4 mio. kr. i resultaterne både før og efter aflønning af brugerfamilien, der ses mellem den øvre tertil og den nedre. Dette afspejler også en stor forskel på, hvor dygtige landmændene er til at skabe et godt økonomisk resultat på baggrund af svineproduktionen. Der er også forskel mellem tertilerne på generelle driftstilskud, forpagtningsafgift og renteudgifter, men ikke så store som i produktionsværdien.

Resultatet for den øvre tertil af svineproducenterne i 2016 er i lighed med de generelle resultater væsentlig bedre end i 2015. På grund af den forventede forbedring i prisrelationerne, forventes den øvre tertil i 2017 og 2018 at få endnu bedre resultater. Meget ringere ser det ud for den nedre tertil, som i 2016 fik et resultat på -687 t.kr. før aflønning af brugerfamilien, og kun med forbedrede prisrelationer i 2017 forventes den nedre tertil at få positive resultater før aflønning af brugerfamilien. I 2018 forventes de igen at få negative resultater. Det er dog værd at bemærke, at det ikke nødvendigvis er de samme bedrifter som år efter år befinder sig i de enkelte tertiler.

Minkfarme

Ved vurdering af regnskabsresultaterne og prognosen for minkfarmene er det vigtigt at være opmærksom på den tidsmæssige forskydning i forhold til opgørelsen af sektorindkomsten for branchen. I sektorindkomsten er der sammenhæng mellem produktion og pris således, at det er prisen i 2017 får indflydelse på sektorindkomsten i 2016, da det er året for produktionen af de skind som afsættes på auktionerne i 2017. I fremskrivningen af regnskabsresultaterne anvendes i realiteten et

gennemsnit af årets priser til at få produktionsværdien i indeværende år og beholdningsforskydningerne fastsættes til produktionsprisen på skind.

På minkfarme med to helårsarbejdere og derover forventes en stigning i produktionsværdien fra 5.311 t.kr. i 2016 til 6.282 t.kr. i 2017. I 2018 ventes produktionsværdien fortsat at stige til 7.272 t.kr. Produktionsværdien i 2018 er beregnet på baggrund af gennemsnitsprisen for de seneste tre år. For vurdering af prisen på minkskind i 2018 har vi ikke forventninger fra internationale organisationer som støtte. Derudover afsættes skind til beklædningsindustrien, som i høj grad er influeret af modetendenser, hvilket samlet set er med til at gøre prisskønnet arbitrært. Driftsomkostningerne, generelle driftstilskud, forpagtningsafgift og ordinære renteudgifter følger i store træk udviklingen i produktionsomfanget for bedrifterne i gruppen.

Tabel 1.9: Hovedtal for minkfarme med 2 helårsarbejdere og derover, 1.000 kr. pr. farm

	2012	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017***	**2018***
Produktionsværdi mv.1,2	8.534	9.455	6.141	7.073	5.311	6.282	7.272
Produktionsafhængige driftstilskud	5	4	6	0	1	1	1
Driftsomkostninger2	4.752	5.355	5.119	5.365	5.489	5.836	6.154
Resultat af primær drift	**3.788**	**4.104**	**1.028**	**1.708**	**-178**	**446**	**1.118**
Generelle driftstilskud	189	200	222	193	167	172	179
Forpagtningsafgift	109	77	142	181	115	125	134
Ordinære renteudgifter, netto	267	260	281	260	274	292	300
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	23	27	-14	19	-10	-	-
Driftsresultat før aflønning af brugerfamilien	**3.578**	**3.940**	**841**	**1.441**	**-389**	**201**	**863**
Arbejdsvederlag til brugerfamilien3	456	475	499	487	540	534	532
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**3.122**	**3.465**	**342**	**954**	**-929**	**-333**	**331**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**18,0**	**17,9**	**2,7**	**5,5**	**-2,8**	**-0,2**	**2,4**
- Øvre tertil	28,9	29,9	6,6	12,1	0,3		
- Nedre tertil	9,2	7,9	-1,2	0,6	-7,5		
Antal bedrifter	655	811	932	855	856	889	881
Jordbrugsareal, ultimo, ha	79	85	94	93	77	81	85
Heraf i selveje, ha	57	67	72	66	61	65	67
Antal svin, ultimo	4.067	4.063	3.432	3.902	4.266	4.532	4.767
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	3,82	4,33	4,40	4,68	4,79	4,95	5,05

Anm. Noter og kilde, se Tabel 1.5.

Minkfarme har et begrænset jordbrugsareal, hvorfor de generelle driftstilskud og forpagtningsafgiften er væsentlig mindre end for de andre driftsformer. Det gælder også de ordinære nettorenteudgifter, som også er væsentligt lavere end i andre driftsformer. Det skyldes dels et forholdsvis mindre kapitalkrav på pelsdyrfarme, dels krav om en større egenkapitalandel, idet belåningsgraden for realkreditlån typisk er lav for minkfarme.

Efter det dårlige resultat i 2016 forventes resultatet for 2017 at stige, så der bliver et lille overskud før aflønning af brugerfamilien, men ikke nok til fuld aflønning af brugerfamiliens arbejdsindsats, så resultatet efter aflønning af brugerfamilien er negativt for den gennemsnitlige bedrift i 2017. For 2018 forventes hele brugerfamiliens arbejdsindsats at kunne blive aflønnet.

Som for de øvrige driftsgrene er der en væsentlig spredning i de økonomiske resultater blandt minkfarmene, som kommenteres på baggrund af resultaterne for 2016. På den bedste tredjedel af farmene udgjorde forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje i 2016 0,3 procent, hvorimod forrentningen udgjorde -7,5 procent for den nedre tertil af farmene. Der er tilsvarende en forskel i den økonomiske produktivitet, som spænder fra 1,00 for den øvre tertil til 0,76 for den nedre tertil med et gennemsnittet på 0,88.

For minkfarmene i 2016 er der ikke den store forskel på størrelsen målt på antal avlstæver, men alligevel formår den øvre tertil at have en produktionsværdi, som er 2/3 højere end den nedre tertil, hvilket er en væsentlig årsag til, at forskellen i driftsresultatet mellem øvre og nedre tertil på 1,3 mio. kr. For mere detaljerede information henvises til tabel B1.5 i bilagstabellerne.

Potteplantegartnerier

Potteplantegartnerier dækker over gartnerier, som har minimum 2to helårsarbejdere, hvilket vil sige de fleste potteplantegartnerier, da denne produktion er væsentlig mere arbejdsintensiv end landbrugsproduktion. Således er de samlede aktiver i selveje cirka ti gange højere pr. helårsarbejder for landbrug, end de er for potteplantegartnerier generelt.

Der forventes stærkt forbedrede driftsresultater i branchen i 2017 og 2018 som i høj grad skyldes prisstigninger på fire procent fra 2016 til 2017 og forventet yderligere stigning på to procent fra 2017 til 2018. Sammen med en udvidelse af væksthusarealet på 3,6 procent og 4,9 procent, jævnfør tabel 1.4., betyder prisstigningerne, at produktionsværdien forventes at stige fra 15,2 mio. kr. i 2016 til 16,2 mio. kr. i 2017 og videre til 17,6 mio. kr. i 2018.

Driftsomkostningerne pr. kvm. forventes derimod kun at stige med stige med 0,4 procent i 2017 og 0,3 procent i 2018. Dermed har potteplantegartnerierne udsigt til rekordgode driftsresultater for 2017 og 2018. Hvor branchen for et år eller to siden så med pessimisme på fremtiden, er stemningen nu vendt, og det ser ud som om, man går lysere tider i møde (Johansen, 2017).

Konkret forventes driftsresultatet efter aflønning af brugerfamilien at blive mere end fordoblet til 1.170 t.kr. i 2017. I 2018 forventes yderligere en stigning på cirka 33 procent til 1.551 t.kr. Dermed forventes rekord høje forrentningsprocenter på 12,5 procent i 2017 og 15,1 procent i 2018. Dette skal ses i lyset af det relativt lave kapital/arbejdskraft forhold i denne branche sammenlignet med det øvrige landbrug.

Tabel 1.10: Hovedtal for potteplantegartnerier med 2 helårsarbejdere og derover, 1.000 kr. pr. gartneri

	2012	2013	2014	2015	2016	2017*	2018*
Produktionsværdi mv.1,2	12.793	12.328	12.759	14.394	15.183	16.162	17.583
Produktionsafhængige driftstilskud	0	0	0	0	0	0	0
Driftsomkostninger2	11.699	11.633	11.907	13.426	13.659	13.975	14.981
Resultat af primær drift	**1.094**	**695**	**852**	**968**	**1.524**	**2.187**	**2.603**
Generelle driftstilskud	112	100	129	126	32	33	35
Forpagtningsafgift	282	250	258	335	316	325	350
Ordinære renteudgifter, netto	329	276	263	266	222	235	251
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	-13	-5	18	40	24	-	-
Driftsresultat før aflønning af brugerfamilien	**608**	**274**	**442**	**453**	**995**	**1.660**	**2.037**
Arbejdsvederlag til brugerfamilien3	509	518	532	512	501	490	486
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**99**	**-245**	**-90**	**-59**	**494**	**1.170**	**1.551**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**3,9**	**0,2**	**1,8**	**2,2**	**6,8**	**12,5**	**15,1**
- Øvre tertil	10,5	10,8	10,6	11,7	18,7		
- Nedre tertil	-12,1	-16,5	-18,1	-11,8	-9,8		
Antal bedrifter	189	180	174	159	145	140	134
Væksthusareal, ultimo, kvm.	15.288	15.034	15.539	17.545	17.677	18.318	19.218
Heraf i selveje, kvm.	10.546	11.003	10.973	11.928	11.849	12.273	12.847
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	13,16	13,23	14,01	15,74	16,02	16,07	16,34

Anm. Noter og kilde, se Tabel 1.5.

De generelle driftstilskud, som primært omfatter erhvervsudviklingsstøtte samt støtte til udvikling af miljøteknologi og energibesparelser, er beskedne og forventes at stige nogenlunde proportionalt med væksthusarealet. Forpagtningsafgiften forventes også at stige proportionalt med væksthusarealet, idet det antages, at den nuværende andel af væksthusarealet i selveje (67 procent) opretholdes.

De ordinære nettorenteudgifter forventes at stige i både 2017 og 2018 som følge af øget gældsættelse i forbindelse med arealudvidelsen. Når potteplantegartnerierne i modsætning til de andre driftsformer ikke i samme grad nyder godt af det lavere renteniveau på de variabelt forrentede lån, skyldes det en anderledes sammensætning af gælden.

Når potteplantegartnerierne opdeles i tertiler efter forrentning af jordbrugskapitalen i selveje, springer gartneriernes størrelsesforskelle fra den øvre til den nedre tertil i øjnene. Væksthusarealet for den øvre tertil er mere end tre gange så stort som arealet ved den nedre tertil. De store gartnerier leverer altså langt bedre økonomiske resultater og den øvre tertil opnåede således et resultat efter aflønning af brugerfamilien i 2016 på 1.971 t.kr. og en forrentning af jordbrugskapitalen i selveje på 18,7 procent i 2016. Den nedre tertil havde derimod et resultat efter aflønning af brugerfamilien på -801 t.kr., og en forrentning af jordbrugskapitalen på -9,8 procent. Selvom resultatet i 2016 for gennemsnittet af de store potteplantegartnerier er forbedret siden 2015, så er resultatet for den nedre tertil forringet og stadig utilfredsstillende. For mere detaljerede information henvises til tabel B1.6 i bilagstabellerne.

Størrelsesgrupper

Produktionsværdien for den gennemsnitlige jordbrugsbedrift i 2017 forventes at stige med cirka 11 procent til 2.874 t. kr. grundet de høje høstudbytter samt gode priser på især mælk og svin. Med stabile driftsomkostninger (+0,8 procent) er der dermed udsigt til en forbedring på 288 t.kr. i driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien, som dermed lander på et lille plus på 19 t.kr. i 2017, jævnfør tabel 1.11.

Stigningen i landbrugets økonomiske resultater afspejles også i den økonomiske produktivitet, som forventes at stige med 11 procent fra 2016 til 2017. Stigningen i den økonomiske produktivitet skyldes primært et forbedret sektorbytteforhold på 7,2 procent – især på grund af højere priser på mælk og svin, mens totalfaktorproduktiviteten er steget 3,6 procent – som delvist skyldes de højere høstudbytter. Den animalske produktion (som bidrager til cirka 3/5 af den samlede værdi af jordbrugssektoren) står dermed for den største del af stigningen i produktionsværdien.

Ud over ændringerne i produktionsværdi og driftsomkostninger er der ikke væsentlige ændringer på de øvrige poster. Bemærk dog, at realiserede tab fra finansielle instrumenter ikke er estimeret og derfor ikke medtaget. Med alt sandsynlighed vil der derfor komme en mindre post herfra, som dog ikke vil ændre på det overordnede billede.

I 2018 forventes driftsresultatet efter aflønning af brugerfamilien for den gennemsnitlige bedrift at falde en smule, således at kun brugerfamiliens arbejdsvederlag dækkes. Der vil med andre ord ikke være noget (nævneværdigt) overskud til konsolidering og forretningen af egenkapital for gennemsnitsbedriften i 2018. Årsagen er primært lavere svinepriser og lavere forventede høstudbytter. Dermed vil produktionsværdien pr. staldplads/ha i gennemsnit falde mens driftsomkostninger fortsat stiger en smule.

Den gennemsnitlige bedrift er en temmelig teoretisk størrelse eftersom landbruget udvikling har genereret en meget varierende bedriftsstruktur. I de foregående afsnit er de enkelte specialiseringer for store bedrifter gennemgået, mens tre forskellige størrelsesgrupper vil blive behandlet i dette afsnit. De tre bedriftsstørrelser er: 1) Deltidsbrug med mindre end en helårsarbejder, 2) Mellemstore bedrifter med 1-2 helårsarbejder og 3) De store bedrifter med mere to eller flere helårsarbejder.

Selvom de store brug producerer en stadig større andel af de samlede landbrugsprodukter, udgør deltidsbedrifterne den største gruppe af landmænd. Deltidsbedrifterne udgør i 2017 66 procent af det samlede antal landbrug i Danmark, mens de mellemstore bedrifter med 1-2 helårsarbejdere udgør 11 procent af landlandbrugene. De store landbrug med mere end to helårsarbejdere udgør de resterende 23 procent. I 2012 var der cirka 20.000 deltidslandmænd, men der udgjorde de kun 62 procent af alle landmænd. De mellemstore udgjorde 15 procent, og de store udgjorde 23 procent. Andelen af store bedrifter er i perioden næsten konstant med en svagt faldende tendens. Det er dermed primært gruppen af de mellemstore bedrifter der mindskes, enten fordi de bliver købt op af de store brug, eller fordi de selv overgår til at blive store brug eller nedskalerer og bliver deltidsbedrifter.

Tabel 1.11: Hovedtal for jordbrug fordelt på størrelsesgrupper, 1.000 kr. pr. bedrift

	2012	2013	2014	2015	2016	2017*	2018*
Alle brug							
Antal bedrifter	32.510	31.505	30.845	30.229	29.175	29.219	28.246
Produktionsværdi mv.[1,2]	2.576	2.764	2.652	2.584	2.583	2.874	2.961
Produktionsafhængige driftstilskud	13	12	11	12	14	13	13
Driftsomkostninger[2]	2.198	2.346	2.334	2.394	2.446	2.466	2.560
Generelle driftstilskud	208	216	222	206	207	202	203
Forpagtningsafgift	111	116	122	129	135	134	141
Ordinære renteudgifter, netto	256	220	227	204	206	208	212
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	24	22	20	27	13	-	-
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	250	254	262	261	273	262	259
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**-41**	**33**	**-78**	**-213**	**-269**	**19**	**6**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**1,7**	**2,0**	**1,2**	**0,1**	**-0,3**	**1,5**	**1,4**
- Øvre tertil	4,1	4,3	3,3	2,2	1,6		
- Nedre tertil	-5,3	-5,2	-6,1	-6,3	-6,5		
Deltidsbrug (under 1 helårsarbejder)							
Antal bedrifter	20.075	19.513	18.979	18.730	18.699	19.383	18.793
Produktionsværdi mv.[1,2]	408	411	376	405	376	420	419
Produktionsafhængige driftstilskud	8	7	6	6	6	6	6
Driftsomkostninger[2]	420	444	428	461	450	465	481
Generelle driftstilskud	85	92	82	82	78	78	79
Forpagtningsafgift	19	22	21	26	22	23	24
Ordinære renteudgifter, netto	71	59	57	51	54	57	58
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	2	2	4	6	2	-	-
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	138	144	147	149	163	160	159
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**-150**	**-163**	**-193**	**-201**	**-231**	**-201**	**-217**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**-1,3**	**-1,8**	**-2,3**	**-2,3**	**-2,9**	**-2,3**	**-2,5**
- Øvre tertil	1,3	0,6	0,1	0,1	-0,6		
- Nedre tertil	-6,6	-6,1	-7	-7,7	-8,2		
Mellemstore brug (1-2 helårsarbejder)							
Antal bedrifter	5.060	4.705	4.445	4.380	3.524	3.149	2.950
Produktionsværdi mv.[1,2]	2.369	2.450	2.257	2.180	2.084	2.443	2.427
Produktionsafhængige driftstilskud	14	15	15	20	18	18	18
Driftsomkostninger[2]	1.887	1.985	1.912	1.905	1.979	2.070	2.122
Generelle driftstilskud	239	262	287	241	276	269	270
Forpagtningsafgift	102	131	143	123	145	145	150
Ordinære renteudgifter, netto	251	207	214	176	201	209	210
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	29	22	19	18	5	-	-
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	378	372	377	383	399	392	387
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	-26	10	-106	-165	-351	-85	-155
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**1,7**	**1,5**	**0,8**	**0,2**	**-0,8**	**0,7**	**0,3**
- Øvre tertil	5,5	5,1	3,1	2,4	1		
- Nedre tertil	-3,2	-2,8	-3,5	-4,2	-4,8		
Store brug (mindst 2 helårsarbejdere)							
Antal bedrifter	7.375	7.287	7.421	7.118	6.952	6.686	6.503
Produktionsværdi mv.[1,2]	8.621	9.271	8.711	8.566	8.772	10.192	10.551
Produktionsafhængige driftstilskud	24	21	21	25	32	32	32
Driftsomkostninger[2]	7.250	7.672	7.459	7.782	8.050	8.455	8.768
Generelle driftstilskud	524	519	542	511	519	529	531
Forpagtningsafgift	366	360	368	404	434	451	476
Ordinære renteudgifter, netto	764	660	667	622	618	646	659
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	80	75	62	90	48	-	-
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	467	471	484	481	503	494	490
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**242**	**573**	**234**	**-277**	**-329**	**707**	**721**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**3,1**	**3,8**	**2,8**	**1,3**	**0,9**	**3,6**	**3,5**
- Øvre tertil	7,3	8,7	6,0	4,6	4,1		
- Nedre tertil	-0,7	-0,2	-0,7	-2,5	-3,2		

Anm. Noter og kilde, se Tabel 1.5.

Det er primært de mindre brug som stopper med husdyrproduktionen, sandsynligvis fordi landmændene på de mindre brug i gennemsnit er ældre end på de store. Det er formentlig mere et udtryk for den underliggende demografiske struktur, end det er fordi de mindre landbrug har solvensproblemer. Langt størstedelen af de mindre brug er dermed planteavlsbrug med korn og eventuelt raps som vigtigste afgrøder, og indtjeningsforholdene for korn vil derfor være det vigtigste for denne gruppe.

Med de højere høstudbytter i 2017 er produktionsværdien for deltidsbrugene steget med 8,5 procent pr. ha. i forhold til 2016, mens driftsomkostningerne er steget med 0,3 procent. Driftsomkostningerne er dog fortsat højere end produktionsværdien og den gennemsnitlige deltidsbedrift forventes dermed at få et negativt driftsresultat før aflønning af brugerfamilien på 41 t.kr. Deltidsbrugerne vil således have en negativ timeløn for at arbejde på egen bedrift i 2017, og egenkapitalen vil selvsagt ikke opnå nogen forrentning.

For 2018 forventes yderligere en lille forværring i deltidsbrugenes indtjening, som primært kan tilskrives dårligere forventninger til høsten. Retfærdigvis skal det nævnes at der for deltidsbrugene formenligt er væsentlige ikke-pekuniære motivationsfaktorer for driften. Omvendt driver deltidsbedrifterne 28 procent af landbrugsarealet i 2017, og deltidsbrugenes produktionsværdi og indtjening vil derfor fortsat have stor betydning for erhvervets økonomi.

De mellemstore brug med en produktion svarende til 1-2 fuldtidsbeskæftigede driver 15 procent af jordbrugsarealet i 2017 og stod for cirka seks procent af malkekobestanden og cirka seks procent af svinebestanden. Resultatet af den primære drift på de mellemstore brug er også domineret af kornproduktionen, men i forhold til deltidsbrugene er de i større omfang også præget af den animalske produktions prisforhold.

Med de gode høstudbytter og højere priser på animalske produkter forventes produktionsværdien for de mellemstore brug at stige med cirka 17 procent i 2017 til 2.443 t.kr. mens driftsomkostninger steg med cirka 4,4 procent til 2.070 t. kr., heraf skyldes en lille del dog et øget produktionsomfang. Konsekvensen er, at driftsresultatet før aflønning af brugerfamilien forventes at stige til 307 t.kr., hvilket er en stigning på 259 t.kr. Det er dog stadig ikke nok til at brugerfamilien bliver fuldt aflønnet, og for fjerde år i træk forventes et negativt resultat efter aflønning af egen arbejdskraft.

Også 2018 tegner til at blive et år med negativt driftsresultat efter aflønning af egen arbejdskraft på cirka -155 t.kr. for de mellemstore bedrifter. De nuværende forventninger om et lavere høstudbytte og lavere priser på svin vil mere end modvirke den gennemsnitlige produktionsudvidelse pr. bedrift og produktionsværdien forventes at falde med 0,7 procent, mens driftsomkostninger omtrent vil følge produktionsudvidelsen og stige med 2,5 procent.

De store brug udgør som ovenfor nævnt 23 procent af bedrifterne, men tegnede sig i 2017 for 94 procent af malkekobestanden, 93 procent af svinebestanden og 57 procent af landbrugsarealet. Dette er en stigende andel for alle tre produktionsformer. Med den store andel af den animalske produkti-

on er det især bytteforhold og produktivitet i den animalske produktion, der har betydning for denne gruppes økonomiske resultater.

Med en klar forbedring i bytteforholdet for den animalske produktion er økonomien for de store brug blevet kraftig forbedret i 2017. Produktionsværdien forventes at stige med godt 16 procent, mens driftsomkostninger forventes at stige fem procent hvoraf en stigning i produktionsomfang udgør 2,3 til 4,7 procent afhængig af driftsgren (for mink dog mere). Konsekvensen er, at driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien stiger fra -329 t.kr. i 2016 til 707 t.kr. i 2017 – en næsten voldsom udvikling fra det dårligste til det bedste driftsresultat i mange år. For mange af de store bedrifter vil der således være en tiltrængt mulighed for afdrag på dyr bankgæld, der er blevet opbygget i de seneste år med dårlige priser.

Også 2018 er præget af de gode priser for de fleste animalske produkter, og prognosen forudsiger endnu et rekord år med 721 t.kr. i driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien. Stigningen skyldes primært en forventning om en yderligere forbedring for de konventionelle mælkeproducenter (drevet af produktionsomfang) og af minkavlere, mens økologisk mælkeproduktion, svineproduktion og planteavl trækker en smule ned.

Forrentningen af landbrugskapital for de store brug vil som følge af de gode driftsresultater tage et kraftigt spring op til 3,6 procent i 2017 og 3,5 procent i 2018. Sammenlignet med den lange rente på cirka tre procent inklusiv bidragssats er det et fornuftigt niveau, hvor der også vil være plads til en vis forrentning af egenkapitalen med et vist risikotillæg.

Problemet er dog nok, at 2017 og 2018 vil blive betragtet som nogle gode år i forhold til et gennemsnit, når vi om fem år ser tilbage. I det perspektiv er knap fire procent i forrentning af landbrugskapitalen (afkastningsgrad) ikke nok for et godt år, også selv om man eventuelt tager højde for muligheden for en mindre konjunkturgevinst på landbrugsjord. Her skal det bemærkes, at den gennemsnitlige store producent med en intensiv husdyrproduktion vil have en relativt lille andel af sin samlede balance placeret i jord sammenlignet med plantebrug. Derfor vil potentielle konjunkturgevinster have en relativ lille indflydelse på kravet til forrentning af landbrugskapitalen for denne gruppe.

Som tidligere beskrevet dækker gennemsnittet over en betydelig variation blandt de store brug på hhv. den bedste og dårligste tredjedel af brugene, jævnfør sammenligningen for 2016 i tabel B1.7 i bilagstabellerne. Da de respektive størrelsesgrupper dækker vidt forskellige produktioner, skal sammenligninger dog tages med forbehold. Alligevel er det værd at bemærke, at mens forrentningen af landbrugskapital for en gennemsnitlig stor producent var 0,9 procent i 2016, havde den øvre tertil havde en forretning på 4,1 procent mens den nedre tertil havde en forrentning på -3,2 procent. Tilsvarende spredning i resultaterne forventes for 2017 og 2018.

Dermed er der producenter, der har en fornuftig forretning selv i de dårlige år, mens der også vil være producenter, der har en dårlig forretning i de gode år. Med mindre de gennemsnitlige og dårlige producenter får rettet op og øget indtjeningen, kan det forudses, at de vil ophøre med at produce-

re og blive opkøbt af, eller bortforpagtet til de dygtigste. Dette gælder både de store producenter, men i særlig grad også nogle af de mellemstore bedrifter med 1-2 fuldtidsbeskæftigede, der som tidligere nævnt i gennemsnit har et indtjeningsproblem.

Bemærk at det er svært at konkludere noget omkring størrelsesøkonomi ud fra tal på de blandende størrelsesgrupper. Når de mellemstore bedrifter for eksempel har en lavere forretning af landbrugsaktiver end de store bedrifter skyldes det (delvist) at mellemstore bedrifter har en relativt mindre andel animalsk produktion og en større andel planteproduktion. De gode priser på mælk og svin i 2017 vil således favorisere de store brug i gennemsnit.

Usikkerhed

Ovenstående prognoser for indtjeningen er behæftet med betydelig usikkerhed. Det gælder især for 2018. Men det gælder også for 2017, blandt andet fordi den beskrevne udvikling i priserne på landbrugsprodukter, foderstoffer, gødning og energi ikke er endelig opgjort ved analysens afslutning. Hertil kommer, at en del landmænd indgår kontrakter om fremtidigt salg af planteprodukter og fremtidigt køb af foderstoffer med videre, hvorfor prisændringer på disse produkter og produktionsmidler først slår fuldt igennem efter kortere eller længere tid. I fremskrivningerne er der forsøgt taget højde herfor, men grundlaget er usikkert. Endelig bygger prognoserne for 2018 på forudsætninger om et trendbaseret normalt høstudbytte, hvorfor afvigelser herfra vil påvirke den faktiske indtjening i forhold til den forventede. Grundet det våde efterår i 2017 er det vurderet, at store arealer, der normalt ville være sået i efteråret, først vil blive sået i foråret 2018. Hvor meget dette drejer sig om er også usikkert.

For at give en pejling på usikkerheden er effekten på indtjeningen beregnet ved en ændring i priserne på fem procent. Der er her fokuseret på alle produkter og fodermidler. Dog er prisen på sukkerroer holdt uændret, idet prisen er kontraktmæssigt fastsat. Endvidere er effekten på indtjeningen beregnet ved en ændring i renten på gælden på 0,5 procentpoint. Resultatet fremgår af tabel 1.12, og det ses, at indtjeningen er forholdsvis følsom selv over for relativt begrænsede afvigelser fra det forventede pris- og renteniveau.

Tabel 1.12: Forventet driftsresultat før aflønning af brugerfamilien i 2018 ved en ændring i de anvendte priser på produkter og fodermidler på 5 procent samt ved en ændring i renten på gælden på 0,5 procent point, 1.000 kr. pr. bedrift

	Priser og rente som forventet	Resultat efter finansielle poster under forudsætning af 5 procent lavere priser	5 procent højere priser	0,5 procent point højere rente	0,5 procent point lavere rente
Alle brug	265	174	355	222	398
Deltidsbrug	-58	-70	-46	-70	-34
Mellemstore brug	233	159	307	191	349
Store brug	1211	886	1537	1081	1668
- Plantebrug	406	130	681	258	828
- Konventionelle malkekvægbrug	1548	1228	1869	1396	2021
- Økologiske malkekvægbrug	1760	1469	2052	1636	2176
- Svinebrug	1339	956	1721	1180	1879
- Minkfarme	863	658	1069	803	1128
- Potteplantegartnerier	2037	1199	2875	1984	2927

Kilde: Egne beregninger.

1.5 Brugerfamiliernes samlede indkomster

For hovedparten af danske jordbrug afhænger brugerfamiliens økonomiske forhold både af indtjeningen fra bedriften og indkomster fra andre kilder, idet der naturligvis er en betragtelig variation afhængig af brugsstørrelse. De mindre brug er kendetegnet ved at have en indtjening fra jordbruget under gennemsnittet, idet de ikke er i stand til at udnytte de størrelsesøkonomiske fordele. Det betyder ikke nødvendigvis en lavere forbrugsmulighed for brugerfamilierne, idet indtjeningen fra jordbruget i vidt omfang suppleres med indkomst fra andre kilder, dvs. arbejde uden for bedriften. Brugerfamiliens samlede indtjening fordelt på kilder og brugsstørrelse er belyst i tabel 1.13.

Husstandsindkomsten på deltidsbrugene, som omfatter en stigende andel af samtlige jordbrug, har de seneste år ligget forholdsvis stabilt på 500 t.kr., hvilket er cirka 100 t.kr. højere end i perioden før 2010. Det forholder sig fortsat således, at brugerfamiliens indkomst på deltidsbrugene overvejende er betinget af indtjening uden for bedriften, idet driftsresultatet fra jordbrug før brugeraflønning har været negativt i alle de betragtede år. Deltidsbrugenes husstandsindkomst er derfor i mindre grad påvirket af forskydninger i jordbrugets prisrelationer.

På de mellemstore jordbrug, som omfatter en faldende andel af samtlige jordbrug, er den løbende husstandsindkomst i højere grad afhængig af indkomsten fra bedriften. Det skyldes, at den større arbejdsindsats på de mellemstore brug ikke giver samme mulighed for lønarbejde i samme omfang som på deltidsbrugene. Det ses således, at driftsresultatet før brugeraflønning i 2017 udgjorde godt 40 procent af husstandsindkomsten for denne gruppe af bedrifter. Dermed er husstandsindkomsten også mere følsom over for udsving i priserne på landbrugets produkter. Med de gunstige priser i 2017 forventes derfor en stigning i husstandsindkomsten på omtrent 70 procent i forhold til 2016 for de mellemstore brug.

De mellemstore brug adskiller sig fra deltidsbrugene ved, at de i større grad kan udnytte stordriftsfordele og dermed kan producere med lavere enhedsomkostninger. Af samme grund er driftsresultatet fra jordbruget før aflønning af brugerfamilien ej heller negativt i alle årene på de mellemstore brug. Siden 2012 er det lykkedes de mellemstore brug af opnå en husstandsindkomst som minimum er på niveau med deltidsbrugene og nogle år højere. Dette lykkedes dog ikke i 2016, hvor husstandsindkomsten for de mellemstore brug var 115 t.kr. lavere end deltidsbrugenes husstandsindkomst.

Tabel 1.13: Brugerfamiliens samlede indkomst, 1.000 kr. pr. bedrift

	2012	2013	2014	2015	2016	2017*	2018*
Alle jordbrug							
Driftsresultat fra jordbrug *før* brugeraflønning	203	259	156	38	-14	227	206
Driftsresultat fra andre erhverv	34	48	44	53	52	52	53
Overskud af brugerbolig[1]	45	43	40	34	25	27	28
Private nettorenteudgifter	28	25	25	21	20	21	21
Lønindtægt	321	305	342	312	332	343	350
Pension, dagpenge og børnetilskud	81	79	68	83	80	82	85
Løbende indkomst i alt	**656**	**708**	**625**	**498**	**456**	**710**	**701**
Deltidsbrug (under 1 helårsarbejder)							
Driftsresultat fra jordbrug *før* brugeraflønning	-9	-19	-46	-53	-71	-45	-61
Driftsresultat fra andre erhverv	22	41	44	53	49	48	50
Overskud af brugerbolig[1]	39	41	41	33	24	25	27
Private nettorenteudgifter	20	19	19	16	16	17	17
Lønindtægt	399	378	439	386	405	412	420
Pension, dagpenge og børnetilskud	99	96	78	100	95	97	100
Løbende indkomst i alt	**530**	**518**	**537**	**503**	**488**	**521**	**519**
Mellemstore brug (1-2 helårsarbejder)							
Driftsresultat fra jordbrug *før* brugeraflønning	351	394	278	227	58	316	243
Driftsresultat fra andre erhverv	50	59	39	52	41	40	40
Overskud af brugerbolig[1]	50	42	38	37	26	27	28
Private nettorenteudgifter	38	25	26	21	20	21	21
Lønindtægt	223	197	178	193	211	215	220
Pension, dagpenge og børnetilskud	58	58	56	58	56	57	59
Løbende indkomst i alt	**695**	**725**	**563**	**547**	**373**	**634**	**569**
Store brug (mindst 2 helårsarbejdere)							
Driftsresultat fra jordbrug *før* brugeraflønning	724	991	663	181	123	1.089	1.078
Driftsresultat fra andre erhverv	58	57	51	53	65	70	70
Overskud af brugerbolig[1]	58	52	40	35	30	31	33
Private nettorenteudgifter	46	43	41	39	32	33	33
Lønindtægt	162	165	165	170	174	177	180
Pension, dagpenge og børnetilskud	45	44	45	46	44	45	46
Løbende indkomst i alt	**1.000**	**1.266**	**924**	**447**	**406**	**1.379**	**1.375**

Anm. Opgørelsen omfatter kun enkeltmandsejede jordbrug med oplyst privatøkonomi.
1. *Overskud af brugerbolig* er opgjort som huslejeværdi fratrukket vedligeholdelse, forsikringer mv. De tilhørende renteudgifter er indeholdt under *Private nettorenteudgifter*.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik (a og b).

På de store brug slår svingninger i indtjeningen fra jordbruget kraftigt igennem på den løbende husstandsindkomst, og det ses da også, at de forventede gode salgspriser fører til en stigning i husstandsindkomsten fra 406 t.kr. til 1.379 t.kr. pr. bedrift fra 2016 til 2017 for denne størrelsesgruppe. Det ses også, at mens der er betragtelige udsving i driftsresultatet før brugeraflønning fra år til år, er lønindtægten ganske stabil på omtrent 170 t.kr. Beregnes et simpelt gennemsnit for den løbende indkomst i perioden fra 2012 til 2016, har dette ligget på 807 t.kr. for de store brug med mere end to helårsarbejdere, mens den var på henholdsvis 581 og 515 t.kr. for de mellemstore brug og deltidsbrugene. Ser man alternativt på det forventede gennemsnit for perioden 2014 til 2018, ventes indkomsten at stige med cirka 100 t.kr. for de store brug, at falde med cirka 40 t.kr. for de mellemstore brug og være uændret for deltidsbrugene.

1.6 Perspektiver de kommende år

De estimerede resultater for hoveddriftsgrenene og for sektoren som helhed ser lovende ud både for 2017 og 2018. Enkelte subsektorer har det svært for tiden, men helhedsindtrykket for landbrugets

indkomst er særdeles positivt, når man sætter det i historisk perspektiv. Når det er sagt, er de gode resultater for svine- og kvægbrugene ikke på et højere niveau, end hvad man burde forlange, mens planteavl og minkavl aktuelt er utilfredsstillende. Over perioden 2012-2018 forventes den gennemsnitlige forrentning af landbrugskapitalen kun at være rigtig tilfredsstillende for minkavl, som trækkes op af ekstraordinært gode resultater i 2012 og 2013.

Der er naturligvis usikkerhed forbundet med vurderingen for 2018, men mens indtjening på de nuværende og estimerede niveauer er tilfredsstillende for sektoren som helhed, skal det bemærkes, at sektorbytteforholdet aktuelt er på et højt niveau i forhold til den historiske trend. På lidt længere sigt må der forventes en normalisering, med faldende sektorbytteforhold og deraf følgende pres på indtjeningen.

Mange landmænd vil formentligt bruge de forventede gode resultater i 2017 og 2018 til at nedbringe gæld. For mange bedrifter er afdragsfrie perioder på realkreditlån udløbet eller tæt på at udløbe, og her er den ekstra likviditet som følge af de gode driftsresultater særdeles kærkommen.

Den ekstra likviditet kan finde god anvendelse på mange bedrifter, hvor problemstillingen i nogen grad bliver at vælge, hvor likviditeten anvendes bedst. Generel nedbringelse af dyr (bank-) gæld er en vigtig og fornuftig prioritet for mange. Efter mange år med dårlige resultater, hvor reinvesteringer ofte er udskudt på grund af manglende likviditet, er der formentligt også mange steder et vist efterslæb på investeringer. Endelig er der aktuelt fokus på landmænds pensionsopsparing.

Traditionelt har mange landmænd valgt at spare op i bedriften frem for at indbetale på en pensionsopsparing med billigere finansiering i driften som konsekvens. Ulemperne er dog blevet tydeligere efter den finansielle krise, hvor jordprisernes fald med ét reducerede eller helt udhulede egenkapitalen for en del landmænd. Landmænd over 50 år uden væsentlig egenkapital og uden pensionsopsparing vil således have vanskeligt ved at nå at skabe en tilfredsstillende opsparing før pensionsalderen.

Fordelen ved en pensionsopsparing er dels en vis porteføljespredning på landmanden formue, og dels at pensionsopsparinger er kreditorbeskyttede, sådan at landmanden har en supplerende indkomst i sin alderdom – også i tilfælde af en konkurs.

Siden finanskrisens start er det generelt blevet tydeligere, at værdien af landbrugsaktiverne er forbundet med en væsentlig usikkerhed. Offentlig regulering kan have stor indflydelse på aktivernes værdi, men det er ikke altid klart, hvordan den offentlige regulering vil påvirke aktivernes værdi, blandt andet som følge af, at mange reguleringer følges af kompensationer.

Den målrettede kvælstofregulering er et eksempel på regulering, der har potentiale til at omfordele store dele af landbrugets formue. Dette vil dog som førnævnt afhænge af den konkrete implementering, det vil sige eventuelle kompensationsordninger og finansiering af disse. Usikkerheden om den fremtidige miljøregulering i et lidt bredere perspektiv kan formentlig være med til at dæmpe inve-

steringstrangen i de områder, som kan imødese øgede miljøkrav, og særligt i den animalske produktion.

Det er derfor positivt at se, at landmænd dels spreder deres formue gennem pensionsopsparinger og dels, at der i sigende grad hentes egenkapitalinvestorer ind i erhvervet for at medfinansiere disse investeringer.

Fremtiden for EU's fælles landbrugspolitik, CAP, er også et usikkerhedsmoment for landmænd og øvrige interessenter i landbruget. Kommissionen har fornyeligt løftet sløret for nogle tanker omkring den fælles landbrugspolitik efter den nuværende reformperiode, fra 2020.

Præsentationen indeholder tanker om fremtiden for en fair indkomststøtte, investeringer i restrukturering, modernisering, innovation, diversifikation og implementering af nye teknologier og endelig tanker om en fortsat mulighed for nationale risikostyringselementer i landbrugspolitikken. Muligheden for at inddrage risikostyringselementerne i den nationale implementering af landbrugspolitikken eksisterer allerede, men er ikke udmøntet i ret mange medlemslande.

Danske mælkeproducenter har i år (2017) modtaget EU-krisestøtte som følge af de lave mælkepriser i 2015 og 2016. Denne krisestøtte udgør et godt illustrativt eksempel på et centralt problem ved en indkomststabiliserende landbrugspolitik. 2017 kan ende med at blive det bedste år i en lang periode for danske mælkeproducenter, og udbetalingen af krisestøtte i netop dette år er derfor noget paradoksal. Problemet er, at inden omfanget af indkomsttabet er konstateret, opgjort og klar til udbetaling, er indkomstforholdene måske allerede forandret. I tilfældet med krisestøtten vil det givetvis vise sig, at krisestøtten er med til at forøge variationen fra år til år, mens det modsatte var formålet. Det er især problematisk, hvis indbetalingerne til krisefonden, aktuelt som en reduktion i landbrugsstøtten, også bliver indbetalt i de år, hvor der er lave priser, da det yderligere øger indkomstvariationen.

De grønne aspekter i den nuværende CAP, i form af krydsoverensstemmelse, den grønne komponent i landbrugsstøtte og de nuværende frivillige miljøstøtteordninger, foreslås erstattet af en mere målrettet og mere ambitiøs men også mere fleksibel tilgang i en leverancemodel, hvor de enkelte medlemslande kan udforme ordninger målrettet målsætninger formuleret på EU-niveau.

Dette kan hen ad vejen trække i retning af en re-nationalisering af landbrugspolitikken eller i hvert fald en situation, hvor der er ikke er meget tilfælles de enkelte lande imellem i den fælles landbrugspolitik.

Til trods for usikkerheden, vil mange ting formentligt forblive i mere eller mindre den nuværende form. Generelt må det forventes, at niveauet for den direkte støtte vil være faldende i Danmark, mens andre aspekter kan blive forandret væsentligt. Umiddelbart lægges der med kommissionens udmeldinger op til en mulighed for øget integration af regulering i stil med den målrettede miljøre-

gulering i Landbrugspakken og den fremtidige CAP. Tiden må vise, hvorvidt denne mulighed ender med at blive en realitet, og hvorvidt den i så fald vil blive udnyttet i Danmark.

Perspektiverne for dansk landbrug de kommende år ser på mange måder lysere ud, end de har gjort længe. For første gang kan der tales om, at landbruget måske er på vej ud af skyggen af den finansielle krise. Dette betyder dog ikke, at der ikke vil komme tvangssalg og konkurser i 2018, men at der er ved et komme købere til de nødlidende ejendomme. I de kommende år bliver det vigtigt at fastholde nogle af de dyrt købte erfaringer fra krisen. De seneste små ti år har fokus for mange landmænd nødvendigvis været på likviditet. Hvis dansk landbrug er på vej ind i en fase med bedre indtjening bliver det vigtigt at fastholde fokus til rentabilitet og risikostyring i forbindelse med drift og investeringer.

Bilagstabeller

I de nedenstående bilagstabeller er bedriftstyperne inddelt efter hhv. den bedste og dårligste tredjedel (øvre og nedre tertil) baseret på forrentningen af jordbrugskapitalen i selveje.

Tabel B1.1. Hovedtal for planteavlsbrug med 2 helårsarbejdere og derover for 2016, 1.000 kr. pr. bedrift

	Alle	**Øvre tertil**	**Nedre tertil**
Produktionsværdi mv.[1,2]	6.551	8.910	5.052
Produktionsafhængige driftstilskud	33	52	10
Driftsomkostninger[2]	5.740	6.729	5.309
Resultat af primær drift	**843**	**2.233**	**-248**
Generelle driftstilskud	1.025	1.222	932
Forpagtningsafgift	966	1.098	1.201
Ordinære renteudgifter, netto	652	680	579
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	71	58	70
Driftsresultat før aflønning af brugerfamilien	**179**	**1.619**	**-1.166**
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	446	525	435
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**-267**	**1.094**	**-1.602**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**0,8**	**3,5**	**-2,0**
Antal bedrifter	1.001	334	334
Jordbrugsareal, ultimo, ha	439	475	428
Heraf i selveje, ha	238	225	200
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	4,44	5,55	4,06

Anm. Noter og kilde, se Tabel 1.5.

Tabel B1.2. Hovedtal for konventionelle malkekvægsbedrifter med 2 helårsarbejdere og derover for 2016, 1.000 kr. pr. bedrift

	Alle	Øvre tertil	Nedre tertil
Produktionsværdi mv.[1,2]	7.618	9.790	5.627
Produktionsafhængige driftstilskud	10	16	7
Driftsomkostninger[2]	7.351	8.784	5.953
Resultat af primær drift	**277**	**1.022**	**-320**
Generelle driftstilskud	575	692	443
Forpagtningsafgift	274	342	193
Ordinære renteudgifter, netto	729	783	567
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	60	125	18
Driftsresultat før aflønning af brugerfamilien	**-211**	**464**	**-653**
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	544	545	573
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	-754	-81	-1.226
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**0,1**	**2,1**	**-2,5**
Antal bedrifter	2.016	672	672
Jordbrugsareal, ultimo, ha	188	227	145
Heraf i selveje, ha	130	152	106
Antal malkekøer, ultimo	238	295	186
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	4,52	5,27	3,83

Anm. Noter og kilde, se Tabel 1.5.

Tabel B1.3. Hovedtal for økologiske malkekvægsbedrifter med 2 helårsarbejdere og derover for 2016, 1.000 kr. pr. bedrift

	Alle	Øvre tertil	Nedre tertil
Produktionsværdi mv.[1,2]	8.126	11.017	4.818
Produktionsafhængige driftstilskud	189	233	152
Driftsomkostninger[2]	6.701	8.547	4.334
Resultat af primær drift	**1.613**	**2.703**	**636**
Generelle driftstilskud	603	683	475
Forpagtningsafgift	369	531	221
Ordinære renteudgifter, netto	575	700	466
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	137	103	81
Driftsresultat før aflønning af brugerfamilien	**1.136**	**2.052**	**343**
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	523	594	541
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**613**	**1.458**	**-198**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**4,2**	**6,6**	**1,4**
Antal bedrifter	326	109	109
Jordbrugsareal, ultimo, ha	221	255	165
Heraf i selveje, ha	137	141	108
Antal malkekøer, ultimo	184	243	120
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	4,19	5,27	2,95

Anm. Noter og kilde, se Tabel 1.5.

Tabel B1.4. Hovedtal for svinebedrifter med 2 helårsarbejdere og derover for 2016, 1.000 kr. pr. bedrift

	Alle	Øvre tertil	Nedre tertil
Produktionsværdi mv.[1,2]	12.451	15.732	9.475
Produktionsafhængige driftstilskud	3	8	1
Driftsomkostninger[2]	11.096	12.911	9.354
Resultat af primær drift	**1.358**	**2.829**	**122**
Generelle driftstilskud	432	410	389
Forpagtningsafgift	515	666	495
Ordinære renteudgifter, netto	763	786	655
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	66	88	48
Driftsresultat før aflønning af brugerfamilien	**446**	**1.699**	**-687**
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	481	466	501
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**-35**	**1.233**	**-1.188**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**1,9**	**5,2**	**-1,3**
Antal bedrifter	1.850	617	617
Jordbrugsareal, ultimo, ha	206	188	191
Heraf i selveje, ha	146	125	133
Antal svin, ultimo	6.325	8.056	4.904
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	5,80	7,10	4,80

Anm. Noter og kilde, se Tabel 1.5.

Tabel B1.5. Hovedtal for minkfarme med 2 helårsarbejdere og derover for 2016, 1.000 kr. pr. farm

	Alle	Øvre tertil	Nedre tertil
Produktionsværdi mv.[1,2]	5.311	6.815	3.744
Produktionsafhængige driftstilskud	1	0	0
Driftsomkostninger[2]	5.489	6.284	4.401
Resultat af primær drift	**-178**	**531**	**-657**
Generelle driftstilskud	167	215	79
Forpagtningsafgift	115	116	106
Ordinære renteudgifter, netto	274	356	299
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	-10	-46	-6
Driftsresultat før aflønning af brugerfamilien	**-389**	**320**	**-977**
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	540	543	540
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**-929**	**-223**	**-1.517**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**-2,8**	**0,3**	**-7,5**
Antal bedrifter	856	285	285
Jordbrugsareal, ultimo, ha	77	109	27
Heraf i selveje, ha	61	84	20
Antal avlstæver, ultimo	4.266	4.549	4.027
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	4,79	5,01	4,03

Anm. Noter og kilde, se Tabel 1.5.

Tabel B1.6. Hovedtal for potteplantegartnerier med 2 helårsarbejdere og derover for 2015, 1.000 kr. pr. gartneri

	Alle	Øvre tertil	Nedre tertil
Produktionsværdi mv.[1,2]	15.183	24.049	4.355
Produktionsafhængige driftstilskud	0	0	0
Driftsomkostninger[2]	13.659	20.793	4.431
Resultat af primær drift	**1.524**	**3.257**	**-76**
Generelle driftstilskud	32	58	18
Forpagtningsafgift	316	632	34
Ordinære renteudgifter, netto	222	251	144
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	24	-2	59
Driftsresultat før aflønning af brugerfamilien	**995**	**2.434**	**-295**
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	501	463	506
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**494**	**1.971**	**-801**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**6,8**	**18,7**	**-9,8**
Antal bedrifter	145	48	48
Væksthusareal, ultimo, m^2	17.677	24.683	7.609
Heraf i selveje, m^2	11.849	13.261	7.002
Antal helårsarbejdere pr. bedrift	16,02	23,66	6,02

Anm. Noter og kilde, se Tabel 1.5.

Tabel B1.7. Hovedtal for jordbrug fordelt på størrelsesgrupper for 2016, 1.000 kr. pr. bedrift

	Alle	Øvre tertil	Nedre tertil
Alle brug			
Antal bedrifter	29.175	9.725	9.725
Produktionsværdi mv.[1,2]	2.583	5.711	916
Produktionsafhængige driftstilskud	14	27	7
Driftsomkostninger[2]	2.446	5.027	1.108
Generelle driftstilskud	207	397	86
Forpagtningsafgift	135	274	69
Ordinære renteudgifter, netto	206	420	75
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	13	41	-4
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	273	380	221
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**-269**	**-8**	**-460**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**-0,3**	**1,6**	**-6,5**
Deltidsbrug (under 1 helårsarbejder)			
Antal bedrifter	18.699	6.233	6.233
Produktionsværdi mv.[1,2]	376	534	289
Produktionsafhængige driftstilskud	6	5	5
Driftsomkostninger[2]	450	491	463
Generelle driftstilskud	78	98	55
Forpagtningsafgift	22	22	25
Ordinære renteudgifter, netto	54	64	37
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	2	8	0
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	163	175	163
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**-231**	**-123**	**-337**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**-2,9**	**-0,6**	**-8,2**
Mellemstore brug (1-2 helårsarbejder)			
Antal bedrifter	3.524	1.175	1.175
Produktionsværdi mv.[1,2]	2.084	2.888	1.500
Produktionsafhængige driftstilskud	18	24	13
Driftsomkostninger[2]	1.979	2.446	1.648
Generelle driftstilskud	276	350	188
Forpagtningsafgift	145	144	156
Ordinære renteudgifter, netto	201	278	150
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	5	20	-10
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	399	412	375
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**-351**	**-38**	**-619**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**-0,8**	**1,0**	**-4,8**
Store brug (mindst 2 helårsarbejdere)			
Antal bedrifter	6.952	2.317	2.317
Produktionsværdi mv.[1,2]	8.772	12.592	5.675
Produktionsafhængige driftstilskud	32	63	9
Driftsomkostninger[2]	8.050	10.537	5.990
Generelle driftstilskud	519	592	342
Forpagtningsafgift	434	585	316
Ordinære renteudgifter, netto	618	686	427
Realiseret nettotab fra finansielle instrumenter	48	87	-4
Arbejdsvederlag til brugerfamilien[3]	503	498	520
Driftsresultat efter aflønning af brugerfamilien	**-329**	**854**	**-1.223**
Forrentning af jordbrugskapital i selveje, procent	**0,9**	**4,1**	**-3,2**

Anm. Noter og kilde, se Tabel 1.5.

Referencer

Cicco, A. D. & Jeanty, J.-C.(2017): The EU potato sector - statistics on production, prices and trade. Eurostat, Statistics Explained. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/The_EU_potato_sector_-_statistics_on_production,_prices_and_trade

Dalby, Jørn (2017): Vi skal have genskabt optimismen i roedyrkningen. Leder. Sukkerroenyt, nr. 2, april

Danmarks Statistik (a): Regnskabsstatistik for jordbrug 2010-2016 samt de bagvedliggende jordbrugsregnskaber.

Danmarks Statistik (b): Statistikbanken (www.statistikbanken.dk).

European Commission (2016): EU AGRICULTURAL OUTLOOK, Prospect for the EU agricultural markets and income 2016-2026, (https://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/medium-term-outlook_da).

European Commission (2017b): Short Term Outlook for EU agricultural markets in 2017 and 2018, Autumn 2017: (https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/markets-and-prices/short-term-outlook/current_en.pdf).

European Commission (2017a): Spring 2017 Economic Forecast. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/spring-2017-economic-forecast_en#spring-2017-economic-forecast-steady-growth-ahead.

FAO (2017): Food Outlook. Biannual report on global food markets. (www.fao.org/3/a-i7343e.pdf)

Haley, Mildred (2017): Livestock, Dairy, and Poultry Outlook. United States Department of Agriculture, Economic Research Service. LDP-M-280, October

Johansen, Bjarne P. (2017): Personlig meddelelse, Seniorkonsulent, Dansk Gartneri

Kopenhagen Fur (2017): Verdensproduktion i Minkskind. (https://www.kopenhagenfur.com/media/3061/historisk-data-1947-til-2016.pdf)

Landbrug og Fødevarer (2017a): Farmtal Online (https://farmtalonline.dlbr.dk/Navigation/NavigationTree.aspx).

Landbrug og Fødevarer (2017b): Prognose for landbrugets økonomiske resultater 2016 – 2019, September 2017 (https://www.landbrugsinfo.dk/Oekonomi/Oekonomiske-analyser/Driftsresultater-priser-prognoser/sider/eo_17_7440_140917_Indkomstprognose_for_landbruget.pdf)

Landbrug & Fødevarer (2017c): Eksporten af levende svin (http://www.lf.dk/tal-og-analyser/statistik/svin/eksport-af-levende-svin).

Larsen, Jørgen Nyberg (2017): Personlig meddelelse, Sektorchef, Det danske fjerkræråd.

Mondrup, Anders (2017): Udfordrende frøhøst 2017, Tidskrift for frøavl, nr 2, 106. Årgang, DLF

Møller, S. H., A. F. Marsbøll, B. I. F. Henriksen (2017): Status for implementering af Welfur-Mink i praksis. Dansk Pelsdyravl, Oktober 2017,Vol 80, 20-23

OECD/FAO (2017a): OECD-FAO Agricultural Outlook 2017-2026, OECD Publishing. DOI: http://dx.doi.org/10.1787/agr_outlook-2017-en

OECD/FAO (2017b), "Meat", in OECD-FAO Agricultural Outlook 2017-2026, OECD Publishing, Paris. DOI: http://dx.doi.org/10.1787/agr_outlook-2017-10-en

Pedersen, M.F. og N. K. Østergaard (2017): Udviklingen i Afsætningsstrukturen i Amerikansk Svineproduktion, Tidsskrift for Landøkonomi, nr. 3, November 2017, 203. årgang.

Pedersen, T. (2017a): Udsolgt! Leder. Dansk Pelsdyravl, nr. 6, Vol. 80, s. 5.

Pedersen, T. (2017b): Kampen mod Plasmacytose lykkedes. Dansk Pelsdyravl, nr. 4, Vol. 80, 26-27

Rasmussen, B. (2017): De danske avlere udvikler stadig skindene i den rigtige retning. Tidsskrift for Dansk Pelsdyravl

Sørensen, Klaus (2017): Personlig kommunikation, Danske Sukkerroedyrkere, november 2017

Østergaard, Jørgen (2017): Avlsresultat 2017, Dansk Pelsdyravl, nr. 6, Vol. 80, 40-42.

2. Agro- og fødevareindustriens konjunkturer

Konjunkturerne og indtjeningen i den danske agro- og fødevareindustri er afhængig af en række faktorer i et komplekst samspil. Der er i første omgang en række eksterne faktorer, som påvirker udviklingen. Det gælder markedsmæssige og handelspolitiske forhold, men også klimaet og dyrkningsbetingelser spiller en rolle. Dernæst vil en række strukturelle forhold have betydning. Fusioner, opkøb, alliancer med mere kan skabe konkurrencemæssige fordele på kortere eller længere sigt. Endvidere er den teknologiske udvikling og innovation af meget stor betydning for flere virksomheder. Endeligt er der adskillige mere specifikke ledelsesmæssige eller strategiske udfordringer, som de enkelte virksomheder står overfor.

For den danske agro- og fødevareindustri under ét har indtjeningen og produktionen været relativt stabil gennem de senere år, men dog med betydelige forskelle fra branche til branche og fra virksomhed til virksomhed. Forskellene mellem brancherne kan forklares ud fra ejerskabsform (andelseje), efterspørgselselasticitet, tiltag og tilpasninger i de enkelte virksomheder, finansiel robusthed samt yderligere konsolidering i sektoren.

Den relativt stabile produktion og indtjening i agro- og fødevareindustrien er ikke noget isoleret dansk fænomen. Det gælder generelt for de fleste lande, at agro- og fødevareindustrien har en relativt stabil produktionsudvikling over tid sammenlignet med andre sektorer.

2.1 Udviklingen i de enkelte sektorer

Dette afsnit indeholder nærmere analyser af de enkelte sektorers økonomiske udvikling, konjunkturer og konkurrenceevne. Analyserne tager primært udgangspunkt i regnskabstal for udvalgte væsentlige virksomheder i sektorerne. Regnskabstallene omfatter virksomheder med betydelige aktiviteter, datterselskaber med mere i udlandet, hvorfor en væsentlig del af omsætningen og indtjeningen ikke er direkte koblet til de danske forhold.

Mejeriindustrien

Udviklingen i omsætning og resultat for udvalgte mejerier fremgår af tabel 2.1. Som det ses af tabellen, er Arla Foods langt det største mejeri, og målt i både omsætning og resultat er Arla Foods cirka 75 gange større end det næststørste mejeri. Arla Foods står for cirka 90 procent af mælkeindvejningen i Danmark.

Tabel 2.1: Omsætning og resultat for udvalgte danske mejerier (mio. kr.)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Omsætning									
Arla Foods	49.469	46.230	49.030	54.893	63.114	73.600	79.125	76.540	71.229
Thise Mejeri	504	496	500	541	580	725	864	916	973
Nørager Mejeri A/S	257	204	213	243	230	267	347	339	351
Naturmælk	206	209	227	216	217	242	249	254	
Årets resultat efter skat									
Arla Foods	555	971	1.268	1.399	1.895	2.236	2.380	2.200	2.650
Thise Mejeri	16	8	13	6	16	20	21	30	28
Nørager Mejeri A/S	5	1	-7	2	3	3	5	11	14
Naturmælk	4	2	2	-2	6	3	1	-5	

Kilde: Årsregnskaber fra selskaberne

Tabellen viser, at Arlas omsætning faldt, og indtjeningen steg i 2016. Årets omsætning blev 71 mia. kr. sammenlignet med 77 mia. kr. i 2015, svarende til omsætningsnedgang på 7 procent

Arlas resultat for 2016 blev 356 mio. euro (2,2 mia. kr.), svarende til en stigning på 20 procent. Arlas årsresultat til disponering for 2016 var på 227 mio. euro. Heraf blev 124 mio. euro (55 procent) udbetalt direkte til Arlas andelshavere, mens 103 mio. euro (45 procent) blev konsolideret i selskabet. Konsolideringen var i form af dels individuel konsolidering på navn, som hver andelshaver kan tage med sig ved ophørt medlemskab, dels kollektiv konsolidering, der forbliver i selskabet som egenkapital og til fremtidige strategiske investeringer.

Arla-indtjeningen (den værdi, som Arla har skabt for hver kilo mælk leveret af ejerne) blev i 2016 på 2,30 kr. mod 2,51 kr. året før.

I 2017 blev omsætningsnedgangen vendt til en stigning, idet der i første halvår af 2017 var en værdimæssig omsætningsvækst på 3,4 procent i forhold til samme periode i 2016, jævnfør tabel 2.2.

Tabel 2.2: Nøgletal for Arla Foods' udvikling i 1. halvår

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Omsætning, mio. kr.	23.754	26.663	29.911	35.721	39.774	38.196	36.196	37.226
Resultat, mio. kr.	697	612	513	1.048	1.120	865	1.783	835
Balance, mio. kr.	30.603	32.569	38.319	44.678	48.621	50.504	50.532	48.380
Soliditet (%)	29	29	24	25	26	29	32	33
Arla-indtjening pr. kg. andelshavermælk	2,37	2,71	2,64	2,87	3,30	2,52	2,24	2,67

Kilde: Årsregnskaber fra Arla Foods

Omsætningen steg trods en samlet lavere mælkeindvejning og en ugunstig valutakursudvikling. Den underliggende omsætningsvækst eksklusiv valutaeffekter og frasalg var 6,6 procent.

Arla forventer, at omsætningen for 2017 ender med at ligge i den øvre ende af intervallet 10-10,5 mia. euro (74,5-78,2 mia. kr.). Den forbedrede økonomi er en direkte følge af den lavere eller uændrede mælkeproduktion i forhold til sidste år i de fleste væsentlige lande. Mælkeproduktionen faldt i Europa, New Zealand og USA som følge på de lange perioder med lave priser.

Samtidig forventer Arla, at andet halvår af 2017 vil blive endnu bedre i lyset af den fortsatte markedsforbedring. Selskabet forventer at nå målene for omsætning, resultatandel, gearing og vækst for de strategiske brands. Samtidig forventedes det, at den positive prisudvikling vil fortsætte.

Arla har et mål om at nå en nettooverskudsandel for hele 2017 på 2,8-3,2 procent af omsætningen, mens selskabet samtidig forsøger at udbetale den størst mulige andel af overskuddet gennem mælkeprisen. Halvårsregnskabet viser dog en andel på 2,1 procent af omsætningen. Tilsvarende var resultatandelen 2,5 procent i første halvår sidste år og 2,3 procent året forinden.

For hele 2016 lå Arla Foods i den høje ende af deres peer-gruppe (gennemsnitsindtjening pr. kg. for de største mejeriselskaber i Nordeuropa), hvor målet er indeks 103-105. Det svarer til en mælkepris til selskabets landmænd, der er 3-5 procent højere end europæiske konkurrenters priser.

I 2017 købte Arla det konkurstruede Endrup Andelsmejeri. Arla overtog også medarbejderne, og de tolv andelshavere blev tilbudt medlemskab af Arla.

Danmarks næststørste mejeri, Thise Mejeri, havde i 2016 en vækst i omsætningen til 973 mio. kr. mod 916 mio. kr. i 2015 (+ 6 procent). Årets resultat faldt fra 29,6 mio. kr. til 27,9 mio. kr. (- 6 procent). Resultatet var dog bedre end det budgetterede resultat på 26 mio. kr. Soliditetsgraden steg, og den nåede i 2016 op på 31,7 procent mod 10,6 i 2011, hvilket må siges at være en meget stor forbedring.

Thise foretog i 2015 et strategisk skifte ved nu også at være involveret i kødproduktion. Under mærket “Thise & Ko” leverer selskabet økologisk oksekød til Coops butikker. Det sker i et strategisk partnerskab med Coop, hvor der garanteres både leverancer og priser. Thise vurderede i 2017, at samarbejdet udvikler sig tilfredsstillende og som budgetteret.

Thise Mejeri har positive forventninger til 2017 trods udsigt til øget konkurrence. De positive forventninger skyldes dels fortsat øget afsætning på hjemmemarkedet, dels stigende eksport. Eksporten til de nære eksportmarkeder forventes at stige betydeligt i værdi og omsætning, og eksporten til Kina forventes at blive stadigt mere vigtig.

Thise forventer, at indvejningen af mælk fra egne andelshavere vil stige til over 100 mio. liter i 2017, hvorved det vil være muligt af skaffe tilstrækkelige råvarer til den planlagte ekspansion.

Nørager Mejeri, som er ejet af Nordex Food, havde i 2016 en stigende omsætning i forhold til 2015. Omsætningen steg således med 4 procent til 351 mio. kr., og resultatet blev på 14 mio. kr. i forhold til 11 mio. kr. året før. Ledelsen karakteriserer årets resultat som tilfredsstillende og bedre end forventet, og der forventes et positivt resultat i det kommende år. Nørager Mejeri modtager mælk fra Rørbæk Andelsmejeri på kontraktbasis.

I januar 2017 fusionerede det nordsjællandske mejeri Øllingegaard (Nordsjælland) med Naturmælk (Sønderjylland). Det nye selskab driver fortsat de to mejerier videre, og de samlede aktiviteterne under navnet "De Økologiske Mejerier".

Naturmælk blev stiftet i 1994 og har sit udgangspunkt i Sønderjylland, men også landmænd på Fyn er blandt de 34 andelshavere, der leverer mælk til mejeriet.

Øllingegaard får mælk fra 11 landbrug på Sjælland. Solhvervfonden har i mere end 25 år ejet selskabet.

Ledelsen i det fusionerede selskab forventer en fordobling af Øllingegaard-brandets omsætning til 140 mio. kr. inden for de næste fire år. Samlet set forventes der en samlet omsætning på 325 mio. kr. i 'De Økologiske Mejerier, og det er ledelsens mål næste år at nå 350 mio. kr.

Kødindustrien

Kødindustrien er meget koncentreret med få store virksomheder, som står for langt størstedelen af omsætningen, jævnfør tabel 2.3.

Tabel 2.3: Omsætning og resultat for virksomheder inden for den danske kødindustri (mio. kr.)

Omsætning	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Svineslagterier										
Danish Crown	46.972	44.757	45.211	51.754	56.462	58.164	58.029	59.556	60.038	62.024
Tican	4.241	3.705	4.001	4.376	4.687	5.051	5.158	4.898		
SB Pork A/S	764	891	1.087	1.311	1.550	1.940	2.037	1.985	2.191	
Fjerkræslagterier										
HK Scan Denmark	1.708	1.579	1.625	1.637	1.509	1.625	1.482	1.254	1.268	
Danpo A/S	1.255	1.279	1.472	1.583	1.771	1.784	1.813	1.817	1.809	
Øvrig kødindustri										
Skare Meat Packers	971	973	1.076	1.037	1.078	1.105	1.105	939	946	
Stryhns	640	624	625	612	540	571	570	608	627	
Atria Danmark	280			291	312	356	362	405	432	
Årets resultat	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**		
Svineslagterier										
Danish Crown	997	1.164	1.648	1.762	1.732	1.583	1.656	1.821	1.639	2.022
Tican	75	89	157	238	143	100	49	-32	34	
SB Pork A/S	0	0	-38	-77	-30	-24	8	28	7	
Fjerkræslagterier										
HK Scan Denmark	23	-16	13	-65	21	67	-80	-62	-103	
Danpo A/S	29	-35	55	63	52	52	50	63	22	
Øvrig kødindustri										
Skare Meat Packers	14	17	4	-18	-16	7	7	-44	-22	
Stryhns	19	23	22	5	5	21	29	35	42	
Atria Danmark	25	26	28	22	18	21	21	22	11	

Anm:
Tican: Indtil 2016: Tican amba. Fra og med 2016: Tican A/S. 2016-regnskabet indeholder 15 måneder.
HK Scan Denmark: Tidligere: Rose Poultry
Danish Crown og Skare Meat Paackers: Driftsårsregnskaber
Kilde: Årsregnskaber fra selskaberne

Danish Crown er langt den største aktør i denne sektor, idet virksomheden står for cirka 90 procent af omsætningen blandt de virksomheder, som er vist i tabel 2.3. Danish Crowns resultat har gennem en årrække været meget stabilt trods et meget volatilt internationalt svinekødsmarked. Tabel 2.4 viser således udviklingen i centrale økonomiske nøgletal for Danish Crown-koncernen i perioden 2009/10-2016/17.

Tabel 2.4: Centrale nøgletal for Danish Crown-koncernen

	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Nettoomsætning, mio. kr.	45.211	51.754	56.462	58.164	58.029	59.556	60.038	62.024
Resultat af primær drift, mio. kr.	1.857	2.029	2.005	2.018	1.995	2.403	2.167	1.923
Årets resultat, mio. kr.	1.648	1.762	1.732	1.583	1.656	1.821	1.639	2.022
Balance, mio. kr.	22.615	23.953	25.522	24.725	27.015	26.775	25.257	24.433
Egenkapital, mio. kr.	5.101	5.391	5.797	5.962	6.423	7.172	6.897	7.611
Soliditetsgrad, procent *	27,0	26,9	24,7	26,2	23,8	26,8	27,3	31,2
Andelshaverleverancer, mio. kg.	1.377	1.450	1.373	1.324	1.317	1.330	1.279	1.229
Samlet restbetaling, mio. kr.	1.316	1.394	1.274	1.229	1.218	1.425	1.295	
Antal andelshavere	9.847	9.577	9.031	8.552	8.278	8.020	7.605	7.116
Heltidsansatte medarbejdere, ultimo				24.066	23.034	23.764	25.873	25.956

Kilde: Årsregnskaber fra Danish Crown

Danish Crown kom ud af regnskabsåret 2016/17 (oktober-september) med en omsætning på 62,0 mia. kr. mod 60,0 mia. kr. sidste år, svarende til en stigning på 3,3 procent. Udviklingen i omsætningen kan forklares ud fra flere forhold: Stigende priser har medført en øget værdi af afsætningen. Samtidig har både køb og salg af virksomheder påvirket omsætningen.

Overskuddet blev på 2.022 mio. kr. mod 1.639 mio. kr. sidste år. Selskabet vurderer, at resultatet er tilfredsstillende og på niveau med det forventede, navnlig set i lyset af den hårde konkurrence på detailmarkederne og selskabets udfordringer på det engelske marked. Selskabets samlede restbetaling blev 1.437 mio. kr. mod 1.295 mio. kr. sidste år, svarende til en restbetaling for grise på 95 øre/kg (100 øre/kg året før).

I 2017 solgte Danish Crown datterselskabet Plumrose til brasiliansk-baserede JBS S.A., der er verdens største aktør inden for forarbejdning af kød. Gevinsten fra salget af Plumrose udgjorde 0,5 mia. kr., og det er indregnet som særlige poster i regnskabet for 2016/17. Ses der bort fra den ekstra post, ender resultatet under sidste års resultat på 1,63 mia. kr.

Samlet set er Danish Crowns indtjening før særlige poster (EBIT) forringet med 0,2 mia. kr. Halvdelen af denne forringelse skyldes det engelske datterselskabet Tulip Ltd.

Problemerne i UK skyldes datterselskabet Tulip Ltd., som i 2016 tabte ordrer for over en milliard kroner årligt og endte året med et underskud. Problemerne forklares med discountbutikkernes stigende udbredelse, hvor prisen spiller en langt større rolle. Danish Crown vurderer, at de ikke har været hurtige nok til at tilpasse sig denne udvikling. Vurderingen er endvidere, at kundernes krav er

steget, at prisen er blevet et stadig større parameter, og at indtjeningen i britisk detailhandel er halveret siden 2013. Dermed er kunderne blevet langt mere aggressive end tidligere.

Derudover har uvisheden om BREXIT været en yderligere negativ påvirkning. Tulip Ltd. kommer således også ud af 2016/17 med et negativt resultat. Selskabet har været gennem en *turn around*, og ledelsen vurderer, at man har nået et vendepunkt, og at der i de seneste måneder har været positive resultater.

Udfordringerne på det britiske marked nævnes også som årsag til, at selskabet er kommet bagud i forhold til det strategiske mål om i 2021 at give ejere 60 øre ekstra pr. kg i afregning i forhold til den gennemsnitlige europæiske afregning. I regnskabsåret 2015/16 lå Danish Crown 20 øre over indekset, men i det seneste regnskabsår lå det 10 øre under. Det forventes dog, at selskabet i løbet af det kommende år er tilbage på sporet i forhold til den langsigtede målsætning.

Andelshaverne i Danish Crown besluttede i slutningen af 2017 at udbetale midlerne (1,5 mia. kr.) i de godt 7.200 andelshaverkonti, som koncernen råder over. Andelshaverkontiene blev opbygget fra omkring årtusindeskiftet, hvor Danish Crown manglede penge til at forfølge en ny forædlingsstrategi, der krævede storstilede opkøb. Disse investeringer er nu foretaget, og selskabet forventer, at afkast herfra kan være med til at finansiere kommende investeringer i en kontrolleret vækst. Denne nye udbetaling vil ikke rykke ved koncernens mål for fremtidig vækst. Andelshaverne får udbetalt det beløb, der står på deres andelshaverkonto, over en otteårig periode med start om tre år. Indbetalingerne til andelshaverkonti stopper med virkning fra regnskabsåret 2017/2018. Det betyder, at der ikke som hidtil tilbageholdes 15 øre pr. kilo for grise og 30 øre pr. kilo for kreaturer af restbetalingen, når den sendes ud til ejerne i december 2018.

Samtidig håber Danish Crown, at den frigivne kapital kan være med til sikre stigende leverancer af slagtesvin blandt både eksisterende og nye slagtesvineproducenter, hvilket også vil forbedre Danish Crowns kapacitetsudnyttelse.

Udbetalingerne af pengene i andelshaverkontiene skal også ses i lyset af, at Danish Crowns soliditetsgrad er steget markant i de senere år, jævnfør figur 2.1.

Figur 2.1. Soliditetsgrad i Danish Crown og i dansk industri i alt samt Danish Crowns mål.

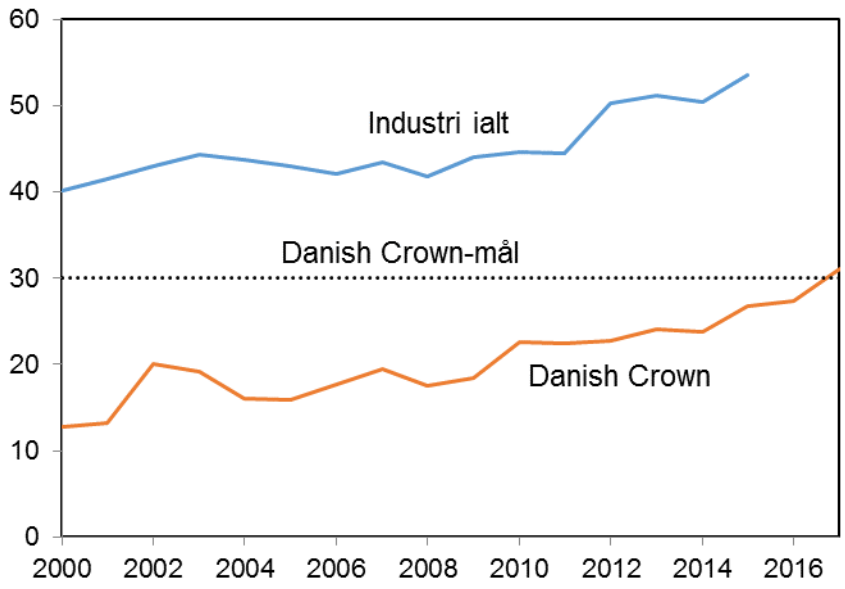

Kilde: Årsregnskaber fra Danish Crown samt Danmarks Statistik (2017)

Danish Crown har tidligere angivet en soliditet på omkring 30 procent som målsætning, og dette mål blev nået i 2016/17. Soliditetsgraden er dog stadig væsentligt større i den danske industri under ét. Man skal dog ved sammenligning tage højde for, at andelsselskaber på grund af leveringspligten og en generelt god leveringssikkerhed ikke har samme behov for egenkapital som for eksempel aktieselskaber. Soliditetsgraden i Danish Crown ligger dog stadigvæk en smule under gennemsnittet for alle danske agro- og fødevarebaserede andelsselskaber i gennemsnit.

Danish Crown har gennem det seneste år foretaget adskillige køb og salg af virksomheder. Det største var salget af det amerikanske Plumrose, som lå uden for Danish Crowns fire fokusmarkeder, nemlig Danmark, Sverige, England og Polen. Ved salget blev der frigjort kapital, som kan bruges til mere strategiske opkøb og til at sikre en lovet merpris til andelshaverne. Samtidig forudser Danish Crown en kommende konsolideringsbølge på det internationale slagterimarked. Det foregår et udskilningsforløb, hvor de svagere virksomheder må give op, og det giver opkøbsmuligheder.

Danish Crown har allerede 2017 foretaget flere opkøb. Der er købt en forædlingsvirksomhed i Sverige, et kreaturslagteri i Tyskland og en cateringvirksomhed i England.

Derudover har Danish Crowns datterselskab, Dat-Schaub, foretaget fire nye opkøb af selskaber i Sydamerika og et i Spanien.

Tulip Ltd købte i 2017 Easey Holdings, som en af de førende opdrættere af frilandsgrise i Storbritannien.

Opkøbene og frasalgene er i overensstemmelse med den 4WD-strategi, som selskabet introducerede i efteråret 2016 (Se Landbrugets Økonomi 2016).

Danish Crown vedtog i maj 2017 en vækstpakke for at øge leverancerne af slagtesvin til selskabet. De nuværende andelshavere modtager et kontant vækstillæg på 50 øre for hvert kilo ekstra leveret svinekød. Derudover suppleres der med en udvidelse af en tilskudsordning til nye producenter af smågrise tilegnet det britiske marked. Endeligt er der et introduktionstillæg på 30 øre pr. kilo og en gratis rådgivningspakke til nye leverandører af slagtegrise. Vækstpakken skal ses på baggrund af flere forhold, herunder en generelt faldende dansk slagtesvineproduktion, stor eksport af smågrise til opvækst i udlandet samt tiltag fra Tican/Tönnies med henblik på at tiltrække flere slagtesvin til deres virksomhed.

Danish Crown forventer at skulle slagte omtrent en million flere svin i 2017 end i året forinden.

Tican A/S blev i 2016 endeligt overtaget af den tyske fødevarekoncern, Tönnies (Se også Landbrugets Økonomi 2016). Tican amba består imidlertid som et dansk ejet andelsselskab. Selskabets funktion er at være et leverandørselskab, som formelt står for leveringen af grise til Tönnies.

Tican A/S har omlagt regnskabsåret, således at det seneste regnskab omfatter 15 måneder, det vil sige den 1. oktober 2015 - 31. december 2016. Tican A/S blev overtaget af Tönnies i marts 2016 – altså midt i regnskabsåret. Tican A/S havde i 2015/16 en omsætning på 6,3 mia. kr. og et overskud på 34 mio. kr. De forudgående tre år havde der været et samlet akkumuleret underskud på 130 mio. kr. i Tican A/S. I samme periode var soliditetsgraden faldet fra 32 procent til 25 procent.

Selskabet forklarer udviklingen med, at det britiske marked har været godt for både Tican UK og Tican Chilled. Det gælder også koncernens forædlingsvirksomheder i UK, Direct Table Foods Ltd og Pro-Pak Foods Ltd, som i 2016 realiserede bedre resultater end forventet. Derimod levede resultaterne i det polske forædlingsselskab ikke op til forventningerne. Samlet set blev resultatet betragtet som tilfredsstillende og i overensstemmelse med forventningerne.

Som et resultat af det nye ejerskab flyttede man i 2016 en del af Ticans forædlingsaktiviteter til Tyskland og UK. Udflytningen fortsatte i 2017, hvor det blev besluttet at lukke produktionen af forædlede kødprodukter på Ticans virksomhed i Ansager pr. 31. december 2017. Forklaringen var, at der ikke var økonomisk basis for at videreføre produktionen. Produktionen overflyttes til andre enheder i Tönnies i henholdsvis Polen og Tyskland, mens enkelte aktiviteter overflyttes til Thisted.

I 2017 indførte Tican og SB Pork et nyt tillæg til eksisterende leverandører og forbedrede andre tiltag for at gøre det mere økonomisk fordelagtigt at producere slagtesvin. Ticans ønske var at skaffe flere råvarer, og målet var at tiltrække 150-200.000 nye slagtesvin på årsbasis, idet der var ledig kapacitet, og fordi eksporten af smågrise skabte bekymring. Dette tiltag betød, at Danish Crown indførte tilsvarende ordninger, og i løbet af 2017 blev tiltagene yderligere forbedret.

Tönnies var også før købet af Tican etableret i Danmark, idet det ejer SB Pork A/S (tidligere Slagteriet Brørup A/S), som gennem de senere år er blevet en stadigt vigtigere aktør på det danske marked.

SB Pork havde i 2016 en omsætning på 2,1 mia. kr., hvilket var en stigning på 11 procent i forhold til året før. Antal slagtede grise og søer i 2016 udgjorde 1,7 mio., hvilket var uændret i forhold til året før.

Resultatet blev et overskud på 7 mio. kr. mod et overskud på 28 mio. kr. året før. Det positive resultat i 2016 forklares af selskabet som et resultat af flere års massive investeringer, en bedre markedsmæssig placering og en fortsat udvidelse og optimering af produktionen.

Selskabet noterer, at adgangen til råvarer og muligheden for at honorere markedets råvarepriser har været og forventes fortsat at være en vigtig parameter i et marked, hvor konkurrencen også i år er steget.

Årets resultat betegnes som tilfredsstillende og i overensstemmelse med forventningerne.

Der forventes en stigende konkurrence om levering af slagtesvin i Danmark og dermed et pres på den primære indtjening via muligt fald i kapacitetsudnyttelsen og højere indkøbspriser. Trods den bedre markedsmæssige placering og fortsat fokus på optimeringer i produktionen forventes et resultat før skat, der er lavere end i indeværende år.

Som det blev vist i tabel 2.3, har svineslagterierne generelt en mere stabil udvikling i omsætning og indtjening end fjerkræslagterierne. Udviklingen i de senere år har dog været vidt forskellig blandt fjerkræslagterierne.

HKScan Denmark (tidligere Rose Poultry) blev i 2010 solgt til den finske koncern HKScan. HKScan er blandt Europas ti største kødselskaber og har finske og svenske landmænd som hovedaktionærer. HKScan Denmark har i de seneste tre år været inde i en negativ økonomisk udvikling, og selskabet har været hårdt ramt af Ruslandkrisen. I 2016 blev resultatet efter skat et minus på 103 mio. kr., og gennem de seneste tre år er der nu et akkumuleret underskud på 245 mio. kr. Omsætningen steg med en procent.

Selskabet begrunder udviklingen med en hård konkurrence på hovedmarkederne gennem hele 2016. På eksportmarkederne tabte selskabet markedsandele, og priserne havde en negativ udvikling. Udbruddet af fugleinfluenza sidst på året forværrede situationen yderligere. På hjemmemarkedet kunne der dog konstateres stigende efterspørgsel. Udviklingen i salget af friske produkter var positiv, og der blev opnået stigende salg, markedsandele og avancer. Den økonomiske situation ser ud til at være forbedret i 2017. I halvårsregnskabet konstateres det således, at tabet i det primære driftsresultat (EBIT) er reduceret i Danmark.

HKScan i Danmark meddelte i midten af 2017, at de indtil videre vil reducere deres slagtninger af økologiske kyllinger med 30-40 procent. Det begrundes med dels svagere efterspørgselsstigning end beregnet, dels et kraftigt stigende udbud. En anden negativ markedsudvikling var, at Dansk Supermarked i 2017 afbrød samarbejdet med HKScan om majskyllinger.

Det andet store fjerkræslagteri er Danpo (tidligere: Lantmännen Danpo). Danpo havde i 2016 en omsætning på 1,8 mia. kr., hvilket svarede til niveauet året før. Derimod blev årets resultat dårligere, idet det faldt fra 63 mio. kr. i 2015 til 22 mio. kr. i 2016. Danpo forklarer situationen med, at der er en fortsat gunstig forbrugsudvikling, men at dette også har været med til at øge udbuddet, således at der er et overudbud på markedet. Dette har medført pressede priser på hjemmemarkedet. Især udbrud af fugleinfluenza i foråret 2016, der medførte importforbud på flere vigtige eksportmarkeder, havde en stor negativ effekt på både priser og indtjening.

I 2013 blev Danpo, svenske Kronfågel og norske Cardinal Foods slået sammen til én stor nordisk koncern inden for fjerkræsektoren, Scandi Standard. Dette selskab opererer på tværs af de skandinaviske lande, og det danske marked er koncernens største målt i omsætning efterfulgt af Sverige. I selskabets seneste kvartalsregnskab (november 2017) ser den økonomiske udvikling ud til at være forbedret. I tredje kvartal af 2017 steg det justerede driftsresultat for de danske aktiviteter fra 30,6 mio. kr. til 34,6 mio. kr. i forhold til samme periode året før. Forbedringen skyldtes bedre eksportpriser, effektivitetsgevinster og højere nettoomsætning af mere forædlede produkter.

Det bemærkes også, at hovedparten af selskabets produkter i Danmark fortsat vil være standardprodukter, der er underlagt stærk konkurrence. Det understreges også, at selskabet stadig har negative effekter af fugleinfluenzaen, som i tredje kvartal kostede hele koncernen syv mio. kr.

I 2016 købte Scandi Standard gennem Danpo den bestemmende anpart i Sødams Øko Fjerkræslagteri ApS. Sødams slagteri slagter godt 500.000 kyllinger om året. Omsætningen i 2015 var på omkring 18 mio. kr., og i 2016 var overskuddet på 3,1 mio. kr. I juni 2017 meddelte Danpo, at virksomheden var klar med en ny stor satsning på økologiske kyllinger og fritgående kyllinger under navnet De Danske Familiegårde. Dermed har fjerkræslagterierne to relativt forskellige strategier med hensyn til markedet for økologisk fjerkrækød.

Også når det gælder den økonomiske udvikling, har de to fjerkræslagterier i Danmark udviklet sig meget forskelligt i de seneste år, jævnfør figur 2.2.

Figur 2.2. Resultat efter skat i HKScan Danmark og Danpo, 2010-2016.

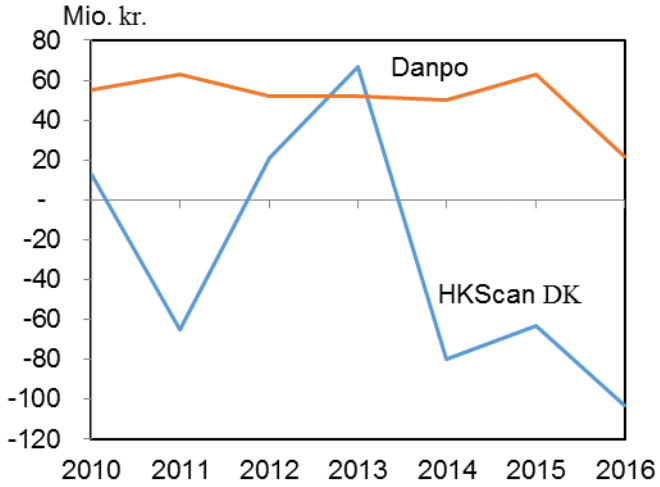

Kilde: Årsregnskaber fra selskaberne

De øvrige virksomheder i kødindustrien har især fokus på forædling, og der er ikke på samme måde en vertikal integration tilbage til landmandsleddet.

Skare Meat Packers fik i 2015/16 et underskud på 22 mio. kr. mod et underskud på 44 mio. kr. året før. Samtidig blev omsætningen 0,9 mia. kr., hvilket var næsten uændret i forhold til året før. Resultatet er lavere end forventet og er påvirket af højere råvarepriser og mindre tilførsler af kreaturer efter mælkekvoternes ophør. Der har derfor været både dårlige priser og en for lav kapacitetsudnyttelse. Selskabet er blevet tilført ekstra egenkapital på 22 mio. kr. fra ejerne.

Selskabet forventer dog at kunne øge både omsætning og indtjening i det kommende år, og der budgetteres med et positivt resultat.

Stryhns havde i 2016 en omsætning på 608 mio. kr. (+3 procent), mens overskuddet steg fra 35 mio. kr. til 42 mio. kr. (+17 procent). Resultatet levede fuldt op til forventningerne. Stryhns vurderer, at det danske marked for selskabets hovedprodukter er reduceret i 2016, og at det stadig er meget konkurrencepræget med stor fokus på pris. Det er lykkedes for Stryhns at øge markedsandele inden for deres kategorier. Stryhns forventer i 2017 at kunne fastholde både markedsandelene og de økonomiske resultater.

Stryhns A/S blev dannet ved en fusion i 2008 mellem Stryhn's A/S og Graasten Salater. Stryhns A/S er et selskab i den norske AGRA-koncern. Stryhns producerer udelukkende mærkevarer og innovation, og selskabet arbejder således ikke inden for *private label*, hvor for eksempel Tulip producerer både mærkevarer og *private labels*.

Stryhns har tidligere meldt ud, at målet er at nå en omsætning på en milliard kroner og samtidig være lønsom, så der er ressourcer til at udvikle mærkevarer. Såfremt omsætningsmålet skal nås inden

for en overskuelig fremtid, vil yderligere opkøb være nødvendige. I 2016 købte Stryhns således Jensen's Køkken af Jensen's Bøfhus.

Som led i vækststrategien købte Stryhns i 2017 virksomheden K-Salat af det norske konglomerat, Orkla. Ved købet overtager Stryhns hele selskabet, mærkevarer samt en fabrik med cirka 100 medarbejdere. Med overtagelsen af K-Salat vil Stryhn få en stærk placering på det danske marked for pålægssalater, idet Stryhn i forvejen ejer Graasten Salater. Opkøbet begrundes også med, at der opnås styrkede positioner i foodservice-sektoren, mere styrke i Sverige samt stærkere markedsplacering inden for pålægssalater, som er et hovedområde.

K-Salat blev grundlagt i 1937 og har gennem de seneste årtier været gennem adskillige opkøb, fusioner og strategiskift. I denne periode har der på den ene side været en kraftig udvikling og vækst i K-Salat. På den anden side var der også en markant udvikling på hele salatmarkedet i retning af konsolidering, internationalisering og konkurrence mellem mærkevarer og *private labels*. K-Salat kom godt ud af denne udvikling og blev undervejs flere gange en del af en international fødevarekoncern – som en naturlig følge af hele markeds- og konkurrenceudviklingen (Hansen, 2017a).

Orkla nåede at eje K-Salat i lidt mere end fire år, efter at koncernen i foråret 2013 opkøbte Rieber & Søn, der blandt andet havde K-Salat i porteføljen. Orkla begrunder frasalget med ønske om at koncentrere sig om færre kategorier og i stedet fokusere på kolonial og frost.

Atria Danmark (ændrede navn fra 3-stjernet i 2015) producerer og sælger charcuterivarer, og havde i 2016 en omsætning på 432 mio. kr. (+7 procent) og et overskud efter skat på 11 mio. kr. (-50 procent).

Atria havde forventet et resultat i 2016 på niveau med året før, og derfor blev 2016-resultatet betragtet som ikke-tilfredsstillende. Den negative udvikling forklares med et hårdt og konkurrencepræget marked med kraftigt stigende råvarepriser. Det påpeges, at selskabet opererer i et utroligt konkurrencepræget marked både mellem leverandørerne og i detailhandlen, hvilket giver et stort prispres. Der forventes et bedre resultat i 2017.

I dag kommer tyve procent af selskabets omsætning fra eksport, men den andel skal løftes markant i de kommende år. Eksporten skal især drives at danske kompetencer inden for økologi og dyrevelfærd.

Atria Danmark er en del af den finske koncern, Atria Plc. Selskabet er noteret på børsen i Helsingfors.

Drikkevareindustrien

Drikkevareindustrien domineres af bryggerierne, hvor Carlsberg er langt den største virksomhed. Efter fusionen mellem de to store bryggerier, AB Inbev og SABMiller, er Carlsberg nu verdens tredjestørste bryggeri.

Tabel 2.5 Omsætning og resultat for danske bryggerivirksomheder (mio. kr.)

Netto-omsætning	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Carlsberg	44.750	59.944	59.382	60.054	63.561	66.468	66.350	64.506	65.354	62.614	
Royal Unibrew	3.882	4.179	3.816	3.775	3.431	3.430	4.481	6.065	6.032	6.340	
Harboes Bryggeri A/S*	1.383	1.371	1.545	1.525	1.321	1.411	1.344	1.420	1.371	1.377	1.431
Vestfyen		165	190	184	183	210	227	230	211	188	194
Resultat											
Carlsberg	2.596	3.193	4.167	5.960	5.692	6.245	5.949	4.938	-2.926	4.857	
Royal Unibrew	152	-484	47	278	351	373	480	624	711	784	
Harboes Bryggeri A/S*	57	20	26	43	51	39	3	11	24	35	32
Vestfyen		-4	3	5	6	4	4	2	3	2	2

Kilde: Årsregnskaber fra selskaberne

Carlsberg omsatte for 62,6 mia. kroner i 2016, hvilket var et fald på 4 procent i forhold til året før. Driftsoverskuddet før særlige poster faldt fra 8,5 mia. kr. til 8,2 mia. kr. Der var ikke væsentlige beløb under "særlige poster" i 2016 (modsat 2015), og derfor endte årets resultat efter skat på 4,9 mia. kr. Regnskabet i 2015 var påvirket af omfattede nedskrivning af aktiver og restruktureringsomkostninger på 8,5 mia. kr. Nedskrivningerne var primært i Rusland (4,4 mia. kr.) og i Kina (3,3 mia. kr.).

Nedgangen i omsætningen i 2016, som især skyldtes valutakursændringer, var større end forventet af investorerne.

Carlsbergs østeuropæiske forretning, herunder i særdeleshed Rusland, klarede sig lidt dårligere end forventet på omsætningen. Samtidig taber bryggeriet markedsandele i Rusland: Markedsandelen var i andet halvår i Rusland faldet tre procentpoint til 34,5 procent, hvor den tidligere lå på lige over 40 procent.

Analytikere hæfter sig dog ved, at Carlsberg tilsyneladende er blevet bedre til at tjene penge. Det skal ses i forlængelse af Carlsbergs nye strategi, hvor der er mindre fokus på vækst og stigende omsætning og mere fokus på at finde de rigtige mærker, hvor der er bedst indtjening.

Et andet element i den nye strategi (beskrevet i Landbrugets Økonomi 2016) er køb, salg og nedlukning af bryggerier. Alene i Kina er 17 bryggerier blevet lukket. Frasalgene i 2016 og 2017 er et led i programmet Right-Sizing of Busineses. De frigjorte midler skal bruges til dels at reducere selskabets gæld, dels at sikre selskabets fremtidige overlevelse blandt andet via opkøb.

I forbindelse med offentliggørelse af 9-måneders regnskab for 2017 opjusterede ledelsen forventningerne til hele 2017 trods faldende omsætning. Driftsresultatet forventes nu at stige 7-8 procent.

Danmarks og Nordens næststørste bryggeri, Royal Unibrev, forbedrede sit resultat yderligere i 2016. Omsætningen blev på 6,3 mia. kr., hvilket var en stigning på fem procent i forhold til året før.

Samtidig steg årets resultat fra 711 mio. kr. til 784 mio. kr. – en stigning på ti procent. Dermed har der været otte år i træk med stor stigning i resultatet efter det store underskud i 2008.

Efter selskabets økonomiske krise i 2008 har det fulgt en strategi som en regional bryggerivirksomhed med stærke lokale brands.

Selskabet betragter 2016 som et tilfredsstillende år trods en vanskelig makroøkonomisk situation på de fleste europæiske markeder. Baltikum fremhæves som et vanskeligt område på grund af afgiftsstigninger, pantordninger med mere, som har medført betydelige forbrugerprisstigninger.

I oktober 2017 købte Royal Unibrew det italienske selskab, Terme di Crodo, for 600 mio. kr. Selskabet ejer en række varemærker inden for læskedriksegmentet. Selskabet begrunder købet med, at det vil styrke konkurrenceevnen på det italienske marked, da der dermed kan tilbydes flere produkter til kunderne, og da der kan skabes synergier med den eksisterende ølforretning. Terme di Crodo omsætter for 245 millioner kroner om året, har 73 ansatte og opnåede i 2016 et overskud før skat på 35 millioner kroner.

Regnskabstal for Royal Unibrew for de første ni måneder af 2017 viser en næsten uændret omsætning men et forbedret resultat på godt fire procent i forhold til samme periode sidste år. Efter offentliggørelsen af regnskabstallene faldt Royal Unibrew-aktien med 5,7 procent.

Harboes Bryggeri havde i 2016/17 en nettoomsætning på knap 1,5 mia. kr. (+4 procent), mens resultatet faldt fra 35 mio. kr. til 32 mio. kr. (-9 procent). Den stigende omsætning skyldtes især vækst på de internationale markeder.

Den faldende indtjening forklares med fortsat prispres på de nordeuropæiske markeder i forbindelse med genforhandling af større strategisk vigtige kontrakter. Samtidig har selskabet haft øgede omkostninger til markedsføringsstøtte med henblik på at øge kendskabet og yderligere stimulere salget på de internationale markeder.

Derudover har øgede investeringer og afskrivninger påvirket resultatet – både i 2016 og i det kommende regnskabsår – men det forventes, at de vil styrke indtjeningen fremadrettet. Koncernen har i regnskabsåret investeret for godt 110 millioner kroner mod 76,8 millioner året før. Investeringerne handler primært om nye tekniske anlæg og optimering af procesudstyr.

Udbygning af koncernens internationale aktiviteter inden for drikkevarer vil også i det kommende år have høj prioritet, og de vil være den primære vækstdriver for koncernen i det kommende år.

Koncernen forventer i 2017 et resultat før skat på niveau med dette år, svarende til mellem 40-50 mio. kr.

Bryggeriet Vestfyen, som er Danmarks fjerdestørste bryggeri, og som kan betragtes som eksponent for de mellemstore bryggerier, havde en stigende omsætning men en faldende indtjening i 2016/17

(oktober-september). Nettoomsætningen steg til 194 mio. kr. (+3 procent), og årets resultat blev 1,751 mio. kr. (-16 procent). Den faldende indtjening forklares med hård priskonkurrence fra mærkevarerne på både øl og vand i Danmark. Det har medført en faldende afsætning af *private label*-produkter. Resultatet betegnes som ikke tilfredsstillende men skal ses i lyset af både negative og positive omstændigheder.

Bryggeriets mærkevarer samt etablering på eksportmarkeder har derimod bidraget positivt til selskabets økonomi.

Bryggeriet Vestfyen indgik i 2017 en etårig aftale om eksport af øl til det kinesiske bryggeri Cofco. Cofco er distributionspartner for Bryggeriet Vestfyen i Kina og har dermed eneretten til de fynske øl på det kinesiske marked. Ultimo 2017 har man dog endnu ikke opfyldt forventningerne. Blandt andet med udgangspunkt i forventninger til det kinesiske marked forudses der et højere resultat næste år trods forventninger om fortsat hård priskonkurrence på hjemmemarkedet.

Brød-, mel- og kagesektoren

Lantmännen Unibake DK, der især producerer frostbrød, fast food-produkter og bake off (forhævede frosne brødprodukter), har i de senere år gennemgået betydelige strukturelle forandringer, lukninger og sammenlægninger.

Årets resultat blev et overskud på 18 mio. kr., mod et underskud på 12 mio. kr. året før. Efter otte år med vedvarende underskud og et akkumuleret underskud på cirka 180 mio. kr. i denne periode lykkedes det at få positive tal i 2016. Ledelsen ser positivt på resultatfremgangen i 2016.

Tabel 2.6: Omsætning og resultat for virksomheder i den danske brødsektor (mio. kr.)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Nettoomsætning								
Brød								
Lantmännen Unibake DK[1]	1.409	1.273	1.157	926	911	888	936	940
Lantmännen Schulstad[2]	1.013	918	916	896	884	863	829	893
Kohberg Brød	833	807	867	836	1008	997	945	942
Lagkagehuset	120	173	249	315	407	478	552	664
Mel								
Lantmännen Cerealia	837	783	902	866	840	752	678	668
Valsemøllen	451	428	533	519	527	511	513	543
Kager med mere								
Kelsen Group[4]	755	882	989	1051	442	870	911	1.007
Bisca A/S	523	508	487	444	458	418	375	350
Dan Cake	531	581	630	620	642	722	774	846
Resultat efter skat								
Brød								
Lantmännen Unibake DK[1]	-4	-20	-49	-21	-28	-13	-12	18
Lantmännen Schulstad	32	31	-12	48	-1	27	4	6
Kohberg Brød[2]	26	33	3	-4	24	9	2	-28
Lagkagehuset	12	5	13	10	14	21	38	38
Mel								
Lantmännen Cerealia	-11	-142	-22	-43	-26	-13	-6	-8
Valsemøllen	14	17	15	13	13	20	18	16
Kager med mere								
Kelsen Group[4]	23	54	71	74	23	140	115	130
Bisca A/S[3]	20	12	-12	10	20	19	22	39
Dan Cake	29	29	20	9	13	30	41	43

Anm.:
Lantmännen Unibake DK: Tallene for 2011 er ikke direkte sammenlignelig med foregående år pga. omstrukturering af selskabet Kohberg Brød A/S, Kohberg Bakery Group A/S og Kohberg Foodservice A/S blev fusioneret i 2013. Tallene for 2012 og 2013 er derfor ikke direkte sammenlignelige med tal før 2012.
Bisca: Databrud mellem 2010 og 2011
Kelsen: Data for 2013 omfatter kun 7 måneder
Kilde: Årsregnskaber fra virksomhederne

Selskabet understreger, at det danske marked fortsat er præget af hårde markedsbetingelser med et stærkt prispres fra selskabets kunder, der selv opererer i et konkurrencepræget klima. Markedet er præget af overkapacitet og prispres. Der er fortsat og tiltagende fokus på *private labels* til fordel for egne mærker, hvilket lægger et væsentligt pres på pris og indtjening.

Samtidig noteres det også, at der er hård indbyrdes konkurrence på det danske detailmarked, hvor brødområdet undergår store forandringer i disse år.

Selskabets egenkapital blev reduceret i 2017, idet der var en udlodning på 55 mio. kr. til modersel-skabet.

Lantmännen Schulstad, som er en af de største producenter af frisk brød i Danmark, havde i 2016 en omsætning på 893 mio. kr., svarende til en nedgang på cirka otte procent. Årets resultat blev på 6,1 mio. kr. mod 4,5 mio. kr. året før, og resultatet betragtes af ledelsen som ikke tilfredsstillende.

Selskabet begrunder den stigende omsætning med vækst i både *in store*-produkter til detailhandlen og succes med produktlanceringer af blandt andet chia-friskbrød. Selskabets omsætningsvækst skal også ses i sammenhæng med, at det totale marked for brødkategorien er steget med kun 1,6 procent.

Selskabet konstaterer en stabilisering i omsætningsfordelingen mellem mærkevarer og *private labels*. Selskabet ønsker både at være en foretrukken mærkevareleverandør og at være en vigtig aktør på *private label*-markedet.

Kohberg Bakery Group A/S havde i 2015 en næste uforandret omsætning, som nåede 943 mio. kr. Dermed ser de seneste års omsætningsnedgang ud til at være standset. Årets resultat faldt for tredje år i træk: Mens der i 2015 var et overskud på 2 mio. kr., blev der i 2016 et underskud på 28 mio. kr.

Selskabet forklarer den negative resultatudvikling med stigende produktionsomkostninger, som selskabet ikke har kunnet konvertere til stigende udsalgspriser. De stigende omkostninger kan især henføres til øgede afskrivninger, stigende råvarepriser og øget spild i produktionen. Underskuddet forklares også med den kraftige konkurrencesituation på markedet. Derudover har organisationsændringer og udskiftninger i ledergruppen også påvirket resultatet negativt. Som led i tilpasningerne blev endvidere 60 medarbejdere afskediget i 2016. Resultatet betragtes som utilfredsstillende.

Når det gælder den fremtidige udvikling, påpeger selskabet, at der er stigende udfordringer med et generelt faldende marked for frisk brød, idet forbrugerne i stigende grad efterspørger frisk uindpakket brød. Derudover understreges det, at der er en stigende og mere intens konkurrence på brødmarkedet, og samtidig efterspørger både dagligvarehandlen og forbrugerne lavere priser samt øgede og bedre kvaliteter, samt nye, innovative og sunde produkter. Selskabet forventer dog et positivt resultat i 2017.

Lagkagehuset er nu landets tredjestørste bagerivirksomhed. Lagkagehuset tilhører gruppen af luksusbagere eller håndværksbagere, som distancerer sig fra de større etablerede brød- og bagerivirksomheder. Lagkagehuset er i dag landsdækkende med mere end 60 butikker og omkring 1800 ansatte.

Lagkagehusets omsætning voksede i 2016 til 664 mio. kr. (+20 procent), mens resultatet blev uændret 38 mio. kr. Indtjeningen var negativt påvirket af etablering i London (6 mio. kr.), men investeringen har efterfølgende udviklet sig meget tilfredsstillende.

Også Lagkagehuset påpeger tendensen i retning af stigende efterspørgsel efter friskbagte produkter frem for emballerede produkter. Markedet for friskbagt brød er dermed stigende.

I 2016 åbnede Lagkagehuset sytten nye butikker, og det forventer at åbne cirka femten butikker i 2017.

I juni 2017 købte Nordic Capital samtlige aktier i Lagkagehuset af stifterne. Fire måneder senere blev tyve procent af aktierne solgt til den amerikanske kapitalfond L Catterton. Catterton har i for-

vejen store investeringer i detailsektoren, og derved kan denne nye medejer understøtte Lagkagehusets fortsatte internationale ekspansion.

Det er bemærkelsesværdigt, at Lagkagehuset i perioden 2009-16 har været i stand til at øge omsætningen med 544 mio. kr., mens de tre store selskaber, Unibake, Schulstad og Kohberg, tilsammen og i samme periode har mistet omsætning på 480 mio. kr. Ud af en samlet omsætning på cirka 2,7 mia. kr. har de tre selskaber tilsammen akkumuleret et underskud på godt 60 mio. kr. gennem de seneste tre år.

Figur 2.3 illustrerer omsætningsudviklingen for de tre store leverandører af frisk brød; Kohberg, Schulstad og Lagkagehuset.

Figur 2.3. Omsætning i Kohberg, Schulstad og Lagkagehuset, 2009-16.

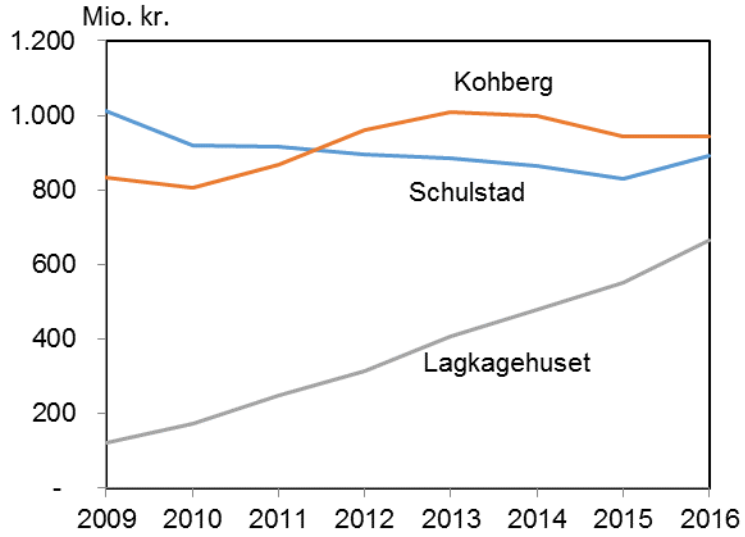

Kilde: Selskabernes årsregnskaber

Lantmännen Cerealia, hvis aktivitet er møllerivirksomhed med produktion af salg af kornbaserede produkter, er en af de væsentligste udbydere af mel og kornbaserede produkter på det danske marked. Selskabet havde i 2016 en omsætning på 668 mio. kr., hvilket var en nedgang på 1,4 procent i forhold til året før. Resultatet blev et underskud på 8 mio. kr. mod et underskud på 6 mio. kr. året før. Gennem de seneste syv år er der akkumuleret et underskud på cirka 270 mio. kr.

Selskabet noterer, at konkurrencen gennem de senere år er blevet forstærket gennem et øget udbud fra tyske møller. Samtidig er der overkapacitet både i Danmark og på de nære udenlandske markeder. Der arbejdes løbende med initiativer til forbedring af selskabets konkurrenceevne, herunder løbende effektiviseringer og optimering af produktionskapacitet.

Selskabets fabrik i Odense (Havnemøllerne) blev lukket i maj 2017 på grund af et vigende marked for kager og brød i Norden. Nedlukningen medførte nedskrivninger og hensættelser, som har påvirket 2016-resultatet negativt.

Valsemøllen, som er den anden store mel-industrivirksomhed i Danmark, har en noget mere stabil udvikling med hensyn til både omsætning og indtjening. I 2016 steg omsætningen med knap seks procent til 543 mio. kr., mens overskuddet faldt fra 18 mio. kr. til 16 mio. kr. Selskabet har præsteret et overskud hvert år gennem det sidste tiår.

Året er forløbet som forventet med hensyn til omsætningen og resultat.

For året 2017 forventes et aktivitetsniveau og et resultat af primær drift på samme niveau som i 2016.

Valsemøllen har blandt andet Esbjerg Havnesilo A/S som væsentlig ejer, som igen har norske og hollandske ejere.

Kelsen Group, som er verdens førende producent af "butter cookies", blev i august 2013 opkøbt af den amerikanske fødevarekoncern, Campbell Soup Company. Campbell Soup Company, der er blandt de helt store aktører på det amerikanske fødevaremarked, har en årlig omsætning på omkring 8 mia. dollars.

Regnskabet for 2016 viste en omsætning på 1.007 mio. kr. (+11 procent) og resultat efter skat på 130 mio. kr. (+13 procent).

Campbell Soup Company offentliggjorde i 2016 en ny vækststrategi, som blandt andet indebærer markante investeringer i det danske småkage-brand Kjeldsen, som skal udbredes til endnu flere områder i Kina.

Bisca, som er blandt de markedsledende i Norden inden for biscuits, småkager og convenience kager, blev i 2011 overtaget af den norske fødevarekoncern, Scandza AS.

Bisca fik i 2016 et overskud på 39 mio. kr. ud af en omsætning på 350 mio. kr. Overskuddet steg med 77 procent, og omsætningen faldt med ti procent i forhold til året før. Den faldende omsætning gennem de senere år forklares med en række omlægninger i organisationen, så man blandt andet ikke længere distribuerer nogle varer for andre producenter.

Det skal bemærkes, at Bisca har besluttet at satse på Danmark som produktionsland trods de generelt høje produktionsomkostninger. Selskabet har således investeret yderligere i produktionskapaci-

tet i Danmark med forventning om, at aktiviteterne vil vokse i fremtiden. Ifølge ledelsen er det ambitionen at kunne opnå en tocifret vækst.

Dan Cake producerer kager og andre bagerivarer efter ordre, som sælges primært i de nordiske lande og Vesteuropa. I 2016 blev nettoomsætningen 846 mio. kr., hvilket var en stigning på ni procent i forhold til året før. Resultatet blev 43 mio. kr. mod 41 mio. kr. i 2015, og det betragtes som tilfredsstillende.

I de seneste år har der været stigende fokus på Polen, hvor der er foretaget betydelige investeringer i både produktionsudstyr og lagerfaciliteter.

Sukkerindustri

I 2009 blev Danisco Sugar overtaget af det tyske selskab Nordzucker. Samtidig skiftede Danisco Sugar navn til Nordic Sugar. Nordic Sugar består i dag af dels sukkeraktiviteter i Danmark, dels ejerskab af en række udenlandske dattervirksomheder med sukkeraktiviteter.

Nordic Sugar havde i 2016/17 en omsætning på 3,1 mia. kr. (+23 procent) og et resultat på 195 mio. kr. (+215 procent). Som det ses, var der tale om en betydelig stigning i forhold til året før. Udviklingen forklares med både større mængdemæssigt salg og stigende priser. Resultatet svarende til forventningerne og var tilfredsstillende.

Nordic Sugar forventer i 2017/18 et større positivt resultat (EBIT) end i det foregående år. Selskabet noterer dog, at der er betydelige usikkerheder på grund af dels ophør af markedsordningen for sukker i 2017, dels prisudviklingen på verdensmarkedet.

Tabel 2.7: Økonomiske nøgletal for Nordic Sugar (mio. kr.)

	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Nettoomsætning	2.947	3.354	3.527	3.499	3.467	3.188	2.546	3.142
EBIT	18	172	492	619	585	251	-5	245
Årets resultat	705	234	417	490	494	222	62	195
Aktiver	4.194	3.940	3.975	3.895	4.095	3.543	3.292	2.993
Egenkapital	1.889	1.673	2.101	2.351	2.355	2.277	2.088	2.262

Kilde: Årsregnskaber fra selskabet

I forbindelse med kontraktforhandlingerne i 2016 meldte Nordic Sugar ud, at man ønskede en produktion på 450.000 tons hvidt sukker, svarende til cirka tyve procent mere end den tidligere danske sukkerkvote på 372.383 tons. Nordic Sugar fik dog aldrig tegnet kontrakter svarende til de 450.000 tons, idet der ikke var tilstrækkelig efterspørgsel fra dyrkerne til den pågældende roepris og vilkår for 2017 til at få tegnet den fulde mængde på 450.000 tons. Der forventes en produktion på cirka 420.000 tons hvidt sukker i 2017 (Figur 2.4).

Figur 2.4. Nordic Sugars produktion af hvidt sukker samt mål

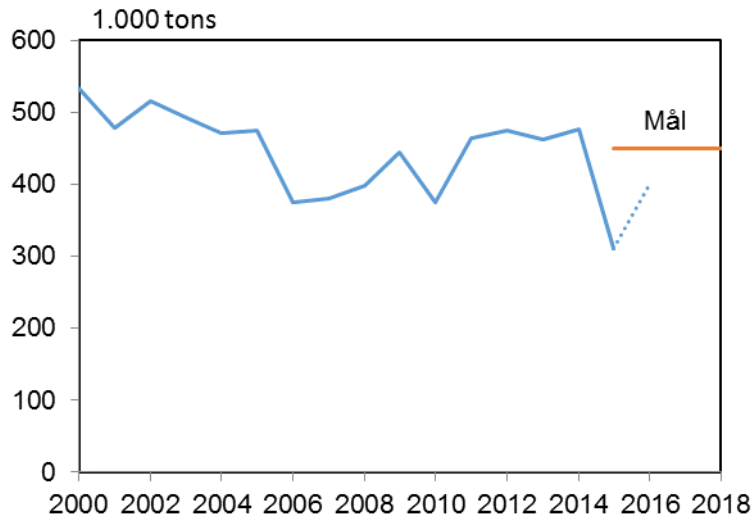

Kilde: Årsregnskaber fra Nordic Sugar.

Grovvaresektoren

Efter et par årtier med indenlandsk strukturtilpasning og konsolidering består grovvaresektoren i dag af to væsentlige virksomheder, DLG og Danish Agro, jævnfør tabel 2.8.

Tabel 2.8: Omsætning og resultat for en række danske grovvarevirksomheder (mio. kr.)

Omsættning	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
DLG**	24.631	37.589	34.138	39.364	40.842	48.532	59.103	58.396	52.133	49.028
Danish Agro	2.868	3.468	2.980	13.347	15.833	17.600	25.128	24.136	28.476	31.548
Vestjyllands Andel	1.177	1.189	1.059	1.390	1.777	1.929	1.846	1.754	1.810	1.981
Brdr. Ewers A/S	585	854	757	836	1.072	1.117	1.275	1.168	1.407	1.527
Aller Mølle A/S	330	388	236	222						
NAG*	147	144	128	164	158	203	192	193	183	171
Resultat efter skat	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
DLG**	166	176	180	282	391	419	421	-164	507	570
Danish Agro	31	72	71	250	237	247	241	271	302	356
Vestjyllands Andel	31	32	41	74	78	71	103	103	112	133
Brdr. Ewers A/S	2	24	15	22	28	30	31	23	49	48
Aller Mølle A/S	-11	-2	-12	-2						
NAG*	1	-3	3	6	5	3	2	5	4	6

*Driftsårstal: 2015 = 2015/2016 etc.
** DLG's tal for 2014-16 følger den internationale standard, IFRS. Tallene for de øvrige år er udarbejdet efter årsregnskabsloven
Kilde: Årsregnskaber fra selskaberne

DLG omsatte i 2016 for 49,0 mia. kr. mod 52,1 mia. kr. i 2015. Nettoresultatet blev et overskud på 570 mio. kr. mod et overskud 507 mio. kr. i 2015. Resultatet efter minoriteter var 371 mio. kr., og heraf blev der foretaget en overskudsdeklarering på 111 mio. kr. til selskabets andelshavere.

Koncernegenkapitalen steg i 2016 med 274 mio. kr. til 5,0 mia. kr. og det gav en stigning i soliditeten fra 24,5 procent til 26,1 procent. Dette er dog fortsat en relativt lille soliditetsgrad i forhold til andre andelsselskaber.

DLG betegnede resultatet som værende meget tilfredsstillende.

I 2013 vedtog DLG et strategiskift, hvor målet var at omdanne DLG fra et vidtspændende konglomerat til en virksomhed med fokus på de tre kerneområder: Grovvarer, Vitaminer & Mineraler samt Service & Energi. Dermed gik DLG ind i en ny strukturel fase, jævnfør Hansen (2017c). DLG har efterfølgende frasolgt en række virksomheder samt effektiviseret og styrket kerneforretningen. Ved at frasælge ikke-kerneaktiviteter bliver der også frigjort kapital, som kan anvendes til at styrke selskabets placering på især internationale kerneområder. Organisatorisk betød det, at DLG Food blev nedlagt, og at 13 selskaber blev frasolgt.

Følgende selskaber blev frasolgt:

Selskab	Forretningsområde
GASA Group	Handel med blomster og relaterede produkter
Kongskilde agro	Landbrugsmaskiner (industri- og korndelen beholdes)
Lammefjords grønt	Forarbejdede kartofler og grøntsager (convenience)
Danespo	Forædling, salg og produktion af kvalitets spise- og læggekartofler inkl. VK Kartofler og Lammefjordens Kartofler
Vitalys	Produktion af lysin
GASA Nordgrønt	Afsætning af frugt og grønt (engros)
European freeze dry	Frysetørring af frugt og grønt med mere
Samsø syltefabrik	Produktion af syltede grønsager
DLG Ingredients	Forarbejdning og konservering af frugt og grøntsager
Dlg tele	Teleselskab
DLG sikring	Alarm- og sikringsaktiviteter
Samsø Byggecenter	Byggemarked
Dele af Datalogisk	Værktøjer til optimering af planteavlsproduktionen

Som det fremgår, lå de frasolgte virksomheder relativt langt fra DLG's naturlige kerneaktiviteter. Målet var herefter at blive blandt de tre største aktører i Europa på DLG's nye definerede kerneområder.

DLG præsenterede i 2017 en ny koncernstrategi, "DLG Leading the Way 2021", som er en videreudbygning af strategien fra 2013. I den nye strategi er det blandt andet målet:

* at fortsætte ekspansionen i Nordeuropa inden for grovvarer, service & energi.
* at udvide forretningsenheden Vitaminer & mineraler i og uden for Europa.

* at udnytte DLG's størrelse yderligere.

DLG forventer i 2017 at have fokus på operationalisering af strategien og prioritering af de kommende års investeringer og initiativer. Det forventes, at de finansielle nøgletal og resultatet vil ligge på niveau med 2016.

Første halvår af 2017 var ifølge ledelsen meget tilfredsstillende og ses som et resultat af fokuseringen på kerneområderne.

Den anden store grovvarevirksomhed, Danish Agro, havde også i 2016 en markant vækstfremgang: Danish Agro havde således en omsætning på 31,5 mia. kr. mod 28.5 mia. kr. i 2015, svarende til en vækst på 11 procent. Væksten skyldes primært den øgede omsætning fra tyske Ceravis AG, som er konsolideret ind i hele året, samt opkøbte grovvareaktiviteter i Sverige.

Efter skat realiserede Danish Agro-koncernen et overskud på 538 mio. kr. og et resultat efter minoritetsinteressenternes andel på 356 mio. kr. Det var selskabets hidtil bedste resultat. Samtidig steg Danish Agros egenkapital fra 4,1 mia. kr. til 4,4 mia. kr. inklusiv minoritetsinteressenternes andel. Koncernens soliditet udgør nu godt 30 procent, hvilket tidligere har været et langsigtet mål.

Danish Agro betragter selv 2017 som et konsolideringsår med fokus på bundlinjen.

Danish Agro har gennem de senere år øget aktiviteterne inden for landbrugsmaskinhandel i Danmark og i udlandet. Alene i 2017 er aktiviteterne forøget med følgende:

* Køb af maskinforretningen A. P. Jørgensen
* Køb af 75 % af aktierne i CLAAS maskinhandleren Røstofte Maskiner A/S
* Køb af Ringe Maskinforretning A/S
* Køb af 45 % af aktierne i den danske maskinforhandler ALMAS Agro A/S
* Køb af 75 % af aktierne i Vinderup Maskinforretning A/S
* Overtagelse af salg og service af SAMSON produkter
* Køb af 45 % af aktierne i den danske maskinforhandler Traktor & Høstspecialisten A/S
* Køb af 45 % af den finske koncern Keskos aktier i dens tre baltiske maskinselskaber
* Køb af det danske CLAAS importselskab LMB Danmark A/S. Samtidig blev Danish Agro Machinery A/S oprettet
* Køb af det norske maskinselskab LENA MASKIN AS (2016)

Danish Agro indgik i 2016 en aftale med CLAAS om distribution i Skandinavien, og efterfølgende er en ny organisation blevet etableret. Danish Agro vurderer, at der er meget størrelsesøkonomi i maskinhandel, og at Danish Agro kan bidrage til den strukturtilpasning, som branchen står overfor. Danish Agro koncernens aktiviteter inden for maskinhandel er vokset betydeligt siden 2012, og koncernen vil i 2017 have en samlet omsætning i dette segment på cirka tre mia. kr. i Danmark,

Norge, Sverige, Finland, Estland, Polen og Tjekkiet. Udover maskinsalg skal der etableres et finansierings-setup, så der kan tilbydes både finansiel og operationel leasing. Endeligt vil der også blive etableret et selvstændigt selskab til salg af brugte maskiner til forskellige internationale markeder.

Det er karakteristisk, at mens DLG fokuserer på kerneaktiviteter og frasælger ikke-kerneområder, spreder Danish Agro sig på nye områder.

Når det gælder grovvareaktiviteter, ønsker Danish Agro at øge markedsandelene i Skandinavien og i landene rundt om Østersøen. Væksten skal primært komme fra organisk vækst og i mindre grad via opkøb.

Vestjyllands Andel havde i 2015/16 et overskud på 133 mio. kr. ud af en omsætning på 1,981 mia. kr. Overskuddet var det højeste nogensinde. Af årets overskud blev 41,5 mio. kr. udbetalt til andelshaverne.

Vestjyllands Andel var i slutningen af 2016 i fusionsforhandlinger med Næsbjerg Foderstofforening A.m.b.A. Næsbjerg Foderstofforretning omsatte for cirka 210 mio. kr. årligt, men havde haft underskud de tre foregående år. I starten af 2017 blev fusionen godkendt af alle parter, herunder også af konkurrencemyndighederne.

Vestjyllands Andel forventer et lavere resultat i 2017/18, idet budgettet er på kr. 93,6 mio. mod det realiserede resultat i 2016/17 på 133 mio. kr.

Brdr. Ewers havde i 2016 en omsætning på 1,5 mia. kr., hvilket var en stigning på ni procent i forhold til året før. Resultatet efter skat var uforandret på 48 mio. kr. Resultatet blev anset som meget tilfredsstillende og bedre end forventet.

Brdr. Ewers, som med hovedsæde i Sønderborg har størst udbredelse i Sønderjylland, købte i 2015 H. C. Handelscenter på Sjælland, og dermed fortsatte deres ekspansion i Danmark. Selskabet har et klart mål om at vokse og opnå en større markedsandel på det danske grovvaremarked. Væksten skal blandt andet komme ved at udnytte markedet, når de store grovvareselskaber centraliserer og lukker lokale afdelinger.

Markfrøvirksomheder

DLF Seeds (tidligere DLF-TRIFOLIUM), som er Danmarks største kløver- og græsfrøfirma med cirka 85 procent af den indenlandske produktion, cirka 50 procent af det europæiske marked og 20 procent af det globale marked, havde i 2016/17 en omsætning på 3,5 mia. kr., hvilket var en nedgang på en procent i forhold til året. Resultatet blev 147 mio. kr. mod 125 mio. kr. året før. Af årets overskud blev 5,1 mio. kr. udloddet, mens de resterende 141,4 mio. kr. (97 procent) blev henlagt til egenkapitalen. Det betød også, at soliditetsgraden steg fra 53 procent til 60 procent. Resultatet er bedre end forventningerne, og bestyrelsen betegner årets resultat som yderst tilfredsstillende.

Tabel 2.9: Omsætning og resultat for danske markfrøvirksomheder (mio. kr.) på niveau med forventningerne.

Nettoomsætning	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
DLF-Seeds	2.061	2.001	2.146	2.290	2.601	3.325	3.391	3.565	3.527
DSV Frø DK	151	146	175	133	160	173	176	199	195
Resultat efter skat	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
DLF-Seeds	35	31	44	140	80	99	79	125	148
DSV Frø DK	1	-6	7	1	1	2	4	3	4

Kilde: Årsregnskaber fra selskaberne

DLF vurderer, at græs- og kløverfrømarkedet overordnet set er i god balance, hvor stigende økonomisk vækst i Europa og Nordamerika har medvirket til at understøtte frøforbruget. De bedre mælkepriser har også bidraget til en større efterspørgsel efter græs- og kløverfrø.

Det er værd at bemærke, at de mest markante stigninger i afsætningen har været i Kina og Rusland. I Nordamerika har DLF opkøbt to virksomheder, X-Seed i USA og More Seeds i Canada. I Sydafrika er der etableret et joint-venture med en lokal partner.

DLF købte i 2017 Syngentas globale frøaktiviteter i sukkerroer. Syngentas frøforretning i sukkerroer, der i Danmark er kendt under brandet Maribo Seeds, blev tilbage i 2010 solgt af Nordic Sugar til netop den amerikanske kemikoncern Syngenta for 320 mio. kr. DLF begrunder opkøbet med, at man dermed får tilgang af en betydelig forsknings- og udviklingsindsats omkring sukkerroefrø og derigennem opnår en større tyngde i deres samlede forsknings- og udviklingsindsats. Det drejer sig blandt andet om en bredere udnyttelse af forædlingsværktøjer og teknologiplatforme. Det forventes, at denne udnyttelse vil gå begge veje i et samspil mellem kløver, græs, lucerne samt foder- og sukkerroer. DLF har klart definerede rammer og forudsætninger for deres vækst, således at for eksempel synergier og stordriftsfordele og udnyttes bedst muligt (Hansen, 2017b).

Sukkerroefrøbranchen er i forvejen præget af få aktører, hvor DLF nu bliver den tredje største i verden. I forvejen har DLF erfaring med foderroefrø, hvor man sammen med netop Maribo Seeds har haft en del udviklingsaktiviteter.

Købet markerer en strategisk milepæl, hvor DLF markant udvider sine aktiviteter uden for det tempererede kløver- og græsfrøsegment. DLF er nu aktive inden for fire områder: Tempereret græs- og kløverfrø, spise- og læggekartofler, opformering af havefrø samt sukkerroefrø. Selskabet betragter nu ikke mere sig selv som en global græsfrøvirksomhed men derimod en global frøvirksomhed.

Med købet overtager DLF en virksomhedsdel med 700 mio. kr. i omsætning og 300 ansatte.

DLF vil fremadrettet have fokus på afgrøder med et teknologiindhold, men tyngden vil fortsat være tempereret græs- og kløverfrø. Det er dog ambitionen at udvide aktiviteterne inden for alle strategiske afgrøder, herunder også være søgende efter nye, som vil kunne integreres i virksomhedens struktur inden for forskning, produktion eller salg og distribution.

DSV Frø Danmark (tidligere Hunsballe Frø A/S) blev i december 2012 overtaget af Deutsche Saatveredelung AG (DSV). DSV Frø Danmark havde i 2016/17 en mindre omsætningsnedgang (-1,8 procent), mens resultatet steg fra 3,3 mio. kr. til 4,1 mio. kr. Resultatet blev betragtet som tilfredsstillende og på niveau med forventningerne.

Fødevareingrediens- og biotekindustrien

Fødevare- og ingrediensindustrien domineres af nogle få store og meget internationalt orienterede selskaber.

Tabel 2.10: Omsætning og resultat for danske fødevareingrediens- og biotekvirksomheder (mio. kr.)

Omsætning	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Novozymes	8146	8448	9724	10.510	11.234	11.746	12.459	14.002	14.142
Chr. Hansen Holding A/S	3.808	4.111	4.735	5.205	5.504	5.632	6.397	7.061	7.911
Dupont Nutrition Bioscience		2.795	3.226	3.110	1.978	3.279	3.346	3.422	3.615
CP Kelco	1.118	1.417	1.200	2.447	1.307	1.303	1.417	1.855	1.916
Årets resultat efter skat									
Novozymes	1.062	1.194	1.614	1.828	2.016	2.201	2.525	2.825	3.050
Chr. Hansen Holding A/S	-137	143	884	978	1.042	985	1.211	1.367	1.668
Dupont Nutrition Bioscience		2.361	2.361	818	1.631	579	489	233	3.729
CP Kelco	-449	-24	-34	161	336	-26	184	67	194

Kilde: Årsregnskaber fra selskaberne

Novozymes' vækst fortsatte ind i 2016, men dog på et lavere niveau end de foregående år: Omsætningen steg fra 14,0 mia. kr. til 14,1 mia. kr. (+1,1 procent). Den organiske vækst var to procent Nettoresultatet steg fra 2,8 mia. kr. til 3,1 mia. kr. (otte procent).

Set i et længere tidsperspektiv var omsætningsvæksten således meget lav i 2016.

Figur 2.5. Årlig salgsvækst (DKK) i Novozymes

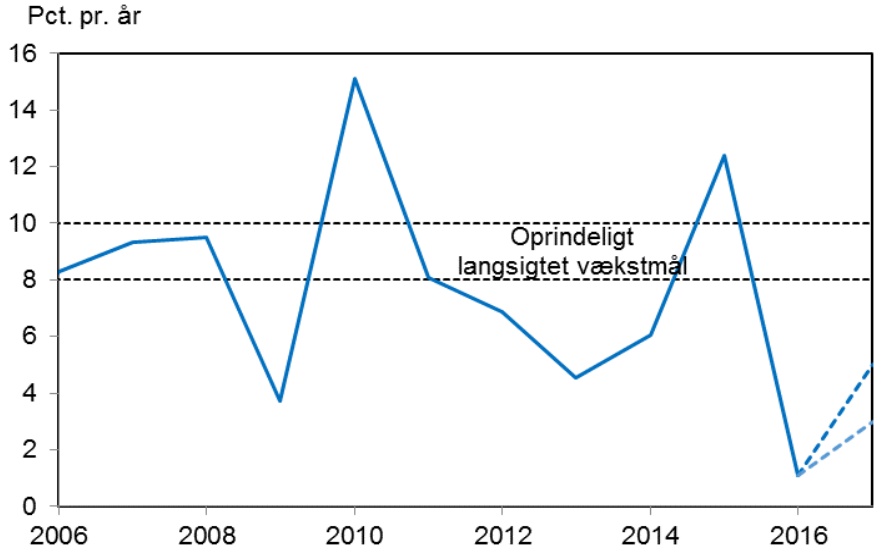

2017: Forventet organisk vækst pr. 3. kvartal 2017. Kilde: Selskabets årsregnskaber

Der er flere årsager til opbremsningen i væksten. Den faldende oliepris er en væsentlig faktor, da den har påvirket efterspørgslen efter bioenergi og bioethanol, hvor Novozymes' enzymer er vigtige. Novozymes' salg inden for forretningsområdet Landbrug og Foder er også vokset mindre end forventet, hvilket forklares med den generelt dårlige økonomi i landbruget.

I løbet af 2017 er væksten for året flere gange blevet nedjusteret, blandt andet på grund af valutakursudviklingen. Dette har påvirket aktiekursen på Novozymes, jævnfør figur 2.6.

Figur 2.6. Aktiekurs på Novozymes B, januar 2010 - december 2017.

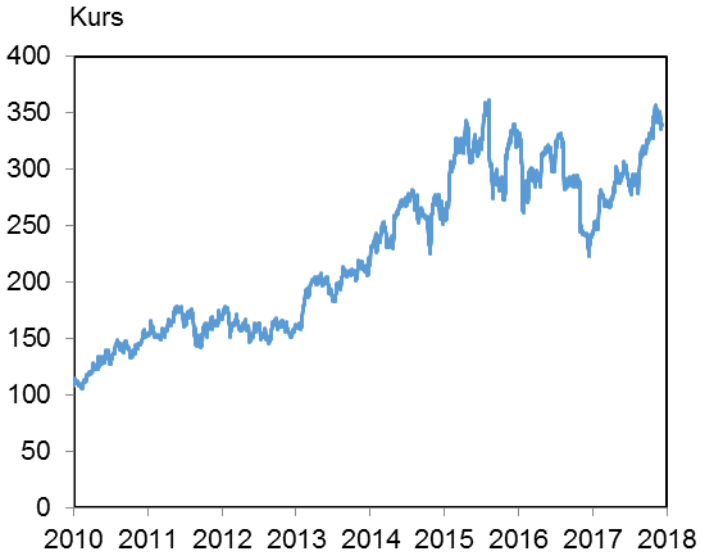

Kilde: Egen fremstilling på grundlag af dagskurser

I forbindelse med regnskabet for de første tre kvartaler af 2017 justerede Novozymes dog forventningerne til 2017 i opadgående retning, så det nu venter en organisk vækst på 3-5 procent og en indtjeningsvækst i EBIT på 2-4 procent. Tidligere ventede selskabet en organisk vækst på 2-5 procent og en fremgang i EBIT på 1-4 procent.

Novozymes reducerede for et par år de langsigtede forventninger. Hvor man tidligere havde ventet en organisk salgsvækst på gennemsnitlige 8-10 procent i de seks år fra 2015-2020, er de langsigtede mål for væksten nu på 6-7 procent.

I 2016 lancerede Novozymes de første mikrobielle løsninger for majs. Det skete i BioAg-alliancen, som er et samarbejde med Monsanto.

Baggrunden er, at Novozymes og Monsanto med start i 2014 dannede en global strategisk alliance, BioAg-alliancen. Novozymes bidrager med unik biologisk plantebeskyttelse baseret på mikroorganismer til landbruget, mens Monsanto bidrager med sortsafprøvning, forsøg, distribution og afsætning. Alliancen vedrører produktion og afsætning af mikroorganismerne, som har særlige evner til at beskytte planter mod sygdomme og insektangreb, eller de kan øge plantens evne til at optage næringsstoffer fra luften og jorden. Novozymes og Monsanto er på mange måder et perfekt match i en global strategisk alliance, idet de komplementerer hinanden perfekt i værdikæden.

De to virksomheder har i vid udstrækning sammenfaldende forretningsområder og idegrundlag, idet de arbejder for at udvikle og anvende ny bioteknologi, og de er begge drevet af globale udfordringer med hensyn til den fremtidige fødevaresituation og -forsyning. På imagefronten er der dog tale om meget forskellige virksomheder, hvilket dog ikke ser ud til at have været afgørende. Begge partnere har individuelle styrker og svagheder i alliance-samarbejdet.

Afsætningen af produkter fra alliancen har ikke helt levet op til forventningerne, men det skyldes mere markedsudviklingen end den strategiske alliance som sådan. Der kan identificeres en række forhold på markedet og i alliancekonstruktionen, der er afgørende for alliancens succes (Hansen, 2017d).

CP Kelco (tidligere: Copenhagen Pectin) producerer pektin, som sælges over hele verden. Selskabet ejes af J.M. Huber, som er en amerikansk familieejet koncern. CP Kelco har over 1.500 kunder i mere end 100 lande, og produkterne bruges som fødevareingredienser eller som ingredienser i industrielle og farmaceutiske produkter. Virksomheden ejer og driver seks fabrikker i Europa, Sydamerika og Asien.

Nettoomsætningen var i 2016 på 1,9 mia. kr., svarende til en stigning på tre procent i forhold året før. Årets resultat endte på 194 mio. kr., mens der året før havde været et overskud på 67 mio. kr. Overskuddet betegnes som tilfredsstillende og bedre end forventet.

Selskabet forventer i 2017 en omsætning og resultat før finansielle poster på 2016-niveauet.

Dupont Nutrition Bioscience (tidligere Danisco) markedsfører biobaserede ingredienser til føde- og drikkevarer samt industrielle enzymer til en lang række industrier. Størstedelen af selskabets omsætning sælges på det europæiske marked og er produkter inden for Nutrition & Health divisionen.

På selskabets fabrikker i Grindsted og Haderslev produceres primært emulgatorer, stabilisatorer, kulturer, medicinalvarer og enzymer (primært til melproduktion og bageri).

Selskabets havde i 2016 en omsætning på 3,6 mia. kr. (-2 procent) og et resultat på 3,7 mia. kr. Det ekstraordinære store resultat 2016 skyldes afkast fra datterselskaber. Driftsresultatet steg dog også: Fra 380 mio. kr. i 2015 til 527 mio. kr. i 2016. Den forbedrede økonomi forklarer selskabet med større fokus på rentabilitet, omkostningsreduktion via effektivitet reduktion af faste omkostninger.

Selskabet har dog i regnskabet for 2016 hensat 487 mio. kr. til en forventet skatteregning. Det skyldes, at selskabet kan blive tvunget til at måtte bogføre en ekstraindtægt på 2,2 mia. kr.

Selskabet forventer samme omsætning men stigende overskud i 2017.

Chr. Hansen er en global bioscience-virksomhed, som udvikler naturlige ingredienser til fødevare- og kosttilskudsbranchen, den farmaceutiske industri og landbrugssektoren. Chr. Hansen udvikler og producerer kulturer, enzymer, probiotika og naturlige farver.

Chr. Hansen blev i 2005 købt af den franske kapitalfond, PAI, som gennemførte en omfattende transformationsproces i selskabet. I 2010 blev Chr. Hansen børsnoteret, og PAI's ejerandel er gradvist blevet reduceret. I 2012 købte Novo A/S 25,7 procent af aktierne i Chr. Hansen af PAI, og Novo A/S er den største aktionær. Chr. Hansen er i dag ejet af 22.000 institutionelle og private aktionærer.

Chr. Hansen A/S har gennem de senere år haft en betydelig vækst i både omsætning og indtjening.

Chr. Hansen havde i 2016/17 (oktober-september) en omsætning på 1.063 mio. euro (7,9 mia. kr.), og resultatet blev 224 mio. euro (1,7 mia. kr.). Omsætningen steg dermed med 12 procent, og der var en organisk omsætningsvækst på ti procent. Resultat efter skat steg med 23 procent. Resultaterne for 2016/17 blev bedre end forventet.

For 2017/2018 forventes der en organisk salgsvækst på mellem 8-10 procent.

Der er relativt store forventninger til virksomhedens største forretningsområde, Food Cultures & Enzymes. Denne division forventes at vokse mere, end hvad de langsigtede mål lægger op til.

I 2016/17 var der cirka 3.050 ansatte, og 17 procent arbejdede med innovation, hvilket er en stigning på et procentpoint i forhold til året før.

Stivelsesindustri

Den danske stivelsesindustri domineres af de to andelsselskaber, KMC og AKV-Langholt.

Tabel 2.11: Omsætning og resultat for danske kartoffelmelsvirksomheder (mio. kr.)

Nettoomsætning	**08/09**	**09/10**	**10/11**	**11/12**	**12/13**	**13/14**	**14/15**	**15/16**	**16/17**
KMC	661	677	883	944	936	1.090	1.095	1.191	1.483
AKV Langholt	127	111	105	127	150	166	177	183	
Resultat efter skat	**08/09**	**09/10**	**10/11**	**11/12**	**12/13**	**13/14**	**14/15**	**15/16**	**16/17**
KMC	16	-35	103	140	90	109	76	111	134
AKV Langholt	19	4	26	42	41	38	30	31	37

Kilde: Årsregnskaber fra selskaberne

KMC Kartoffelmelcentralen a.m.b.a. er primært et udviklings- og salgsselskab, der sørger for at afsætte kartoffelstivelse fra de tre andelsejede kartoffelmelsfabrikker i Karup, Brande og Toftlund. KMC har dog også selv fabrikker, dels en fabrik der producerer kartoffelflager og kartoffelgranulat til for eksempel chips, dels en fabrik der producerer modificeret stivelse og andre ingredienser til fødevareindustrien baseret på kartoffelmel.

KMC er Europas fjerdestørste producent af kartoffelstivelse. Selskabet eksporterer til godt 80 lande, og næsten 95 procent af afsætningen er eksport. Der er salgsselskaber i Danmark, Tyskland, U.K., Rusland, Kina, Thailand, Hong Kong, og Forenede Arabiske Emirater.

KMC fik i 2016/17 et overskud på 134 mio. kr. sammenlignet med et overskud på 111 mio. kr. året før (+21 procent). Resultatet anses som værende meget tilfredsstillende og er betydeligt bedre end forventet. Omsætningen steg fra 1.191 mio. kr. til 1.483 mio. kr. (+24 procent).

2016/17 bliver betegnet som det klart bedste i KMC‘s historie. For 2017/18 forventes der en konstant omsætning men et lidt lavere resultat.

KMC har et vækstmål på ti procent om året frem mod 2020 målt på volumen. For at nå dette mål, har selskabet løbende lavet udvidelser af tegnings- og avlerkredsen. Samtidig bygges der tre helt nye fabrikker i Toftlund, Brande og Karup, og den sidste er færdig i 2019.

AKV-Langholt - som er den anden kartoffelmelsvirksomhed i Danmark - fik i 2016/17 et resultat på 37,0 mio. kr. mod budgetteret 25,6 mio. kr. og mod 31,1 mio. kr. året før. Ledelsen vurderer, at resultatet er tilfredsstillende. Det positive resultat forklares med en stor produktion i kampagnen 2016 af både stivelse samt en tilfredsstillende drift.

Afsætningen af specialstivelser til papirindustrien samt stivelse til fødevareindustrien sker gennem det 50 procent ejede selskab, Cargill-AKV I/S. Det noteres, at priserne på især papirmarkedet har været pressede, mens efterspørgsel og priser på fødevarestivelser har været stigende mod årets slutning.

Hele årets overskud blev tilbageført til avlerne i form af efterbetaling. Der forventes et positivt resultat i 2017/18 men på et lavere niveau end året før.

AKV Langholt besluttede i 2017 at udvide produktionen over de næste tre år. Nye og eksisterende avlere skal således levere en merproduktion på 15.000 tons, svarende til 1.400 hektar ekstra kartoffelarealer. Samtidig udvides andelskapitalen med 35 procent, og der skal foretages investeringer på op til 90 mio. kr.

Handel med pelsskind

Pelsdyravlernes skindprodukter bliver næsten fuldt ud afsat via Kopenhagen Fur. Kopenhagen Fur aftager cirka 98 procent af de danske pelsskind, men derudover afsættes også skind fra en række andre lande. Cirka tredive procent af afsætningen er importerede skind.

Der holdes fem auktioner i hver salgssæson, som strækker sig fra januar til september, hvor de sidste skind sælges. I løbet af sæsonens fem auktioner og 38 salgsdage i 2016/17 var der mere end 2.000 kunder, og antallet af kinesiske kunder steg markant til mere end 1.000 på årets største auktioner.

På de fem auktioner i 2016/17 solgte Kopenhagen Fur 28,4 mio. minkskind, heraf 16 mio. danske, og det gav en auktionsomsætning på 6,7 mia. kr. Gennemsnitsprisen på danske minkskind for året nåede 262 kr., hvilket var en stigning på elleve procent i forhold til året før. Udenlandske minkskind opnåede en gennemsnitspris på 207 kr.

I takt med den stigende auktionsomsætning og de stigende priser i perioden 2010-14 blev Kopenhagen Furs økonomiske situation forbedret yderligere. De senere års faldende verdensproduktion og priser har imidlertid haft en negativ effekt på både omsætning og indtjening, jævnfør tabel 2.12.

Tabel 2.12: Nøgletal for Kopenhagen Fur (mio. kr.)

	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Totalomsætning	4.238	5.029	4.025	7.117	8.082	10.570	13.322	8.072	10.874	6.311	7.356
Auktionsomsætning	3.843	4.574	3.637	6.521	7.445	9.778	12.312	7.385	9.962	5.698	6.726
Nettoomsætning	395	455	398	596	641	810	1.010	687	912	613	630
Årets resultat	100	133	81	252	269	371	432	135	186	3	125
Eksport	4.115	4.906	3.902	6.945	7.921	10.418	12.927	7.888	10.636	6.166	
Egenkapital	578	623	592	756	829	993	1.164	1.002	1.131	1.081	1.060
Soliditet (%)	69	68	59	71	58	48	47	44	46	39	36
Antal solgte skind (mio. stk.)	16,5	18,6	18,8	20,3	19,7	21	22	24,2	29,8	25,7	28,4
Eksportomsætning, procent (auktion)	97,1	97,5	96,9	99,3	99,4	99,0	100	99,0	99,0	98,9	
Eksportomsætning, procent (koncern)	97,1	97,5	96,9	97,6	98,0	98,0	97	98,0	97,0	97,7	
Antal årsværk	328	340	337	339	340	354	386	424	477	488	

Kilde: Årsregnskaber fra selskabet

2.2 Aktiekursudvikling på børsnoterede agro- og fødevarevirksomheder

Aktiekursudviklingen afspejler investorers tillid til virksomhedernes fremtidige konkurrence- og indtjeningsevne. En væsentlig del af kursudviklingen blandt agro- og fødevarevirksomheder kan forklares ud fra de generelle konjunkturer, mens en anden del skyldes specielle forhold vedrørende sektoren og virksomhederne.

Fra primo december 2016 til primo december 2017 steg aktiekurserne på børsnoterede agro- og fødevarevirksomheder med cirka 33 procent, jævnfør figur 2.7.

Figur 2.7. Aktiekursudvikling på børsnoterede danske virksomheder i agro- og fødevareindustrien, januar 2009 - primo december 2017.

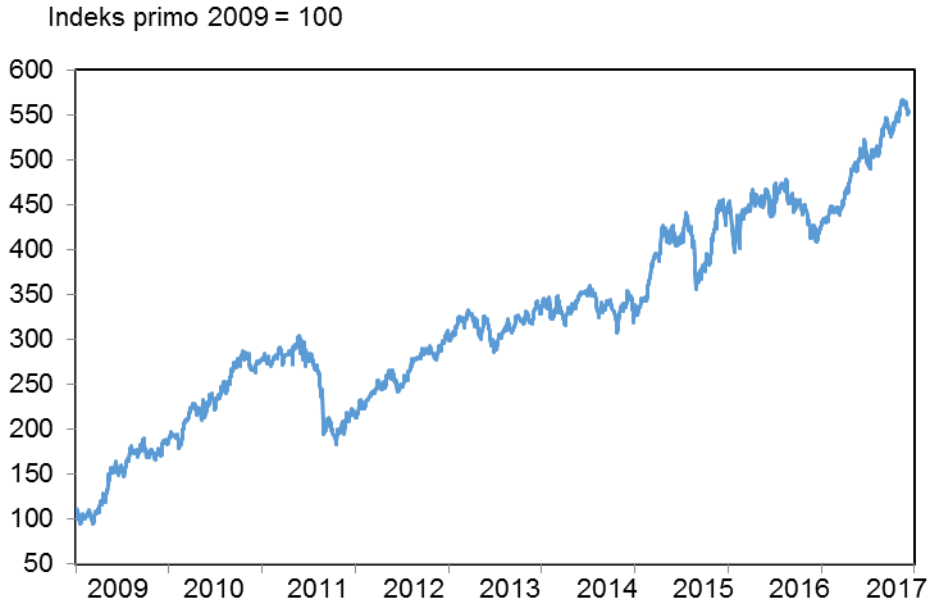

Anm: Sammenvejet i forhold til størrelsen på virksomhedens omsætning. Omfatter også ingrediens- og drikkevarevirksomheder.
Kilde: Egne beregninger på grundlag af dagskurserne

Aktiekurserne på agro- og fødevarevirksomhederne har i store træk fulgt samme tendens som det gennemsnitlige aktiekursindeks for alle danske industriaktier i perioden.

Carlsberg er den dominerende virksomhed blandt de børsnoterede agro- og fødevarevirksomheder, hvorfor kursudviklingen på Carlsberg-aktier påvirker den vægtede kursudvikling meget. Chr. Hansen og Novozymes er andre væsentlige selskaber, som indgår i indekset.

2.3 Udviklingen i 2018: Baggrund og skøn

Udsigterne for udviklingen i 2018 kan være meget forskellige fra branche til branche i agro- og fødevareindustrien. Udsigterne kan afhænge af råvarepriser, markedssammensætning, teknologiind-

hold, ejerform, efterspørgselsforhold, handelspolitik med mere. Nogle brancher kan også være meget udsat for prisvariationer (for eksempel kødindustrien), mens ingrediensindustrien er mere sårbar over for teknologigennembrud og markedsaccept. Når det gælder drikkevareindustrien, er koblingen til landbruget meget lille, mens for eksempel mejerierne og grovvarevirksomhederne har en stor afhængighed af landbruget – som leverandør og/eller kunde. Lave priser på landbrugsråvarerne vil typisk være en fordel for fødevareforarbejdningsvirksomheder (for eksempel kødindustrien), men en ulempe landbrugets inputindustri.

Set over en længere årrække er markederne for agro- og fødevareindustrien blevet mere ustabile og uforudsigelige. Ustabiliteten har især været synlig i form af svingende priser, hvor både landmændene og agro- og fødevareindustrien har oplevet store op- og nedture. Det ses især på mælke- og kornmarkederne, hvor tidligere tiders prisstabilitet skabt af EU's markedsordninger er afløst af kraftigt svingende priser. Fjernelse af kvoter på mælk, sukker og kartoffelstivelse samt lavere handelsbeskyttelse kan yderligere medføre øget volatilitet.

Det er også kendetegnende, at udsving i primærlandbrugets konjunkturer, priser og indtjening kun i begrænset omfang slår igennem i agro- og fødevareindustrien. Primærlandbruget er i vid udstrækning en "stødpude", som tager udsvingene – både de positive og de negative – mens udsvingene er langt mindre i de tilknyttede virksomheder.

Figur 2.8 viser således tydeligt, at mens resultaterne i både Danish Crown og Arla Foods er relativt stabile år for år, er der langt større variation i andelshavernes indtjening.

Figur 2.8. Danish Crowns og Arla Foods' nettoresultat efter skat og gennemsnitligt nettoudbytte for en konventionelle slagtesvin- og mælkeproducenter 2008-2016.

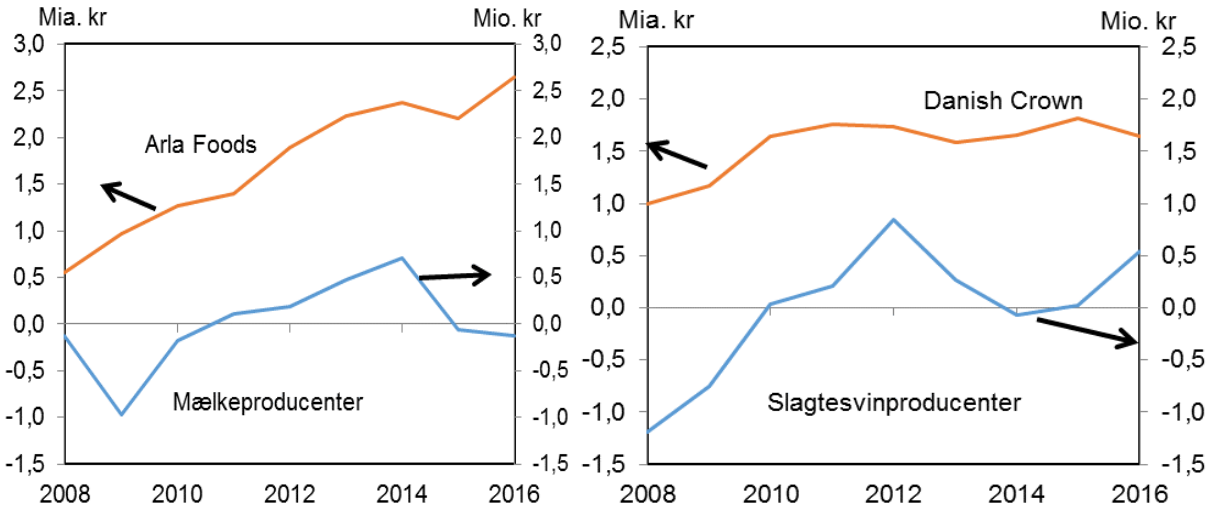

Kilder: Selskabernes årsregnskaber samt Danmarks Statistik (2017)

Det er givet, at både finanskrisen, øget markedsustabilitet og lempelser i leveringspligten har skærpet bankernes krav til egenkapital i andelsselskaberne. Omvendt har også nogle år med dårlig indtjening lagt et pres på andelsselskaberne for at øget udlodning, efterbetaling og salgspriser til landmændene.

I de seneste år har der således været flere markante eksempler på, at andelsselskaber har fraveget deres vedtagne konsolideringspolitik og kortsigtede indtjeningsmål for i stedet at føre flere penge tilbage til andelshaverne. Andelsselskaberne står således over for en vigtig balance:

På den ene side skal der opbygges en tilpas stor egenkapital, så der kan foretages nødvendige investeringer i effektiviseringer, innovation, opkøb med mere for at sikre virksomhedens fortsatte internationale konkurrenceevne til gavn for andelshaverne. Der skal også være en tilstrækkelig egenkapital for at sikre billige lånemuligheder og for at kunne udligne de markeds- og konjunkturudsving, der altid kan forekomme.

På den anden side er andelsselskabernes økonomi helt afhængig af fortsatte leverancer fra deres medlemmer. En for stærk egenkapitalopbygning på bekostning af landmændenes salgspriser kan derfor medføre faldende råvareleverancer, yderligere overkapacitet, faldende effektivitet, manglende udnyttelse af stordriftsfordele med mere, som dermed skader både andelsselskab og andelshavere.

I disse år kan kampen om råvarer blandt agro- og fødevarevirksomhederne intensiveres, idet kvoteordningerne nu er helt fjernet, og samtidig er der et vedvarende vækstkrav for at kunne servicere de stadig større og mere globale detailkæder.

I kødindustrien blev der i 2017 vedtaget særlige prisordninger for svineproducenter, som vil øge leverancerne til slagterierne. Disse ordninger vil også have effekt i 2018, og det er sandsynligt, at de vil lægge et pres på slagteriernes indtjening på kort sigt.

Virksomhederne anfører en række usikkerheder og risici, som kan påvirke den fremtidige vækst og indtjening. Landbrugets økonomi, bytteforholdet (salgspriser til detailledet i forhold til landbrugets salgspriser) rente- og valutakursudvikling, økonomiske konjunkturer med mere er væsentlige elementer. Agro- og fødevareindustriens store afhængighed af internationale markeder betyder i sagens natur også, at den internationale handelspolitik samt international økonomi, politik og samarbejde i det hele taget er af stor betydning på både kort og lang sigt.

En række handelspolitiske forhold vil også få stor betydning for agro- og fødevareindustriens indtjening i 2018:

Handelskonflikten med Rusland har haft en meget negativ konsekvens for flere sektorer, og det er sandsynligt, at ulemperne for den danske agro- og fødevareindustri kan blive længerevarende.

U.K. er et vigtigt marked for store dele af den danske agro- og fødevareindustri. Resultatet af BREXIT-forhandlingerne kan få stor betydning på både kort og lang sigt (se også kapitel 3).

Forhandlingerne om en frihandelsaftale mellem EU og Japan blev afsluttet positivt i december 2017, og der mangler nu kun endelig godkendelse i medlemsstaterne og i EU-parlamentet. Aftalen vil være til fordel for den danske agro- og fødevareindustri, omend konsekvenserne vil være meget forskellige fra branche til branche.

Det er karakteristisk, at virksomheder med stærke mærkevarer ser ud til at være mindst udsat for stigende konkurrence, mens flere andre virksomheder nævner et stort og stigende prispres fra detailhandlen som en stor trussel. Virksomheder med produktion af relativt homogene produkter kan have svært ved klare sig i et marked med stor priskonkurrence, da stigende effektivitet og omkostningsreduktioner ikke alene kan skabe konkurrencefordele.

Endeligt er det værd at bemærke, at virksomhedernes egne forventninger til omsætning og indtjening i det kommende år er relativt positive. Der forudses flere steder en skærpet konkurrence, men der fremføres også strategiske løsninger på de konkurrencemæssige udfordringer.

2.4 Sukker- og kartoffelstivelsesindustrien: Udvikling efter liberalisering og kvoteophør

Produktionen sukker og kartoffelstivelse har gennem de senere år stået over for betydelige markedsforandringer på grund af liberalisering og kvoteophør som led i reformerne af EU‘s landbrugspolitik. Begge disse plantebaserede sektorer ser ud til at være kommet godt ud af forandringerne. Det positive forløb skyldes både rettidige tilpasninger og en gunstig markedsudvikling. De konkrete strategiske tiltag har i høj grad forskellig betydning i de to sektorer.

Sukkerindustrien

Udviklingen i EU’s landbrugspolitik, herunder sukkerreformen i 2006 samt bortfald af sukkerkvoter i 2017, medførte en markant omlægning og reduktion af landbrugsstøtten. Reformen af markedsordningen for sukker havde blandt andet, direkte eller indirekte, til formål at gøre sukkerindustrien mere konkurrencedygtigt. EU-Kommissionen indførte en omstruktureringsordning, som via tilskud var med til at fremme tilpasningen. Ved at fremme strukturtilpasningen og konsolideringen kunne der skabes mere effektive virksomheder, som kunne udnytte stordriftsfordele, og som kunne producere med lavere stykomkostninger.

Nu er alle dele af reformerne iværksat. Det kan derfor være interessant at se, om der har været markante ændringer i den europæiske sukkersektor efter reformerne.

Priser og verdensmarkedet

Sukkerreformens gennemførelse samt hele udviklingen i EU’s sukkerpolitik siden 2006 har i høj grad påvirket både sukkermarkedet og finansieringen af sukkerpolitikken. Som figur 2.9 viser, blev

prisspændet mellem EU og verdensmarkedet for sukker markant indsnævret, hvilket også var et af hovedformålene med reformen.

Figur 2.9. Priser på sukker i EU og på verdensmarkedet 1980-2017

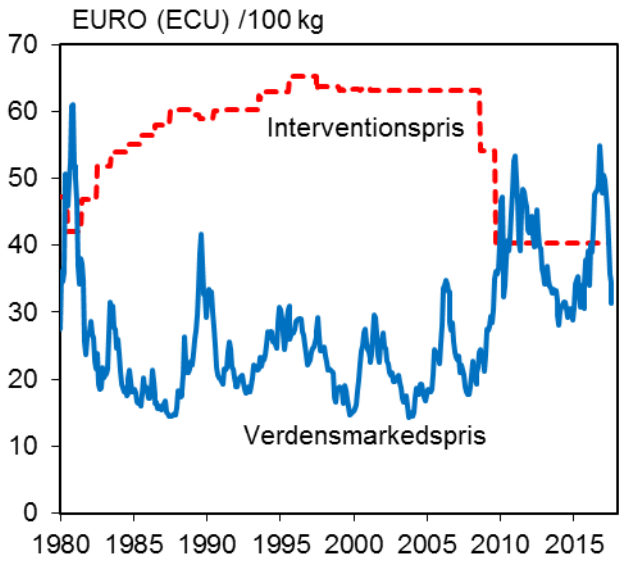

Anm.: Verdensmarkedspris = Notering i London
Interventionspris: Efter 2006: Referencepris.
Kilde: Egen fremstilling på grundlag af EU-Kommissionen (flere årgange) og CME Group (2017).

Som figur 2.9 viser, skyldes det reducerede prisspænd både reformen i EU og de faldende priser og stigende verdensmarkedspriser. En gunstig udvikling på verdensmarkedet har dermed fjernet en del af prispresset og begrænset sektorens negative konsekvenser ved reformen.

Virkning på sukkerindustrien

Reformen af markedsordningen for sukker havde blandt andet, direkte eller indirekte, til formål at gøre sukkerindustrien mere konkurrencedygtigt. Ved at fremme strukturtilpasningen og konsolideringen kunne der skabes mere effektive virksomheder, som kunne udnytte stordriftsfordele, og som kunne producere med lavere stykomkostninger.

Konsolideringen og strukturtilpasningerne i EU's sukkerindustri kan dog være et resultat af flere direkte og indirekte påvirkninger:

For det første har omstruktureringsordningen været en vigtig drivkraft, og den har givet sukkerindustrien et væsentligt incitament til at tilpasse kapaciteten og strukturen.

For det andet har udsigten til stigende konkurrence også tvunget virksomheder til større fokus på omkostningstilpasning. Støtte og handelsbeskyttelse kan således være en "sovepude", som ikke animerer virksomhederne tilstrækkeligt til vedvarende at skærpe konkurrenceevnen.

For det tredje har forventningen til en fjernelse af landekvoter (fra 2017) muliggjort en langt større international mobilitet af ressourcerne. Dermed har internationaliseringen også medvirket til en konsolidering og strukturtilpasning.

Endeligt for det fjerde foregår der vedvarende en konsolidering og strukturtilpasning både i andre industrisektorer og i sukkerindustrien både før og efter reformen. Der er vedvarende drivkræfter i form af især udnyttelse af stordriftsfordele, som fremmer strukturudviklingen.

Industrien i hele den vestlige verden har gennem de seneste årtier gennemgået en markant konsolidering, hvor antallet af selskaber er reduceret som følge af især fusioner og opkøb. Drivkræfterne bag denne udvikling har især været stordriftsfordele, teknologiske fremskridt, synergiudnyttelse samt skabelse af større markeds- og forhandlingsmagt. Samme billede har været gældende i den europæiske sukkerindustri, hvor der også har været en vedvarende konsolideringstendens og færre selskaber år for år, jævnfør figur 2.10.

Figur 2.10. Antal sukker- og raffineringsselskaber i EU 1998-2016

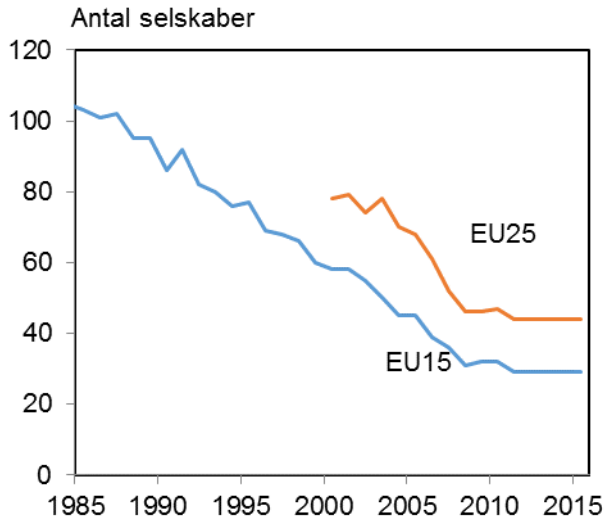

Kilde: Egen fremstilling på grundlag af CEFS (flere årgange)

Figuren viser en næsten konstant udvikling frem til 2006, en stigende konsolidering i reformperioden, samt en næsten konstant udvikling i de efterfølgende år. Figuren antyder dermed, at der i årene 2006-10 var en forstærket strukturtilpasning.

International specialisering

Under og efter en liberalisering vil produktionen i højere grad søge derhen, hvor den kan foregå mest effektivt og rentabelt. På basis af fordeling af lande i forhold til rentabiliteten af sukkerproduktion (ECA, 2010), kan det vises, at der netop under reformperioden skete en relativ omfordeling mellem lande i forhold til rentabiliteten, jævnfør figur 2.11.

Figur 2.11. Sukkerproduktionens fordeling på lav-, middel- og højrentabilitetslande

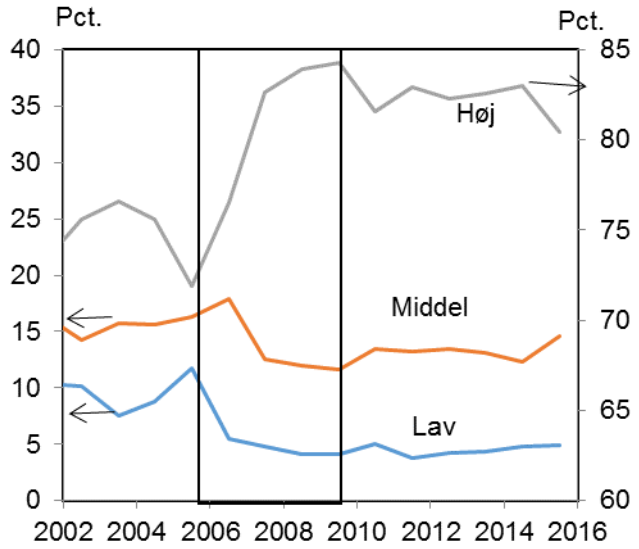

Note: Baseret på gruppeinddeling vist af ECA (2010)
Kilde: Egen fremstilling på grundlag af CEFS (flere årgange) og ECA (2010)

Figuren viser, at andelen af produktionen i lav-rentabilitetslande faldt fra tolv til fem procent, mens andelen af produktionen i høj-rentabilitetslande steg fra 72 til 84 procent under reformperioden.

Produktivitet

Produktiviteten kan af flere årsager forventes at stige under reformprocessen: Dels vil en liberalisering fremme en produktivitetsstigning, dels var der direkte tilskud til virksomhederne, hvis de gennemførte en strukturtilpasning.

Produktivitetsforbedring kan ske ved at reducere ressourcer som arbejdskraft, kapital, transport, energi med mere. Der kan også ske produktivitetsforbedringer flere steder i værdikæden fra sukkerroedyrkningen til sukkerproduktion og raffinering. Figur 2.12 viser således, at der har været betydelige stigninger i arbejdsproduktiviteten både i sukkerroedyrkningen og i forarbejdningsdelen.

Figur 2.12. Udvikling i arbejdsproduktivitet i sukkerroeproduktion (landbrug) og i sukkerfremstilling (fabrik) i EU-15

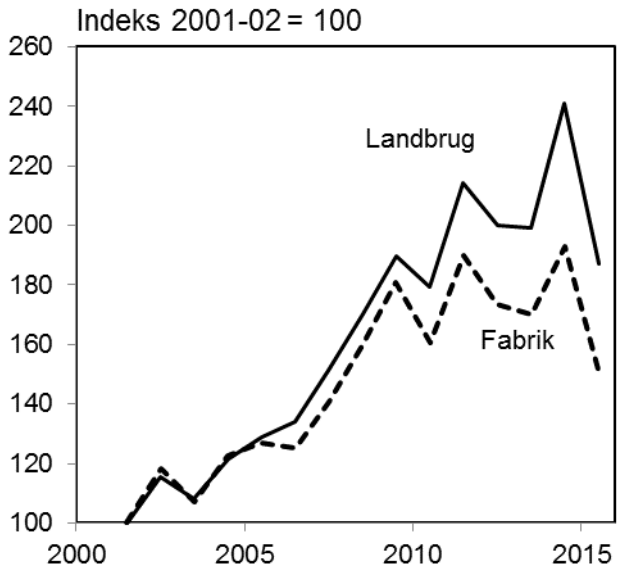

Kilde: Egen fremstilling på grundlag af CEFS (flere årgange)

Figuren viser, at sukkerroedyrkerne har øget arbejdsproduktiviteten mere end sukkerfabrikkerne.

Det er forventeligt, at stigningen i arbejdsproduktiviteten er større i landbruget end i sukkerindustrien. Generelt har der i mange årtier været en større produktivitetsstigning i landbruget end i de fleste andre erhvervssektorer. De biologiske fremskridt, teknologianvendelse og udnyttelse af stordriftsfordele har indeholdt et stort produktivitetspotentiale, som er blevet udnyttet.

Derfor er det også naturligt, at arbejdskraftindsatsen falder mere blandt sukkerroedyrkerne end blandt de ansatte i sukkerindustrien.

Det skal dog bemærkes, at mens antallet af sukkerroedyrkere falder, stiger antallet af ansatte medarbejdere i sukkerroedyrkningen marginalt, så det samlede arbejdskraftsforbrug har en lidt mindre nedgang.

Konklusion

Det kan konstateres, at EU's sukkerindustri havde en forstærket strukturudvikling og produktivitet under EU-reformen, og at reformens hensigt om at styrke sektorens konkurrenceevne i et betydeligt omfang er opnået. Samtidig har de meste konkurrencedygtige områder fået en stigende andel af den samlede sukkerproduktion i EU. Den internationale specialisering inden for EU er styrket.

Der vil dog stadig være markante forskelle i sukkersektorens konkurrencemæssige og komparative fordele inden for EU, så i mange tilfælde vil udviklingen være forskellig fra land til land, og fra virksomhed til virksomhed. Ophævelsen af landekvoterne i 2017 vil forstærke denne tendens.

Hvorvidt tilpasningen og den styrkede konkurrenceevne er tilstrækkelig til at fastholde eller udvide markedsandelen samt sikre et markedsmæssigt afkast til alle led i værdikæden, det kan kun tiden vise. Med handelsliberaliseringen og forbedret markedsadgang vil virksomheder med stærk international konkurrenceevne profitere og ekspandere.

Kartoffelstivelsesindustrien - KMC

EU‘s landbrugspolitik har gennem flere årtier spillet en afgørende rolle for hele den europæiske kartoffelstivelsesindustri. Med reformerne og den gradvise omlægning og reduktion af støtten i EU‘s landbrugspolitik siden starten af 1990‘erne er rammevilkårene blevet grundlæggende forandret.

Produktionen af kartoffelstivelse var oprindeligt omfattet af de fælles markedsordninger i EU’s landbrugspolitik. Der var således fastsat en minimumspris på kartofler, som var koblet til interventionsprisen på korn.

I 1995/96 blev nationale produktionskvoter indført med henblik på at styre stivelsesproduktionen. Herefter fulgte den totale produktion af kartoffelstivelse i EU meget nøje den samlede kvote.

I 2003/04 blev støtten omlagt med gradvis afkobling af produktionsstøtte og tildeling af hektarstøtte. Støtten blev ydet dels til avlerne af stivelseskartofler, dels til fabrikkerne i forhold til produktionsmængden. Det sidste år med denne støtte var markedsåret 2011/2012.

Kartoffelstivelsessektoren blev derfor udsat for markante markedsforandringer, da støtten til sektoren i EU’s markedsordning mere eller mindre forsvandt. Selv om forandringerne var forudsigelige, gav de anledning til både bekymring og nye strategiske tiltag. En analyse af konsekvenserne forudsagde, at op til 40 procent af avlerne og fabrikkerne ville falde væk som følge af EU-reformerne (Giract, 2009).

I denne undersøgelse ses der nærmere på tilpasningen i én dansk virksomhed, nemlig KMC a.m.b.a. (Kartoffelmelcentralen a.m.b.a.), som er den største danske virksomhed i sektoren – og blandt de allerstørste i Europa.

Strategiskifte

For at tage højde for EU-reformerne og fjernelse af støtten til stivelsesproduktionen på 88 mio. kr. alene til KMC, udarbejdede og fulgte virksomheden en tosidet strategi baseret på både effektivitet og værdiskabelse.

KMC‘s strategiskifte i retning af mindre bulk og mere modificeret og kundeorienteret stivelse startede imidlertid allerede før EU-reformen, og før støtteafviklingen blev aktuel. Den gradvise afvik-

ling og omlægning af landbrugsstøtten i EU's landbrugspolitik var påbegyndt allerede i starten af 1990'erne, så udviklingen var forudsigelig. Da planerne for EU-reformerne på kartoffelstivelsesområdet blev mere konkrete, gav det naturligt anledning til mere formaliserede strategiplaner, som skulle forankres dybere i organisationen.

KMC udarbejdede i 2010 en strategiplan, kaldet 88/15. Navnet hentyder til, at selskabet skulle finde aktiviteter, der genererede 88 mio. kr. i ekstra indtjening inden 2015. Overordnet set var planen tostrenget:

1) Omkostningsfokus. Effektivisering og omkostningsbesparelser.

2) Differentiering. Ingrediens-/forædlingsstrategi med fokus på udvikling og innovation

Under disse to overordnede strategier var der en række konkrete tiltag og midler. Planen havde således fire hovedområder:

* Effektiviseringer hos avlerne og produktionsenhederne.
* Forretningsudvikling og innovation i form af højere forædling.
* Partnerskaber med eksterne samarbejdspartnere.
* Sikre optimering og en engageret og motiveret medarbejderstab.

Der var lagt et nøje budget for, hvordan pengene kunne komme hjem på hvert område.

Selskabet havde på forhånd, inden støtteafviklingen, foretaget en yderligere konsolidering for at stå bedre rustet til de mere usikre markedsforhold. Det var netop en del af strategien at være bedre polstret til omstillingen. I årene frem til 2011/12 var egenkapitalen steget med knap 140 mio. kr. Samtidig var gælden på bare fire år nedbragt fra 350 mio. til 142 mio. kr. Soliditetsgraden steg således markant, jævnfør figur 2.13.

Strategien indeholdt også direkte vækstmål: Målet var at øget produktionen fra 165.000 tons til 2013/14 til 220.000 tons i 2020, svarende til en årlig vækst på bulkvaren på fem procent og en årlig vækst på ingrediensprodukterne på 10-20 procent med både nye og eksisterende produkter.

Effektiviseringer for avlerne – det ene af de fire hovedområder – var baseret på de hidtidige erfaringer med udbyttestigninger hos kartoffelavlerne. Fra 1990 til 2010 steg kartoffeludbyttet fra 400 til 475 hkg. pr. hektar i gennemsnit, og samtidig steg stivelsesindholdet fra 17,5 til 18,5 procent i gennemsnit. Det svarer til, at stivelsesudbyttet steg fra 70 til 88 hkg. pr. hektar eller i gennemsnit én procent om året.

Figur 2.13. Soliditetsgrad (egenkapital i procent af balancen) i KMC

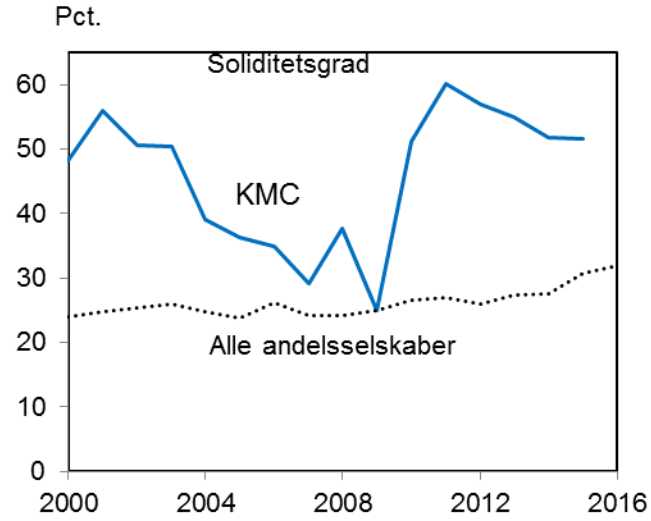

Kilde: Årsregnskaber for cirka 30 andelsselskaber

I strategi 88/15 var målet, at udbyttet skulle stige til 94 hkg. stivelse pr. hektar i 2015 – altså yderligere syv procent. Som led i strategien blev der blandt andet ansat tre rådgivere, som skulle vejlede med henblik på at optimere kartoffelproduktionen. KMC udførte også markforsøg med fokus på udvikling af nye og bedre sorter. Formålet var at opnå højere udbytter og at imødekomme en mere grøn produktion, som der var voksende interesse for blandt kunderne (Hansen, N., 2011).

Forretningsudvikling og innovation i form af højere forædling, som også var en central del af strategiens hovedområder, kom blandt andet til udtryk i ansættelse af 15 personer ansat til at udvikle, samt indvielse af en ny 900 m^2 stor afdeling til udviklingsaktiviteter.

Konkret var planen, at en betydelig del af de 88 mio. kr. skulle opnås via forretningsudvikling og produktudvikling. På den måde kunne nye ingredienser bidrage til, at kunderne kunne udvikle nye, bedre eller billigere produkter og produktionsmetoder. Ideen var at skræddersy stivelse til særlige formål, hvorved man kan ændre stivelse fra en bulkvare til et specialprodukt. I en vis udstrækning var denne del af strategien en videreførelse af de eksisterende forædlingsstrategier, men der var nu tale om en mere indarbejdet og sammenhængende strategi

Produktion af funktionelle ingredienser og modificeret stivelse var centrale elementer i planen. Som eksempler på funktionelle ingredienser baseret på kartofler blev blandt andet fremhævet produktion af mayonnaise, dressinger og vegetabilsk ost (Hansen, N., 2011).

KMC så også store muligheder for udvikling af produktion og produkter gennem *nye partnerskaber med eksterne samarbejdspartnere* (Hansen, N., 2011). Det kunne være i form af vidensdeling og

samarbejde med forskningsinstitutioner om for eksempel bedre udnyttelse af protein og fibre i kartofler.

Der blev også nævnt lønproduktion for andre selskaber eller hos andre selskaber inden for visse produkter. Eksempelvis kunne et avanceret spraytørringsanlæg tilbydes til andre i forhold til at producere koldtvandsopløselige stivelser.

En tredje vej kunne være at handle med produkter, som man køber for at have mere at byde kunderne. Det kunne være tapiokastivelse (Hansen, N.,2011).

Endeligt ville selskabet også arbejde på at samarbejde med andre distributører for at dække markedet bedre. Det vil sige at nå flere markeder og sælge mere.

Resultater af strategien

Måling af strategiens virkninger (effektmålinger) er interessant, men ofte kompliceret, og det gælder også i tilfældet med KMC. Der er flere årsager til, at det kan være vanskeligt præcist at måle resultaterne af strategien – og at vurdere, om strategien var en succes:

*Strategier har ofte langsigtede virkninger, og derfor kan det tage mange år, før alle resultater af en strategi er synliggjort.

* KMC befinder sig i et relativt turbulent marked, hvor især udbud og priser varierer betydeligt. Det vil derfor være vanskeligt – for ikke at sige umuligt – at adskille effekterne af strategien fra effekterne af ændrede markedsforhold. En alt-andet-lige-betragtning er umulig, og det skyldes også, at der i perioden skete markante markedspolitiske ændringer.

* Strategiændringer kan medføre en række indirekte virkninger og *spin-offs*, som dels er vanskelige at måle, dels opstår i et samspil med andre forhold, hvor strategiændringerne ikke er de eneste drivkræfter.

* Stigende effektivitet og vækst, som begge var mål i strategiplanen, er påvirket af både biologiske og klimatiske forhold. Virksomheden kan af gode grunde ikke kontrollere disse forhold, så derfor kan udefra kommende påvirkninger ødelægge mulighederne for at opfylde målene.

* Strategier ændres, justeres og opdateres løbende i en dynamisk proces, hvilket også gør det kompliceret at vurdere og beregne effekterne.

* Ofte er strategiplaner formuleret i bløde vendinger, hvor retning og indsatsområder er defineret, men hvor konkrete økonomiske ambitioner for indtjening eller omsætning ikke er præciseret. Dette gør det vanskeligt at lave præcise effektmålinger. I KMC's tilfælde er der dog også relativt klare og målbare strategier ud over de mere overordnede retningsgivende strategier.

Der er ingen tvivl om, at netop markedsforhold har påvirket KMC's indtjening i de senere år. De internationale markedspriser på stivelse steg markant i 2011-12, og det høje prisniveau blev fastholdt i 2-3 år. Det bidrog dermed til en bedre indtjening i KMC parallelt med støtteafviklingen og strategiimplementeringen.

Som eksempel vurderede Risvig (2013), at kartoffelmelsfabrikkerne havde været meget heldige, fordi lagrene af råvarer til stivelse praktisk taget var tomme, netop da afkoblingen fik effekt, hvilket fik priserne på både korn og kartoffelmel til at stige voldsomt (Risvig, B., 2013).

Da de internationale markedspriser faldt igen, fik det ikke samme negative effekt for KMC's indtjening, hvilket kan have været et resultat af højere værditilvækst og dermed mindre prisfølsomhed.

Når det gælder vækstmålsætningerne, er der tale om målopfyldelse: Målet om en produktion på 220.000 tons i 2020 blev således allerede nået i 2016/17, jævnfør figur 2.14.

Figur 2.14. Produktion af stivelse på de tre KMC-fabrikker, 1995/96-2016/17

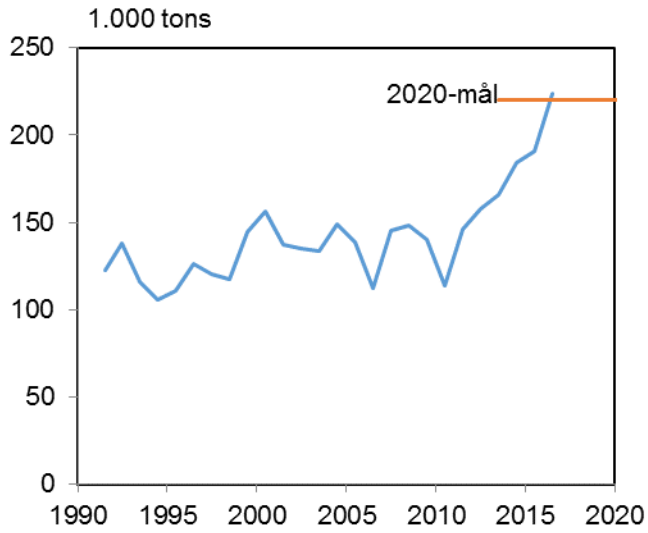

Kilde: Egen fremstilling på grundlag af AKM (flere årgange), AKS (flere årgange) og KKM (flere årgange)

Figuren viser, at der har været en betydelig stigning i de tre KMC-fabrikkers stivelsesproduktion siden 2011. Målet for 2020 er således allerede nået. KMC har også i de senere år fået anerkendelse for den vækst, de har opnået, da de har vundet flere vækstpriser.

Der kan endnu ikke konkluderes noget entydigt om målopfyldelse med hensyn til stivelsesprocenten. Det skyldes dels at stivelsesindholdet er afhængig af dyrkningsvilkårene i de enkelte år, dels at strategien løber helt frem til 2020.

Når det gælder de øvrige strategimål, er det vanskeligt at kvantificere de konkrete resultater. Det kan konstateres, at en række nye produkter er udviklet og markedsført, og at der er brugt ressourcer

på at udvikle nye sofistikerede produkter ved at tilføre helt nye egenskaber til kartoffelstivelse og -mel.

Der er også foretaget eller vedtaget store investeringer i effektiviseringer og kapacitetsforøgelse. Det viser, at der konkret følges op på midler til at nå de overordnede mål om vækst, øget værditilvækst, effektiviseringer. Alt i alt har KMC de seneste år har investeret et trecifret millionbeløb for at realisere de vedtagne vækstplaner.

Konklusion

Udviklingen i KMC efter 2011 – hvor støtten til kartoffelstivelse faldt bort – har været meget positiv: Indtjening er steget, leverancerne fra andelshaverne er steget, og omsætningen er steget. Samtidig er der investeret store beløb i udvidelser og effektivisering. Det viser, at andelshaverne har haft en konstruktiv rolle både som leverandør og som medejer af KMC.

En positiv markedsudvikling med høje priser i årene 2011-13 har haft en gavnlig effekt, men strategien med hensyn til både forædling, differentiering og vækst har også vist positive resultater.

Selv om samarbejdet mellem de tre uafhængige ejere bag KMC undertiden har været udfordrende (Nørgaard og Dalsgaard, 2011), har der alligevel været opbakning fra andelshaverne til strategien, og der er investeret store beløb i virksomheden.

Et strategiskifte i retning af vækst, effektivisering og højværdi er for så vidt ikke usædvanligt. Samme mål kan genfindes i mange andre danske agro- og fødevarevirksomheder. Det bemærkelsesværdige er, at strategiplanen er indarbejdet i organisationen, og at den er understøttet af betydelige investeringer, ressourcetilførsler og god opbakning i ejerkredsen.

Derudover er det også værd at bemærke, at det ret ambitiøse vækstmål for 2020 allerede blev nået i 2016/17.

Udgangspunktet er et bulkprodukt, som bliver forædlet til en højværdivare i samarbejde med en række forskellige kunder. For KMC er dette et skridt fra Red Ocean til Blue Ocean, hvorved pris- og omkostningskonkurrence bliver erstattet af kvalitets- og markedsudvikling.

Det kan lyde meget simpelt at differentiere en bulk-vare og tilføre merværdi, men i praksis er det en strategi, som mange virksomheder forsøger. Det kræver et samspil med kunder, og det det kræver også langsigtede innovationsressourcer, hvilket KMC har opfyldt.

Mens andre plantebaserede danske virksomheder oplevede en kraftig rationalisering, udenlandsk integration eller nedlukning, lykkedes det for KMC at klare overgangen til støttefri markeder via blandt andet forædling og højværdiproduktion. Flere nødvendige forudsætninger herfor var opfyldt:

* Opsparet egenkapital og høj soliditet som grundlag før tilpasningerne.

* Velkonsolideret struktur og samarbejde om forædling og afsætning.
* Stærk vertikal integration og god opbakning fra ejerkredsen.
* Udarbejdelse af strategi med klare mål og midler, med de nødvendige ressourcer og med god implementering i organisationen.
* Gode dyrkningsbetingelser og komparative fordele for produktion af stivelseskartofler i Danmark.
* Der var – og er stadig – et uudnyttet markedspotentiale for modificeret stivelse og derivater.
* Det rette kompetencer med hensyn til innovation, strategisk samarbejde og innovationsledelse var til stede i KMC.

Disse forudsætninger kan også være pejlemærker for andre virksomheder eller sektorer, som står over for lignende udfordringer, som KMC har mødt.

Referencer:

AAK (flere årgange): Årsrapport. AAK Karup Kartoffelmelfabrik A.m.b.A.

AKM (flere årgange): Årsrapport. AKM Andelskartoffelmelsfabrikken a.m.b.a., Midtjylland

AKS (flere årgange): Årsrapport. AKS Andelskartoffelmelsfabrikken Sønderjylland a.m.b.a.

Bonde, Axel (2017): Interview, november 2017. Jurist, KMC

CEFS (flere årgange): Statistics. http://cefs.org/

Danmarks Statistik (2017): www.statistikbanken.dk

ECA (2010): Har reformen af sukkermarkedsforordning opfyldt de væsentligste mål? Særberetning nr. 6, 2010, fra Den Europæiske Revisionsret http://www.ecirkaeuropa.eu/Lists/ECADocuments/SR10_06/SR10_06_DA.PDF

EU-Kommissionen (flere årgange): Agriculture in the European Union. Statistical and economic information. Published by The European Commission

Fedr, Christian (2017): Præsentation den 20. september 2017. Konsulent i KMC

Giract (2009): The Health Check: Further challenges and options for the European Starch Industry

Hansen, Henning Otte (2013): Food Economics. Industry and markets. Routledge. U.K., USA and Canada. 420 p.

Hansen, Henning Otte (2017a): K-Salat - Fra vækst til kendt mærkevare og del af international koncern. I: Tidsskrift for Landøkonomi. No 2/2017. 203. årgang. pp. 147-182

Hansen, Henning Otte (2017b): DLF Seeds – strategiske udfordringer. I: Tidsskrift for Landøkonomi. No 2/2017. 203. årgang. pp. 113-145

Hansen, Henning Otte (2017c): DLG – Fra konglomerat til fokusering I: Tidsskrift for Landøkonomi. No 2/2017. 203. årgang. pp. 183-206

Hansen, Henning Otte (2017d): Novozymes-Monsanto bioag alliance – Global strategisk alliance. I: Tidsskrift for Landøkonomi. No 2/2017. 203. årgang. pp. 207-229

Hansen, Nicolai (2012a): KMC leverer historisk godt regnskab: Landbrugsavisen. dk, Fredag 30. november 2012 http://landbrugsavisen.dk/Landbrugsavisen/2012/11/30/KMClevererhistoriskgodtregn skab.htm

Hansen, Nicolai (2012b): KMC klar til produktion uden støtte: Landbrugsavisen. dk, Fredag 7. december 2012
https://landbrugsavisen.dk/Landbrugsavisen/2012/12/7/KMCklartilproduktionudenstoette.htm

Hansen, Nicolai (2011): Skal finde 88 mio. ekstra til avlerne. I: Landbrugsavisen 30. september 2011.
http://landbrugsavisen.dk/Landbrugsavisen/2011/9/30/Skalfinde88mioekstratilavlerne.htm

Hansen, Nicolai (2016): KMC i flot resultat – forventer gode afregningspriser I: Landbrugsavisen.dk. 25. november 2016.
https://landbrugsavisen.dk/økonomi/kmc-i-flot-resultat-forventer-gode-afregningspriser

KMC (flere årgange): Årsregnskaber

KKM (flere årgange): Årsrapport. AKK Karup Kartoffelfabrik A.m.b.A.

Nørgaard, Thomas Schmidt og Dalsgaard, Kristian (2011): KMC 1983-2008

Risvig, Bjarne (2013): Kartoffelmel afkoblet med held. Kartoffelkonsulent Bjarne Risvig, Jysk Landbrugsrådgivning. I: Landbrugsavisen.dk 23. august 2013
http://landbrugsavisen.dk/Landbrugsavisen/2013/8/23/Kartoffelmelafkobletmedheld.htm

3. De økonomiske konsekvenser af Storbritanniens udtræden af EU for den danske landbrugs- og fødevaresektor

3.1 Indledning

De økonomiske konsekvenser af Storbritanniens udtræden af EU (BREXIT) er et omstridt emne, som debatteres flittigt i medierne og i forskningslitteraturen. Ud over den indbyggede usikkerhed ved sådanne store ændringer i internationale relationer, vil detaljerne i skilsmisseaftalen mellem Storbritannien og EU påvirke handelsstrømmene mellem de to efter BREXIT og de økonomiske betingelser for både Storbritannien og EU's resterende medlemslande.

I dette kapitel evalueres de økonomiske effekter af BREXIT i lyset af usikkerheden omkring de fremtidige handelsrelationer mellem Storbritannien og EU. Det analytiske fokus begrænses til to muligheder: a) et optimistisk scenarie hvor det antages, at Storbritannien og EU enes om en frihandelsaftale og b) et pessimistisk scenarie hvor antagelsen er, at Storbritannien og EU ikke kan blive enige om en frihandelsaftale, således at varehandlen mellem dem pålægges told. De to scenarier kalder vi for henholdsvis ”frihandelsscenariet” og ”WTO-scenariet”. Begge disse scenarier evalueres i forhold til en kontrafaktisk standardudvikling (baseline), hvor Storbritannien antages at forblive i EU.

Der anvendes en global anvendt generel ligevægtsmodel (forkortet CGE-model baseret på den engelske betegnelse ”Computable General Equilibrium” model) til at beregne effekterne af BREXIT under de to scenarier. I det optimistiske scenarie, hvor Storbritannien indgår en frihandelsaftale med EU, vil det danske BNP, målt i løbende priser, falde med 0,4 procent og Storbritanniens med 3,4 procent ifølge vores beregninger. I det pessimistiske scenarie, hvor varehandlen mellem Storbritannien og EU pålægges told, vil det danske BNP falde med 0,6 procent og Storbritanniens med 4,8 procent (igen målt i løbende priser). Begge landes BNP-fald målt i faste priser, hvor der renses for inflation, er noget mindre, men Storbritannien rammes igen langt hårdere end Danmark, relativt set. Resultaterne indikerer derfor, at dansk økonomi vil blive påvirket af BREXIT, men effekterne på den britiske økonomi bliver langt mere omfattende. Som forventet fører WTO-scenariet med told på handlen mellem EU og Storbritannien til mere negative effekter end frihandelsscenariet for både Danmark og Storbritannien. Disse resultater er i overensstemmelse med litteraturen på området. Eksempelvis finder Emerson et al. (2017) et gennemsnitligt BNP-fald for Storbritannien på mellem 1,3 procent og 4,2 procent for alle optimistiske og pessimistiske scenarier i en række BREXIT-studier oplistet i tabel 1 nedenfor.

De optimistiske scenarier i tabel 3.1 fører til små stigninger i handelsomkostningerne, hvorimod de pessimistiske scenarier fører til større stigninger. Eksempelvis refererer det optimistiske scenarie i Dhingra et al. (2016) til en situation, hvor Storbritannien forbliver i EU’s indre marked og har en frihandelsaftale med de resterende EU-lande på linje med Norge. Omvendt, i deres pessimistiske scenarie, antages det, at Storbritannien og EU ikke kan blive enige om en frihandelsaftale, og at

Storbritannien forlader det indre marked. Dette er også, hvordan de pessimistiske scenarier defineres i de øvrige studier oplistet i tabel 3.1. De optimistiske scenarier i de øvrige studier i tabel 1 refererer alle til en frihandelsaftale mellem Storbritannien og EU, og hvor Storbritannien i nogle tilfælde antages at forblive i det indre marked.

Tabel 3.1. Langsigts BNP-effekter af BREXIT (ca. 2030)

Studie	**Scenarie**	**Effekt på Storbritannien**	**Effekt på EU27**
		(% ændring i BNP relativt til standardudvikling)	
Kierzenkowski et al. (2016b)	Optimistisk	-2.7	-
	Centralt	-5.1	-
	Pessimistisk	-7.7	-0.8
Dhingra et al. (2016)	Optimistisk	-1.3	-0.1
	Pessimistisk	-2.6	-0.3
Aichele and Felbermayr (2015)	Optimistisk	-0.6	-0.1
	Pessimistisk	-2.3	-0.3
Rojas-Romagosa (2016)	Optimistisk	-3.4	-0.6
	Pessimistisk	-4.1	-0.8
Booth et al. (2015)	Optimistisk	+1.5	-
	Mid-range 1	+0.6	-
	Mid-range 2	-0.8	-
	Pessimistisk	-2.2	-0.3
Treasury (2016)	Optimistisk	-3.8	-
	Centralt	-6.2	-
	Pessimistisk	-7.5	-
Gennemsnit	**Optimistisk**	**-1.3**	**-0.1**
	Pessimistisk	**-4.2**	**-0.5**

Note: EU27-effekten i Kierzenkowski et al. (2016b) refererer til år 2023. Kilde: Tilpasset fra Emerson et al. (2017).

For at implementere disse scenarier i en kvantitativ model er det nødvendigt at gøre nogle specifikke antagelser om ændringerne i toldsatser og andre handelsomkostninger, samt hastigheden hvormed handelsomkostningerne ændres som følge af BREXIT. Dhingra et al. (2016), for eksempel, antager, at handelsomkostningerne stiger i begge scenarier, men stigningen i handelsomkostningerne i det optimistiske scenarie er kun en tredjedel at stigningen i det pessimistiske scenarie. Ydermere antages i det optimistiske scenarie, at intra-EU-handelsomkostningerne falder 20 procent mere end i resten af verden, hvorimod i det pessimistiske scenarie antages de at falde 40 procent mere, hvilket historisk set har været tilfældet (se Méjean & Schwellnus, 2009). Omend det ikke altid fremgår tydeligt, vil alle kvantitative handelsanalyser nødvendigvis involvere et stort antal sådanne valg og kompromisser. Afsnit 3.3 indeholder en detaljeret beskrivelse af, hvordan vi implementerer de to scenarier, samt hvordan vi definerer standardudviklingen, som de to scenarier måles op i mod.

Som nævnt ovenfor beregnes effekterne af BREXIT i dette studie ved hjælp af en generel ligevægtsmodel kaldet GTAP. To af studierne oplistet i tabel 3.1, Booth et al. (2015) og Rojas-Romagosa (2016), er ligeledes baseret på CGE-modelsimulationer. Den væsentligste fordel ved en CGE-model generelt og GTAP-modellen specifikt er detaljeringsgraden. En CGE-model er en stiliseret teorikonsistent repræsentation af et eller flere landes økonomier, som hver er inddelt i en ræk-

ke sektorer. Dette indebærer, at et stød til prisen på en vare i en given sektor (for eksempel udløst af ændringer i en toldsats) ikke kun påvirker inputefterspørgsel og produktion i den specifikke sektor. Den har desuden afledte effekter på alle andre sektorer både indenlandsk og i andre lande. GTAP-simuleringer afstedkommer derfor ganske omfattende og detaljerede effekter af politikændringer inklusive ændringer i globale produktionsmønstre, handelsstrømme, beskæftigelse, lønninger med videre, på både sektorniveau og på aggregeret niveau. Kompleksiteten af en CGE-model er dog også dens største svaghed. Eksempelvis betyder det store antal af adfærdsrelaterede parametre i modellen, at det er meget vanskeligt at bedømme, hvor robuste resultaterne er overfor antagelser vedrørende sammenhængene imellem variablene i modellen. Desuden er disse parameterværdier ofte ikke baseret på stringente empiriske analyser, da kalibreringer af modellen til nye parametre er ganske tidskrævende. Ikke desto mindre giver nylige fremskridt med hensyn til parameterestimering og validering af CGE-modeller såsom GTAP øget tiltro til modelleringsresultaterne, hvilket igen har øget disse modellers popularitet i forbindelse med analyser af handelspolitik.

Der er to hovedalternativer til CGE-modellering af effekterne af handelspolitik. Begge er baseret på økonometriske modeller, hvor (nogle af) nøgleparametrene estimeres, forinden effekterne beregnes. Det første alternativ er en mikrobaseret tilgang, kendt som gravitationsmodellen. Denne kvantificerer forskellige faktorers indvirkning på handelsstrømmene såsom et lands BNP, afstanden mellem landene, medlemskab af WTO og så videre. Estimater fra gravitationsmodeller kan benyttes til at forudsige handelseffekter af en ændring i handelspolitikken, men de siger ikke noget om velfærdseffekter eller ændringer i makrovariable som BNP og beskæftigelse. Disse estimater kan dog benyttes som input til såkaldte nye kvantitative handelsmodeller (forkortes NQT-modeller baseret på den engelske betegnelse ”New Quantitative Trade” models). En NQT-model er også en generel ligevægtsmodel, men med en meget simplere struktur end en traditionel CGE-model. NQT-modeller kan benyttes til at beregne sektorspecifikke såvel som aggregerede velfærdseffekter, men typisk ikke påvirkninger af beskæftigelse, lønninger og andre relevante økonomiske variable. En væsentlig fordel ved NQT-modeller fremfor CGE-modeller er, at de er mindre komplekse, lettere at forstå, og databehovene er betydeligt mindre. En anden fordel er, at nøgleparametre estimeres umiddelbart inden effektberegningen, så der er stærkere overensstemmelse mellem data og resultater end i en traditionel CGE-model. Blandt de oplistede studier i tabel 3.1 er Dhingra et al. (2016) og Aichele og Felbermayr (2015) baseret på en NQT-model.

Det andet hovedalternativ til CGE-modeller er en global makroøkonometrisk model såsom NIGEM . Til forskel for CGE- og gravitationsmodeller, der begge typisk er statiske, er makroøkonometriske modeller dynamiske, og agenterne i modellen er fremadskuende. Centrale makroøkonomiske variable som BNP, import og eksport bestemmes endogent i modellen og kan nemt fremskrives. CGE-modeller, på den anden side, giver mulighed for en langt mere detaljeret analyse af effekter på sektorniveau, ligesom de giver mulighed for en mere dybdegående analyse af forskellige typer af politikker. Fordelen ved en makroøkonometrisk model er, at den giver mulighed for at beregne den tidsmæssige sti henimod enhver given fremtidig dato inklusive den indbyggede usikkerhed. CGE- og NQT-modeller giver derimod kun mulighed for en komparativ statisk analyse af to tilstande,

hvor den tidslige dimension ikke fremgår eksplicit. Studierne af Kierzenkowski et al. (2016) og Treasury (2016) er begge delvist baseret på NIGEM-modellen.

Til forskel fra studierne nævnt ovenfor, fokuserer vi i dette studie på den danske agro-fødevaresektor. En anden forskel er, at vi analyserer, hvilken betydning EU's nuværende og potentielle fremtidige frihandelsaftaler med tredjelande har på effekten af BREXIT. Således har EU en frihandelsaftale med Sydkorea, Norge, Tyrkiet, Canada og mange andre lande, og der er igangværende eller foranstående forhandlinger med Japan, Brasilien (som del af forhandlingerne med MERCOSUR), USA, Australien og New Zealand blandt andre. Vi evaluerer, hvordan effekten af BREXIT på den danske økonomi generelt og på agro-fødevaresektoren specifikt afhænger af resultatet af disse forhandlinger. I begge scenarierne antager vi, at Storbritannien som følge af BREXIT udtræder af EU's nuværende frihandelsaftaler, samt at Storbritannien ikke får en aftale i stand med nogle af de lande som EU forhandler med i øjeblikket indenfor tidshorisonten frem til år 2021.

På sektorniveau viser vores resultater, at WTO-scenariet fører til dramatiske fald i den danske eksport til Storbritannien af visse produkter fra agro-fødevaresektoren, såsom forarbejdede fødevarer, svinekød og mejeriprodukter. Effekten på den samlede danske agro-fødevareeksport er dog beskeden, da størsteparten af eksporten omdirigeres til de resterende EU-lande og til tredjelande udenfor EU.

Resten af kapitlet er organiseret som følger. Afsnit 2 redegør for de nuværende handelsstrømme mellem Danmark og Storbritannien og uddyber detaljerne vedrørende de to BREXIT-scenarier, som analyseres i dette studie. Afsnit 3 indeholder en diskussion af den benyttede metode og datagrundlaget med fokus på implementeringen af de to scenarier. Afsnit 4 præsenterer og diskuterer resultaterne af analysen. Afsnit 5 konkluderer på rapporten og tilføjer nogle kvalificeringer af analyserne.

3.2 Handelsmønstre og post-BREXIT-muligheder

Landbrugs- og fødevarehandelen mellem Danmark og Storbritannien

Storbritannien er en vigtig eksportdestination for danske landbrugs- og fødevareprodukter, især for de aggregerede produktkategorier forarbejdede fødevarer, svinekød og fjerkræ (denne kategori består primært af svinekødsbaserede produkter) og mejeriprodukter. I perioden 2011-2013 var den danske eksport af fødevarer fra disse sektorer på henholdsvis 3,9-4,5 milliarder kroner, 4,9-5,7 milliarder kroner og 1,3-1,8 milliarder kroner (se appendiks tabel 1). Disse beløb udgør væsentlige andele af den samlede danske eksport af agro-fødevareprodukter til Storbritannien på omkring 12 milliarder kroner per år i 2011-2013 perioden. Den danske eksport af agro-fødevareprodukter til Storbritannien udgjorde i denne periode mere end 20 procent af den samlede danske vareeksport til

Storbritannien1. Som det også fremgår af tabel 3.1 i appendiks, er den danske import af agro-fødevareprodukter fra Storbritannien langt mindre end eksporten til Storbritannien. Importen voksede fra beskedne 2,6 milliarder kroner i 2011 til 3,1 milliarder kroner i 2013, således at der var et betydeligt handelsoverskud på agro-fødevarehandlen mellem Danmark og Storbritannien. Dette indikerer, at BREXIT potentielt kan have nogle alvorlige negative effekter på den danske agro-fødevaresektor.

Post-BREXIT-muligheder

Storbritanniens udtræden af EU nødvendiggør en forhandling af handelsrelationerne med de tilbageværende medlemmer af EU (herefter EU27) såvel som med tredjelande, med hvilke EU har eksisterende frihandelsaftaler. Nye handelsrelationer vil medføre ændringer i toldsatser og ny regulering som påvirker handelsstrømmene. Sådanne reguleringer, som i praksis reducerer samhandlen, kaldes for ikke-toldsatsbarrierer (forkortes NTB'er fra den engelske betegnelse "Non-Tariff Barriers").

Scenarier for fremtidige relationer mellem EU27 og Storbritannien

BREXIT-litteraturen har indtil nu opereret med fem scenarier eller modeller for den fremtidige relation mellem EU27 og Storbritannien med forskellige implikationer for handelsomkostninger og handelsstrømme (PwC, 2016; Dhingra et al., 2016; Irwin, 2015; van Berkum et al., 2016; Kierzenkowski et al., 2016a). De fem scenarier er:

- Den "norske model", hvor Storbritannien indtræder i the Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS) og dermed forbliver i EU's indre marked.
- Den "schweiziske model", hvor Storbritannien forhandler en række bilaterale aftaler med EU27 vedrørende handelsstrømme og bevægelse af arbejdskraft og kapital.
- Den "tyrkiske model", hvor Storbritannien indgår i en toldunion med EU27.
- En frihandelsaftale, hvor toldsatser på varer handlet mellem Storbritannien og EU27 fjernes delvist eller fuldstændigt.
- WTO-scenarie, hvor Storbritannien handler med EU27 (og alle andre WTO-medlemmer) efter MFN-princippet[2].

Eftersom BREXIT-forhandlingerne stadig er i gang, og det stadig fremstår uklart, hvilket udfald af forhandlingerne der er det mest sandsynlige, fokuserer vi i dette studie på to relevante benchmark-scenarier:

---

[1] Landbrugs- og fødevareprodukter er defineret som summen af varekategorierne 1-12 og 14-22 i den aggregerede GTAP-database benyttet i dette studie. For detaljer omkring disse kategorier, se appendiks tabel 2a.

[2] MFN står for "Most Favoured Nation". Princippet går ud på, at et WTO medlem ikke må diskriminere imellem handelspartnere ved at pålægge en højere told på import fra et land end fra et andet. Undtagelsen fra denne regel er når to lande har indgået en frihandelsaftale. I dette tilfælde er det tilladt at have en lavere told på import fra frihandelspartnerlandet end på import fra andre lande.

- Frihandelsscenarie, hvor det antages, at der ikke pålægges told på handlen mellem Storbritannien og EU27 ("optimistisk" scenarie).
- WTO-scenarie, hvor Storbritannien lægger told på import fra EU27 og vice versa ("pessimistisk" scenarie)[3].

Begge scenarier vurderes i forhold til en standardudvikling, i hvilken Storbritannien antages at forblive i EU. Der er flere grunde til at fokusere på disse to specifikke scenarier frem for de andre scenarier nævnt ovenfor såsom den schweiziske eller den norske model. For det første er det vanskeligt at modellere dyb økonomisk integration a la den schweiziske og norske model grundet deres kompleksitet. For det andet dækker hverken den schweiziske eller norske model handel med landbrugsprodukter, hvilket er hovedfokus i dette studie. Det samme gælder toldunionen mellem EU og Tyrkiet. For det tredje er WTO-scenariet det mest ekstreme scenarie med hensyn til stigningen i handelsomkostningerne mellem Storbritannien og EU27, såvel som mellem Storbritannien og EU's frihandelspartnere. Derfor forventes det, at dette scenarie vil føre til de mest omfattende negative handelseffekter. Alle andre scenarier vil føre til effekter, der er mellem WTO-scenariet og status quo (det vil sige, Storbritannien forbliver i EU). Da status quo anses for at være udelukket, og de andre modeller sandsynligvis ikke kan forhandles på plads inden fristen på to år, må det mest optimistiske realistiske scenarie være en form for frihandelsaftale mellem Storbritannien og EU27. For klarhedens skyld antager vi, at en sådan aftale vil fjerne enhver told på Storbritanniens import af varer fra EU27 landene og vice versa.

Det er vigtigt at forstå, at selvom Storbritannien og EU27 bliver enige om en frihandelsaftale, så varehandlen ikke pålægges told, så vil der formentlig stadig ske en stigning i handelsomkostningerne. Dette skyldes delvist, at kontrol af oprindelseslandsreglerne forbundet med en frihandelsaftale indebærer administrative omkostninger. Derudover vil virksomheder opleve yderligere omkostninger på deres eksportvarer grundet divergerende regulering over tid. Eksempelvis kan fremtidige sundheds- og mærkningsstandarder for varer til indenlandsk forbrug, indført af den britiske regering, afvige fra standarder gældende i EU27. Præcist hvor høje sådanne NTB-omkostninger bliver, er et empirisk spørgsmål som er stærkt omdiskuteret.

3.2.3 Handelsrelationer mellem Storbritanniens og tredjelande efter BREXIT

EU har et stort antal af frihandelsaftaler med tredjelande. Ifølge WTO handler EU for tiden efter MFN-princippet med kun 30 lande, blandt hvilke dog findes nogle af verdens største eksportører af landbrugsvarer såsom Argentina, Australien, Brasilien, Canada, New Zealand, Rusland og USA. Som nævnt antager vi, at Storbritannien efter BREXIT ikke vil deltage i de frihandelsaftaler, som landet på nuværende tidspunkt er medlem af i kraft af sit EU-medlemskab. Derudover er EU for tiden i gang med adskillige handelsforhandlinger, hvilke Storbritannien heller ikke vil kunne deltage i, skulle disse forhandlinger blive succesfuldt afsluttet. Specifikt antages det, at Storbritannien ikke

[3] Som beskrevet i afsnit 3.0 antager vi, at EU27 såvel som Storbritannien vil benytte EU's nuværende MFN toldsatser på import fra tredjelande.

vil være i stand til at nå til enighed om en frihandelsaftale med hverken Canada, USA eller noget andet tredjeland inden for den tidshorisont, som vi betragter (år 2021).

For at opsummere antager vi i dette studie, at Storbritannien ikke vil deltage i EU's frihandelsaftaler, hverken de nuværende eller de potentielt fremtidige, som der forhandles om i øjeblikket. Dette er antagelsen både i WTO- og frihandelsscenariet. Storbritannien kunne naturligvis vælge at liberalisere sin handelspolitik ved at reducere sine MFN-toldsatser unilateralt. Dette ser vi dog som urealistisk, hvorfor vi antager, at Storbritannien vil benytte EU's nuværende MFN-toldsatser.

3.3 Metode, data og scenarier

En detaljeret analyse af konsekvenserne af BREXIT på den danske økonomi må nødvendigvis tage udgangspunkt i en økonomisk model, som er i stand til at kvantificere effekterne af politikændringer relateret til forskellige scenarier for BREXIT. Et væsentligt krav til en sådan model er, at den er i stand til at kvantificere de direkte såvel som de afledte effekter af en given politikændring. Mere specifikt kræves det, at den er i stand til at kvantificere ændringerne i handelsstrømme, indenlandsk produktion, beskæftigelse med videre på både sektorniveau og aggregeret niveau, som følge af ændringer i toldsatser og andre handelsomkostninger, når Storbritannien udtræder af EU. Disse behov leder naturligt til en handelsfokuseret anvendt general ligevægtsmodel (CGE-model). CGE-modeller er oftest baseret på mikroøkonomisk teori, hvor de antager nyttemaksimerende forbrugere og profitmaksimerende producenter, de inddrager sektorsammenhænge gennem input-output-relationer og faktormarkeder, og endelig tager de højde for, at der er begrænsede ressourcer til rådighed. CGE-modeller benyttes typisk til at beregne konsekvenserne af potentielle fremtidige bilaterale frihandelsaftaler såvel som af de multilaterale handelsforhandlinger i WTO-regi.

Den CGE-model og database, som benyttes i dette studie, kaldet GTAP, er udviklet af Hertel og Tsigas (1997). GTAP-modellen er en multi-sektor og multi-regional anvendt general ligevægtsmodel af verdensøkonomien. Standardversionen af GTAP-modellen antager perfekt konkurrence på alle markeder og produktionsteknologi med konstant skalaafkast. Efterspørgselssiden udgøres af private husholdninger, en offentlig sektor samt opsparing. Lande og regioner i modellen er forbundet via internationale handelsrelationer i en Armingtonstruktur og en global banksektor, der formidler global opsparing og forbrug (for detaljer, se Hertel og Tsigas, 1997).

Typiske ex ante-analyser, baseret på GTAP-modellen, involverer beregninger af en ny ligevægtsløsning til modellen grundet ”eksogene” ændringer i en række politikvariable. Ud over de antagne ændringer i politikvariablene, der vil blive diskuteret i det næste underafsnit, kræver analysen, at vi definerer en “business-as-usual”-standardudvikling (baseline), ud fra hvilken den nye ligevægtsløsning beregnes. I tilfældet med ændringerne i handelsrelationerne mellem Storbritannien, EU27 og tredjelandene, som de antages i BREXIT-scenarierne, kan forskellen mellem ligevægten i de to scenarier og i standardudviklingen betragtes som konsekvenserne af BREXIT.

I vores tilfælde må standardudvikling nødvendigvis repræsentere et år, hvor BREXIT-scenarierne antages at være trådt i kraft. Givet vanskelighederne forbundet med at forudsige hvornår og hvilke

aftaler, der vil blive opnået, antager vi, at de analyserede BREXIT-scenarier repræsenterer år 2021. Dette er baseret på, at Storbritannien begyndte forhandlingsprocessen i 2017 og afslutter processen inden for den fastsatte toårsperiode.

Resten af dette afsnit indeholder en diskussion af standardudviklingen, de to BREXIT-scenarier og det data, som benyttes til at karakterisere scenarierne, specifikt med hensyn til de forudsatte ændringer i toldsatser og andre handelsomkostninger.

Beskrivelse af standardudvikling og scenarier

Data og konstruktion af standardudviklingen

De nyeste offentligt tilgængelige GTAP-databaser har basisår i 2004, 2008 og 2011, således at der eksisterer tre benchmark-ligevægtsløsninger til GTAP-modellen. Vi vælger 2011-datasættet til vores formål, da det indeholder det nyeste data og dermed er nærmest år 2021, hvor vi evaluerer effekterne af BREXIT[4]. GTAP-databasen indeholder data for 140 lande og 57 sektorer. For at begrænse beregningsbyrden og lette præsentationen af resultaterne benyttes en aggregeret version over både lande såvel som sektordimensionerne i denne analyse. Denne aggregerede version inkluderer 21 landbrugs- og fødevaresektorer, 1 aggregeret udvindingssektor, 3 aggregerede industrisektorer og 3 tjenesteydelsessektorer. 39 lande og aggregerede regioner dækker landedimensionen. En detaljeret liste over de inkluderede sektorer og lande kan findes i Yu et al. (2017). Inden for EU bibeholdes Danmark, Frankrig, Tyskland, Irland, Italien, Holland, Polen, Spanien og Storbritannien som individuelle lande, mens resten af EU slås sammen. Yderligere er andre 30 lande/regioner inkluderet. Udvælgelsen af yderligere individuelle lande er baseret på økonomisk størrelse og andre hensyn, såsom hvorvidt disse lande er i en frihandelsaftale med EU.

Standardudviklingen frem til år 2021 er basalt set en fremskrivning af 2011 GTAP-databasen til år 2021 baseret på skøn over vækst i BNP, arbejdsstyrke og befolkning for alle lande og regioner inkluderet i modellen, samt justeringer af kapital- og totalfaktorproduktiviteterne, således at de er i overensstemmelse med den antagne udvikling. Disse skøn er baseret på Fouré et al. (2012).

Udover de makroøkonomiske antagelser og tilpasninger beskrevet ovenfor, forudsættes følgende i standardudviklingen: at Storbritannien forbliver medlem af EU, således at de bilaterale handelsrelationer mellem EU og Storbritannien er uændrede; at EU's eksisterende frihandelsaftaler bibeholdes, og at Storbritannien er fuldt medlem af disse aftaler; at EU tiltræder og implementerer adskillige af de frihandelsaftaler, som er på forhandlingsstadiet på nuværende tidspunkt med Storbritannien som fuldgyldigt medlem, inklusive dem med Canada, Mexico, Mercosur, Japan og flere medlemmer af ASEAN (Vietnam, Thailand, Indonesien og Fillippinerne). Dette antages at medføre, at toldbarrie-

[4] Da analysen bygger på standardudviklingen til 2021, ville et datasæt med et nyere basisår være ønskeligt, eftersom det ville lette arbejdet med at fremskrive verdensøkonomien til år 2021. Problemet er, at det kræver omfattende arbejde at sammensætte et sådant datasæt, og det bliver ofte forsinket med flere år.

rerne på handel mellem disse lande fjernes helt. Mulige fremtidige frihandelsaftaler med USA, Australien, New Zealand og Tyrkiet (landbrugssektoren) er ekskluderet fra standardudviklingen grundet overvejelser om disse forhandlingers nuværende status. Dette betyder, at status quo vedrørende handelsrelationer mellem EU og disse lande bibeholdes i standardudviklingen. Ligeledes antages ingen ændringer i de bilaterale handelsrelationer mellem Storbritannien og disse lande i BREXIT-scenarierne beskrevet nedenfor.

Beskrivelse af scenarierne

Som diskuteret ovenfor betragter vi to scenarier for BREXIT i dette studie, nemlig frihandelsscenariet, hvor det antages at Storbritannien indgår en frihandelsaftale med EU27, og WTO-scenariet, hvor Storbritannien handler med alle andre lande efter WTO's MFN-princip. I det første scenarie antages det, at Storbritannien ikke lægger told på import fra EU27 og vice versa. Dog vil der være handelsbarrierer relateret til forskelle i standarder og regulering, hvilket forøger handelsomkostningerne i forhold til i dag. Derudover vil der være ekstra omkostninger forbundet med at kontrollere, om oprindelseslandsreglerne er overholdt. I WTO-scenariet antages Storbritannien og EU27 at øge de bilaterale toldsatser til niveauerne svarende til EU's nuværende eksterne toldsatser, således at disse også repræsenterer britiske MFN-toldsatser i WTO. Derudover forøges NTB-handelsomkostninger ligeledes i dette scenarie.

Handelsbarrierer mellem Storbritannien og EU27 øges i begge scenarier. Derudover antager vi, som diskuteret ovenfor, at Storbritannien udtræder af de frihandelsaftaler, som EU har indgået med en række tredjelande. Toldsatserne mellem Storbritannien og disse tredjelande forøges derfor til WTO's respektive MFN-niveauer i begge scenarier.

Data for toldsatser og NTB-omkostninger

I dette afsnit er der en beskrivelse af de data og antagelser, som ligger til grund for de to BREXIT-scenarier, herunder toldsatser og NTB-omkostninger.

MFN-toldsatser for EU

Figur 1 viser EU's nuværende MFN-toldsatser. Tallene, der er baseret på GTAP-databasen, repræsenterer gennemsnit af de individuelle toldsatser på varer, der indgår i hver af de 28 varekategorier, som indgår i dette studie, vægtet med værdien af importen fra EU's væsentligste MFN-handelspartnere.

Problemet med en sådan aggregering er, at mange af de underliggende toldsatser er såkaldte specifikke toldsatser eller et miks af specifikke og ad valorem-toldsatser. Et eksempel på dette er varekategorien "friske, kølede eller frosne udskæringer af får med ben" med den sekscifrede HS-tariflinje 020422. Denne varekategori består af fire underliggende (ottecifrede) tariflinjer (refererende til mere specifikke udskæringer). EU's anvendte MFN-toldsatser på import af disse udskæringer af får består af en ad valorem-toldsats på 12,8 procent plus en specifik toldsats på mellem 119,9 og 222,7

EUR per 100 kg[5]. For at finde frem til en ad valorem-ækvivalent toldsats for hver af disse blandede toldsatser er det nødvendigt at kende mængde og værdi af de påvirkede handelsstrømme for at kunne beregne en enhedsværdi at basere en ad valorem-ækvivalent toldsats på.

En yderligere komplikation kommer af, at handelsværdien, som er udgangspunktet for beregningen af specifikke toldsatsers ad valorem-ækvivalenter, selv påvirkes af størrelsen på toldsatsen. Dette gør det også vanskeligt at beregne en retvisende gennemsnitlig ad valorem-ækvivalent toldsats for de aggregerede varekategorier. På den ene side giver det ikke mening med et simpelt gennemsnit af de ad valorem-ækvivalente toldsatser på de underliggende disaggregerede tariflinjer, eftersom det medfører, at alle varer vægtes ens, uanset hvor meget de handles. På den anden side vil et vægtet gennemsnit, hvor de varer, som handles mest, får tildelt en højere vægt, føre til et gennemsnitligt toldniveau, som er for lavt, netop fordi høje toldsatser reducerer handlen.

I lyset af disse overvejelser er EU's MFN-toldsatser vist i figur 3.1 ikke beregnet fra de rå toldsatsdata, der kan findes på WTO's hjemmeside. I stedet anvender vi MAcMap-HS6-databasen over toldbeskyttelse, der er en integreret del af GTAP-databasen (se Guimbard et al., 2012), og hvor alle toldsatser er blevet omdannet til ad valorem-ækvivalenter (hvilket løser den første udfordring nævnt ovenfor). Specifikt identificerede vi en gruppe af lande, som handler med EU på MFN-basis. Derefter beregnede vi den gennemsnitlige toldsats for hver af de 28 aggregerede varekategorier anvendt i dette studie, hvor hver individuel tariflinje blev vægtet med den tilsvarende værdi af importen fra alle EU's MFN-partnere. Omend denne procedure ikke løser problemet med skævhed mod nul fuldstændigt, så er det en praktisk løsning, der genererer mere fornuftige gennemsnitstoldsatser sammenlignet med de bilaterale handelsvægtede toldsatser. Årsagen er, at handelsvægtene baseret på denne metode er mindre tilbøjelige til at være fordrejet mod nul, end handelsvægte der afspejler en specifik handelspartner. Som det ses i figur 3.1, er de EU-sektorer med de højeste niveauer for toldbeskyttelse; sukker, oksekød, svinekød og fjerkræ, og mælk og mejeriprodukter. Det bør noteres, at svinekød og fjerkræ og mælk og mejeriprodukter er blandt de væsentligste eksportvarer fra Danmark til Storbritannien.

[5] Denne information er fundet i http://tariffdata.wto.org/Default.aspx på WTOs hjemmeside.

Figur 3.1. EU-MFN-toldsatser. Kilde: Egne beregninger baseret på GTAP-databasen. Note: labels refererer til varekategorier baseret på GTAP-klassifikationen.

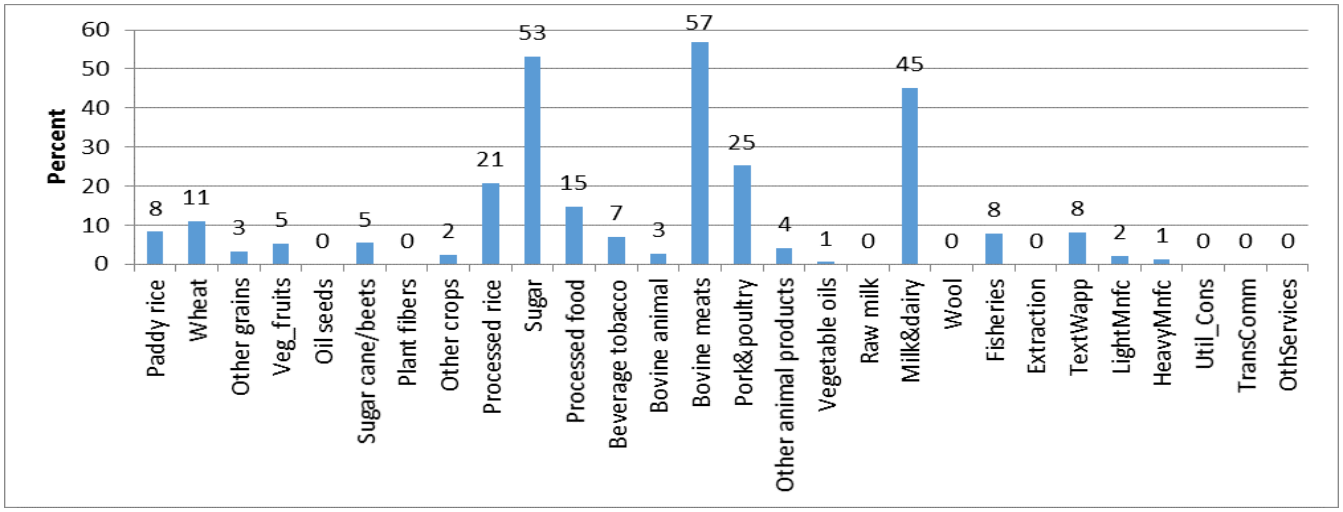

MFN toldsatser over for tredjelande

Som diskuteret tidligere antager vi i begge BREXIT-scenarier, at Storbritannien udtræder af samtlige af EU's frihandelsaftaler. For at beregne effekten af dette er vi nødt til at finde de aggregerede MFN-toldsatser, som disse lande vil pålægge import fra Storbritannien. Vi følger samme procedure beskrevet i første afsnit til at generere disse aggregerede gennemsnitlige MFN-toldsatser.

Tabel 3.2 viser de aggregerede gennemsnitlige MFN-toldsatser for de 28 varekategorier for syv vigtige lande med en eksisterende frihandelsaftale med EU. Disse tal er beregnet på samme måde, som dem i figur 1, dvs. de repræsenterer gennemsnit af individuelt disaggregerede toldsatser vægtet med hver af landenes import fra dets væsentligste handelspartnere. Det er værd at notere, at disse lande har meget høje MFN-toldsatser på adskillige fødevareprodukter, men at der er stor variation mellem lande og varer. Vi antager, at disse landes import fra Storbritannien vil blive pålagt toldsatserne i tabel 2 som følge af BREXIT. På den anden side vil disse lande stå over for de nuværende EU-MFN-toldsatser vist i figur 1, når de eksporterer til Storbritannien. Handel mellem EU27 og landene oplistet i tabel 2 vil foregå i henhold til de nuværende frihandelsaftaler i begge scenarier.

Ligeledes antager vi i begge scenarier, at Storbritannien ikke vil tage del i de frihandelsaftaler, der for nuværende er under forhandling. Disse frihandelsaftaler antages at blive implementeret senest i 2021. Import fra Storbritannien vil fortsat blive pålagt MFN-told.

Tabel 3.2. Tredjelands MFN-toldsatser på import af fødevarer for partnerlande i eksisterende EU-frihandelspartnere (%)

	Korea	Schweiz	Norge	Tyrkiet	Ukraine	Sydafrika	Ægypten
Ris	5.0	0.4	17.5	32.0	4.3	0.0	1.7
Hvede	1.7	37.7	125.2	65.0	1.4	0.0	0.0
Andet korn	426.3	10.5	90.2	42.4	0.4	0.7	0.0
Grøntsager og frugt	46.5	8.1	7.6	25.0	2.5	7.2	2.4
Oliefrø	420.1	11.8	17.9	4.2	4.4	8.6	0.2
Sukkerrør/roer	0.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Plantefibre	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	7.8	0.0
Andre afgrøder	34.7	5.0	12.3	22.9	1.6	51.2	9.0
Forarbejdet ris	5.0	1.7	11.9	28.6	4.9	0.0	2.0
Sukker	9.4	3.8	55.8	31.2	49.4	0.0	2.5
Forarbejdede fødevarer	40.7	9.2	19.3	15.7	5.3	7.2	43.2
Drikkevarer tobak	55.0	16.4	9.5	9.3	9.7	6.6	526.7
Kvæg	8.6	35.6	1.7	18.6	0.0	0.0	0.0
Oksekød	34.7	47.3	178.7	2.0	13.8	16.4	1.0
Svinekød og fjerkræ	24.3	75.6	17.3	10.4	10.0	14.2	29.4
Andre animalske produkter	6.2	1.4	1.1	3.1	6.9	1.0	2.1
Vegetabilske olier	7.3	37.7	41.8	16.4	0.4	8.2	2.2
Råmælk	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Mælk og mejeri	58.3	58.0	32.3	166.3	9.4	12.7	4.8
Uld	3.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Fisk	17.0	0.1	0.2	32.1	7.1	1.5	4.8

Kilde: Egne beregninger baseret på GTAP-databasen

Tabel 3.3 præsenterer MFN-toldsatserne for otte lande, som for tiden forhandler en frihandelsaftale med EU. I lighed med tabel 3.2 er der stor variation i toldsatserne på tværs af produkter og lande. Vi antager, at Storbritanniens eksport til disse lande vil blive pålagt toldsatserne i tabel 3.3 i forlængelse af BREXIT. Ydermere vil toldsatser anvendt ved handel mellem landene oplistet i tabel 3.3 og EU27 blive fjernet fuldstændigt i standardudviklingen, og satserne vil forblive på nul i begge scenarier. Det vil sige at vi antager, at landene oplistet i tabel 3.3 formår at blive enige om en frihandelsaftale med EU27 dækkende alle varer.

Ved implementering af standardudviklingen og scenarierne repræsenterer standardudviklingen situationen, hvor Storbritannien forbliver part i eksisterende såvel som fremtidige frihandelsaftaler. I begge BREXIT-scenarierne vil tredjelande lægge told på import fra Storbritannien, hvorfor de relevante toldsatser er MFN-niveauerne vist i tabel 3.2-3.3.

Tabel 3.3. Tredjelands MFN-toldsatser på import af fødevarer for realistiske fremtidige EU27-frihandelspartnere (%)

	Canada	Vietnam	Japan	Brasilien	Argentina	Thailand	IdnPhl	Mexico
Ris	0.0	39.8	410.6	7.7	3.0	30.0	50.0	0.0
Hvede	0.0	1.7	22.1	4.9	4.8	27.0	4.1	0.1
Andet korn	0.0	13.4	8.0	2.8	0.5	20.7	5.3	6.0
Grøntsager og frugt	0.1	20.8	12.3	10.7	8.7	26.7	6.6	32.1
Oliefrø	0.0	0.1	1.2	4.1	4.0	13.2	2.5	0.4
Sukkerrør/roer	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0
Plantefibre	0.0	0.0	0.0	8.7	5.6	0.0	0.0	0.0
Andre afgrøder	0.6	22.6	0.3	3.7	2.4	36.0	5.1	2.3
Forarbejdet ris	0.0	27.8	241.2	8.5	2.6	23.0	9.0	0.3
Sukker	0.1	12.3	14.5	11.3	8.1	36.6	9.6	41.2
Forarbejdede fødevarer	12.7	12.8	10.9	11.7	12.6	8.3	10.1	14.8
Drikkevarer tobak	2.9	45.5	6.8	19.9	18.0	26.7	10.7	2.1
Kvæg	0.0	0.2	10.4	0.5	0.4	5.2	4.7	0.0
Oksekød	0.5	12.1	33.8	7.7	4.4	31.0	7.2	11.2
Svinekød og fjerkræ	56.4	15.3	62.4	10.4	7.8	3.2	24.9	11.9
Andre animalske produkter	15.6	1.0	4.8	5.7	3.5	7.0	4.5	2.6
Vegetabilske olier	6.0	0.6	2.0	10.0	11.5	15.5	1.6	1.2
Råmælk	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Mælk og mejeri	201.4	3.6	61.8	15.3	17.6	11.6	3.7	26.7
Uld	0.0	0.2	23.6	0.0	7.6	0.1	0.3	1.0
Fisk	0.0	4.1	4.6	4.8	1.2	5.5	4.6	10.4

Kilde: Egne beregninger baseret på GTAP-databasen. Note: Brasilien, Argentina og Mexico er i gang med at forhandle en frihandelsaftale med EU som medlemmer af Mercosur.

NTB-omkostninger i de to scenarier

Figur 3.2 illustrerer vores antagelser vedrørende administrative handelsomkostninger i ad valorem-ækvivalenter, der anvendes på handelsstrømme mellem frihandelspartnere. Således indikerer tallene, hvor meget højere handelsomkostninger vil blive, hvis Storbritannien og EU27 formår at blive enige om en frihandelsaftale efter BREXIT.

Figur 3.2. NTB-omkostninger i frihandelsscenariet. Kilde: Egne beregninger baseret på Egger et al. (2015)

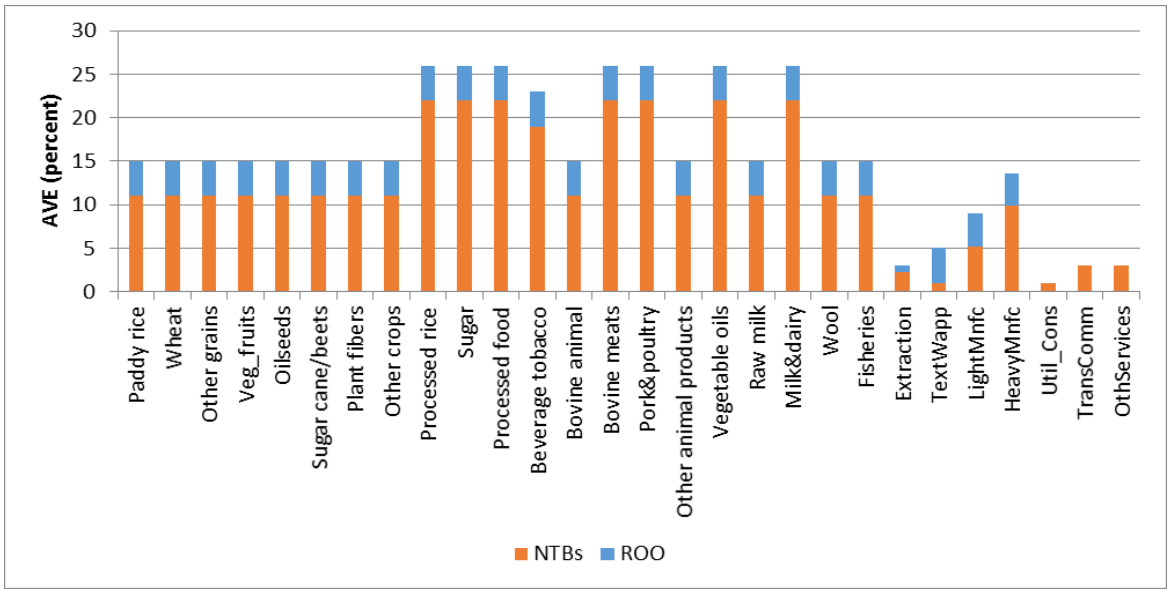

Tallene i figur 3.2 er fra Egger et al. (2015), men tilpasset aggregeringen benyttet i dette studie. Vi differentierer mellem to forskellige typer af administrative handelsomkostninger; omkostninger forbundet med administration af oprindelseslandsreglerne (forkortes ROO; omkostninger baseret på den engelske betegnelse ”Rules Of Origin”) og omkostninger forbundet med reguleringsforskelle på tværs af lande (NTB-omkostninger).

ROO-omkostninger opstår, når der må bruges ressourcer på at bestemme, hvor meget af en importeret vare, der er produceret i et frihandelspartnerland frem for et tredjeland uden en frihandelsaftale. På linje med litteraturen antager vi, at ROO-omkostninger udgør omkring fire procent af CIF-importprisen (CIF står for ”Cost, Insurance and Freight”) i de fleste tilfælde (se for eksempel Carrère and De Melo, 2015). NTB-omkostninger opstår som nævnt på grund af regulatoriske forskelle mellem lande, såsom mærkningsordninger, sundhedsstandarder, kontrolprocedurer, og så videre. Omend Storbritanniens nuværende regulering er baseret på EU’s, antages det at de to vil divergere over tid følgende BREXIT. Når et produkt skal opfylde forskellige regler på forskellige markeder må producenterne bruge ressourcer på at efterkomme disse regler, hvilket forøger omkostningerne. Vi antager derfor, at CIF-priserne på varer handlet mellem EU27 og UK vil øges til de ovenstående niveauer i frihandelsscenariet. Det bør bemærkes, at disse tal er behæftet med betydelig usikkerhed.

Figur 3.3 viser NTB-omkostningerne i ad valorem-ækvivalenter, som vi antager anvendes på handelsstrømme mellem MFN-handelspartnere. EU’s nuværende MFN-toldsatser fra figur 3.1 er også vist af sammenligningshensyn. Kilden til NTB-tallene er igen Egger et al. (2015). Generelt finder litteraturen, at EU’s NTB-omkostninger forbundet med import af landbrugsprodukter fra ikke-EU-lande, er meget højere end de tilsvarende MFN-toldsatser, hvilket antyder, at NTB-omkostninger kommer til at udgøre en væsentlig barriere for handel mellem Storbritannien og EU27 i kølvandet på BREXIT.

Litteraturen viser ydermere (for eksempel Egger et al., 2015), at NTB-omkostninger er højere, når handelspartnerne ikke er medlem af en frihandelsaftale og derfor handler på basis af WTO’s MFN-princip. For EU og Storbritannien gælder, at NTB-omkostningerne er højere i WTO-scenariet end i FTA-scenariet på grund af yderligere regulatoriske forskelle mellem EU27 og Storbritannien i WTO-scenariet. Baseret på estimater af Egger et al (2015) og anvendelsen af disse estimater i Rojas-Romagosa (2016) antager vi, at NTB-omkostningerne i WTO-scenariet er dobbelt så høje sammenlignet med FTA-scenariet, hvilket gør disse omkostninger meget højere end toldsatserne for de fleste varekategorier, jf. figur 3.3 (bemærk at vi antager nul ROO-omkostninger i WTO-scenariet). Eksempelvis er ad valorem-ækvivalenten af NTB-omkostningerne i kornsektoren højere end tyve procent og er dermed langt højere end de tilsvarende MFN-toldsatser. For forarbejdede fødevarer, drikkevarer og tobak, og kød og mejeriprodukter overstiger NTB-omkostningerne fyrre procent af prisen. Derfor forventes det, at store dele af de handelsreducerende effekter af BREXIT under WTO-scenariet er drevet af disse antagelser. På grund af at litteraturen kun indeholder forholdsvis

få estimater af NTB-omkostninger (såsom de vidt refererede estimater fra Egger et al (2015)), opfordres der til forsigtighed, når resultaterne baseret på disse estimater granskes.

Figur 3.3. NTB-omkostninger i WTO-scenariet. Kilde: Egne beregninger baseret på Egger et al. (2015)

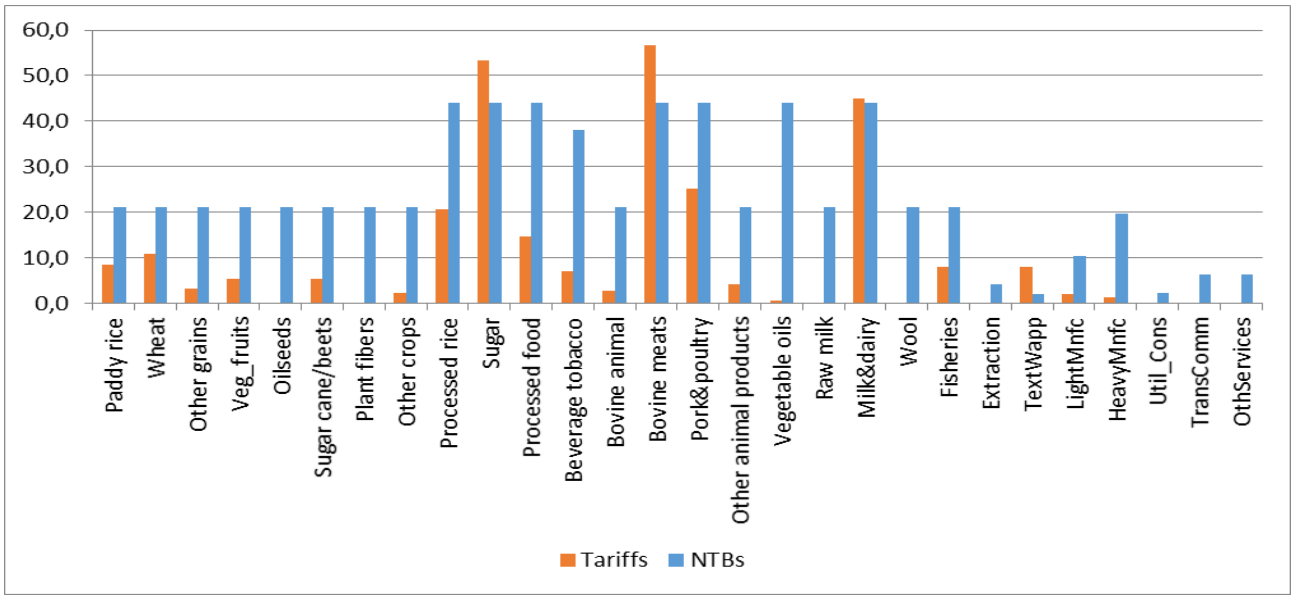

3.4 Resultater

Dette afsnit rapporterer analysens hovedresultater på sektorniveau med fokus på agrofødevaresektoren inklusive ændringer i handelsstrømmene mellem Danmark og Storbritannien, samt ændringer i output og beskæftigelse. Derudover rapporteres nogle udvalgte aggregerede resultater, hovedsageligt vedrørende BNP. I tillæg til de samlede effekter af de to scenarier, dekomponeres effekterne med hensyn til ændringer i handelsbarrierer over for forskellige partnerlande (det vil sige Storbritannien, EU27 og tredjelande) og forskellige typer af handelsomkostninger (det vil sige NTB-omkostninger vs. importtoldsatser). I forbindelse med den sidste pointe og af hensyn til klarheden i præsentationen udføres en ekstra simulation i WTO-scenariet, hvor MFN-toldsatserne ændres, men ikke NTB-omkostningerne. Dette ekstra scenarie benævnes ”WTO-told” for at adskille det fra det egentlige WTO-scenarie. Det bemærkes, at de viste resultater er baseret på en komparativ statisk ramme, hvor den formodede tidshorisont er det mellemlange sigt. Derudover er forudsat, at EU indgår frihandelsaftaler med adskillige tredjelande i standardudviklingen, jævnfør beskrivelsen af scenarierne og standardudviklingen ovenfor.

Tabel 3.4. Ændringer i eksport fra Danmark til Storbritannien, %-vis forskel fra standardudviklingen

	WTO-told scenarie	WTO scenarie	Frihandelsscenarie
Grønsager og frugt	-7.4	-38.5	-24.7
Oliefrø	0.1	-59	-48.9
Forarbejdede fødevarer	-25.9	-70.7	-44.3
Drikkevarer og tobak	-8.5	-41.8	-26.6
Oksekød	-93.6	-97.7	-70.5
Svinekød, fjerkræ	-46.7	-94.3	-51
Andre animalske produkter	10.4	-14	-7.2
Vegetabilske olier	-1.7	-85.7	-68.5
Mælk og mejeri	-73.8	-92.6	-56.6

Note: I WTO-told-scenariet ses bort fra stigende NTB-omkostninger; I WTO-scenariet indregnes told såvel som stigende NTB-omkostninger. Kilde: Egne beregninger baseret på GTAP-modellen.

Bilaterale og samlede eksportstrømme fra Danmark

Med øgede handelsomkostninger vil dansk eksport af visse agro-fødevareprodukter til Storbritannien falde fra niveauerne i standardudviklingen i både WTO- og i frihandelsscenariet. Størrelse af disse ændringer fra standardudviklingen afhænger af de antagne stigninger i handelsomkostningerne. Eksempelvis, som vist i tabel 3.5, forventes eksporten af forarbejdede fødevarer, svinekød og fjerkræ, og mælk og mejeriprodukter at falde med mellem 71 procent og 94 procent under WTO-scenariet, grundet stigningerne i både MFN-toldsatserne og i NTB-omkostningerne. I frihandelsscenariet forventes et fald i eksporten til Storbritannien i størrelsesordenen 44 procent (forarbejdede fødevarer) til 56 procent (mælk og mejeri). Under WTO-scenariet vil stigningerne i NTB-omkostningerne reducere den danske eksport til Storbritannien mere end toldsatsstigningerne for mange produkter. Dette fremgår af første kolonne i tabel 3.4, hvor effekterne af stigninger i toldsatserne alene (det vil sige WTO-told-scenariet) vises. I dette tilfælde vil faldet i eksporten til Storbritannien for andre fødevarer, svinekød og fjerkræ, og mælk og mejeri, være på henholdsvis 26 procent, 47 procent og 74 procent (sammenlignet med 71 procent, 94 procent og 93 procent).

Tabel 3.5. Eksport fra Danmark til Storbritannien (millioner USD)

	2011	2021 standard-udvikling	WTO-told scenarie	WTO scenarie	Frihandels-scenarie
Grønsager og frugt	3.8	4.1	3.8	2.5	3.1
Oliefrø	0.4	0.5	0.5	0.2	0.3
Forarbejdede fødevarer	**739**	**708**	**524**	**207**	**393**
Drikkevarer og tobak	44	45	41	26	33
Oksekød	34	27	2	1	8
Svinekød, fjerkræ	**1,068**	**565**	**301**	**32**	**276**
Andre animalske produkter	7	8	9	7	7
Vegetabilske olier	14	14	14	2	5
Mælk og mejeri	**342**	**280**	**73**	**21**	**121**
Total	**11,296**	**11,024**	**9,894**	**5,432**	**7,085**
Total agro-fødevarer	**2,368**	**1,803**	**1,103**	**372**	**945**
%-vis forskel fra standardudvikling, agro-fødevare produkter			**-38.8**	**-79.3**	**-47.6**
%-vis forskel fra standardudvikling, alle produkter			**-10.3**	**-50.7**	**-35.7**

Kilde: Egne beregninger baseret på GTAP-modellen.

Overordnet viser resultaterne, at den samlede danske eksport til Storbritannien vil falde i forhold til standardudviklingen med 51 procent under WTO-scenariet og med 36 procent under frihandelsscenariet (se tabel 3.5). Under WTO-told scenariet falder den samlede danske eksport til Storbritannien med kun 10 procent. For agro-fødevareprodukterne forudsiges dansk eksport til Storbritannien at falde i både WTO- og i frihandelsscenarierne (med henholdsvis 79 procent og 48 procent). Disse forskelle afspejler de højere handelsomkostninger, der vil blive pålagt agro-fødevareeksporten til Storbritannien i begge BREXIT-scenarier. Under WTO-told scenariet, vil dansk agro-fødevareeksport til Storbritannien falde med 39 procent, hvilket er cirka halvdelen af faldet i WTO-scenariet, hvor NTB-omkostningerne også stiger.

Simulationsresultaterne for de to BREXIT-scenarier peger på ganske store fald i dansk eksport til Storbritannien, specifikt for forarbejdede fødevarer, svinekød, og mælk og mejeriprodukter. Derimod er det samlede danske eksportfald relativt beskedent på trods af, at Storbritannien er et vigtigt dansk eksportmarked. Dette skyldes, at det resterende indre marked i EU, der vedbliver at være meget større end det britiske marked, giver mulighed for at omdirigere betydelige eksportmængder fra Storbritannien til EU27-markederne i forbindelse med BREXIT. Derudover formodes de danske eksportomkostninger til tredjelandsmarkederne at være enten uændrede eller faldende i standardudviklingen (på grund af EU's nye frihandelsaftaler). Relativt set bliver disse markeder derfor mere attraktive for dansk eksport sammenlignet med det britiske marked. Således tilbyder disse tredjelandsmarkeder yderligere en kanal for omdirigering af dansk eksport.

Simulationsresultaterne i tabel 3.6 antyder ganske moderate reduktioner i dansk agro-fødevareeksport for både WTO- og for frihandelsscenariet. For forarbejdede fødevarer, svinekød og fjerkræ, og mælk og mejeri, vil den samlede eksport falde med henholdsvis 4,1 procent, 2,7 procent og 3,3 procent under WTO-scenariet og med henholdsvis 2,4 procent, 1,3 procent og 1,3 procent under frihandelsscenariet. Bemærk at disse procentvise fald i den samlede eksport er betydelig mindre end de procentvise ændringer i dansk eksport til det britiske marked, selv når der tages højde for Storbritanniens andel af den samlede danske eksport. Dette er konsistent med de yderligere simuleringer (rapporteret i appendiks tabel 2 for svinekødsprodukter), der viser at den danske eksport til andre markeder øges, især for de produkter, der er mest påvirket af BREXIT. For svinekødsprodukter viser simuleringsresultaterne fra WTO-scenariet, vist i appendiks tabel 2, betydelige stigninger i den danske eksport til ikke-EU-markeder såsom Kina og Japan, blandt andre. Indenfor EU27 forventes svinekødseksporten at stige til Tyskland, Polen, Irland, Italien og Frankrig. Disse stigninger fører til en mindre reduktion i den samlede svinekødseksportmængde fra Danmark, såvel som en endnu mindre procentvis reduktion.[6]

[6] Givet kontrasten mellem den meget store effekt på eksporten fra Danmark til Storbritannien, grundet i stigninger i toldsatser og NTB-omkostninger, og den betydeligt mindre effekt på samlet danske eksport, vil usikkerhederne i forbindelse med de underliggende antagelser omkring størrelsen af NTB-omkostningerne næppe have en substantiel påvirkning på den sidste effekt.

Tabel 3.6. Ændringer i samlet eksport fra Danmark, %-vis forskel fra standardudviklingen

	WTO-told scenarie	WTO scenarie	Frihandelsscenarie
Grønsager og frugt	0.8	1.9	1
Oliefrø	0.8	3.1	1.8
Forarbejdede fødevarer	-1.3	-4.1	-2.4
Drikkevarer og tobak	0.4	0.5	0.4
Oksekød	-1.4	1.3	1.1
Svinekød, fjerkræ	-1.6	-2.7	-1.3
Andre animalske produkter	0.6	1.6	1
Vegetabilske olier	0.3	-1.7	-1.6
Mælk og mejeri	-3.3	-3.3	-1.3

Kilde: Egne beregninger baseret på GTAP-modellen

Overordnet vil dansk eksport falde med henholdsvis 0,4 procent og 0,3 procent i WTO- og i frihandelsscenarierne (som vist i appendiks tabel 3), sammenlignet med de langt større fald i den samlede eksport fra Storbritannien på henholdsvis 9,3 procent og 7,2 procent for de samme to scenarier. Disse aggregerede resultater demonstrerer igen de asymmetriske handelseffekter af BREXIT, hvor Storbritannien bliver uforholdsmæssigt hårdt ramt. De fleste andre EU-medlemsstater vil også blive ramt på eksporten af BREXIT, særligt Irland, Holland, Polen, Frankrig, Italien og Tyskland. På den anden side forventes begrænsede stigninger i den samlede eksport fra lande som Vietnam, Thailand, Schweiz og Tyrkiet. Disse lande, der enten allerede har en frihandelsaftale med EU eller formodes at opnå en sådan i standardudviklingen, forventes at øge deres handelsstrømme med EU27, mens handelsstrømme mellem Storbritannien og EU27 forventes at dale på grund af BREXIT.

Ændringer i indenlandsk output

Resultaterne antyder meget store fald i agro-fødevareeksporten fra Danmark til Storbritannien, men ganske moderate fald i den samlede danske agro-fødevareeksport. Det må forventes, at de danske landbrugssektorer hovedsageligt påvirkes af de samlede eksporteffekter, snarere end effekten på den bilaterale eksport til Storbritannien. Tabel 3.7 præsenterer resultaterne fra WTO- og fra frihandelsscenariet på den danske produktion.

Tabel 3.7. Ændringer i indenlandsk produktion, %-vis forskel fra standardudviklingen

	WTO-told scenarie	WTO scenarie	Frihandelsscenarie
Grønsager og frugt	0.46	0.99	0.55
Oliefrø	0.58	2.22	1.26
Andre afgrøder	0.24	-0.15	-0.38
Forarbejdede fødevarer	-0.76	-2.51	-1.44
Drikkevarer og tobak	0.12	0.24	0.16
Oksekød	-0.54	1.31	1.05
Svinekød og fjerkræ	-1.22	-2.17	-1.01
Andre animalske produkter	-0.63	-1.02	-0.4
Vegetabilske olier	0.17	-1.34	-1.19
Mælk og mejeri	-1.09	-1.08	-0.26
Fisk	-0.06	-0.01	-0.02

Kilde: Egne beregninger baseret på GTAP-modellen

For de tre agro-fødevaresektorer med den største eksport til Storbritannien (det vil sige forarbejdede fødevarer, svinekød og fjerkræ, og mælk og mejeri) vil WTO-scenariet føre til fald i indenlandsk produktion, svarende til effekterne på samlet dansk eksport. Faldene er på henholdsvis 2,5 procent for forarbejdede fødevarer, 2,2 procent for svinekød og fjerkræ og 1,1 procent for mælk og mejeri. De rene toldeffekter (WTO-told-scenariet) giver anledning til fald på henholdsvis 0,8 procent, 1,2 procent og 1,1 procent. Frihandelsscenariet leder til endnu mindre fald i indenlandsk produktion på henholdsvis 1,4 procent, 1,0 procent og 0,3 procent.

Et andet resultat, som fortjener omtale, er den lille stigning i eksporten af flere andre agro-fødevareprodukter på mellem 0,5 procent og 3,1 procent (se tabel 6). Disse produkter bliver ikke eksporteret i større omfang fra Danmark til Storbritannien for tiden, og derfor bliver disse produkter ramt relativt lidt i begge BREXIT-scenarierne. Dette skyldes bl.a. re-allokering af ressourcer i forbindelse med aftagende eksport og produktion i de fleste agro-fødevaresektorer. Således vil de sektorer, der er relativt lidt berørte af BREXIT, nyde godt af lavere priser på ressourcer, såsom arbejdskraft og jord, der følger af den reducerede aktivitet andre steder i det fødevareindustrielle kompleks. Selvom dansk eksport af disse produkter til Storbritannien for tiden er ganske lille, så er den samlede danske eksport af disse produkter til resten af verden ikke ubetydelig (særligt for drikkevarer og tobak, samt oksekød). Dette forklarer den stigende produktion og eksport.

3.4.3 Beskæftigelseseffekter

Ændringerne i indenlandsk produktion er drevet af allokeringer af primære produktionsfaktorer (det vil sige jord, arbejdskraft og kapital), såvel som ændret efterspørgsel efter forarbejdede input. Af særlig samfundsmæssig interesse er beskæftigelseseffekten af BREXIT. Omend GTAP-modellen, der benyttes i det foreliggende studie, forudsætter fuld udnyttelse af alle primære faktorer, herunder uddannet og uuddannet arbejdskraft, og simuleringsresultaterne er for det mellemlange sigt (det vil sige alle markeder inklusive faktormarkeder er i ligevægt), kan de simulerede ændringer i sektorbeskæftigelsen betragtes som en indikation af sektorarbejdsløshed. Dette er særligt gældende for det korte sigt, hvor arbejdsmarkedet tilpasser sig for at imødekomme den allokerede arbejdskraft i andre sektorer.

I tabel 3.8 præsenteres simulerede ændringer i beskæftigelsen for uddannet og uuddannet arbejdskraft i de danske agro-fødevaresektorer. Under WTO-scenariet forventes danske forarbejdede fødevarer, svinekød og fjerkræ, og mælk og mejeri sektorerne at opleve reduceret beskæftigelse af uuddannet arbejdskraft på henholdsvis 2,4 procent, 2,1 procent og 1,0 procent, og beskæftigelse for uddannet arbejdskraft med lignende størrelser. Uden den antagne stigning i NTB-omkostninger (det vil sige WTO-told-scenariet), vil den simulerede reduktion i beskæftigelsen i sektoren for forarbejdede fødevarer blive omtrent en tredjedel af reduktionen under WTO-scenariet. For svinekød og fjerkræ reduceres beskæftigelsen med omtrent 1,2 procent, og for mælk og mejeri vil beskæftigelseseffekten være endnu mindre (dog vil beskæftigelsen i produktion af råmælk falde mere i det sidste scenarie). I frihandelsscenariet findes mindre fald i sektorbeskæftigelsen sammenlignet med WTO-scenariet, med uuddannet (uddannet) arbejdskraft faldende for forarbejdede fødevarer, svine-

kød og fjerkræ, og mælk og mejeri med henholdsvis 1,4 procent (1,5 procent), 1,1 procent (1,0 procent) og 0,2 procent (0,3 procent).

Tabel 3.8. Ændringer i sektorbeskæftigelse, %-vis forskel fra standardudviklingen

	WTO-told scenarie		WTO scenarie		Frihandelsscenarie	
	Unskilled labor	Skilled labor	Unskilled labor	Skilled labor	Unskilled labor	Skilled labor
Grønsager og frugt	0.4	0.4	0.95	0.91	0.56	0.53
Oliefrø	0.53	0.52	2.24	2.21	1.3	1.28
Forarbejdede fødevarer	-0.74	-0.77	-2.4	-2.6	-1.4	-1.5
Drikkevarer og tobak	0.14	0.11	0.3	0.2	0.2	0.1
Kvæg	-0.39	-0.39	1.0	1.0	0.8	0.8
Oksekød	-0.52	-0.55	1.4	1.3	1.1	1.0
Svinekød og fjerkræ	-1.2	-1.23	-2.1	-2.2	-1.0	-1.0
Andre animalske produkter	-0.76	-0.77	-1.2	-1.2	-0.5	-0.5
Vegetabilske olier	0.19	0.16	-1.3	-1.4	-1.1	-1.2
Råmælk	-1.11	-1.12	-1.3	-1.3	-0.4	-0.4
Mælk og mejeri	-1.07	-1.1	-1.0	-1.1	-0.2	-0.3

Kilde: Egne beregninger baseret på GTAP-modellen

Makroøkonomiske effekter

Som mål for de makroøkonomiske effekter af de to BREXIT-scenarier præsenteres ændringerne i BNP i forhold til standardudviklingen i tabel 3.9. Andre makroøkonomiske effekter, såsom ændringer i prisniveauer og økonomisk velfærd, vil også potentielt have interesse[7], men da hovedfokus i dette studie er på danske erhvervsinteresser, synes BNP at være det relevante mål. I tråd med analysen ovenfor, dekomponeres både de danske og de britiske BNP-effekter med hensyn til bidrag fra øget told og højere NTB-omkostninger.

Tabel 3.9. Ændringer i BNP fra standardudviklingen, %-vis forskel fra standardudviklingen

	Samlet effekt	Stigende omkostninger på eksport fra EU til UK	Stigende omkostninger på eksport fra UK til EU	Stigende omkostninger på eksport fra tredje- lande til UK	Stigende omkostninger på eksport fra UK til EU tredjelande
			WTO scenarie		
DK	-0.64 (-0.15)	-1.09	0.35	0.06	0.01
UK	-4.82 (-1.08)	1.24	-6.05	0.43	-0.54
			Frihandelsscenarie		
DK	-0.44 (-0.09)	-0.76	0.22	0.08	0.01
UK	-3.41 (-0.61)	1.04	-4.25	0.33	-0.52

Note: Bortset fra tallene i parentes, der refererer til ændringer i realt BNP, er alle tal procentvise ændringer i nominelt BNP.
Kilde: Egne beregninger baseret på GTAP-modellen.

[7] Det er værd at bemærke, at med stigende handelsbarrierer/omkostninger, da vil det aggregerede eksportprisindeks for eksport fra både EU27 (inklusive Danmark) og Storbritannien falde under både WTO- og for frihandelsscenarierne. Eksempelvis falder Danmarks eksportprisindeks på produkter med mellem 0,3% og 0,6% under frihandelsscenariet, og med mellem 0,4% og 0,9% under WTO-scenariet.

I WTO-scenariet hvor både told og NTB-omkostningerne stiger, vil det danske BNP falde med cirka 0,7 procent i forhold til standardudviklingen. Til sammenligning falder det britiske BNP med hele 4,8 procent. Som vist i tabel 9 kan det betydeligt mindre fald i BNP for Danmark dekomponeres i fire effekter:

- Et fald på 1,1 procent i Danmarks BNP, grundet øgede danske omkostninger på eksport til Storbritannien (britisk importtold og NTB-omkostninger), eftersom en stigning i handelsomkostningerne reducerer dansk eksport.
- En stigning på 0,35 procent i Danmarks BNP, grundet øgede omkostninger på britisk eksport til EU27 (inklusive Danmark), eftersom en stigning i handelsomkostningerne reducerer britisk eksport til Danmark og fører til højere indenlandsk produktion i Danmark.
- En stigning på 0,06 procent i Danmarks BNP, grundet øgede omkostninger på eksport fra EU's frihandelspartnerlande til Storbritannien. Eftersom en stigning i handelsomkostningerne reducerer disse landes eksport til Storbritannien og øger Storbritanniens indenlandske produktion samt import andre lande (inklusive eksport fra EU27-landene).
- En stigning på 0,01 procent i Danmarks BNP, grundet øgede omkostninger på britisk eksport til EU's frihandelspartnerlande, eftersom en stigning i handelsomkostningerne reducerer eksporten fra Storbritannien til disse lande, hvorved eksporten fra EU27 til disse lande indirekte forøges.

Overordnet set er de to sidste effekter ganske beskedne.[8] Den negative BNP-effekt grundet et fald i den danske eksport til Storbritannien forventes at blive delvist imødegået af en positiv BNP-effekt fra et fald i den danske import fra Storbritannien.

Ligeledes, som vist i tabel 3.9, kan den langt større negative BNP-effekt for Storbritannien dekomponeres samme måde som for Danmark. Specifikt reducerer de stigende omkostninger på britisk eksport til EU alene Storbritanniens BNP med mere end 6 procent (på grund af lavere eksport). Dette fald forventes dog delvist imødegået af en stigning på 1,2 procent grundet stigende omkostninger på eksport til Storbritannien (og dermed mindre import). Ydermere øges det britiske BNP som følge af stigende omkostninger på eksport fra EU's frihandelspartnere til Storbritannien med 0,43 procent (på grund af lavere import), hvorimod der forventes et fald i britisk BNP på grund af stigende omkostninger på britisk eksport til disse lande (og dermed lavere eksport).

Under frihandelsscenariet forventes Danmarks og Storbritanniens BNP at falde med henholdsvis 0,44 procent og 3,4 procent, hvilket er mindre end de tilsvarende fald under WTO-scenariet. Disse BNP-effekter dekomponeres igen på følgende vis: For Danmarks vedkommende vil den lavere eksport til Storbritannien reducere Danmarks BNP med 0,76 procent, mens de resterende effekter vil føre til en stigning i BNP på 0.32 procent, hvilket afbøder faldet. For Storbritannien vil faldet i ek-

[8] Hvis Storbritannien fortsætter som medlem i EU's nuværende frihandelsaftaler, vil disse små positive BNP-effekter (på omkring 0,07 %) forsvinde.

sporten til EU27 og EU's frihandelspartnerlande reducere det britiske BNP med næsten 4,8 procent, hvorimod den lavere import vil bidrage med en lille modsatrettet positiv effekt.

For at opsummere: under WTO-scenariet forventes det, at Danmark vil opleve et fald i BNP på omtrent 0,7 procent. Det forventede britiske fald i BNP på 4,8 procent er væsentligt højere end Danmarks. For hvert af de to lande vil den faldende import moderere effekten af eksportfaldet, men den lavere import er ikke tilstrækkelig til at undgå et BNP-tab. Derudover vil stigende handelsbarrierer mellem Storbritannien og EU's frihandelspartnerlande forøge Danmarks BNP marginalt, hvorimod de vil generere modsatrettede BNP-effekter for Storbritannien. I frihandelsscenariet observeres tilsvarende effekter, omend af mindre omfang.[9]

Det er værd at bemærke, at de BNP-ændringer rapporteret ovenfor reflekterer ændringer i både indenlandsk produktion og i priseniveauet. Når der renses for ændringerne i prisniveauet (således at der fokuseres udelukkende på mængdeændringer), vil (det reale) BNP-falde være betydeligt mindre for begge lande under begge scenarier. Således vil WTO-scenariet føre til et fald i Danmarks reale BNP på beskedne 0,15 procent og et fald i Storbritanniens reale BNP på 1,08 procent (se tal i parenteser i tabel 10). En simpel forklaring på de langt mindre reale BNP-effekter er, at stigende handelsomkostninger grundet BREXIT fører til en stigning i de indenlandske priser på importerede varer.

3.5 Konklusion og diskussion

Storbritannien er en vigtig handelspartner for Danmark, hvor særligt danske landbrugs- og fødevareprodukter eksporteres i stor stil til Storbritannien. I denne rapport analyseres de mulige økonomiske konsekvenser for Danmark af Storbritanniens udtræden af EU (BREXIT). Effekterne af BREXIT belyses ved at betragte to scenarier for de fremtidige relationer mellem EU27 og Storbritannien, som sammenlignes med en standardudvikling (baseline). De to scenarier består at et frihandelsscenarie, hvor EU27 og Storbritannien indgår en frihandelsaftale, der fjerner enhver toldimport på og et WTO-scenarie, hvor samhandlen mellem de to parter baseres på MFN-princippet. I begge scenarier antages NTB-omkostningerne (Non-Tariff Barrier) at stige på grund af divergerende regulering og standarder over tid. Til de konkrete analyser anvendes CGE-modellen GTAP.

Dette studie adskiller sig fra lignende studier på tre måder. For det første er der eksplicit fokus på den danske landbrugs- og fødevaresektor, særligt i forhold til forarbejdede fødevarer, som svinekød, og mælk og mejeriprodukter. De fleste andre eksisterende studier fokuserer derimod på de makroøkonomiske effekter af BREXIT. For det andet ses ikke kun effekten af højere toldbarrierer, men også højere NTB-omkostninger på tværs af forskellige sektorer, specifikt i WTO-scenariet, hvor NTB-omkostningerne forventes at stige markant. Det ses da også, at disse NTB-omkostninger har markante effekter på resultaterne. For det tredje behandler de to analyserede scenarier ikke kun de

[9] Da standardudviklingen antager at EU vil indgå i yderligere frihandelsaftaler frem mod 2021, vil de tilbageværende EU-medlemmer inklusive Danmark have mulighed for, at kunne omdirigere handel væk fra Storbritannien. Derfor er det sandsynligt, at EU27-landenes negative BREXIT-effekter bliver større, hvis disse frihandelsaftaler ikke bliver til noget alligevel.

højere omkostninger på handel mellem EU27 (inklusive Danmark) og Storbritannien. Tværtimod inddrages problematikken vedrørende Storbritanniens forhold til EU's nuværende og fremtidige frihandelspartnere eksplicit i analysen. Specifikt antages, at Storbritannien må udtræde af alle EU's frihandelsaftaler, både nuværende såvel som de fremtidige, der forhandles om pt. Denne antagelse har betydelige konsekvenser for både Storbritannien og EU27 (inklusive Danmark) med hensyn til mulighederne for at omdirigere handelsstrømmene efter BREXIT.

Analyserne med GTAP repræsenterer det mellemlange sigt, da alle indenlandske og internationale markeder antages at opnå en ny ligevægt efter BREXIT. Sammenlignet med standardudviklingen frem til år 2021 viser resultaterne, at eksporten fra Danmark til Storbritannien falder betydeligt i WTO-scenariet, særligt for en række agro-fødevareprodukter, såsom forarbejdede fødevarer, svinekød og mejeriprodukter. Den samlede danske fødevare- og landbrugseksport til Storbritannien vil falde med omtrent 80 procent under WTO-scenariet, og med omtrent 50 procent under frihandelsscenariet. Grunden til disse fald er stigninger i toldsatser og NTB-omkostninger mellem EU27 og Storbritannien såvel som mellem Storbritannien og tredjelande. Storbritanniens agro-fødevareeksport forventes ligeledes at falde betragteligt.

På trods af de det markante fald i den danske eksport til Storbritannien viser resultaterne også, at effekten af BREXIT på den samlede danske agro-fødevareeksport er begrænset. For svinekød, mejeri, og forarbejdede fødevarer forventes således fald på mellem 2,7 procent og 4,1 procent. Dette tilsyneladende overraskende resultat – givet Storbritanniens store andel af den samlede danske eksport i disse sektorer – skyldes gode muligheder for omdirigering af dansk eksport til EU27 og til tredjelande, specifikt til lande som deltager i frihandelsaftaler med EU. Det skal bemærkes, at denne omdirigering af dansk eksport fører til beskedne fald i eksportpriserne.

Eftersom den samlede agro-fødevareeksport fra Danmark kun oplever små fald i begge BREXIT-scenarier, bliver faldet i dansk indenlandsk produktion også ganske moderat. Eksempelvis vil produktionen af forarbejdede fødevarer, svinekød, og mejeriprodukter kun reduceres med henholdsvis 2,5 procent, 2,2 procent og 1,1 procent i forhold til basisscenariet. I forbindelse med ændringerne i indenlandsk produktion vil der ske en re-allokering af arbejdskraft og kapital mellem sektorerne. Således reduceres beskæftigelsen af uddannet og uuddannet arbejdskraft i sektorerne forarbejdede fødevarer, svinekød, og mejeri med mellem 1 procent og 2,6 procent under WTO-scenariet. Under frihandelsscenariet er de negative beskæftigelseseffekter på mellem 0,2 procent og 1,5 procent. Disse fald i beskæftigelse indikerer størrelsesordenen af den potentielle kortsigtede sektorarbejdsløshed forårsaget af BREXIT.

På makroniveau forventes det nominelle BNP for både Danmark og Storbritannien at falde relativt til standardudviklingen. Dog vil det danske fald i BNP blive langt mindre end det britiske. WTO-scenariet forventes at give anledning til et fald i dansk BNP på 0,64 procent og frihandelsscenariet et fald på 0,44 procent. Til sammenligning ses et fald på henholdsvis 4,8 procent og 3,4 procent for Storbritannien under de to respektive scenarier. Faldet i realt BNP er mindre for både Danmark og

Storbritannien, og det procentvise fald er igen mindre for Danmark end for Storbritannien. Disse relative forskelle i BNP-fald er en indikation på den asymmetriske effekt af BREXIT. På trods af, at stigningerne i de bilaterale handelsomkostninger er de samme for Storbritannien og EU27 i begge scenarier, vil stigningen påvirke Storbritannien langt mere end EU27-landene, eftersom Storbritannien er et langt mindre marked end EU27. Desuden vil det blive dyrere for Storbritannien at eksportere til EU's frihandelspartnerlande. For Danmark og andre EU-lande vil de stigende handelsomkostninger kun omfatte for det britiske marked. Derfor er BNP-tabene i forbindelse med de reducerede handelsmængder forholdsvis små for EU27, ikke mindst fordi EU's indre marked og EU's frihandelsaftaler giver mulighed for en omdirigering af handelsstrømmene.

Samlet set, er resultaterne af dette studie i overensstemmelse med størsteparten af de eksisterende studier på BREXIT, når der ses på handelsstrømme og BNP. Som en vigtig destination for dansk eksport er Storbritanniens udtræden af EU samlet set negativ for eksporten af agro-fødevare produkter. Dog kan de negative effekter delvist imødegås ved en omdirigering af den danske eksport til de resterende EU-medlemslande og til tredjelande uden for EU. I forlængelse af denne argumentation er det muligt, at yderligere handelsliberalisering, f.eks. gennem WTO eller EU's bilaterale handelsinitiativer, vil skabe nye muligheder for dansk eksport. Med hensyn til det fremtidige forhold mellem Danmark og Storbritannien er det åbenlyst, at et forhold baseret på WTO's MFN-princip ikke er ønskeligt for nogen af parterne, og at en frihandelsaftale mellem Storbritannien og EU27 vil være at foretrække, omend det stadig vil være et tilbageskridt i forhold til status quo.

For en god ordens skyld er der forskellige forbehold som bør nævnes. For det første er simuleringsresultaterne dikteret af både modelstrukturen såvel som de specifikke antagelser for BREXIT-scenarierne, herunder størrelsen af stigningen i toldsatser og NTB-omkostninger. I det sidste tilfælde kan usikkerheder i forbindelse med størrelsen af de estimerede NTB-omkostninger give grund til forsigtighed, selv om de er fundet i den eksisterende litteratur på området. Dette bør haves in mente, når resultaterne fra simuleringerne fortolkes. For det andet behandler vi i dette studie - på linje med de fleste andre eksisterende studier - kun to scenarier ud af mange mulige. De faktiske fremtidige relationer mellem Storbritannien, EU27 og tredjelande, er af naturlige årsager ikke kendt på nuværende tidspunkt. Derfor bør resultaterne fra dette studie ikke betragtes som forudsigelser, men snarere ses som bidrag til at beskrive udfaldsrummet for mulige effekter af BREXIT. For det tredje er målet med studiet at modellere effekten på handelsstrømmene af ændrede handelsrelationer mellem Storbritannien og EU27, og resultaterne er dermed drevet af de antagne ændringer i den fremtidige handelspolitik. Der er derfor ikke taget hensyn til effekten på renten, valutakurserne, investeringerne og andre vigtige makrovariable. En anden væsentlig antagelse er betydningen af BREXIT på EU's fælles landbrugspolitik (CAP'en), og hvordan mulige ændringer i CAP'en som følge af BREXIT påvirker agro-fødevarehandelen. Idet UK er nettobidragsyder til EU's budget og til CAP-budgettet peger Matthews (2016) på flere kanaler, hvorigennem BREXIT kan påvirke CAP'en og agro-fødevarehandelen, inklusiv fremtidige markedsordninger, størrelsen af EU-budgettet, EU-regulering, og EU's handelsforbindelser med tredjelande. Et kvantitativt studie af Boulanger og Philippidis (2015) finder, at Storbritannien faktisk kan opnå en budgetmæssig gevinst at udtræde af

EU-budgettet, men at administrative, proceduremæssige og handelsfaciliterende omkostninger forbundet med en udtræden af EU's indre marked fører til et samlet velfærdstab for Storbritannien. Ydermere vil en fuld udtræden af EU føre til et velfærdstab for både EU og Storbritannien. Det er ikke åbenlyst fra eksisterende litteratur, hvordan de CAP-relaterede effekter af BREXIT vil påvirke Danmark. Dette kan derfor være interessant at analysere i yderligere studier.

Liste over forkortelser

CAP	Common Agricultural Policy
CGE	Computable General Equilibrium
CIF	Cost, Insurance, and Freight
EU	den Europæiske Union
GTAP	Global Trade Analysis Project
BNP	Bruttonationalprodukt
MFN	Most Favoured Nation
NQT	New Quantitative Trade
NTB	Non-Tariff Barrier
ROO	Rules of Origin
WTO	World Trade Organization

Referencer

AICHELE, R. & FELBERMAYR, G. 2015. Costs and benefits of a United Kingdom exit from the European Union. *Guetersloh: Bertelsmann Stiftung*.

BOOTH, S., HOWARTH, C., PERSSON, M., RUPAREL, R. & SWIDLICKI, P. 2015. What if…? The Consequences, Challenges & Opportunities Facing Britain Outside EU. London: www.openeurope.org.uk.

BOULANGER, P. & PHILIPPIDIS, G. 2015. The End of a Romance? A Note on the Quantitative Impacts of a 'Brexit' from the EU. *Journal of Agricultural Economics,* 66**,** 832-842.

CARRÈRE, C. & DE MELO, J. 2015. Are different rules of origin equally costly? Estimates from NAFTA. *Developing Countries in the World Economy*. World Scientific.

DHINGRA, S., OTTAVIANO, G. I., SAMPSON, T. & REENEN, J. V. 2016. The consequences of Brexit for UK trade and living standards. *Centre for Economic Performance, London School of Economics and Political Science (LSE)*.

EGGER, P., FRANCOIS, J., MANCHIN, M. & NELSON, D. 2015. Non-tariff barriers, integration and the transatlantic economy. *Economic Policy,* 30**,** 539-584.

EMERSON, M., BUSSE, M., SALVO, M. D., GROS, D. & PELKMANS, J. 2017. An Assessment of the Economic Impact of Brexit on the EU27. DIRECTORATE GENERAL FOR INTERNAL POLICIES: Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels.

FOURÉ, J., BÉNASSY-QUÉRÉ, A. & FONTAGNÉ, L. 2012. The Great Shift: Macroeconomic projections for the world economy at the 2050 horizon.

GUIMBARD, H., JEAN, S., MIMOUNI, M. & PICHOT, X. 2012. MAcMap-HS6 2007, an exhaustive and consistent measure of applied protection in 2007. *International Economics,* 130**,** 99-121.

HERTEL, T. W. & TSIGAS, M. E. 1997. Structure of GTAP. *Global Trade Analysis: modeling and applications***,** 13-73.

IRWIN, G. 2015. BREXIT: the Impact on the UK and the EU. . Global Council, London.

KIERZENKOWSKI, R., PAIN, N., RUSTICELLI, E. & ZWART, S. 2016a. *The Economic Consequences of Brexit*, OECD Publishing.

KIERZENKOWSKI, R., PAIN, N., RUSTICELLI, E. & ZWART, S. 2016b. The economic consequences of Brexit: a taxing decision. *OECD Economic Policy Papers***,** 1.

MATTHEWS, A. 2016. The Potential Implications of a Brexit for Future EU Agri-food Policies. *EuroChoices,* 15**,** 17-23.

MÉJEAN, I. & SCHWELLNUS, C. 2009. Price convergence in the European Union: Within firms or composition of firms? *Journal of International Economics,* 78**,** 1-10.

PWC 2016. Leaving the EU: Implications for the UK economy. PricewaterhouseCoopers (PwC) report commissioned by The Confederation of British Industry (CBI).

ROJAS-ROMAGOSA, H. 2016. Trade effects of Brexit for the Netherlands. CPB, Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis.

TREASURY, H. M. 2016. HM Treasury analysis: the long-term economic impact of EU membership and the alternatives. *Parliament by the Chancellor of the Exchequer by command of Her Majesty, April*.

VAN BERKUM, S., JONGENEEL, R., VROLIJK, H., VAN LEEUWEN, M. & JAGER, J. 2016. Implications of a UK exit from the EU for British agriculture. LEI Wageningen UR.

YU, W., ELLEBY, C., LIND, K. M. & THOMSEN, M. N. 2017. Modeling the potential impacts of two BREXIT scenarios on the Danish agricultural sectors. *IFRO Report.* Department of Food and Resource Economics, University of Copenhagen.

Bilagstabeller

Tabel B3.1. Bilateral eksport/import af udvalgte produkter fra/til Danmark, 2011-2013

DK eksport i mio. kr. til									
	2011			2012			2013		
	UK	EU	World	UK	EU	World	UK	EU	World
Processed Food	3,968	7,859	34,107	3,897	8,119	35,223	4,545	8,993	38,652
BeverageTabacco	224	1,330	5,740	297	1,188	6,493	516	1,384	7,230
Bovinemeats	181	527	5,105	121	530	5,040	122	616	5,075
PorkPoultry	5,746	3,640	28,305	4,916	3,846	28,486	5,050	3,673	28,208
OtherAnimalProd	39	1,197	9,036	83	1,351	10,659	43	1,248	11,920
VegeOil	74	1,415	3,091	141	1,315	3,125	71	1,293	2,980
MilkDairy	1,832	3,295	14,802	1,767	3,428	14,751	1,292	3,163	14,991
All	53,878	123,631	520,206	52,825	124,664	527,205	46,811	123,084	528,735
All AgriFood	12,709	22,554	114,599	12,152	22,990	117,685	12,948	23,538	123,577
DK import i mio. kr. fra									
	2011			2012			2013		
	UK	EU	World	UK	EU	World	UK	EU	World
Processed Food	995	5,023	26,036	869	5,253	26,690	1,299	5,952	28,325
BeverageTabacco	551	940	6,880	586	914	6,591	860	1,222	7,522
Bovinemeats	204	261	3,906	100	290	3,972	169	275	4,347
PorkPoultry	207	699	6,501	181	704	7,836	206	730	7,650
OtherAnimalProd	71	1,156	2,695	74	917	2,885	54	1,547	3,636
VegeOil	58	442	6,347	32	581	7,427	7	630	8,191
MilkDairy	152	1,061	4,368	150	968	3,750	142	1,060	4,645
All	27,225	119,921	488,942	22,991	123,229	492,111	25,772	122,238	494,527
All AgriFood	2,595	12,269	71,804	2,512	12,472	75,250	3,108	13,841	80,493

Kilde: baseret på GTAP-databasen version 9. Handelstallene i GTAP-databasen er taget fra UN COMTRADE-databasen. Produktklassifikationen i første kolonne er baseret på GTAP-klassifikationen (se www.gtap.org). Omregningen af handelstallene fra USD til DKK er baseret på officielle årlige gennemsnitsvalutakurser.

Tabel B3.2. Ændring i bilateral dansk svinekødseksport, %-vis forskel fra standardudvikling

	%-vis ændring i bilateral eksport			Ændring i bilateral eksport (mio. USD)		
	WTO-told scenarie	WTO scenarie	Frihandels-scenarie	WTO scena-rie	WTO-told sce-narie	Frihandels-scenarie
Australia	2.1	7.4	5.3	-5.1	1.8	-0.9
NZL	2.9	6	5.1	-5.6	-5.4	-5.5
China	1.7	7.8	4.8	-0.2	15.0	7.5
Japan	0.6	1.8	1	3.0	50.6	13.8
Korea	1.5	3.6	2.3	-1.1	2.7	0.2
RoEAsia	2.2	8.5	5.7	0.0	0.0	0.0
Vietnam	3.3	8	5.5	0.1	0.4	0.3
Thailand	0.4	3.8	1.3	-0.1	0.3	0.0
IdnPhl	3.5	8	5.7	0.4	1.7	1.0
SEAsia	0.4	7	3.3	-0.2	1.3	0.4
11 India	1.3	3.6	1.4	0.0	0.1	0.0
RoSAsia	2.6	6.1	3.2	0.0	0.0	0.0
Canada	1.8	8	5.3	-0.1	0.3	0.1
USA	1.8	7.6	5.1	-8.2	-2.2	-4.8
Mexico	2	8.1	5.6	-0.1	0.2	0.1
RofNAme	1.3	4.4	2.8	-0.1	0.4	0.1
Argentia	0.3	7.7	3.5	0.1	0.8	0.4
Brazil	2.8	6.4	3.8	0.0	0.0	0.0
LatinAmer	1.9	8.7	5.1	0.0	1.3	0.6
Denmark	3.1	3.9	2.9	0.0	0.0	0.0
France	2.4	3.3	2	2.3	2.5	2.0
Germany	2	3.4	1.9	22.1	27.2	20.6
Ireland	28	37.2	27.9	7.5	9.8	7.4
Italy	1.1	2.3	1.1	2.3	3.6	2.0
Netherlands	0.2	4.2	1.5	0.0	0.5	0.2
Poland	5.2	5.9	4.5	15.1	15.9	12.0
Spain	2	3.4	1.8	0.8	1.0	0.7
RofEU	1.3	1.4	0.6	9.3	8.0	5.2
UK	-46.7	-94.3	-51	-254.9	-523.5	-280.0
Switzerland	1.2	4.9	2.6	0.0	0.1	0.0
Norway	1.6	4.2	2.4	0.3	2.1	0.8
Russia	1.3	6.2	3.8	-0.6	8.3	3.9
Ukraine	2	5.3	3.1	0.1	0.2	0.1
Turkey	1.2	6.2	3.6	0.0	0.0	0.0
Egypt	-0.6	6.7	2.6	0.0	0.3	0.1
MENA	0.6	6.6	3.4	0.2	1.6	0.8
SAfrica	5.2	11.3	7.9	0.6	1.3	0.9
SSA	1.4	6.3	3.6	0.0	0.5	0.2
RestofWorld	1.8	6.3	3.9	0.0	2.1	0.9
total	**-1.6**	**-2.7**	**-1.3**	**-212.4**	**-369.7**	**-208.6**

Kilde: Egne beregninger baseret på GTAP-modellen.

Tabel B33. Ændringer i samlet eksport per eksportland, %-vis forskel fra standardudvikling

	WTO-told scenarie	WTO scenarie	Frihandelsscenarie
Australia	-0.07	-0.48	-0.34
NZL	-0.1	-0.06	-0.11
China	-0.06	-0.32	-0.23
Japan	-0.12	-0.64	-0.45
Korea	-0.07	-0.07	-0.07
RoEAsia	0	0.07	0.06
Vietnam	0.08	0.05	0.09
Thailand	-0.06	0.08	0.09
IdnPhl	-0.08	-0.25	-0.19
SEAsia	0.05	0.27	0.21
India	0.05	0.29	0.25
RoSAsia	-0.01	-0.08	-0.04
Canada	-0.08	-0.11	-0.09
USA	-0.1	-0.5	-0.36
Mexico	-0.04	-0.19	-0.14
RofNAme	0.08	0.34	0.28
Argentia	-0.11	-0.77	-0.46
Brazil	-0.08	-1.03	-0.61
LatinAmer	-0.01	-0.12	-0.09
Denmark	-0.06	-0.43	-0.29
France	-0.13	-0.57	-0.45
Germany	-0.07	-0.48	-0.36
Ireland	-0.44	-1.77	-1.26
Italy	-0.08	-0.49	-0.35
Netherlands	-0.09	-0.76	-0.56
Poland	-0.11	-0.5	-0.38
Spain	-0.07	-0.22	-0.19
RofEU	-0.03	-0.22	-0.16
UK	-3.12	-9.33	-7.23
Switzerland	0.01	0.1	0.1
Norway	0.02	0.14	0.1
Russia	-0.03	-0.2	-0.14
Ukraine	-0.03	0.01	0.03
Turkey	-0.01	0.14	0.13
Egypt	-0.11	-0.42	-0.3
MENA	0	-0.02	-0.02
SAfrica	-0.37	-0.32	-0.32
SSA	0.03	0.03	0.01
RestofWorld	0.01	0	0

Kilde: Egne beregninger baseret på GTAP-modellen. Ændringer større end +/-0.25% er markeret med hhv. rød og grøn.